Cezar Tabarcea
Carmen Vlad
Maria Mustăciosu
Aurora Techirdalian
Georgeta Oprişor

Gramatica limbii române

PENTRU BACALAUREAT, ADMITERE
ÎN LICEE ŞI FACULTĂŢI

CONSTELAŢII

Conf. univ. dr. **Cezar TABARCEA**
coordonator

prof. gr. I **Carmen VLAD**
prof. gr. I **Georgeta OPRIŞOR**
prof. gr. I **Maria MUSTĂCIOSU**
prof. gr. I **Aurora TECHIRDALIAN**

GRAMATICA LIMBII ROMÂNE
pentru bacalaureat, admitere în licee şi facultăţi

În conformitate cu programele şi manualele şcolare elaborate şi aprobate de Ministerul Învăţământului

Editura *CONSTELAŢII*
Bucureşti 1996

Materialele au fost elaborate după cum urmează:

- prof. gr. I *Carmen Vlad*, (ADVERBUL, INTERJECŢIA, PREDICATUL ŞI PREDICATIVA, ELEMENTUL PREDICATIV SUPLIMENTAR, PROPOZIŢIA PREDICATIVĂ SUPLIMENTARĂ, STILISTICA)

- prof. gr. I *Maria Mustăciosu*, (SUBSTANTIVUL, ARTICOLUL, ADJECTIVUL. PRONUMELE, NUMERALUL, PREPOZIŢIA, CONJUNCŢIA, SUBIECTUL ŞI SUBIECTI'' ATRIBUTUL ŞI ATRIBUTIVA, COMPLEMENTELE DIRECT, INDIRECT ŞI DE AGENT SUBORDONATELE LOR CORESPUNZĂTOARE, FONETICA)

- prof. gr. I *Georgeta Oprişor*, (COMPLEMENTELE CIRCUMSTANŢIALE DE LOC, DE TIMP, DE MOD, DE CAUZĂ, DE SCOP, CONDIŢIONAL, CONCESIV. CONSECUTIV ŞI SUBORDONATELE LOR CORESPUNZĂTOARE)

- prof. gr. I *Aurora Techirdalian*, (VERBUL, COMPLEMENTELE CIRCUMSTAN-ŢIALE INSTRUMENTAL, OPOZIŢIONAL, DE EXCEPŢIE, CUMULATIV, DE RELAŢIE. SOCIATIV ŞI SUBORDONATELE LOR CORESPUNZĂTOARE, VOCABULARUL)

Coordonarea lucrărilor şi ultima revizie au fost asigurate de:
conf. univ. dr. *Cezar Tabarcea*

ISBN 973 - 97949 - 0 - 4

Consilier editorial: *Gheorghe Marin*

Coperta: *Felix Radu, Victor Soare*
Procesare computerizată: *Victor Soare, Felix Radu*

TIPĂRIT LA: Tipografia „SYLVI" Bucureşti, str. Occidentului nr. 14

COPYRIGHT. Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate autorilor. Orice fel de reproducere neautorizată intră sub incidenţa Legii nr. 8 / 1996 privind dreptul de autor şi drepturile conexe.

LISTĂ DE ABREVIERI

A. adj. = atribut adjectival
Ac. = acuzativ
acc. = accentuat(ă)
adj. = adjectiv, adjectival
adv. = adverb, adverbial
art. = articol
AT = propoziţie subordonată atributivă
aux. = auxiliar
c. ag. = complement de agent
c. c. cz. = complement circumstanţial de cauză
c. c. e. = complement circumstanţial de excepţie
c. c. ins. = complement circumstanţial instrumental
c. c. l. = complement circumstanţial de loc
c. c. o. = complement circumstanţial opoziţional
c. c. r. = complement circumstanţial de relaţie
c. c. soc. = complement circumstanţial sociativ
c. d. = complement direct
CD = propoziţie subordonată completivă directă
CE = propoziţie subordonată circumstanţială de excepţie
c. i. = complement indirect
CI = propoziţie subordonată completivă indirectă
CINS = propoziţie subordonată circumstanţială instrumentală
CL = propoziţie subordonată circumstanţială de loc
c. c. m. = complement circumstanţial de mod
c. c. t. = complement circumstanţial de timp
CM = propoziţie subordonată circumstanţială de mod
CO = propoziţie subordonată circumstanţială opoziţională
CNS = propoziţie subordonată circumtanţială consecutivă
c. c. cţ. = complement circumstanţial condiţional
c. c. cv. = complement circumstanţial concesiv
conj. = conjuncţie, conjunctiv, conjugare
c. c. cns. = complement circumstanţial consecutiv
c. c. s. = complement circumstanţial de scop
CR = propoziţie subordonată circumstanţială de relaţie
CS = propoziţie subordonată circumstanţială de scop
CSOC = propoziţie subordonată circumstanţială sociativă
CT = propoziţie subordonată circumstanţială de timp
CŢ = propoziţie subordonată circumstanţială condiţională
CV = propoziţie subordonată circumstanţială concesivă
CZ = propoziţie subordonată circumstanţială de cauză
D. = dativ
dem. = demonstrativ
f. = feminin
G. = genitiv
ind. = indicativ
loc. = locuţiune
m. = masculin
N. = nominativ
neacc. = neaccentuat
P. = predicat

pers. = persoana, personal
pl. = plural
P. N. = predicat nominal
PP = propoziţie principală
PR = propoziţie subordonată predicativă
P. V. = predicat verbal
R = regent(ă)
s(ubst). = substantiv
S. = subiect
SB = propoziţie subordonată subiectivă
sg. = singular
V. = vocativ
vb. = verb, verbal
vb. aux. = verb auxiliar
vb. cop. = verb copulativ

PLEDOARIE PENTRU ÎNVĂŢAREA LIMBII ROMÂNE

Scrisoare deschisă pentru cititorii acestei cărţi

Multă lume se întreabă - şi, poate, pe bună dreptate - de ce, în şcoală, trebuie să înveţe în mod special, ba chiar cu atenţie deosebită şi în multe ore, limba maternă. Limba maternă, vorba ceea, o ai o dată cu laptele mamei, doar e „maternă", nu-i aşa, (şi vom vedea mai jos că aserţiunea pare a fi justificată !), de ce mai trebuie atâta efort ca s-o înveţi ?

În clasele primare, mai treacă, meargă, trebuie să înveţi să citeşti şi să scrii, dar pe urmă ? La ce-ţi mai folosesc în viaţă subiectul, predicatul, atributul şi complementele ?

La astfel de întrebări există (din partea celor mai mulţi elevi şi părinţi) un răspuns neadevărat, dar practic: ca să iei note de trecere, ca să intri la liceu, ca să iei bacalaureatul, ca să intri la facultate ! Pentru că la aproape toate examenele hotărâtoare pe care le dă omul în viaţă există o probă de „gramatică", adică la limba maternă.

E ciudat că, deşi copilul când vine în clasa întâi ştie să vorbească româneşte, după ce învaţă să citească şi să scrie, profesorii îl vor pisa mereu după aceea să ştie mai multe, să analizeze propoziţii şi fraze, să întoarcă cuvintele pe toate părţile, să scrie fel de fel de compoziţii...

Într-adevăr, limba maternă o învăţăm de mici copii, inconştient, ascultând-i pe cei din jurul nostru şi încercând la rându-ne să comunicăm cu ei. Unii savanţi vorbesc în vremea din urmă, tot mai serios, despre un „bagaj genetic" al limbii materne, în sensul că ne naştem cu capacitatea de a recunoaşte şi de a reproduce, când vom fi învăţat să articulăm, anumite structuri, de exemplu. «subiect - predicat». Iată de ce spuneam că s-ar putea să fie adevărat că primim limba maternă „o dată cu laptele mamei", mai mult, încă din pântecele ei !

Şi, cu toate acestea, şcoala insistă mult asupra învăţării limbii materne, există facultăţi speciale care formează profesori de limba maternă, ba chiar şi o ştiinţă, lingvistica, o ştiinţă care se ocupă de toate limbile de pe glob, dar şi de fiecare limbă în parte. De ce ?

Pentru a răspunde la toate aceste întrebări - repet, justificate în mare măsură - voi începe prin a spune că atunci când primul copil sugar va putea spune cum îşi învaţă limba maternă sau când, o dată cu primele sunete articulate pe care le scoate, ne va putea povesti cum a învăţat-o, rolul lingvisticii va lua sfârşit ! O ştiinţă larg dezvoltată va muri !

Cum însă perspectiva aceasta nu se prea întrevede, deocamdată nu sunt speranţe să scăpăm de limba română, limba noastră maternă, ca materie în şcoli, nici de profesorii care o predau şi nici de examenele care o cer ca probă. Asta e !

Al doilea lucru pe care vreau să-l precizez de la început este că - aşa cum s-a putut vedea până aici - am vorbit tot timpul despre *limba* maternă, respectiv, de-acum încolo, despre *limba română* şi nu despre *gramatică*, aşa cum spun părinţii şi chiar elevii („La examen se cere gramatică").

Într-adevăr, în limbajul comun, termenul de *gramatică* acoperă toate cunoştinţele legate de limba română, pentru specialist însă, el denumeşte doar o parte a *descrierii sistemului limbii* în ansamblu. Vom vedea aceasta mai departe, dar, pentru că „aşa spune lumea", voi spune şi eu *gramatică*, deocamdată.

Al treilea lucru pe care-l socotesc important, ca premisă pentru ceea ce va urma, este să înţelegem că *nu* există o singură gramatică (descriere) a limbii române, ci mai multe ! O gramatică este un *model* sau, dacă vreţi, o propunere de explicare a mecanismelor limbii pe baza unor principii teoretice. Limba fiind un produs spiritual, nu-i putem cunoaşte legile intrinseci ale alcătuirii sale, putem însă să le presupunem prin comparaţie cu altceva. Putem, bunăoară, să ne raportăm la nişte structuri matematice sau... chimice ! Vom obţine şi atunci o „gramatică", bineînţeles altfel decât cea pe care o ştim acum.

Aşa se face că gramaticienii se ceartă adesea asupra unor probleme de limbă („grammatici certant", spuneau latinii !), aşa se face că un student la litere va descoperi cu surprindere că învaţă uneori cu totul altceva decât ştia el din şcoală, deşi la admitere i se cere să vină cu ceea ce ştia.

La multe popoare sau naţiuni, pe măsura dezvoltării culturale, au apărut instituţii speciale care şi-au propus să descrie mecanismele limbii, să alcătuiască deci gramatici şi dicţionare care să devină *norme* ale unei exprimări unitare şi corecte, pe baza cărora să se formuleze *reguli* de scriere şi pronunţare corectă, pentru a păstra astfel unitatea limbii şi a oferi un instrument de comunicare eficientă. Aşa s-a întâmplat şi la noi, cam de pe la jumătatea secolului trecut, încât gramatica pe care o discutăm aici este o gramatică normativă, având girul Academiei Române. Atâta vreme cât vrem ca să nu vorbească fiecare cum îl taie capul şi să ne înţelegem între noi, *trebuie* să avem în vedere *această* gramatică şi nu alta pe care, eventual, o avem noi în minte. Ca să vă liniştesc, am să vă mărturisesc că eu, de exemplu, nu sunt întrutotul de acord cu unele părţi ale ei, dar, ca om de cultură şi profesor, o respect şi o predau.

Ce cuprinde, deci, o gramatică (o descriere) a limbii ?

Vom lua, rând pe rând, într-o ordine pe care o presupunem a achiziţionării limbii materne. respectiv, a învăţării unei limbi străine, compartimentele limbii, după o sistematică tradiţională.

FONETICA studiază *sunetele* limbii, pronunţarea lor. Fonetica porneşte de la realitatea sonoră a limbii, de aceea se ajută foarte mult de FIZICĂ şi anume de *acustică*, pentru a măsura *înălţimea*, *durata*, *amplitudinea* vibraţiilor. Pe baza unor astfel de cercetări s-a ajuns la reproducerea artificială a sunetelor vorbirii umane, despre care aţi citit sau, poate, aţi auzit-o chiar, pe un computer.

Pe de altă parte, fonetica se preocupă şi de producerea sunetelor articulate, încât se ajută şi cu ANATOMIA care descrie organele ce participă la emisia sonoră. Asemenea cercetări sunt foarte importante pentru şcolile speciale în care învaţă copii cu deficienţe şi trebuie să vă asigur că am văzut realizări senzaţionale în şcoli pentru hipoacuzici (copii cu deficienţe de auz).

În general însă, fonetica susţine ORTOEPIA, adică formularea regulilor de pronunţare corectă a sunetelor limbii române şi de fixare a accentului. Ea este cea care nu ne dă voie să spunem, de exemplu, **prévederi**, ci ne obligă să spunem **prevedéri**, pentru că nu spunem **întrevéderi**, sau **revéderi** !

Să reţinem, deci, că fonetica studiază sunetele limbii, privite ca realităţi materiale.

Numai că - şi lucrul acesta este constatat - nu există două persoane care să pronunţe exact la fel acelaşi sunet. Ba chiar aceeaşi persoană pronunţă diferit acelaşi sunet. Cum se face, atunci, că ne înţelegem ?

Cu aceasta se ocupă FONOLOGIA care studiază *fonemele* limbii române, adică ceea ce s-ar putea numi un fel de sunete - tip, un **a** pe care îl avem înscris în minte şi care nu este nici **a** rostit de mine acum, nici **a** rostit de unul din cititorii mei, ci un **a** al tuturor. De exemplu, **bar** şi **par** se deosebesc prin ceva. Prin ce ? Printr-o trăsătură pe care o va stabili fonologia.

Studiile fonologice ajută ORTOGRAFIA, adică ansamblul de reguli de scriere corectă a limbii române şi din cauza lor am fost nevoit să sancţionez aspru o lucrare scrisă pentru admiterea la Facultatea de Litere în care figura **obţiune** în loc de **opţiune** !

Am învăţat să citim şi să scriem. Ce urmează ?

Desigur, VOCABULARUL sau LEXICUL, ansamblul cuvintelor limbii române. Vom afla mai întâi care este structura lor lexicală, ne vom ocupa, aşadar, de *rădăcini*, *prefixe* şi *sufixe*.

Pe măsura creşterii gradului de cultură a unui om, vocabularul său propriu se îmbogăţeşte. Şi atunci, trebuie să vedem cum. Vom constata, de exemplu, că, pe lângă *procedee interne* (*derivare*, *compunere*, *conversiune*) există şi *procedee externe* care, presupun, cititorilor acestei cărţi le sunt foarte familiare mai ales în ultimii ani.

Ocupându-ne de vocabular, nu putem neglija SEMANTICA, compartimentul limbii care are în vedere *sensurile* cuvintelor, clasificarea acestora şi relaţiile dintre ele. Aici ne vom întâlni cu *polisemia*, cu *omonimia*, *sinonimia* şi *antonimia* care ne vor învăţa să ne ordonăm în minte materialul lexical al limbii române şi să evităm greşeli de exprimare cum ar fi *pleonasmul*.

Deşi nu se învaţă în şcoală, ETIMOLOGIA, studiul originii cuvintelor, ne poate fi adesea de folos pentru înţelegerea vocabularului românesc şi folosirea lui corectă. Prin etimologie putem afla că omonimul **şiret** se explică prin originea diferită a celor două cuvinte (unul din turcă, celălalt din germană), că nu e voie să spunem **mai superior**, deoarece **superior**, în latină, este el însuşi un

comparativ şi că „superlativ relativ de superioritate", cum am întâlnit eu într-o teză (de admitere !), este o aberaţie.

Buuun ! Citim, scriem, ştim cuvinte.

Numai că eu n-am întâlnit încă o limbă în care cuvântul să rămână neschimbat ca formă, în cursul exprimării. Chiar şi în engleză, unde cuvintele par mult mai „înţepenite", verbul îşi schimbă forma.

Acum vine rolul GRAMATICII care va studia modificarea formei cuvintelor în cadrul structurilor în care se combină. Modificările ca atare, explicarea cauzelor acestor modificări şi clasificarea lor intră în atenţia MORFOLOGIEI, iar combinarea propriu-zisă şi regulile acestor combinări fac obiectul SINTAXEI.

Cum toată lumea îşi dă foarte bine seama că între aceste două domenii există o foarte strânsă legătură (modificările de formă sunt impuse de combinări, iar combinările nu se realizează fără modificări de formă), în vremea din urmă (câteva decenii de fapt !) se vorbeşte din ce în ce mai mult despre o MORFO-SINTAXĂ şi, de fapt, în şcoală, chiar aşa se şi face: învăţând genitivul substantivului dăm exemple de atribute şi, respectiv, învăţând atributul, dăm exemple cu genitivul substantivului.

Totuşi, detaşarea morfologiei de sintaxă rămâne necesară, pentru că prima ne dă posibilitatea să înţelegem o foarte importantă noţiune, legată şi de lexic, aceea de *parte de vorbire*, iar cea de-a doua ne ajută să diferenţiem două tipuri de combinări, de asemenea foarte importante, *propoziţia* şi *fraza*.

Dacă vă întrebaţi cumva la ce vă folosesc aceste două compartimente ale sintaxei, am să vă răspund simplu: ca să nu scrieţi niciodată ceea ce am citit eu cu stupoare într-o lucrare scrisă: „Deşi Eminescu îşi dădea seama că este foarte apreciat de Titu Maiorescu, el îl admira foarte mult". Găsiţi singuri în ce constă aberaţia logică a unei astfel de exprimări !

Prin necesitatea de a marca grafic diferitele relaţii între cuvinte sau între propoziţii, sintaxa duce în mod necesar la PUNCTUAŢIE, un domeniu extrem de important al utilizării limbii, care formulează reguli de transpunere scrisă a unor idei, reguli, a căror necunoaştere a dus nu o dată la mari dispute pe marginea unor acte juridice, chiar şi tratate internaţionale !

S-ar părea că aici se opreşte descrierea completă a unei limbi. Numai că omul, utilizându-şi limba maternă pentru a-şi exprima ideile, nu ţine seama doar de reguli gramaticale. El este pe de-o parte condiţionat de gradul său de instrucţie şi cultură, pe de altă parte trebuie să se adapteze situaţiilor concrete în care comunică.

Este limpede pentru toată lumea că un doctor vorbeşte într-un fel cu bolnavul (care va spune pur şi simplu că îl „doare burta") şi în alt fel cu colegii săi (cărora le va spune că acesta are „colici intestinali").

Dar elevii ? Nu spun ei între ei că „profu" sau „profa" sunt (sau nu sunt) simapatici ? Cu toate acestea, eu personal n-am auzit încă de vreun caz în care elevul să se fi adresat în clasă cu „Doamnă profă" !

Ce înseamnă asta ?

Înseamnă că se mai pot stabili nişte norme şi reguli de utilizare a limbii (ele se şi stabilesc conştient sau inconştient) care să aibă în vedere *situaţia concretă de comunicare*.

Cu aceasta se ocupă STILISTICA, un domeniu care nu trebuie văzut doar ca un studiu al *textului literar*, ca o clasificare a *figurilor de stil*, ci ca un studiu al diverselor *variante* ale limbii, denumite şi *stiluri*. Vorbim astfel, în egală măsură, de *stilul beletristic* (sau al literaturii artistice sau limbaj poetic), dar şi de *stilul ştiinţifico-tehnic*, de *stilul juridico-administrativ* sau de *stilul publicistic*.

Cunoaştere particularităţilor acestor stiluri ne ajută să identificăm diverse tipuri de *texte* şi să le înţelegem aşa cum se cuvine, adică prin raportare la domeniul specific la care trimit.

Să trecem acum la... un fel de concluzii.

Am spus de la început, lucru pe care ştiinţa începe de-acum să-l confirme, că omul se naşte cu capacitatea de a construi structuri lingvistice. Atenţie, nu este vorba de *vorbire* ca atare, de glăsuire, aş putea spune - pentru că el, Doamne fereşte, s-ar putea naşte mut - ci despre capacitatea

de a recunoaşte şi de a reproduce structuri ale limbajului natural. Altfel, cum ar putea învăţa un mut să citească ?

Această capacitate formează aşa-numita *competenţă* lingivistică a omului.

Dar competenţa, după cum ştie toată lumea, diferă de la om la om. Nu toţi copiii aleargă la fel de iute, după cum nu toţi copiii vorbesc la fel de corect şi au acelaşi număr de cuvinte în minate. Dar, iată, puştiul acela care la şapte ani abia îşi mişcă picioarele, şi-a pus în cap să devină campion olimpic la maraton. El începe să se *antreneze*, să *înveţe* anumite procedee de utilizare a muşchilor săi, îşi *dezvoltă* propriile sale procedee. Şi astfel se apropie de *performanţă*.

Tot aşa se întâmplă şi cu limba maternă şi de aceea trebuie învăţată. *Antrenamentul* înseamnă *respectarea regulilor stabilite*, *învăţarea* înseamnă *analiza* textelor şi construirea unor categorii şi structuri gramaticale, *dezvoltarea* înseamnă *creativitate*, *originalitate*, *nuanţare* în redactarea textelor.

Căci - şi cu asta ne apropiem de sfârşitul „discuţiei" noastre (pe care eu am încercat s-o provoc aici sub forma unei scrisori) - scopul învăţării gramaticii nu este analiza cu orice preţ, ci crearea unei baze care să permită o folosire optimă a unui sistem ce oferă posibilităţi de *sinteză*, adică de construire a unor mesaje lingvistice *clare*, *corecte* şi *nuanţate*.

Atingerea acestui scop necesită însă o cunoaştere cât mai exactă şi mai largă a sistemului care asigură funcţionarea mecanismului care este de fapt orice limbă naturală. Acestă carte vă oferă posibilitatea s-o faceţi.

Conf. univ. dr. **Cezar TABARCEA**
Facultatea de Litere
Universitatea din Bucureşti

I. MORFOLOGIA

SUBSTANTIVUL

Algoritmul analizei morfosintactice

1 - Felul (comun, propriu; simplu, compus)
2 - Genul (masculin, feminin, neutru)
3 - Numărul (singular, plural, defectiv de număr, colectiv)
4 - Cazul (N. G. D. Ac. V.) - precedat (când există) de prepoziţie, locuţiune prepoziţională sau de articol posesiv-genitival
5 - Articulat sau nearticulat
6 - Funcţia sintactică
7 - Valoarea stilistică

Definiţie: Este partea de vorbire flexibilă care denumeşte fiinţe, lucruri, acţiuni, stări, însuşiri sau fenomene ale naturii cuprinse în gramatică sub denumirea de obiecte.

Ex.: - nume de fiinţe: om, albină;
- nume de lucruri: masă, stilou;
- însuşiri morale: avariţie, demnitate;
- însuşiri fizice: oboseală, vigoare;
- fenomene ale naturii: vânt, chiciură;
- acţiuni: mers, apărare, fugă;
- stări sufleteşti: veselie, tristeţe;

Clasificare: - *după natura denumirii* - substantive comune
- substantive proprii
- *după forma lor* - substantive simple
- substantive compuse

După natura denumirii, substantivele sunt de două feluri: comune şi proprii.

a) Substantivele comune denumesc obiecte de acelaşi fel. Se scriu cu iniţială mică (cu excepţia cazului când stau la începutul frazei şi după punct).

b) Substantivele proprii denumesc numai anumite obiecte, spre a le deosebi de altele de acelaşi fel. Se scriu cu iniţială majusculă.

Ele sunt: - nume de persoane: Andrei, Ioana;
- nume ale personajelor din basme: Greuceanu, Făt-Frumos;
- nume de animale: Azor, Grivei;
- nume geografice şi teritorial-administrative: Dunărea, România, Europa, Munţii Carpaţi, Bucureşti, etc.
- denumiri ale întreprinderilor şi ale instituţiilor: Liceul „Grigore Moisil", MINISTERUL MUNCII ŞI PROTECŢIEI SOCIALE, etc.;
- denumiri ale evenimentelor: Unirea Principatelor;
- denumiri ale sărbătorilor: Anul Nou, 1 Decembrie;
- nume ale corpurilor cereşti: Marte, Saturn, Neptun;
- titluri ale operelor literare şi ştiinţifice, ale ziarelor, ale revistelor.

După forma lor, substantivele sunt - simple,
- compuse.

a) Substantivele simple pot fi primare: carte, stilou, creion, Venus, Bucureşti sau derivate cu sufixe: bunătate, stăruinţă, vrednicie, etc.

b) Substantivele compuse sunt formate din două sau mai multe cuvinte cu sens unitar.

Substantivele compuse: - prin contopire: bunăvoinţă, Cămpulung;
- prin alăturare: Curtea de Argeş, Ţara Bârsei, bloc-turn;
- din elemente tematice: televiziune, morfologie;
- din abrevieri: C.E.C.; COMALIMENT, O.N.U.; TAROM.

(1) LOCUŢIUNI SUBSTANTIVALE

Definiţie: Un grup de două sau mai multe cuvinte care împreună au valoarea unui substantiv (îmbinările de cuvinte cu sens lexical şi valoarea gramaticală a unui substantiv).

Ex.: aducere aminte (amintire), luare aminte (atenţie), bătaie de cap (probleme), bătaie de joc (batjocură), luat în râs (batjocură), luatul peste picior (batjocură), soare cu dinţi (frig), aruncătură de ochi (privire), cal de bătaie, părere de rău (regret).

Din punct de vedere gramatical locuţiunea substantivală se comportă ca un substantiv:
- poate avea forme pentru singular şi plural (păreri de rău);
- poate fi articulată sau nearticulată (părerea de rău);
- se poate declina:
  N. Ac. - părerea de rău - singular,
  - părerile de rău - plural.
  G. D. - (a) părerii de rău - singular,
  - părerilor de rău - plural;
- poate avea un adjectiv (târzii păreri de rău).

Cuvintele din care este alcătuită o locuţiune substantivală nu se pot analiza separat.

Indicii gramaticali ai locuţiunii substantivale îi poartă substantivul de bază.

Numai substantivul de bază este supus flexionării, cealaltă parte a locuţiunii păstrându-şi forma originală.

Locuţiunea substantivală în totalitatea ei poate fi determinată, ca şi substantivul, de un atribut sau de o subordonată atributivă.

Locuţiunea substantivală se comportă ca un substantiv atât din punct de vedere *lexical*, cât şi din punct de vedere *morfologic şi sintactic*.

Ex.: „La ce statornicia părerilor de rău,
Când prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre şi umbra unui vis ? ”
(M. Eminescu, *Despărţire*)

- părerilor de rău = loc. subst. (regrete); feminin, nr. pl., articulat, caz G., funcţie sintactică de atribut substantival.

(2) CATEGORII GRAMATICALE: gen, număr, caz

2 (a) Genul

În limba română substantivul are trei genuri: - *masculin* (un, doi)
Ex.: pom
- *feminin* (o, două)
Ex.: floare
- *neutru* (un, două)
Ex.: tablou

Genul substantivelor se poate recunoaşte şi după înţeles: *substantivele masculine*, denumesc, în general, fiinţe de sex bărbătesc sau lucruri care prin obişnuinţă sunt socotite masculine (om, pom, perete, etc.); *substantivele feminine* denumesc fiinţe de sex femeiesc sau lucruri considerate prin tradiţie feminine (floare, carte, etc.), iar *substantivele neutre*, nume de lucruri (scaun, dulap, etc).

Între genul gramatical şi cel natural (sex) nu există însă întotdeauna o corespondenţă, dimpotrivă, se constată numeroase nepotriviri.

Ex.: deşi denumesc animate, unele substantive ca: **animal, mamifer** sunt de gen neutru.

Genul substantivelor după înțeles

1. Genul masculin cuprinde:

a) nume comune sau proprii ale ființelor de sex bărbătesc: **om, băiat, Alexandru**;

b) cele mai multe nume de munți: **Bucegi, Caraimanul, Carpați, Negoiul, Ceahlăul** (sunt de gen feminin: **Mândra, Panaghia, Păpușa**);

c) nume de localități: **București, Galați, Iași;**

d) nume de arbori: **cais, măr, păr, nuc, piersic, vișin, arțar, brad, stejar** (sunt feminine: **răchită, salcie**);

e) unele nume de plante și de flori: **ardei, dovleac, castravete, morcov, bujor, crin, mac, nufăr, trandafir**;

f) unele nume de lucruri: **cărbune, perete, sac, pantaloni**;

g) nume de monede: **ban, dolar, leu, franc** (sunt feminine: **liră, rublă, para, lețcaie**);

h) numele literelor alfabetului: **a, b, c, d, e, f, g**, etc.;

i) numele notelor muzicale: **do, re, mi, fa, sol, la, si;**

j) numele celor mai multe cifre: **cinci, opt**, ..., **zece**, ... (sunt feminine: **sută, mie** și neutre: **milion, miliard**);

k) numele lunilor anului: **ianuarie, februarie, martie**, etc.

2. Genul feminin cuprinde:

a) numele ființelor de sex femeiesc și numele lucrurilor care prin tradiție și prin analogie cu acestea sunt considerate tot feminine. Le recunoaștem după cum primesc la singular pe **o**, iar la plural pe **două** (o păpușă - două păpuși; o casă - două case);

b) nume de fructe: **alună, vișină, cireașă, nucă, pară, caisă, prună, piersică** (fac excepție **strugure, ananas** masculine, **măr** neutru);

c) cele mai multe nume de flori: **crizantemă, garoafă, lalea, pansea**, ...

d) numele zilelor săptămânii (**luni, marți**, ...), numele celor mai multe părți ale zilei (**amiază, dimineață, seară, noapte**), numele anotimpurilor (**toamnă, vară, iarnă, primăvară**). Sunt neutre: **amurg, asfințit, prânz**;

e) nume de țări, de continente și de insule: **Franța, Suedia, Europa, Asia** (sunt neutre: **Irak, Luxemburg, Vietnam, Congo**);

f) majoritatea numelor care exprimă un sentiment, o atitudine, o stare psihică: **cutezanță, frică, gelozie, îndoială, îndrăzneală, spaimă, voință**;

g) nume de acțiuni provenite adesea din infinitive lungi: **cântare, ducere, încredere, întrecere, părtinire, fugă, joacă**.

3. Genul neutru cuprinde:

a) substantivele care denumesc obiecte inanimate (neînsuflețite), precum și unele nume cu sens colectiv și generice. Formal, ele se recunosc după faptul că la singular seamănă cu masculinele, iar la plural cu femininele;

b) substantivele care denumesc simțurile: **auz, gust, miros, văz;**

c) nume de acțiuni (provenite de la supin): **cules, pipăit, fumat**;

d) numele de materie și ale unor însușiri care n-au plural sau au alt înțeles la plural decât la singular: **curaj, fier, frig, lapte, lemn, sânge**;

e) numele unor sporturi și jocuri: **baschet, fotbal, box, fotbal, rugbi, șah**;

f) numele unor vânturi: **austru, alizee** (pl.), **ciclon, crivăț** (sunt masculine: **zefir**; feminine: **briză, boare**);

g) câteva nume de animate: **macrou, tist**, etc.

4. Genul personal

În interiorul genurilor masculin și feminin animate (însuflețite), adică la numele proprii și comune de persoane (sau de animale și lucruri personificate) există tendința de a distinge și un gen personal.

Această tendință se manifestă prin următoarele trăsături caracteristice:

a) Genitiv - dativul singular al numelor proprii masculine şi al numelor proprii feminine de origine străină (**Carmen, Jeny, Katy**) au articolul hotărât proclitic (aşezat în faţa substantivului).

Ex.: - I-am recomandat lui George această carte.

- Agenda lui Carmen este pe birou.

N. B. Procliza articolului hotărât la numele proprii feminine şi comune româneşti nu este admisă (lui Ioana, lui mama).

b) Acuzativul complement direct se construieşte cu prepoziţia **pe**.

Ex.: Pe tata îl cheamă Emil.

c) Adjectivul pronominal posesiv se adaugă direct la substantiv, fără articol, în cazul unor nume de persoană care exprimă relaţii strânse (mai ales de rudenie). De exemplu: frate-meu, tată-meu, soră-mea, unchiu-meu, bunică-mea, etc.

d) În declinarea (flexiunea) numelor proprii de persoană feminine, ca şi în cea a unor nume topice feminine, alternanţele fonetice nu se mai produc, menţinându-se de obicei nealterată tema substantivului: Leana - Leanei, Floarea - Floarei, Ioana - Ioanei, Timişoara - Timişoarei.

De asemenea, multe nume proprii feminine terminate la nominativ în **-ca, -ga**, au G.-D. în **-căi, -găi** (Ancăi, Olgăi, Rodicăi).

e) Prezenţa vocativului, care apare numai la numele de persoane, de fiinţe sau de lucruri personificate (Marine, Mariano, fetiţo, soare sfânt !) cu forme specifice (**-e** şi **-ule** pentru masculin, **-o** la feminin).

Obs.: În vorbirea populară şi familiară numele de persoană e precedat uneori de adjectivul nehotărât invariabil **alde**: Merg la alde George.

De cele mai multe ori, când precedă un nume propriu sau un nume de rudenie, **alde** indică pe cei din familie.

Genul substantivelor după terminaţie

Substantivele masculine se termină la nominativ singular, forma nearticulată în consoană palatalizată sau nepalatalizată, **-u**, **-u** semivocalic (erou), **-i** semivocalic (pui), **-e** (fluture, câine) şi foarte rar în **-ă**, **-ea**, şi **-a** (tată, popă, Oprea, Toma).

Substantivele feminine se termină la nominativ singular, forma nearticulată, în **-ă**, **-e**, **-ea** şi **-a** accentuat şi consoană palatalizată: cămaşă, mamă, inimă, floare, cafea, stea, carte.

Un singur substantiv feminin are terminaţia **-i** vocalic (zi) şi unul **-i** semivocalic (joi).

Substantivele neutre

Ca şi substantivele masculine, substantivele neutre se termină în consoană palatalizată sau nepalatalizată, **-u** (lucru), **-u** semivocalic (tablou), **-i** semivocalic (cui), **-e** (pântece, spate); rar au şi terminaţii în **-o**, **-i** vocalic şi **-u** accentuat: radio, rugbi, tabu.

Substantive cu sens colectiv - denumesc o totalitate de obiecte de acelaşi fel: **stol, roi, popor, grup, oaste, grămadă, muncitorime**. Cele mai frecvente sufixe colective sunt **-ime, -et**.

Substantive mobile. Moţiunea.

Sunt substantivele care au femininul format de la masculin sau masculinul format de la feminin, prin adăugarea unui sufix pentru a desemna celălalt sex al fiinţei în discuţie.

a) Feminine formate de la masculine:

-ă: prieten - prietenă,
elev - elevă,
văr - vară:
-iţă: doctor - doctoriţă;
-că: orăşean - orăşeancă,
sătean - săteancă,
român - româncă,
bucureştean - bucureşteancă;
-toare: scriitor - scriitoare,
cititor - cititoare.

b) Masculine formate de la feminine:

-oi: vulpe - vulpoi,
raţă - răţoi,
cioară - cioroi,
-an: curcă - curcan,
gâscă - gâscan.

Acest procedeu de formare a substantivelor de gen opus de la cele existente se numeşte *moţiune.*

N.B.: *Concordanţa dintre gen şi sex la animate (nume de oameni şi animale)*

Deosebirea de gen, corespunzătoare deosebirii de sex, se exprimă prin:

a) cuvinte complet diferite pentru cele două fiinţe de sex opus: mamă - tată; frate - soră; unchi - mătuşă;

b) moţiune (procedeu de formare a substantivelor de gen opus de la cele existente, cu ajutorul sufixelor moţionale: -ă, -iţă, -ească, -că, -oaică, -toare pentru feminin; -oi, -an pentru masculin).

Substantive epicene - substantive care au aceeaşi formă şi pentru masculin şi pentru feminin: fluture, jder, liliac, uliu, vultur, zimbru, elefant, cămilă, girafă, lăcustă, veveriţă, vidră, viperă, etc.

2 (b) Numărul

Categoria gramaticală a numărului la substantiv se manifestă prin opoziţia dintre singular şi plural şi se exprimă prin:

A) *Desinenţe*

Ex.: munte - munţi -**e** / -**i**

Obs.: Desinenţele de număr diferă în funcţie de genul substantivelor:

a) substantive masculine: desinenţă zero - **i** (profesor - profesori);
u, u - **i, i** (codru - codri; leu - lei);
ă - **i** (tată - taţi);
e - **i** (munte - munţi; perete - pereţi);

b) genul feminin: **ă** - **e** (clasă - clase),
ă - **i** (inimă - inimi),
e - **i** (carte - cărţi),
0 - **le** (zi - zile),
ă - **uri** (marfă - mărfuri),
e - **uri** (vreme - vremuri);

c) substantive neutre: desinenţă zero - 0 - **uri** (parc - parcuri, toc - tocuri),
0 - **e** (semn - semne; oraş - oraşe),
u, u - **uri** (lucru - lucruri; tablou - tablouri),
u, u - **e** (cadru - cadre; curcubeu - curcubee),
u - **i** (studiu - studii; fotoliu - fotolii).

Obs.: Unele substantive au o singură formă pentru ambele numere, fiind deci invariabile în raport cu numărul.

Din această categorie fac parte:
- substantivele masculine terminate în **i** semivocalic (unchi, pui, ochi, ardei),
- substantivele feminine derivate cu sufixul **-toare** (secerătoare),
- neutre terminate în **-e** (indice, nume).

B) *Alternanţe fonetice* (care se produc în radicalul substantivelor în trecerea acestora de la singular la plural) sunt:

a) alternanţe vocalice: **oa** - **o** (comoară - comori),
â - **i** (cuvânt - cuvinte);

b) alternanţe consonantice: **d** - **z** (stradă - străzi),
t - **ţ** (frate - fraţi),
c - **č** (bancă - bănci).

Substantive cu forme duble de număr

Unele substantive apar cu forme duble de număr, fie la *singular* : bulgăre - bulgăr; zvon - zvoană; fascicul - fasciculă; glonț - glonte; fluture - flutur; berbec - berbece; șoarece - șoarec (prima formă este recomandabilă), fie la *plural*: chibrit - chibrituri, chibrite; coală - coli, coale; vreme - vremuri, vremi; aripă - aripi, aripe; cămin - căminuri, cămine; hotel - hotele, hoteluri; blană - blăni, blănuri.

Obs.: Între aceste variante există adesea o concurență, care duce la eliminarea uneia dintre ele (de obicei a celei mai vechi) și impunerea celeilalte, fie prin menținerea ambelor forme, între care se stabilește o diferență de sens (semantică).

Ex.: bandă - pl. *bande* - „cete, grupuri"
- pl. *benzi* - „fâșii, panglici"
cămin - *cămine* - „instituții"
căminuri - „sobe"
minut - *minute* (ale orei)
minuturi - „fel de mâncare"
dată - *date* - „anumite zile, luni, ani"
dăți - „ori", „mai multe dăți"

Dintre variantele de plural feminine: în **-e / i** (coale - coli, școale - școli, boale - boli) limba literară a adoptat pe cele în **-i**.

Dintre variantele de plural neutru: **-e / uri** (hotele - hoteluri) sunt considerate literare cele în **-uri**.

Substantive defective de număr

Unele substantive nu au forme pentru ambele numere, folosindu-se numai la singular sau numai la plural.

1. Au forme numai pentru singular:
- multe substantive proprii: Oltul, Dunărea, Brașov;
- substantive comune care denumesc:
  - *orânduiri sociale* (sclavagism, feudalism);
  - *religii* (creștinism, catolicism, ortodoxism);
  - *calități sau însușiri* (înțelepciune, curaj, cinste, bunătate);
  - *stări organice* (foame, sete);
  - *materii* (aur, fasole, grâu, mazăre, sânge, zahăr, vată, miere, mei, secară, cimbru, unt);
  - *sporturi* (fotbal, handbal, box, oină, șah, volei);
  - *denumirile câtorva domenii științifice* (chimie, geografie).

Obs.: Numele disciplinelor pot apărea la plural pentru a desemna:
- mai multe volume dintr-un manual tratând despre disciplina respectivă: chimii, geografii;
- mai multe aspecte diferite ale aceleiași discipline: există două filosofii: materialistă și idealistă.

2. Au forme numai pentru plural:
- nume de materii ca: icre, tăieței;
- câteva nume comune: moaște, zori;
- nume topice: Alpi, Bucegi, Carpați, Vâlcele, București.

2 (c) Cazul

- forma pe care o ia substantivul pentru a exprima o anumită funcție sintactică în propoziție.

Nominativul = **cine ?; ce ?**
Acuzativul = **ce ?; pe cine ?; cu (la, lângă, despre) ce (cine) ?**
Genitivul = **al (a, ai, ale) cui ?**
Dativul = **cui ?**
Vocativul = fără întrebare

Nominativul

Funcţiile sintactice:

1. SUBIECT: Elena citeşte.
2. NUME PREDICATIV (fără prepoziţie): Ea este elevă.
3. ATRIBUT SUBSTANTIVAL APOZIŢIONAL: Olga, colega mea, a plecat în excursie.
4. COMPLEMENT DE MOD - ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR: Vă credeam studenţi.

Obs.: Au categoria cazului substantivul, pronumele, numeralul; iar adjectivul, articolul, precum şi verbele la participiu (când au formă adjectivală) şi gerunziul (acordat) au această categorie prin acord.

Numele predicativ se află pe lângă verbe copulative: a deveni, a fi, a ajunge, a ieşi, a rămâne, a însemna, a se naşte, a constitui, a se face, a se numi, a părea.

Complementul de mod / elementul predicativ suplimentar sunt în nominativ întrucât sunt un fel de nume predicative cu verbul copulativ subînţeles.

studenţi= că sunteţi studenţi

Genitivul

Funcţiile sintactice:

1. ATRIBUT SUBSTANTIVAL:
   a) genitival: Cărţile Mariei sunt pe birou.
   b) prepoziţional: Cărţile din faţa elevilor sunt vechi.
   c) apoziţional: Rochiile Oanei, adică ale colegei, sunt la modă.
      Cărţile lui Popescu, adică ale colegului, sunt scrise în limba franceză.
2. NUME PREDICATIV (precedat de articol posesiv genitival sau de prepoziţie care cere cazul genitiv): Caietele sunt ale Olgăi.
   Noi suntem împotriva minciunii.
3. COMPLEMENT INDIRECT: Noi luptăm împotriva minciunii.
4. COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL:
   a) de loc: În faţa casei s-a oprit.
   b) de timp: A intrat la oră în urma profesorului.
   c) de cauză: N-a ajuns la timp din cauza metroului.
   d) condiţional: În locul Oanei, aş tăcea.
   e) concesiv: În ciuda greutăţilor tot a învins.
5. SUBIECT: Ai casei au plecat.

Ca atribut, genitivul are numeroase valori:

1. genitivul posesiv:
   a) posesorul propriu-zis: Casa bunicilor este îngrijită.
   b) apartenenţa: Dealurile Vrancei sunt împodobite cu pomi fructiferi şi viţă de vie.
   c) calificarea: Frumuseţea pădurii te atrage toamna şi primavăra.
   d) dependenţa: „ S-a dus Pann, fiul Pepelei, cel isteţ ca un proverb".
      (Eminescu)
2. genitivul subiectiv:

(pe lângă un substantiv de origine verbală substantivul în genitiv se numeşte genitiv subiectiv, deoarece în construcţia verbală corespunzătoare are funcţie de subiect)

Ex.: Sosirea primăverii o aşteptam cu nerăbdare. (Primăvara a sosit.)

3. genitivul obiectiv:

(pe lângă un substantiv de origine verbală, substantivul în genitiv se numeşte obiectiv, deoarece în construcţia verbală corespunzătoare el are funcţie de obiect direct)

Ex.: Culesul strugurilor (Ei au cules strugurii)

4. genitivul calităţii: Omul onoarei.
5. genitivul care intră într-o construcţie echivalentă cu un superlativ.

Ex.: „ Ş-apoi fost-au poftiţi la nuntă crăiasa furnicilor, crăiasa albinelor şi crăiasa zânelor, minunea minunilor din ostrovul florilor." (Ion Creangă)

6. genitivul denumirii

Ex.: - Abia târziu, în noapte, am ajuns la apa Someşului.

Obs.: Când substantivul la genitiv nu are nici articol hotărât, nici articol nehotărât, cazul este indicat prin forma adjectivului care precedă substantivul: al fermecătoarei privelişti.

Genitivul poate fi cerut:

- de prepoziţiile specifice: **contra, împotriva, asupra, deasupra, înaintea, înăuntrul.**
- de locuţiuni prepoziţionale „articulate": **în faţa, din faţa, din cauza, în jurul, în locul, de-a lungul,** etc.

Genitivul precedat de prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale îndeplineşte funcţia de complement (Avionul zboară deasupra oraşului.), nume predicativ (Suntem împotriva războiului.), atribut (Călătorie în jurul lumii...).

Dativul

Funcţiile sintactice:

1. COMPLEMENT INDIRECT; are ca termen regent:
   a) un verb (I-am telefonat mamei.)
   b) un adjectiv (În industrie există condiţii favorabile dezvoltării.)
   c) interjecţie (Bravo fruntaşilor la învăţătură.)
2. ATRIBUT SUBSTANTIVAL:
   a) prepoziţional: Reuşita datorită muncii ne-a bucurat.
   b) apoziţional: I-am scris surorii mele, adică Nelei.
   c) în dativ: Trimiterea de ajutore sinistraţilor este o datorie umană.
      Acordarea de compensaţii salariaţilor continuă.
3. COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL:
   a) instrumental: A reuşit datorită muncii.
   b) de cauză: Nu a venit la timp datorită vremii urâte.
   c) de mod: Conform înţelegerii, a telefonat.

Dativul posesiv

Pronumele neaccentuat la dativ poate determina şi un substantiv la N. sau Ac.

Ex.: mâna-mi
mâna-ţi
mână-i
} în construcţiile de acest fel pronumele la dativ are sens posesiv.

- mâna mea
- mâna ta
- mâna sa (a lui, a ei)

Acest dativ se numeşte *dativul posesiv.*

Când substantivul determinat este precedat de adjectivul său, pronumele la dativul posesiv se aşează înaintea substantivului şi se leagă de adjectiv prin liniuţă.

Ex.: (pe) frumoasa-ţi (i) mână

Determinând un substantiv, pronumele la dativul posesiv are funcţia sintactică de atribut pronominal.

Ex.: „[...] ochii ei albaştri clipiră sub lungile-i gene bălaie."
(Al. Odobescu - *Doamna Chiajna*)

„Dar neînfricatul meu cârlan
Goni-va negru-ţi armăsar.
Obrazul tău va fi de var,
Şi pieptu-ţi roşu ca un jar.
Şi stepa toată împrejur
La strigătu-*mi* va tresări..."
(I. Pillat, *Cântecele stepei*)

Dativul etic

Formele neaccentuate ale persoanei I şi a II-a singular, cazul dativ (**mi, ţi, îmi, îţi**) se întrebuinţează cu rol stilistic îndeosebi în basmele şi baladele populare, pentru a arăta că povestitorul şi ascultătorul sunt interesaţi de faptele eroilor şi participă sufleteşte la desfăşurarea acţiunii.

Dativul folosit în acest scop se numeşte *dativul etic.*

Pronumele la dativul etic nu are funcţie sintactică.

Ex.: „Unde ridică [...] odată pe zmeu şi trântindu-mi-l, îl bagă în pământ până în gât." (*Greuceanu*)

„Luând pe câte un drăcuşor de corniţe, mi ţi-l ardea cu palcele, de-i crăpa pielea."
(Ion Creangă - *Ivan Turbincă*)

Exerciţiu

Subliniază în mod diferit pronumele la dativul etic şi pronumele la dativ cu functie sintactică. Pentru pronumele cu funcţie de complement, indică prin săgeată verbul determinat.

1. „Ochii-şi negri d-arunca
peste câmpuri se uita
şi departe ce-mi zărea ?
Că-mi venea, măre, venea...
Manea slutul şi urâtul...
- D-alelei, murguţule...
Sapă-mi groapă din picior
şi-mi aşterne fânişor,
iar la cap şi la picioare
pune-mi, pune-mi câte o floare."
(*Toma Alimoş*)

2. „Voinic de Plumb, [...] prinde cu mâna stângă stâlpul de fier, mi ţi-l smulge din pământ cum ai smulge o nuieluşă."
(vol. *Tinereţe fără bătrâneţe*)

3. „Şi am purces cu bunicul spre Pipirig. Şi din sus de Vânători, cum treceam peste apa Neamţului, mi-au alunecat ciubotele şi am căzut în Ozana cât mi ţi-i băietul!
- Şi scroambele ieste ale voastre îs pocite, zise el... Şi iute mi-a scos ciubotele din picioare, că se făcuseră bocnă."
(I. Creangă - *Amintiri...*)

4. „Iar Setilă, dând fundurile afară la câte o bute, horp! ţi-o sugea dintr-o singură sorbitură; şi răpede-răpede mi ţi le-a supt pe toate de-a rândul."
(I. Creangă -*Povestea lui Harap - Alb*)

Obs.: Dativul este cerut de prepoziţiile: graţie, datorită, mulţumită, conform, contrar, potrivit.

Dependent de un substantiv, dativul apare în două tipuri de construcţii:

a) una învechită, specifică limbii vechi, în care substantivul regent este nearticulat. Acest fel de atribut este folosit în limba literară contemporană pentru a da ton solemn frazei.

Ex.: Eram martor suferinţelor populaţiei din Iugoslavia în acest război distrugător.

b) a doua construcţie frecvent întâlnită în limba actuală are substantivul regent articulat (provenit dintr-un verb)

Ex.: Acordarea de compensaţii pensionarilor continuă.

Când substantivul la dativ nu are nici articol hotărât, nici articol nehotărât, cazul este indicat prin forma adjectivului care precedă substantivul: frumosului băiat, fermecatoarei privelişti, etc.

Ortografia substantivelor la cazurile G.-D.

- substantivele feminine terminate la N. sg. nearticulat în vocală sau în diftong se scriu la G.-D. cu **-ei** sau **-ii**. Pentru ortografia lor ne putem conduce dupa N. pl. nearticulat.

Ex.: N. pl. nearticulat D.-G. articulat
nişte case, vulpi casei, vulpii

- substantivele feminine terminate la N. sg. nearticulat în **-ie** în hiat (câmpi-e) nu urmează regula de mai sus, ci formeaza G.-D. sg. articulat de la N. sg. nearticulat, căruia i se adaugă articolul **-i**. (câmpiei)

Acuzativul

Funcţiile sintactice:

Acuzativul este, de obicei, cazul complementului direct (cu această funcţiune apare fără prepoziţie sau precedat de „pe").

1. COMPLEMENT DIRECT: Am văzut-o pe Ioana.
2. COMPLEMENT INDIRECT: Mă gândesc la mama mea.
3. COMPLEMENT DE AGENT: Sunt ajutată în muncă de (către) fiica mea.
4. COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL:
   a) de loc: Vom merge la mare.
   b) de timp: Se întoarce pe seară.
   c) de mod: Munceşte cu entuziasm.
   d) de cauză: A rămas din cauza ploii.
   e) de scop: Mă pregătesc pentru examene.
   f) condiţional: În caz de ploaie, îmi voi lua umbrela.
   g) concesiv: Cu tot efortul, nu a reuşit să efectueze exerciţiul.
5. NUME PREDICATIV: Cadoul acesta este de la Cristina.
6. ATRIBUT SUBSTANTIVAL:
   a) prepoziţional: Casa de la ţară o am de la părinţi.
   b) apoziţional: L-am văzut pe colegul meu, adică pe George.
7. SUBIECT (acuzativul este precedat de prepoziţia **la** cu valoare cantitativă: „multă", „multe"): A venit la lume.

Obs.: Cazul acuzativ al substantivului poate fi cerut de prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale: **la, de, cu, despre, ca, pe, pentru, faţă de, în loc de, împreună cu**, etc.

În această situaţie, forma cazuală a substantivului nu mai apare ca rezultat al unei relaţii sintactice specifice, ci ca urmare a regimului prepoziţional.

Substantivul precedat de prepoziţii (locuţiuni prepoziţionale) îndeplineşte funcţii sintactice variate:

- complement indirect: Depinde de părinţi.
- complement circumstanţial de timp: Se întorce pe seară.; etc.

Exerciţii:

1. După modelul dat, scrie formele de G.-D. singular articulat ale substantivelor: poezie, hârtie, discuţie, propoziţie, florărie, Maria, Mangalia, Australia.

N. sg. articulat G.-D. sg. articulat
(o) poezie poeziei

2. Construiţi câte un enunţ în care să se afle substantivele: câmpie, istorie, patrie, vijelie, ciocârlie la G.-D. singular, articulat.

3. Folosiţi substantivul „ţară" în diverse enunţuri, urmărind ca el să îndeplinească pe rând, în propoziţie, următoarele funcţii sintactice: nume predicativ, atribut substantival apoziţional, atribut substantival genitival, atribut substantival prepoziţional, complement.

4. Folosiţi substantivele: paşă, plajă, vrajă la G. şi D. în enunţuri diferite.

Vocativul

Vocativul exprimă o chemare adresată cuiva.

Desinenţele de vocativ sunt: **-e**; **-ule** pentru masculin singular;
- o pentru feminin singular;
- lor pentru pluralul ambelor genuri.

Ex.: Sebastiane !; Radule !; Ioano !; Fetelor !

Vocativul poate apărea singur în comunicare, constituind o propoziţie neanalizabilă: George !, Radule !; poate fi însoţit de o interjecţie (măi băiete !; măi fetiţo !; măi Ionică !) sau de alţi determinanţi cu funcţie atributivă.

Unele substantive au forme specifice pentru vocativ: Irino !, Radule !, vecine !, etc.

Alte substantive au alături de formele specifice pentru vocativ şi formele nominativului cu valoare de vocativ: Irino, Irina.

În limba română contemporană se manifestă tendinţa de folosire a nominativului cu valoare de vocativ: Radu !

Vocativul este, în general, cazul substantivului fără funcţie sintactică. Are însă funcţie de atribut substantival apoziţional: Frate Ioane, scrie-mi!

Apoziţia exprimată prin vocativ *poate fi acordată în caz* pe lângă alt vocativ, ca în exemplul de mai sus, dar şi *neacordată în caz*, pe lângă orice parte de propoziţie exprimată printr-un pronume sau adjectiv pronominal de persoana a II-a singular sau plural; în această situaţie, vocativul precizează persoana respectivă prin adresare nominală (manual, clasa a IX-a, p. 81).

Ex.: - Acesta este pixul tău, Dane ?
- Tu mi-ai adus cartea, Dane ?

Uneori vocativul însoţeşte o propoziţie, fără a fi integrat în ea ca parte de propoziţie: Ce se întâmplă aici, Maria ?

Obs.: Vocativul are o situaţie specială în domeniul cazurilor.

Pentru a evita confuzia dintre nominativ şi vocativ sau dintre genitiv - dativ plural şi vocativ plural, mijlocul cel mai sigur de verificare îl constituie faptul *că substantivul la vocativ reprezintă persoana careia i se adresează vorbitorul, deci persoana a II-a*, pe când la celelalte cazuri substantivul reprezintă persoana a III-a.

Substantivul la vocativ se poate înlocui cu pronumele personal de persoana a II-a (tu, voi), iar substantivele la celelalte cazuri se înlocuiesc cu pronumele de persoana a III-a: el, ea, ei, ele (Ştefania Popescu, *Substantivul*, p. 51).

Preferinţa pentru nominativul cu valoare de vocativ dă posibilitatea acestuia de a se combina mai uşor cu atributul decât vocativul cu forme specifice: băiatul tatei !

N. B. Cuvintele care însoţesc un substantiv în vocativ, formând cu substantivul respectiv un grup al vocativului, au diferite funcţii sintactice:

„Dragii mei părinţi, nu v-am telefonat până acum".
(D.Ivănuş; I. Toma, *Limba română*, p. 53)

părinţi: substantiv în vocativ fără funcţie sintactică;
dragii: adjectiv în vocativ, cu funcţie de atribut adjectival;
mei: adjectiv posesiv în vocativ, cu funcţie de atribut adjectival.

Substantivul în vocativ însoţit de un nume propriu: „domnule Popescu !", se pune la nominativ; în vorbirea populară şi familiară întâlnim şi construcţii cu amândouă substantivele în

vocativ („nene Ioane"; „vere George") în care al doilea vocativ are rolul de apoziţie faţă de primul. În unele cazuri, această formă este cea normală.

În vorbirea oficială, solemnă ori numai politicoasă, atunci când substantivul care urmează să fie folosit la vocativ e determinat de un adjectiv propriu-zis (adjectivul precedă substantivul) se pune la vocativ, iar substantivul la nominativ cu valoare de vocativ: Stimate domn, sper că veţi lua în consideraţie...

În vorbirea familiară, atât adjectivul, cât şi substantivul se pun la vocativ, *fie arhaizant*, ca în ex.: „Să trăiţi mulţi ani cu bine, luminate împărate", (Creangă, p.80), *fie, ca în uzul de astăzi, cu o nuanţă de afecţiune şi respect*: „Ai cumva motive, stimate prietene, să refuzi invitaţia ?"

Substantivul urmat de adjectiv se găseşte uneori la nominativ cu valoare de vocativ.

Ex.: „Aşa ar trebui să urmez, om bun, zise fiul craiului." (Creangă, p. 202)

Substantivul determinat de un adjectiv posesiv nu primeşte desinenţa vocativului (se foloseşte cu forma de nominativ).

Ex.: Fata mea, învaţă !

Când determinantul este în genitiv, substantivul determinat nu primeşte desinenţa.

Ex.: puiul mamei (nu puiule...)

Unele substantive, ca: domn, soră, frate, nene, tata, îşi pot pierde ca vocative înţelesul lor primar, devenind simple formule de adresare (de exemplu comediile lui Caragiale).

Punctuaţia

Substantivele în vocativ, singure sau tot grupul vocativului, au punctuaţia specifică interjecţiei (virgula sau semnul exclamării), în funcţie de poziţia în propoziţie:

- George, fii atent !
- Fii, George, atent !
- Fii atent, George !

Vocativul poate ocupa orice loc în propoziţie, la început, în interiorul sau la sfârşitul ei, fiind izolat de restul propoziţiei prin virgulă. Topica nu este fixă.

Intonaţia mai înaltă a substantivelor din vocativ face ca în rostire substantivele să se separe prin pauză de celelalte cuvinte, notată în scris prin virgulă.

Oriunde s-ar afla în propoziţie, substantivul la vocativ se desparte prin virgulă de cuvântul sau cuvintele învecinate.

După substantivele la vocativ se pune semnul exclamării atunci când comunicarea ce urmează exprimă o poruncă, un îndemn puternic, insistent, o stare sufletească deosebită, o chemare în ajutor, etc.

De cele mai multe ori, se foloseşte semnul exclamării după substantivul la vocativ aflat înaintea unei propoziţii interogative, exclamative sau imperative sau când din context reiese că persoana chemată se află departe de cel care o cheamă. (ex.: I. L. Caragiale, *Vizită*).

Valoarea afectivă

Vocativul are valoare afectivă, putând exprima sentimente variate:

- afecţiune: Ionele, puiule !
- dispreţ: Deşteptule ! ...

În limbajul afectiv, când vocativul exprimă o calificare, el apare însoţit de propoziţia „ce eşti" destinată să accentueze conţinutul afectiv al comunicării: „Ia fugi încolo, că-ţi arăt eu, nebunule ce eşti." (Gramatica Academiei, p. 81)

Substantivele la vocativ care denumesc divinităţi, muze, personalităţi puternice din trecut sau ideea de dreptate, de pace, etc. exprimă o invocaţie (chemare în ajutor), iar construcţiile în care se află astfel de vocative se numesc invocaţii retorice.

Ex.: „Cum nu vii tu, Tepeş doamne, ca punând mâna pe ei ..."

(M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

(3) **DECLINAREA SUBSTANTIVELOR**

- totalitatea formelor cazuale pe care le ia un substantiv la singular şi plural.

(forme cazuale = formele pe care le ia un substantiv la cele cinci cazuri: nominativ, genitiv, dativ, acuzativ, vocativ)

A - *după terminaţia lor la cazul nominativ singular nearticulat:*

- declinarea I, declinarea a II-a, declinarea a III-a.

B - *declinarea nearticulată* (declinarea substantivului care este lipsit de articol hotărât enclitic, dar care poate să fie însoţit de articol nehotărât sau de orice alt determinant)

C - *declinarea articulată* (declinarea substantivelor însoţite de articolul hotărât enclitic)

Obs. Formele articulate ale substantivului se deosebesc după gen,număr şi caz, deoarece articolul este flexibil.

A. *După terminaţia lor substantivele se clasifică în trei declinări* (ce corespund primelor trei declinări din limba latină)

1. Declinarea I cuprinde:

- substantivele terminate la nominativ singular nearticulat în **-ă**, precum şi unele nume proprii terminate în **-ea** şi **-a** neaccentuat (Oprea, Toma);

- **-ea** accentuat (stea) şi **-a** accentuat (basma), la care se adaugă, datorită desinenţei de plural (**-le**), substantivul **zi** (cu forma secundară **ziuă**)

Substantivele acestei declinări sunt feminine, cu excepţia câtorva masculine: **papă, paşă, popă, tată, vlădică** şi numele proprii de persoană de felul lui **Dănilă, Păcală, Gheorghiţă, Nicoară, Petrică, Toma, Zaharia, Costea, Minea, Mina.**

2. Declinarea a II-a cuprinde:

- substantive masculine terminate la nominativ singular nearticulat în **-u** vocalic (codru), **-u** semivocalic (erou), **-i** semivocalic (pui), consoană nepalatalizată (lup), consoană palatalizată (unchi)

- substantive neutre în: **-u** vocalic (filtru), **-u** vocalic accentuat (atù), **-u** semivocalic (stilou), **-i** vocalic (taxi), **-i** semivocalic (rai), **-o** (radio), consoană nepalatalizată (ac) şi consoană palatalizată (triunghi, unghi).

3. Declinarea a III-a cuprinde:

- substantive al căror nominativ singular nearticulat se termină în **-e** (frate, carte, nume);

- numele primelor cinci zile ale săptămânii (luni, marţi, miercuri, joi, vineri), terminate în **-i** semivocalic.

Substantivele declinării a III-a sunt de toate genurile. Cea mai mare parte a substantivelor declinării a III-a sunt feminine. Masculinele sunt mai puţin numeroase, iar neutrele sunt puţine.

B. *Declinarea nearticulată*

Substantivele masculine nearticulate au o singură formă pentru N. Ac. D. G., atât la singular, cât şi la plural.

Numele de persoane şi cele asimilate lor (animale, plante sau obiecte pesonificate) de declinarea a II-a au la vocativ o formă deosebită terminată în **-e** (băiat - băiete, Ion - Ioane).

Substantivele masculine de declinarea I (tată) şi cele de declinarea a III-a au vocativul identic cu celelalte cazuri.

Substantivele feminine au la singular o formă pentru N.-Ac. şi alta pentru G.-D. Forma pentru G.-D. cu desinenţa **-e, -le** sau zero este identică cu a pluralului (unei eleve - nişte eleve).

Substantivele feminine cu pluralul în **-uri** şi o formă mai veche în **-e** sau în *consoană palatalizată* formează G.-D. cu desinenţa **-e** sau în consoană palatalizată.

- (o) lipsă - (a) unei lipse (pl. lipse şi lipsuri),
- (o) leafă - (a) unei lefi (pl. lefi şi lefuri),
- (o) ceartă - (a) unei certe (pl. certe şi certuri).

Singular:	Plural:
Substantive masculine:	
N.(un) om, ochi, fiu, pui, tată	N.(nişte) oameni, ochi, fii, pui, taţi
G.(a unui) om, ochi, fiu, pui, tată	G.(a unor) oameni, ochi, fii, pui, taţi

D.(unui) om, ochi, fiu, pui, tată D.(unor) oameni, ochi, fii, pui, taţi
Ac.(un) om, ochi, fiu, pui, tată Ac.(nişte) oameni, ochi, fii, pui, taţi
V. - - - - tată V. - - - - -

Unele substantive feminine în **-e** care n-au plural, au la singular o singură formă pentru toate cazurile: foame, sete, linte, lene; altele deşi n-au plural, au la genitiv o formă diferită de a nominativului (carne, (a) unei cărni).

Numele de persoane formate cu sufixul **-toare** (învăţătoare, lucrătoare, muncitoare) cărora le corespund masculinele în **-tor** cu temă identică (învăţător, lucrător, muncitor) au o singură formă la toate cazurile şi la ambele numere (o învăţătoare, (a) unei învăţătoare, pl. învăţătoare).

N.B. Substantivele feminine formate cu sufixul -toare care nu sunt nume de persoană fac pluralul regulat şi au G.- D. identic cu el: lipitoare - lipitori; privighetoare - privighetori; secerătoare - secerători; zicătoare - zicători. O parte din substantivele feminine, şi anume unele nume de persoane şi unele nume de animale asimilate cu acestea au formă specială de vocativ cu desinenţa **-o**: soro, Ioano, vulpeo. Cele mai multe au vocativul identic cu nominativul.

Substantivele feminine formate cu sufixul **-oaie**: căsoaie, cuţitoaie au formă identică pntru toate cazurile singularului.

Substantive feminine:

Singular:						
N. (o)	casă	basma	stea	zi	vulpe	câmpie
G. (a unei)	case	basmale	stele	zile	vulpi	câmpii
D. (unei)	case	basmale	stele	zile	vulpi	câmpii
Ac. (o)	casă	basma	stea	zi	vulpe	câmpie
V.					vulpeo	
Plural:						
N. (nişte)	case	basmale	stele	zile	vulpi	câmpii
G. (a unor)	case	basmale	stele	zile	vulpi	câmpii
D. (unor)	case	basmale	stele	zile	vulpi	câmpii
Ac. (nişte)	case	basmale	stele	zile	vulpi	câmpii
V.	-	-	-	-	-	-

Numele proprii masculine (prenumele) sunt, de regulă, nearticulate: Ion, Gheorghe, Costel. Florin, Gheorghiţă.

La G.-D. numele proprii masculine primesc articol hotărât proclitic: (al) lui Costel.

La acuzativul obiect direct numele proprii primesc prepoziţia **pe**.

Numele proprii au forme de vocativ ca cele comune: Stane, Radule, Ioano.

Unele nume de persoană masculine terminate la nominativ în **-ca** au G.-D. în **-căi**, la fel cu numele feminine cu aceeaşi terminaţie.

Ex.: Luca - Lucăi

Substantivele neutre nearticulate au o formă pentru toate cazurile la singular şi altă formă pentru toate cazurile la plural.

Ex.: deal - dealuri;
unghi - unghiuri;
teatru - teatre.

C. *Declinarea articulată*

(declinarea substantivelor însoţite de articol hotărât enclitic)

La G.-D.: singular **-lui** pentru masculin şi neutru, **-iot** pentru feminin (adăugat la forma nearticulată de G.-D.), **-lor** pentru plural la toate genurile.

Ex.: lupului, câinelui; vulpii, casei, măselei, basmalei, zilei; lupilor; vulpilor...

Substantivele feminine care au o singură formă la singular pentru toate cazurile adaugă la forma nearticulată articolul **-i** (**-iot**): foamei, setei.

G.-D. singular la substantivele feminine se formează adăugându-se articolul la forma nearticulată: (unei) case - casei, (unei) limbi - limbii, (unei) scântei - scânteii, (unei) flori - florii.

La substantivele terminate în **-i-e** (în două silabe), limba literară face excepţie în sensul că G.-D. articulat capătă terminaţia **-ei**: (o) poezie - (unei) poezii - poeziei; (o) familie - (unei) familii - familiei; (o) librărie - (unei) librării - librăriei.

Deşi masculine, substantivele **paşă, popă** de declinarea I, fac G.-D. după regula femininului: sg. paşa - pl. paşii, G.-D. sg. (a) paşei (nearticulat a unui paşă); sg. popa - pl. popii, G.-D. sg. (a) popii.

Numele proprii feminine au aceeaşi declinare ca substantivele comune de genul feminin, datorită faptului că sunt articulate ca şi acestea.

Spre deosebire de substantivele comune însă, în flexiunea numelor proprii de persoană feminine, ca şi în cea a unor nume topice feminine, alternanţele fonetice nu se mai produc, menţinându-se nealterată tema substantivului: Ioana - Ioanei, Leana - Leanei, Floarea - Floarei; Timişoara - Timişoarei.

Declinarea substantivelor compuse

şi articularea lor variază după:

a) gradul de sudură a elementelor componente;

b) calitatea morfologică a (elementelor componente) acestora.

În funcţie de gradul de sudură a componentelor, substantivele compuse se împart în două categorii:

1. invariabile,
2. variabile.

1. *Substantivele compuse invariabile* (la toate cazurile, singular şi plural) sunt:

a) substantive compuse dintr-un verb şi un substantiv: **gură-cască, linge-blide, zgârie-brânză, pierde-vară, fluieră-vânt;**

b) substantive compuse dintr-un substantiv şi un adjectiv: **maţe-fripte, vorbă-lungă.**

N.B. În privinţa genului, se poate observa că aceste substantive pot fi atât masculine, cât şi feminine, în funcţie de persoana la care se referă: un gură-cască; o gură-cască.

Substantive invariabile

Declinarea nearticulată:

N. (un)	gură-cască	fluieră-vânt	vorbă-lungă
G. (a unui)	gură-cască	fluieră-vânt	vorbă-lungă
D. (unui)	gură-cască	fluieră-vânt	vorbă-lungă
Ac. (un)	gură-cască	fluieră-vânt	vorbă-lungă
V.	-	-	-

2. *Substantive compuse variabile* sunt cele care se pot declina însoţite atât de articol nehotărât, cât şi de cel hotărât.

După comportamentul flexionar al componentelor, distingem trei categorii de substantive compuse variabile:

I. Substantive compuse la care se modifică numai forma primului component:

a) substantive compuse din două substantive: **pasăre-liră, puşcă-mitralieră;**

b) substantive compuse din substantiv + prepoziţie + substantiv: **drum de fier, cal-de-mare.**

c) substantive compuse din două substantive (al doilea, la genitiv, rămâne invariabil): **floarea-soarelui.**

			singular
N.	pasărea-liră	puşca-mitralieră	calul-de-mare
G.(a)	păsării-liră	puştii-mitralieră	calului-de-mare
D.	păsării-liră	puştii-mitralieră	calului-de-mare
Ac.	pasărea-liră	puşca-mitralieră	calul-de-mare
V.	-	-	-

N.	floarea-soarelui	Ac.	floarea-soarelui
G. (a)	florii-soarelui	V.	-
D.	florii-soarelui		

		plural	
N.	păsările-liră	puştile-mitralieră	caii-de-mare
G.(a)	păsărilor-liră	puştilor-mitralieră	cailor-de-mare
D.	păsărilor-liră	puştilor-mitralieră	cailor-de-mare
Ac.	păsările-liră	puştile-mitralieră	caii-de-mare
V.	-	-	-

N. florile-soarelui
G. (a) florilor-soarelui
D. florilor-soarelui
Ac. florile-soarelui
V. -

II. Substantive compuse la care-şi schimbă forma numai al doilea element: **liber-cugetător, port-ţigaret, bunăstare, bunăvoinţă.**

Obs. Substantivele bunăstare, bunăvoinţă apar la G.-D. şi în forma **bunei-stări, bunei-voinţe.**

N.	untdelemnul	liber-cugetătorul	liber-cugetătorii
G.(a)	untdelemnului	liber-cugetătorului	liber-cugetătorilor
D.	untdelemnului	liber-cugetătorului	liber-cugetătorilor
Ac.	untdelemnul	liber-cugetătorul	liber-cugetătorii
V.	-	-	-

III. Substantive care-şi schimbă forma ambele elemente (în sensul că se declină ambele, dar se articulează numai primul): **capră-neagră, maşină-unealtă, reaua-voinţă.**

N. reaua - voinţă
G. (a) relei - voinţe
D. relei - voinţe
Ac. reaua - voinţă
V. -

Numele de locuri copmuse se declină după cum urmează:

1. La numele formate din două substantive care stau în acelaşi caz se declină numai al doilea.

N.-Ac. Târgu-Jiu
D.-G. (a, al) Târgu-Jiului
V. -

2. La cele compuse dintr-un substantiv la nominativ şi altul la genitiv sau din două substantive legate de prepoziţia **de** se declină numai primul element: **Poiana-Ţapului, Vatra-Dornei, Curtea-de-Argeş.**

N.-Ac. Poiana-Ţapului
D.-G. (a, al) Poienii-Ţapului
V. -
N.-Ac. Curtea-de-Argeş
D.-G. (a, al) Curţii-de-Argeş
V. -

3. La cele compuse dintr-un substantiv şi un adjectiv se declină şi se articulează întotdeauna primul element, iar al doilea se declină numai când e feminin.

N.-Ac. Târgul-Frumos Valea-Lungă
D.-G. (a, al) Târgului-Frumos Văii-Lungi

Dacă cele două elemente sunt atât de unite, încât sunt simţite ca formând un singur cuvânt, articolul apare doar la sfârşit (**Câmpulung**).

N.-Ac. Câmpulungul
D.-G. (a, al) Câmpulungului
V. -

(4) VALOAREA STILISTICĂ A SUBSTANTIVULUI

Cele mai obişnuite figuri de stil realizate cu ajutorul substantivelor sunt:

1. - comparaţia,
2. - metafora,
3. - personificarea,
4. - epitetul.

1. În *comparaţie* intră doi termeni: termenul comparat şi termenul cu care este comparat un obiect.

Comparaţia se poate referi la:

a) un obiect („Arde-n candel-o lumină cât un sâmbure de mac", M. Eminescu)

b) o acţiune (Se lăsă în jos ca o săgeată)

c) la caracteristica unei acţiuni (Se lăsă în jos mai iute decât fulgerul)

d) însuşirea unui obiect („Şi amândoi bătrânii erau albi ca iarna şi posomorâţi ca vremea cea rea.")

Comparaţia, ca figură de stil, poate fi exprimată: numai printr-un substantiv (ca o săgeată, decât fulgerul) sau printr-un substantiv însoţit de unul sau mai multe atribute, ori de o înlănţuire de atribute şi complemente.

Ex.: „O lumină cât un sâmbure de mac."

„Petele arate, negre şi lucioase, păreau nişte răni deschise pe un trup îmbătrânit".

Din punct de vedere gramatical, substantivul cu valoare stilistică de comparaţie poate însoţi: un alt substantiv (o lumină cât un sâmbure), un adjectiv (albi ca iarna), un verb (par sombre palate), adverb (mai iute decât fulgerul) şi poate avea funcţia sintactică de atribut, complement al unui adjectiv, verb sau adverb şi nume predicativ (Când norii cei negri/par sombre palate).

Legătura dintre substantivul cu valoare stilistică de comparaţie şi termenul comparat se face prin adverbe de comparaţie: **ca, asemenea, cât, decât.**

2. *Metafora* este figura de stil rezultată din simplificarea unei comparaţii.

constă în înlăturarea termenului comparat (adică a cuvântului folosit cu sensul lui propriu) şi a elementului de legătură (adverbul de comparaţie sau verbul copulativ).

Ex.: „Deodată o rază ca o suliţă de foc străpunse perdeaua de aburi"

Deodată o suliţă de foc străpunse perdeaua de aburi.

(Al.Vlahuţă, *România pitorească*)

Metafora poate rezulta şi din schimbarea raporturilor sintactice dintre cuvintele care exprimă cei doi termeni ai comparaţiei.

Ex.: „Norii ca jeraticul" - jeraticul norilor.

3. *Personificarea* este figura de stil prin care se atribuie fiinţelor necuvântătoare, lucrurilor, elementelor naturii, unor elemente abstracte, însuşiri sau manifestări ale omului.

Ex.: „Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejar...
O ! frate, zice unul, un vânt în miez de noapte
Adusu-mi-au din vale lung vaiet, triste şoapte !"

(V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*)

Personificarea unui obiect se poate realiza şi prin simpla adresare, deci prin folosirea substantivului la cazul vocativ.

Ex.: „ Codrule, cu râuri line,
Vremea trece, vremea vine"

(M. Eminescu, *Revedere*)

4. *Epitetul*

Substantivul cu valoare stilistică de epitet denumeşte: metale (**argint, aur, aramă**), pietre preţioase (**safir, smarald**, etc.) sau alte obiecte care pot sugera culori, nuanţe de culori (Părea de cretă; Se umplură de o rumeneală).

Substantivul epitet stă la cazul acuztiv cu prepoziţia **de** şi are funcţia sintactică de atribut substantival prepoziţional: nori de argint (argintii); raze de aur(aurii); flori de lumină (luminare).

TESTE GRILĂ

1. Algoritmul analizei morfosintactice:
- Felul (comun, propriu; simplu, compus)
- Genul (masculin, feminin, neutru)
- Numărul (singular, plural, defectiv de număr, colectiv)
- Cazul (N. G. D. Ac. V.) - precedat (când există) de prepoziţie, locuţiune prepoziţională sau de articol posesiv - genitival
- Articulat sau nearticulat
- Funcţia sintactică
- Valoarea stilistică

aparţine: a) substantivului; b) adjectivului; c) pronumelui.

2. Definiţia: „partea de vorbire flexibilă care denumeşte fiinţe, lucruri, acţiuni, stări, însuşiri (morale: demnitate, avariţie; fizice: oboseală, vigoare), fenomene ale naturii cuprinse în gramatică sub denumirea de obiecte", aparţine:

a) pronumelui; b) verbului; c) substantivului.

3. Substantivele care, din aceeaşi rădăcină, pot realiza forme şi pentru masculin şi pentru feminin sunt:

a) mobile; b) colective; c) epicene.

4. Substantivele: viperă, fluture, viespe, vidră, uliu, greier, cămilă, girafă, jder, veveriţă, etc. care au aceeaşi formă şi pentru masculin şi pentru feminin sunt:

a) colective; b) mobile; c) epicene;

5. Substantivele care denumesc anumite grade de rudenie (cumnat - cumnată; văr - vară. verişoară; fin - fină; naş - naşă; bunic - bunică) sau îndeletniciri (inginer - ingineră; profesor - profesoară; doctor - doctoriţă), precum şi substantive care denumesc fiinţe din regnul animal (vulpe - vulpoi etc.) sunt:

a) epicene; b) mobile; c) colective.

6. Substantivele: tineret, popor, trib, roi, stol, turmă, stejăriş, porumbişte, ţărănime sunt:

a) colective; b) mobile; c) epicene.

7. Substantivele de tipul: IUDA, COTNARI, FORD, AMPER, OLANDA:

a) sunt întotdeauna substantive proprii, pentru că sunt nume de persoane, nume de localităţi, respectiv marcă de autoturism;

b) sunt substantive comune, pentru că denumesc o trăsătură de caracter (un iuda, un caţavencu), o specialitate de vin (un cotnar), un autoturism (un ford), unităţi de măsură (amper. ohm), numele unor ţesături (americă, olandă);

c) sunt substantive comune sau proprii, în funcţie de context.

8. Părţile de vorbire din care au provenit substantivele: tânărul, binele, eul, treiul, ofui. nimicul, zicerea sunt:

a) adjectiv, adverb, pronume personal, numeral cardinal, interjecţie, pronume negativ, verb la infinitiv;

b) adverb, numeral, pronume reflexiv, prepoziţie, verb la gerunziu, pronume nehotărât;

c) adjectiv, pronume, adverb, numeral ordinal, interjecţie, pronume nehotărât, verb la participiu.

9. Ce este morfologic „sinea" din enunțul: „Și-a spus în sinea lui" ?

a) pronume reflexiv;

b) substantiv provenit din forma accentuată de acuzativ însoțită de articolul hotărât a pronumelui reflexiv (pronume reflexiv substantivizat);

c) pronume posesiv.

10. Substantivele compuse: pasăre-lira, drum-de-fier, floarea-soarelui își modifică forma în flexiune (declinare) numai:

a) primul componet; b) al doilea element component;

c) ambele elemente componente.

11. Substantivele compuse din două substantive: puşcă-mitralieră, din substantiv + prepoziție + substantiv: cal-de-mare, din două substantive - al doilea la genitiv: gura-leului își schimbă forma numai:

a) al doilea element; b) primul element; c) ambele elemente.

12. Alegeți răspunsul corect privind G.-D. sg. al substantivelor compuse: pasăre-lira, puşcă-mitralieră, cal-de-mare:

a) (a) păsării-lira, puştii-mitralieră, calului-de-mare;

b) (a) păsării-lire, puştii-mitraliere, cailor-de-mare;

c) păsările-lira, puştile-mitralieră, caii-de-mare.

13. La substantivele compuse formate din adjectiv + substantiv (bunăstare), adverb + substantiv (liber-cugetătorul) își schimbă forma în flexiune numai:

a) al doilea element; b) primul element;c) ambele elemente.

14. Numele literelor alfabetului (a, b, c...), numele lunilor anului (ianuarie, februarie...), numele notelor muzicale (do, re, mi...) sunt de genul:

a) feminin; b) masculin; c) neutru.

15. Numele cifrelor: sută, mie sunt de genul:

a) masculin; b) feminin; c) neutru.

16. Substantivele: amurg, asfințit, prînz sunt de genul:

a) masculin; b) neutru; c) feminin.

17. De ce gen sunt: substantivele care denumesc simțurile (auz, gust, miros, văz), numele de materie și ale unor însușiri care n-au plural sau au alt înțeles la plural decât la singular (curaj, fier, frig, lapte, lemn, sânge)

a) neutru; b) feminin; c) masculin,

18. Substantivele: Irak, Luxemburg, Vietnam, Congo sunt de genul:

a) masculin; b) feminin; c) neutru.

19. Numele zilelor săptămânii (luni, marți, miercuri, joi, vineri), numele celor mai multe părți ale zilei (amiază, dimineață, seară, noapte), numele anotimpurilor (toamnă, iarnă, primăvară, vară) sunt de genul:

a) feminin; b) masculin; c) neutru.

20. Formele duble de plural ale substantivelor: bande - benzi, cămine - căminuri, minute - minuturi, date - dăți, curenți - curente:

a) sunt variante de plural ale aceluiaşi substantiv admise de limba literară şi indică acelaşi obiect;

b) sunt variante de plural ale unui substantiv, din care limba literară admite o singură formă;

c) sunt variante de plural admise de normele limbii literare, dar indică obiecte diferite (datorită specializării lor semantice).

21. Dintre variantele de plural feminine în -e / -i: coale - coli, boale - boli, rane - răni, talpe - tălpi, şcoale - şcoli, limba literară a adoptat pe cele terminate în:

a) -i; b) -e; c) -e / -i.

22. Dintre variantele de plural neutru: chibrite - chibrituri, hotele - hoteluri, blăni - blănuri, limba literară a adoptat pe cele în:

a) -uri; b) -e; c) -e / -uri.

23. Substantivele la cazurile nominativ şi acuzativ se deosebesc prin:

a) formă; b) funcţii sintactice specifice;

c) posibilitatea sau imposibilitatea generală a articulării.

24. Care dintre următoarele serii de prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale sunt folosite numai cu cazul dativ ?

a) la, de, cu, despre, ca, pentru, faţă de, în loc de, etc.;

b) contra, deasupra, împotriva, înapoia, îndărătul, etc;

c) graţie, datorită, mulţumită, conform, contrar, potrivit.

25. Care dintre prepoziţiile următoare cere cazul genitiv ?

a) pentru; b) împotriva; c) contrar.

26. În ce caz este substantivul „inima" din contextul: „O, inima ! Mărturisiri afunde ard în ea. / Uimit eu mintea mi-o ascut / şi-n înţelesuri mari / zvâcnirea i-o destram." (L. Blaga, „Inima")?

a) nominativ; b) acuzativ; c) vocativ.

27. Dar „mintea" din acelaşi context ?

a) acuzativ; b) nominativ; c) dativ.

28. Care dintre formele de vocativ sunt literare ?

a) Ană, Marie; b) Ano, Mario; c) Ana, Maria.

29. Locuţiunile: luatul peste picior, luarea aminte, băgare de seamă, bătaie de joc, aruncătură de ochi sunt locuţiuni:

a) adjectivale; b) substantivale; c) adverbiale.

30. Substantivul cu valoare stilistică ce denumeşte metale (argint, aur, aramă), pietre preţioase (safir, smarald) sau alte obiecte care pot sugera culori sau nuanţe de culori sunt:

a) epitete; b) personificări; c) metafore.

31. Substantivul - epitet stă la cazul acuzativ cu prepoziţia „de" şi are funcţia sintactică de:

a) atribut apoziţional; b) atribut substantival prepoziţional;

c) atribut substantival genitival.

32. Ce funcţie sintactică are „de lumină" din contextul: „Faptul zilei se aprinde pe a dealurilor frunte / Ş-un râu falnic de lumină se revarsă peste munte" (V. Alecsandri, *Cositul*) ?

a) atribut substantival prepoziţional; b) atribut verbal; c) atribut adjectival.

33. Ce valoare stilistică au substantivele: „ca vrabia", „ca trestia" din contextul:

« Sămănătorii harnici, cu sacul subsoară,
Păşescu-n lungul brazdei pe fragedul pământ;
.....
„O mie !" zice unul menind cu veselie.
„Noroc şi roadă bună !" adaoge un alt.
„Ca vrabia de toamnă rotund spicul să fie !
Ca trestia cea naltă să fie paiul nalt !"
.....
Şi când flăcăi şi fete vor secera la vară,
În valuri mari de aur să-noate rătăciţi ! »
(V. Alecsandri, *Semănătorii*) ?

a) epitet; b) comparaţie; c) metaforă.

34. Dar „în valuri" din acelaşi context, ce valoare stilistică are ?

a) metaforă; b) epitet; c) personificare;

35. Atributul substantival prepoziţional „de aur", din acelaşi context, are valoare stilistică de:

a) epitet; b) comparaţie; c) repetiţie.

36. Substantivul cu funcţie sintactică de nume predicativ stă numai în cazul:

a) nominativ; b) genitiv; c) nominativ, genitiv, acuzativ.

37. G.-D. articulat al substantivelor feminine terminat la nominativ singular nearticulat în hiat -ie (câmpie, poezie) este în:

a) -ei (câmpiei, poeziei); b) -ii (câmpii, poezii); c) -e (câmpie, poezie).

38. G.-D. substantivelor: vulpe, carte este în:

a) -ei; b) -ii; c) -e.

39. Substantivul cu funcţie sintactică de complement de agent stă în cazul:

a) nominativ; b) acuzativ; c) dativ.

40. Vocativul are o situaţie specială în sistemul cazurilor. Pentru a evita confuzia dintre nominativ şi vocativ singular sau dintre genitiv - dativ plural, mijlocul cel mai sigur de verificare este:

a) înlocuirea substantivului din vocativ cu persoana a II-a (tu, voi);
b) înlocuirea cu persoana a III-a (el, ea; ei, ele);
c) înlocuirea cu persoana I (eu, noi).

EXERCIŢII

1. Enumeraţi valorile şi funcţiile sintactice specifice cazurilor genitiv şi dativ, precum şi prepoziţiile cu care se pot construi.

2. Analizaţi valorile genitivului din sintagmele: sosirea primăverii, răsăritul soarelui.

Dată fiind valoarea verbală a substantivului regent, transformaţi sintagmele nominale în sintagme verbale şi urmăriţi modificările sintactice şi funcţiile pe care le suferă substantivul în genitiv.

3. Transformaţi sintagmele verbale: timpul trece, soarele răsare, vântul adie, culeg struguri în sintagme nominale, prin înlocuirea verbului cu substantivul verbal corespunzător; arătaţi modificările de relaţie şi funcţie sintactică pe care le suferă substantivul în nominativ.

Model: timpul trece - trecerea timpului...

4. Indicaţi termenii regenţi ai unui substantiv în cazul dativ; construiţi propoziţii în care substantivul în dativ să determine verbe, substantive, adjective şi precizaţi funcţiile sintactice ale dativului.

5. Daţi exemplu de verbe care nu se pot combina cu substantive în nominativ şi de verbe care se combină cu două substantive în nominativ.

6. Daţi câte cinci exemple de substantive feminine comune şi proprii care formează genitivul şi dativul prin adăugarea articolului „i" la forma de nominativ plural nearticulat şi de substantive care formează genitivul şi dativul singular prin adăugarea articolului „i" la forma nominativului singular nearticulat (câmpie - câmpiei). Construiţi enunţuri cu aceste substantive.

7. Construiţi propoziţii cu verbele: a da, a mulţumi, a se consacra, a face, a plăcea; arătaţi ce cazuri impun aceste verbe substantivelor cu care se combină şi care sunt funcţiile lor sintactice.

8. Înlocuiţi atributele substantivelor în acuzativ: răsărit de soare, în prag de an nou, cules de struguri... cu atribute în genitiv; arătaţi modificările structurale determinate de substituţia celor două cazuri şi precizaţi valoarea genitivului.

9. Scoateţi substantivele care au funcţiune de atribut dintr-un pastel de Vasile Alecsandri. Arătaţi în ce caz sunt.

10. Scoateţi substantivele care sunt în cazul nominativ (din acelaşi pastel) şi precizaţi funcţiile sintactice.

11. Scoateţi substantivele care sunt în cazul acuzativ (din acelaşi pastel) şi arătaţi ce funcţie îndeplinesc în propoziţie.

12. Subliniaţi substantivele în vocativ şi explicaţi punctuaţia din textele de mai jos:

a) „Copilo, tu eşti gata
De-a pururea să plângi !
Şi când eşti tristă, Doino,
Tu inima ne-o frângi."
(George Coşbuc, *Doina*)

b) « Auzind aste, leul strânse a sa oştire:
„Lighioanelor, zise, viu să vă dau de ştire
Că astăzi din noi unul trebuie să murim"»
(Grigore Alexaandrescu, *Dreptatea leului*)

c) „Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază"
(Mihai Eminescu - *Luceafărul*)

13. Găsiţi zece substantive de genul masculin care la singular primesc articolul hotărât enclitic -le şi alcătuiţi propoziţii cu ele, punându-le în diverse funcţii sintactice.

14. Construiţi trei enunţuri în care substantivul la vocativ să fie urmat de două sau mai multe atribute. Explicaţi punctuaţia folosită.

15. Construiți patru enunțuri în care să se afle substantive la vocativ folosite ca invocații retorice. Subliniați-le și explicați punctuația folosită.

16. Dați exemple de propoziții în care să aveți atribute substantivale în cazurile: nominativ, acuzativ, genitiv, dativ și vocativ.

17. Construiți enunțuri în care să aveți substantive cu funcția sintactică de complement în cazurile: genitiv, dativ și acuzativ.

18. Aflați valorile stilistice ale substantivelor din textul următor:

„Luna tremură pe codri, se aprinde, se mărește,
Muchi de stâncă, vârf de arbor, ea pe ceruri zugrăvește,
Iar stejarii par o strajă de giganți ce-o înconjoară,
Răsăritul ei păzindu-l ca pe-o tainică comoară."

(Mihai Eminescu, *Scrisoarea IV*)

19. Analizați morfosintactic toate substantivele din textul de mai sus.

20. Construiți șase propoziții în care substantivul la genitiv însoțit de articolul posesiv să se afle înaintea substantivului determinat („pe ale țării plaiuri"). Indicați prin săgeată substantivul cu care ați făcut acordul articolului posesiv.

21. Construiți șase propoziții în care articolele nehotărâte: un, unui, o, unei, niște, unor să fie despărțite de substantivele pe care le însoțesc printr-unul sau mai multe adjective. Subliniați substantivele și articolele nehotărâte. Analizați genul și numărul lor.

ARTICOLUL

Definiţie: Este partea de vorbire care se declină şi însoţeşte substantivul, având rolul de a arăta în ce măsură obiectul denumit prin substantivul respectiv este cunoscut vorbitorilor (Gramatica Academiei, vol. 1, p. 97).

Articolul este un simplu instrument gramatical, fără sens lexical; nu poate îndeplini funcţia de parte de propoziţie; exprimă gradul în care vorbitorii individualizează obiectele despre care se vorbeşte.

Clasificare:

1. *După gradul de cunoştere, de individualizare a obiectului denumit, articolul poate fi*:
   a) hotărât:
      - propriu-zis;
      - posesiv-genitival;
      - demonstrativ-adjectival.
   b) nehotărât.
2. *După poziţia lor faţă de substantiv, articolele sunt*:
   a) proclitice (precedă substantivul);
   b) enclitice (după substantive, legate de acestea).

(1) ARTICOLUL HOTĂRÂT PROPRIU-ZIS

- prezintă obiectul denumit ca fiind cunoscut vorbitorilor.

	singular	plural
Forme: N.-Ac.	**-l, -le, -a**	**/ -i, -le.**
G.-D.	**-lui, -(e), i**	**/ - lor.**

Se articulează cu articol hotărât orice substantiv care denumeşte un obiect cunoscut vorbitorilor.

Articolul hotărât enclitic se alipeşte la sfârşitul substantivului, alcătuind o grupare morfematică unitară, în care componentele: radical + desinenţă + articol apar într-o ordine fixă şi nedisociabilă.

Ex.: copi + i + i = copiii
radical — desinenţă plural — articol

Obs. Articolul hotărât **lui** la genitiv şi dativ poate să apară şi în poziţie proclitică în următoarele situaţii: - nume de persoane masculine sau feminine (terminate în consoană: Irinel sau de origine străină: Carmen, Jeny);

- când însoţesc substantive masculine care denumesc rudenia (tată, frate, moş, unchi, văr. moş. bădic) şi sunt urmate un adjectiv posesiv (al lui frate-său; al lui tată-său; al lui unchiu-meu). Adoptându-se procedeul de la numele proprii s-a ajuns la: **(a) lui tata, (a) lui bădia**. Tot aşa se construiesc îmbinările formate dintr-un nume propriu masculin precedat de un substantiv cu care vorbitorul se adresează persoanei respective: **lui moş Ilie, lui nenea Ghorghe**, etc;
- substantivul „Vodă" (**lui Vodă**);
- substantivele care denumesc lunile anului (**zilele lui decembrie**) sau a numelui unui an (Primăvara lui 1996 s-a lăsat mult aşteptată);
- înaintea unor substantive comune feminine (**lui tanti**, etc).

Articolul hotărât propriu-zis însoţeşte substantivul şi alte cuvinte care au, sau pot avea. valoare substantivală (adjectiv, pronume, numeral).

Ex.: adj.: frumos → frumosul (substantiv)
pron.: eu → eul (substantiv)
numearal: doi → doiul (substantiv)
adv.: bine → binele (substantiv)

Articolul hotărât poate însoți orice parte de vorbire pentru a o substantiviza (exemplele precedente).

Adjectivul primește articol numai când este așezat înaintea substantivului pe care îl determină (**frumosul copil**). Atunci când este atașat la un adjectiv care nu are funcțiune de determinant pe lângă un substantiv, articolul are rolul de a substantiviza adjectivul.

Dacă un substantiv cu înțeles hotărât este precedat de două sau mai multe adjective, acestea primesc fiecare articol hotărât.

Ex.: Dulcea și frumoasa fată...

Dacă adjectivele care precedă substantivul au în propoziție rol de atribut izolat, articolul se pune la substantiv.

Ex.: Tristă și palidă, fata abia pășea prin mulțimea zgomotoasă.

Într-un grup format din substantiv precedat de adjectivul **tot** (**toată, toți, toate**) sau de un numeral colectiv (**tustrei, tuspatru**, etc), articolul se pune numai la substantiv: tot norodul, toată țara, amândoi frații.

Singurul numeral care face excepție este **ambii**, care se articulează întotdeauna: ambii prieteni.

Într-un grup format dintr-un substantiv precedat de adjectivul **întreg**, articolul se atașează fie la substantiv, fie la adjectiv: întreg grupul - întregul grup.

Într-un grup format dintr-un substantiv precedat de adjectivul **biet**, articolul se atașează fie la adjectiv, fie la ambele cuvinte (biata femeie, bietul băiatul).

Adjectivele invariabile: **asemenea, așa, atare**, precum și adjectivele pronominale: **care, fiecare, oricare, orice, același, alt** apar numai înaintea unor substantive nearticulate (asemenea fete, fiecare elev, același copil). Regional, adjectivul **alt** apare articulat: **alții** oameni.

Adjectivele demonstrative: **acest, acel, celălalt** pot preceda numai substantive nearticulate, dar când sunt așezate în urma substantivelor, acestea se articulează întotdeauna (**acest** băiat, băiatul **acesta**).

(2) ARTICOLUL POSESIV GENITIVAL

Articolul posesiv genitival este întotdeauna proclitic și are următoarele forme:

N.-Ac.: **al, a, ai, ale.**

G.-D.: **alor** (nu se întrebuințează decât cu un pronume posesiv: Le-a spus și alor săi despre cele întâmplate la concurs)

Articolul posesiv genitival cere cazul genitiv în fața unui substantiv (al fratelui), în fața unui pronume (al acestuia, al fiecăruia, etc.), în fața unui numeral (al amândurora).

Funcțiunea sa cea mai obișnuită este aceea de semn al cazului genitiv.

Obs.: Când între substantivul în genitiv și substantivul pe care îl determină se intercalează alte substantive sau alte părți de vorbire, articolul posesiv genitival se acordă în gen și număr cu substantivul determinat.

Ex.: Caietul de teme al elevului este pe catedră.

În toate cazurile articolul posesiv genitival se acordă cu substantivul determinat și nu cu substantivul sau cu pronumele în genitiv ori cu adjectivul posesiv pe care-l precedă.

Ex.: Nepot al mamei; Carte a elevului; Caietul de teme al elevului.

N.B. Locul obișnuit al substantivului la genitiv este după substantivul determinat. Există situații (în operele literare) când substantivul la genitiv însoțit de articolul posesiv este așezat înaintea substantivului determinat cu care se acordă articolul posesiv.

Ex.: „Și se pare că s-aude prin a raiului cântare

Pe-ale îngerilor harpe lunecând mărgăritare."

(V. Alecsandri, *Concertul în luncă*)

În faţa unui numeral ordinal (**a doua, al şaselea**) şi a unui pronume posesiv (**al nostru, a voastră, ai mei, ai tăi**), este morfem al acestor părţi de vorbire şi nu cere cazul genitiv, nu este semn al genitivului. (Morfem = cea mai mică unitate a cuvântului)

Obs. Într-o înşiruire de substantive în cazul genitiv, articolul posesiv genitival se repetă de obicei înaintea fiecărui substantiv.

Ex.: Poveştile au fermecat copilăria tuturor: a părinţilor, a bunicilor şi a străbunicilor noştri.

În unele situaţii substantivul în genitiv precedat de două substantive determină substantivul cel mai apropiat.

Ex.: Muzeul de Istorie a oraşului Bucureşti.

(3) ARTICOLUL DEMONSTRATIV (ADJECTIVAL)

Articolul demonstrativ adjectival leagă un substantiv sau un nume propriu de persoană de determinantul său (adjectiv, numeral sau adverb cu prepoziţie).

Ex.: fata cea frumoasă, băiatul cel silitor, Mircea cel Bătrân, cel mai tânăr, cel mai bine, cei trei.

Formele articolului demonstrativ sunt:

N.-Ac.: - sg.: **cel, cea**	G.-D.: - sg.: **celui, celei**
- pl.: **cei, cele**	- pl.: **celor**

Articolul demonstrativ adjectival, ca şi celelalte articole, nu are singur înţeles şi nici nu poate fi parte de propoziţie, de aceea în analiza gramaticală el se ia împreună cu partea de vorbire pe care o însoţeşte.

Articolul demonstrativ adjectival se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul determinat de adjectivul sau numeralul pe care îl însoţeşte.

Ex.: N.-Ac.: fata cea bună

G.-D.: fetei celei bune

Obs. Articolul **cel, cea** este înrudit ca formă şi ca sens cu pronumele demonstrativ: **acel, acea**, de aceea este numit demonstrativ.

Ex.: L-am văzut pe cel (pronume) ce-a fost premiat la concursul...

Când un substantiv articulat enclitic este determinat prin două adjective succesive care se referă la un singur obiect, articolul, **cel** sau **cea**, apare numai în faţa primului adjectiv.

Ex.: „Zdrobiţi orânduiala cea crudă şi nedreaptă
Când ei în bogăţia cea splendidă şi vastă
Petrec ca şi în ceruri..."
(M. Eminescu, *Împărat şi proletar*)

(4) ARTICOLUL NEHOTĂRÂT

Articolul nehotărât este articolul care prezintă obiectul denumit de substantiv ca nefiind bine cunoscut de vorbitor (un grad redus de cunoaştere).

Formele articolului nehotărât sunt:

singular		plural
masculin şi neutru	feminin	masculin, feminin, neutru
N.-Ac. - un G.-D. - unui	o unei	nişte unor

Articolul nehotărât este întotdeauna proclitic (precedă substantivul).

Articolul nehotărât însoţeşte numai substantivul; când este alăturat oricărei alte părţi de vorbire, aceasta îşi pierde calitatea sa şi devine substantiv (un bine, un ce, un of, un oarecare, un du-te-vino, un lasă-mă să te las).

Articolul nehotărât se confundă cu numeralul cardinal propriu-zis (Am citit o carte, iar Marius două. - **o** este în corelaţie cu **două**), cu adjectivul pronominal nehotărât (Azi a venit un coleg, mâine va veni altul. - **un** este în corelaţie cu pronumele nehotărât **altul**).

Când nu sunt în corelaţie cu un numeral sau un pronume ori adjectiv pronominal, **un, o** sunt articole nehotărâte.

„**Un, o** sunt articole dacă la plural le corespunde **nişte** şi adjective nehotărâte dacă la plural le corespund **unii, unele**." (Th. Cristea, *Sinteze de limba română*, p.130)

Ex.: Eu am cumpărat o carte, iar ea nişte caiete.

Obs. De obicei, numele de materie, ca şi celelalte substantive fără forme speciale pentru singular şi plural, nu pot primi articolul nehotărât **un, o**.

Ex.: Am cumpărat: fasole, făină, lapte, zahăr, etc.

Substantivele de acest tip pot apărea însă însoţite de articolul nehotărât **nişte**.

N.B. Situaţiile când aceste substantive pot primi articolul nehotărât sunt:

a) Când apar ca al doilea termen al unei comparaţii: Câmpia se aşterne pustie şi netedă ca o apă.

b) Când substantivul dat este determinat printr-un atribut sau o propoziţie atributivă care marchează faptul că e vorba de un anumit sort din materia respectivă: Cozonacul se face cu o făină mai fină decât cea obişnuită.

c) Când asupra obiectului denumit de substantivul dat se exprimă cu ajutorul intonaţiei o apreciere deosebită: Se macină acolo o făină...

Între articolul nehotărât şi substantiv se pot intercala determinanţi adjectivali: un bun prieten; o admirabilă prietenă.

BIBLIOGRAFIE

SUBSTANTIVUL; ARTICOLUL

1. *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a, Editura Academiei, Bucureşti, 1966, p. 55-113.
2. *Limba română, manual pentru clasele a IX-a şi a X-a*, E. D. P., Bucureşti, 1995, p. 72-89.
3. M. Andrei, I. Ghiţă, *Limba română*, E. D. P., Bucureşti, 1983, p.43-53.
4. Th. Cristea, *Sinteze de limba română*, ediţia a II-a, E. D. P., Bucureşti, 1981, p. 110-115; 120-128.
5. Şt. Popescu, *Gramatica practică a limbii române cu o culegere de exerciţii*, E. D. P., Bucureşti, 1983, p. 9-65; 66-77.
6. D. Ivănuş, I. Toma, *Limba română* ..., Editura Niculescu, Bucureşti, 1993, p. 48-55, 132 (Algoritmul analizei morfosintactice).
7. N. Dumitru, *„Locuţiunile substantivale în limba română" în limba română* , XX (1963), nr. 5, p. 514-526.
8. E. Cîmpeanu, *Substantivul, studiu stilistic*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1975.
9. *Dicţionar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie a limbii române*, E. A., Bucureşti, 1975
10. P. Diaconescu, *Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc*, E. A., Bucureşti, 1970.

TESTE GRILĂ

1. Definiţia: „Este un instrument gramatical, fără sens lexical, având rolul de a exprima gradul în care vorbitorii individualizează obiectele despre care se vorbeşte", aparţine:
a) prepoziţiei; b) conjuncţiei; c) articolului.

2. În enunţul: „Poeziile lui Emil sunt interesante", „lui" este:
a) articol hotărât; b) pronume persoanl; c) adjectiv pronominal.

3. În propoziţia: „Cartea este a Mariei", „a" este:
a) articol hotărât; b) articol posesiv - genitival; c) prepoziţie.

4. Cuvîntul „cartea" din aceeaşi propoziţie are:
a) articol hotărât; b) articol nehotărât; c) articol posesiv - genitival,

5. Ce este morfologic „nişte" din: „Nişte elevi au înfiinţat o revistă" ?
a) articol demonstrativ (adjectival); b) articol hotărât; c) articol nehotărât.

6. Când sunt precedate de prepoziţii care se construiesc cu cazul acuzativ substantivele nu se articulează cu articolul hotărât enclitic decât dacă au o determinare atributivă (Intru în casa bunicii), face excepţie de la această regulă prepoziţia „cu".
Dar în enunţul: „Noroc de bunicul, că altfel nu mă descurcam", substantivul „bunicul" precedat de prepoziţia „de" primeşte articol enclitic pentru că:
a) are o determinare atributivă;
b) asimilându-se cu numele proprii, unele substantive care denumesc grade de rudenie: mamă, tată, bunic, bunică, unchi, mătuşă, cumătru, cuscru, etc. pot apărea articulate, indiferent dacă au determinări gramaticale şi indiferent de ce prepoziţii ar fi precedate, atunci când se referă la ruda celui care vorbeşte;
c) se poate constata o oarecare dependenţă între sensul construcţiei prepoziţionale şi articularea substantivului dat.

7. Când aceste denumiri (mamă, tată, bunic...) nu se referă la un individ, ci la specie, caracterizând-o printr-o anumită însuşire, ele apar:
a) nearticulate (bunătate de bunic); b) articulate; c) ambele construcţii.

8. Când substantivul feminin este determinat printr-un pronume neaccentuat în dativ legat de el (păru-i, mâna-mi) poate fi:
a) articulat şi nearticulat, ambele construcţii având aceeaşi valoare;
b) nearticulat; c) articulat.

9. După orice prepoziţie, numele de fiinţe considerate unice şi asimilate cu cele proprii (crai, împărat, monarh, rege, domnitor, paşă, voievod, popă, zmeu, drac, etc) apar:
a) articulate; b) nearticulate; c) articulate sau nearticulate.

10. Numele topice masculine sau neutre sunt în majoritatea cazurilor nearticulate (Focşani, Bacău, Cluj, Eforie), dar apar uneori articulate numai atunci când:
a) îndeplinesc în propoziţie funcţiunea de subiect;
b) primesc o determinare atributivă sau unele nume topice compuse sunt formate cu atribute (Bucureştii - Noi);
c) articularea este corectă în ambele condiţii sintactice.

11. În enunțul: „Bietul om !... Păcat că nu-și conoaște odrasla !", grupul format dintr-un substantiv precedat de adjectivul „biet" primește articolul hotărât enclitic numai:

a) adjectivul; b) substantivul; c) ambele cuvinte.

12. Adjectivele invariabile: „asemenea", „așa", „atare", precum și adjectivele pronominale: „care", „fiecare", „oricare", „orice", „același", „alt" apar numai înaintea unor substantive:

a) articulate; b) nearticulate; c) sunt admise ambele forme.

13. Adjectivele demonstrative: „acest", „acel", „celălalt" pot preceda numai substantive nearticulate. În ce condiții se articulează întotdeauna ?

a) când sunt așezate în urma substantivelor;

b) când sunt în cazul genitiv sau dativ, iar substantivul în nominativ;

c) în ambele situații.

14. Substantivele precedate de adjectivul „întreg" primesc articolul hotărât enclitic:

a) numai la substantiv (întreg poporul); b) numai la adjectiv (întregul popor);

c) la substativ sau la adjectiv.

15. Precedat de adjectivul „tot" („toată", „toți", „toate") sau de numeralul colectiv „tustrei"..., articolul se pune numai la substantiv (tot poporul, toată țara, toți oamenii, tustrei elevii).

În construcția: „Ambii prieteni au intrat la facultate" numeralul colectiv „ambii" este articulat pentru că:

a) face excepție de la regula de mai sus;

b) este așezat înaintea substantivului determinat;

c) sunt posibile ambele tipuri de construcții.

16. În enunțul: „Diana a participat la concursul de limbă și literatură română", „a" este:

a) articol posesiv - genitival; b) articol hotărât; c) verb auxiliar.

17. În construcțiile de tipul: substantiv + substantiv cu prepoziție + substantiv (sau pronume) în genitiv cu articol posesiv, acordul în gen și număr al substantivului din genitiv se face astfel:

a) întotdeauna cu substantivul de pe primul loc (zidul de piatră al clădirii);

b) întottdeauna cu substantivul cel mai apropiat (zidul de piatra a cladirii);

c) cu primul, dacă substantivul cu prepoziție și substantivul (sau pronumele) în genitiv sunt atributele acestuia; cu cel de-al doilea, dacă substantivul (sau pronumele) în genitiv este atributul celui de-al doilea substantiv (Muzeul de Istorie a Literaturii).

18. În construcțiile de tipul: „Studiase sub direcțiunea dorinței și a plăcerii de a ști..." (Ion Ghica, *Amintiri despre Gr. Alexandrescu*), coordonarea atributelor în genitiv („dorinței și a plăcerii") se face:

a) reluând articolul posesiv la fiecare termen începând cu al doilea;

b) fără a mai folosi articolul posesiv („sub direcțiunea dorinței și plăcerii");

c) sunt posibile ambele tipuri de construcții: cu și fără reluarea articolului posesiv.

19. Construcția: „operele spiritului și inimii sale" din enunțul: „El și-a iubit țara și a lăsat în memoria noastră operele spiritului și ale inimii sale" este corectă sau incorectă ?

a) este corectă, pentru că este construită după modelul „însușirea limbii și literaturii franceze", unde omiterea articolului posesiv - genitival este posibilă;

b) este incorectă, pentru că în astfel de construcții este obligatorie folosirea articolului posesiv - genitival la cel de-al doilea termen;

c) este incorectă, pentru că în astfel de situații al doilea substantiv în genitiv trebuie articulat numai cu articolul hotărât enclitic.

20. „Cel" din enunțul: „Locul cel dintâi l-a ocupat Marius" este:

a) articol demonstrativ - adjectival; b) pronume demonstrativ;

c) adjectiv pronominal.

21. Când un substantiv articulat enclitic este determinat prin două adjective succesive care se referă la un singur obiect, articolul „cel" sau „cea" apare numai:

a) în fața primului adjectiv; b) în fața celui de-al doilea adjectiv;

c) în ambele situații.

22. Construcția „bogăția cea splendidă și vastă" este corectă sau incorectă" ?

a) corectă, pentru că articolul „cea" apare numai în fața primului adjectiv, când un substantiv articulat enclitic este determinat prin două adjective succesive care se referă la un singur obiect;

b) incorectă, pentru că trebuia să apară și în fața primului adjectiv;

c) sunt admise ambele forme.

23. În construcțiile de tipul: „toți cei șaisprezece elevi", „toate cele treizeci și șase de romane" folosirea articolului demonstrativ - adjectival este:

a) facultativă; b) contraindicată; c) obligatorie.

24. Care dintre construcțiile: „fata cea harnică", „băiatul cel isteț" au la G.-D. următoarele forme:

a) „fetei celei harnice"; „băiatului celui isteț"
„fetelor celor harnice"; „băieților celor isteți"

b) „fetei cea harnică"; „băiatului cel isteț"
„fetelor celor harnice"; „băieților cei isteți"

c) sunt admise atât formele cu articol demonstrativ la N.-Ac., cât și formele cu articolul demonstrativ la G.-D.

25. Ce este morfologic „un" din enunțul: „Un pictor poate exprima în tablourile sale toată gama sentimentelor umane" ?

a) articol nehotărât; b) numeral; c) adjectiv pronominal nehotărât.

26. Articolul nehotărât este totdeauna proclitic (precedă substantivul); el însoțește numai substantivul; când este alăturat oricărei alte părți de vorbire aceasta își pierde calitatea sa și devine:

a) pronume; b) adverb; c) substantiv;

27. Construcțiile: „un ce", „un oarecare", „un bine", „un trei", „un of", „un lasă-mă să te las" sunt:

a) pronume; b) adjective; c) substantive.

28. Substantivele nume de materie, ca și celelalte substantive fără forme speciale pentru singular și plural pot primi:

a) articolul nehotărât „un", „o"; b) numai articolul nehotărât „niște";

c) ambele forme.

29. Care dintre următoarele construcții nu este locuțiune datorită prezenței articolului nehotărât ?

a) a face casă; b) a face casa; c) a face o casă.

30. În enunțul: „Am citit o carte, iar tu două", „o" este:

a) articol nehotărât; b) numeral; c) pronume personal.

EXERCIŢII

1. Articulaţi cu articol hotărât şi cu articol nehotărât, la singular şi la plural, substantivele: stea, natură, tablou, pui, copil, fiu şi foame.

2. Formaţi cu ajutorul cuvintelor de mai sus scurte propoziţii.

3. Articulaţi substantivele de mai jos, astfel încât să arate că obiectele pe care le denumesc sunt cunoscute vorbitorilor: bancă, tablă, şcolar, carte, elev, catedră, arbitru, alee, mare, leu, geamgiu, vizitiu.

4. Treceţi la plural nearticulat formele date ale substantivelor de mai sus.

5. Grupaţi articolele din textele de mai jos pe categorii şi analizaţi genul, numărul şi cazul lor:

a) „Văzduhul e un fagure încins, din care se revarsă mierea soarelui în valuri calde cu sclipiri bălaie. Iar dedesubt pământul pârguit râde... Râde pământul - în zumzetele gâdilitoare ale albinelor, în clinchetele moi ale apelor, în foşnetele pline ale frunzişurilor, în hohotirea despletită a vântului..." (I. Teodoreanu, *O toamnă*)

b) «Dar cel sergent făr' de musteţi
Răcnea: „Să n-aveţi teamă,
Românul are şapte vieţi
În pieptu-i de aramă !"»
(V, Alecsandri, *Peneş Curcanul*)

c) „Pe bolta alburie o stea nu se arată,
Departe doară luna cea galbenă - o pată;
Iar peste mii de sloiuri de valuri repezite
O pasăre pluteşte cu aripi ostenite."
(M. Eminescu, *De câte ori, iubito...*)

6. Exemplificaţi prin câte trei propoziţii toate felurile de articole.

7. Declinaţi în propoziţii cinci substantive şi cinci adjective însoţite de articole demonstrative.

8. Daţi câte cinci exemple, în propoziţii, pentru fiecare formă de articol posesiv.

9. Construiţi câte o propoziţie pentru fiecare dintre articolele: „o", „unei", „nişte" intercalând între articol şi substantiv alte părţi de propoziţie. Analizaţi apoi complet substantivele şi articolele respective.

10. Alcătuiţi şase propoziţii în care să fie substantive proprii diferit articulate cu articolul „lui" înainte şi după substantiv.

11. Înlocuiţi punctele din paranteze cu articolele posesive genitivale şi demonstrative (adjectivale) cerute de text. Analizaţi-le apoi complet.

a) „ - În adevăr, ceea ce va rămânea pururea din Eminescu este acea ţesătură, acea ferecare puternică (.....) limbei, renăscută sub condeiul maestrului, acea croială nouă, particulară (.....) frazei, (.....) dicţiunei, care a fost platoşa inestricabilă (.....) talentului său." (Al. Vlahuţă)

b) „El se sculă din iarbă cu cartea (.....) veche în mână. Departe, munţii cu fruntea încununată de codri..."

„Obloanele erau mult mai largi decât ferestrele (.....) înguste... Pe fila (.....) şeptea (.....) cărţii stau toate formulele ce-ţi trebuiesc pentru asta. Şi tot la (.....) şeptea filă vei afla ce trebuie să faci mai departe" (M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*)

c) „Să tacă, nu putea, căci vicleanul ciocoi ar fi dus la spătărie pe junele calemgiu şi printr-aceasta ş-ar fi dovedit amorul ei (.....) tainic; să-l elibereze, nu putea decât printr-o mărturisire care ar fi făcut pe ciocoi stăpân pe secretele sale. Din aceste două rele Duduca alese pe cel mai mic." (N. Filimon, *Ciocoii vechi şi noi*)

12. Alcătuiţi propoziţii în care substantivele omul, copacii, pădurea, izvorul, florile să se afle în cazul genitiv, cu şi fără articol posesiv genitival.

13. Construiţi scurte propoziţii în care substantivele: drapel, patrie, muncă, timp, privelişte să se afle, pe rând, la cazurile dativ şi genitiv, singular sau plural.

14. Alcătuiţi o compunere, pe o temă liberă, în care să folosiţi toate articolele şi ortogramele: „cel", „cei", „ale", „cea", „ai"; „ce-l", „ce-i", „a-i", „a le ", „ce a". Analizaţi deosebirile între ele.

15. Care sunt formele corecte ?

1. Carte cu povestiri ale începuturilor sau
   Carte cu povestiri a începuturilor
2. Lume a pescarilor şi a vânătorilor sau
   Lume a pescarilor şi vânătorilor
3. Aceşti porumbei sunt ai vecinei de la etajul întâi. sau
   Aceşti porumbei sunt a vecinei de la etajul întâi.
4. Locul de naştere al părinţilor sau
   Locul de naştere a părinţilor
5. Volumul cu opere ale lui Mihai Eminescu sau
   Volumul cu opere al lui Mihai Eminescu

16. Treceţi substantivele următoare: catedră, cretă, tablă, şcoală, cancelarie. cofetărie. farmacie, academie, poezie, femeie, fiu, poet, ideal la D.-G. plural şi articulaţi-le, pe rând, cu articol hotărât şi cu articol nehotărât.

17. Scrieţi următoarele substantive la D.-G. singular articulate cu articol hotărât: Magda. Oana, Monica, Marga, Ion, Luca, Emil, Carmen, Irinel, Gabriela. Construiţi propoziţii cu aceste substantive la cazul dativ sau genitiv.

18. Construiţi câte o propoziţie în care să se afle substantive la genitiv sau dativ însoţite de articolul proclitic „lui". Substantivele să fie alese în aşa fel, încât să corespundă tuturor situaţiilor în care apare acest articol.

19. Faceţi o descriere a interiorului camerei în care locuiţi, în care să folosiţi şase-şapte substantive la genitiv însoţite de articolul posesiv şi care să fie despărţite de substantivul determinat prin alte părţi de vorbire (adjectiv...). Subliniaţi articolele posesive şi substantivele cu care le-aţi acordat.

20. Construiţi câte o propoziţie în care să se afle: un substantiv la genitiv; un pronume la genitiv; un adjectiv posesiv; un numeral, toate însoţite de articolul posesiv „al", „ai".

ADJECTIVUL

Algoritmul analizei morfosintactice

1. - Felul
2. - Genul
3. - Numărul
4. - Cazul
5. - Gradul de comparaţie
6. - Funcţia stilistică
7. - Valoarea stilistică

Definiţia: Este partea de vorbire care se declină şi exprimă o calitate a unui obiect, acordându-se (în gen, număr şi caz) cu substantivul care denumeşte acel obiect.

Topica: - Substantiv + Adjectiv
- Adjectiv + Substantiv

Adjectivul poate exprima:

- proprietăţile obiectelor şi fiinţelor, care decurg din structura lor: **greu, uşor, mare, mic, gros, subţire, roşu, dulce, acru, scump, ieftin, luminos, întunecos, tânăr, orgolios**;
- materia din care este făcut un obiect: (material) **lemnos**, (bară) **metalică**;
- elementele constitutive ale unei colectivităţi: (cercul) **studenţesc**; **colectiv muncitoresc**;
- calitatea poate fi indicată şi prin referire la posesor (casă **ţărănească**), la origine (ţăran **ardelean**), la agent (activitate **scriitoricească**) sau la acţiune (carte scrisă, putere crescândă);
- adjectivul **ferice**, folosit mai mult în secolul al XIX-lea, se păstrează azi numai în câteva expresii ca adverb şi ca substantiv („ferice de el" ; „te-a bătut fericea"); ca adjectiv se folosea de asemenea invariabil („un om ferice"; „o femeie ferice"; „oameni ferice").

Exerciţiu

Identificaţi adjectivele din text şi arătaţi ce exprimă şi ce cuvinte determină:

a) „Şi umbra ta se pierde în negurile reci,
De mă găsesc iar singur cu braţele în jos
În trista amintire a visului frumos...
Zadarnic după umbra ta dulce le întind:
Din valurile vremii nu pot să te cuprind."
(M. Eminescu, *Din valurile vremii...*)

b) „Jur-împrejur, stăruia liniştea adâncă a pădurii; de jur-împrejur, pe mari depărtări, cerul bătea în verde, oglindind în el pădurea. Nisipurile păreau şi ele acoperite cu un abur verde, reflectând zidurile înalte ale pădurii. De undeva, de pe uscat, pădurea aceasta se putea zări ca un ţărm îndepărtat, împădurit, de cealaltă parte a mării [...]"
(Traian Coşovei, *Pădurea Letea*)

Model:

„...În trista amintire a visului frumos"

Felul adjectivului (clasificare)

I. După conținut semantic

A. Calificative sau propriu-zise (exprimă calități ale obiectelor)

- Variabile:
  a) cu o terminație;
  b) cu două terminații.
- Invariabile (adjectivele care au aceeași formă indiferend de gen, număr și caz)

- simple (harnic, vesel, șic, roșu)
- compuse (cuminte, precoce, cumsecade)

1. adjective primare (simple): bun, bleu, frumos.
2. adjective derivate cu ajutorul sufixelor: -esc, -lor, -can, iv, -ăreț, -nic, - os (auriu ...) și prefixelor: ne- (drept, atent).

B. Determinative (provenite din alte părți de vorbire, prin schimbarea valorii gramaticale)

- adjective pronominale (posesive, de întărire, demonstrative, interogativ - relative, nehotărâte, negative);
- adjective participiale;
- adjective gerunziale;
- adjective adverbiale (asemenea fapte).

II. După numărul formelor flexionare realizate în declinare

- adjective cu patru forme flexionare;
- adjective cu trei forme flexionare;
- adjective cu două forme flexionare;
- adjective invariabile (cu o singură formă).

I. A. *Adjective calificative sau propriu-zise*:

1. Variabile: a) cu o terminaţie (au o singură formă de nominativ pentru toate genurile)

Ex.: **verde** (copac, câmpie)

b) cu două terminaţii (au forme deosebite după gen la nominativ singular)

Ex.: băiat frumos, fată frumoasă.

2. Invariabile (adjective care au aceeaşi formă indiferent de gen, număr şi caz):

- unele sunt provenite din adverbe (**aşa, asemenea, gata**), din locuţiuni adjectivale (**anume, cumsecade**);

- din împrumuturi. Unele dintre ele mai vechi (**coşcogeamite, ditai, ditamai, otova, sadea**), altele, împrumutate recent, cum sunt cele terminate în **-e** (**atroce, eficace, locvace, perspicace, propice, vivace**).

Invariabile sunt şi adjectivele împrumutate recent care sunt nume de culori (**maro, olive, bleu**, etc.). Tot invariabile sunt adjectivele **şic** (lucruri şic), **cloş** (fustă cloş).

Obs.: Adjectivele cu două terminaţii prezintă uneori, pe lîngă desinenţele care deosebesc masculinul (şi neutrul) de feminin, şi alternanţe fonetice (**o / oa**→ frumos - frumoasă). Adjectivele compuse formate din cuvinte care şi-au păstrat independenţa gramaticală se scriu cu liniuţă de unire ca în următoarele cazuri:

a) adjectivele rezultate din unirea a două adjective (**politico-economic**);

b) adjectivele compuse din două adjective: nume de culori sau dintr-un adjectiv - nume de culoare şi unul care arată nuanţa (**roşu-portocaliu, galben-deschis, roşu-aprins**);

c) adjectivele formate dintr-un adverb şi un participiu (**aşa-zis, sus-numit, sus-pus, propriu-zis**);

d) adjective alcătuite dintr-un adjectiv şi un substantiv (**nord-american**);

e) adjective formate din câte două adjective - nume de popoare (**anglo-francez, franco-italian, franco - elveţian**).

Ortografierea adjectivelor urmează în general pe cea a substantivului.

Adjectivul aşezat după substantiv este totdeauna nearticulat. Când adjectivul precedă substantivul, el îi preia articolul, realizând o flexiune diferită de adjectivul nearticulat (adjectiv + substantiv).

I. B. *Adjective determinative* (provenite din alte părţi de vorbire prin schimbarea valorii gramaticale):

1. Adjective pronominale:
   a) posesive (părinţii tăi, casa noastră, bunicii mei, etc);
   b) de întărire (însuşi gândul);
   c) demonstrative (cartea aceasta, băiatul acela);
   d) interogativ-relative (care elev);
   e) nehotărâte (orice carte, fiecare elev, altă problemă);
   f) negative (nici o îndoială).
2. Adjective participiale (mentalitate depăşită, pagină nescrisă, gânduri nerostite)
3. Adjective gerunziale (putere crescândă, coşuri fumegânde)
4. Adjective adverbiale (haine gata, asemenea fapte, om bine, aşa cap)

II. A. *Adjective cu patru forme flexionare în funcţie de gen, număr şi caz*. Din această clasă fac parte cele mai multe adjective propriu-zise (**deştept, simplu, bun**), adjectivele participiale (**lucrat, iubit**) sau gerunziale (**fumegând**).

Ex.: simplu - simpli
simplă - simple

II. B. *Adjective cu trei forme flexionare*: cele terminate în consoanele **c** şi **g** (**lung, adânc, falnic**) sau derivate cu sufixele **-tor, -esc, -iu** (**prevăzător, muncitoresc, cenuşiu**). Aceste adjective realizează forme comune de gen (la plural), de număr (la feminin) şi de caz.

Ex.: lung - m. n. sg. lung - m. n. pl. lungi (drumuri)
f. sg. lungă - f. pl, lungi (plete)

II. C. *Adjective cu două forme flexionare*: cele terminate în **-e** (**limpede, verde**), în consoană palatală (**dibaci, vechi**) sau în diftong (**bălai, auriu, gălbui**).

Aceste adjective au forme comune de gen m., f. - **verde** (copac, câmpie) sau forme comune la ambele numere: singular - copil bălai, copii bălai; plural - copaci verzi, câmpii verzi.

II. D. *Adjective invariabile* (au o singură formă pentru toate genurile, numerele şi cazurile).

Intră în această categorie: - adjectivele terminate în vocală accentuată (**bordo, bleu, grena, gri, maro**) sau în consoană (**bej, crem, mov, vernil**), toate nume de culori;

- adjectivele terminate în **-ce** (**motrice, eficace, vivace**) majoritatea neologisme neadaptate încă, precum şi cuvinte vechi (**otova, sadea, ferice, gata, asemenea**).

(I) CATEGORII GRAMATICALE: gen, număr, caz.

Genul, numărul şi cazul adjectivelor sunt categorii gramaticale de acord cu substantivul determinat.

Ex.: „Şi-n ochii lui de vultur adânci vioi şi mari.
Treceau lucioase umbre de eroi legendari"
(V. Alecsandri, *Sergentul*)

Formele cazuale ale adjectivului se exprimă prin desinenţe care marchează concomitent genul şi numărul şi prezintă aceleaşi omonimii întâlnite şi la substantiv.

genul masculin

singular		*plural*	
N.-Ac.	codrul frumos	N.-Ac.	codrii frumoşi
G.-D. (a, al, ai, ale)	codrului frumos	G.-D. (a, al, ai, ale)	codrilor frumoşi
V.	codrule frumos !	V.	codrilor frumoşi !

genul feminin

singular		*plural*	
N.-Ac.	pădurea frumoasă	N.-Ac.	pădurile frumoase
G.-D. (a...)	pădurii frumoase	G.-D. (a...)	pădurilor frumoase
V.	-	V.	pădurilor frumoase !

Când adjectivul stă după substantiv la masculin are o formă flexionară pentru toate cazurile singularului: **frumos** şi altă formă pentru toate cazurile pluralului: **frumoşi**; la feminin adjectivul are o formă pentru N.-Ac. singular: **frumoasă** şi altă formă comună pentru G.-D. singular şi pentru toate cazurile pluralului: **frumoase**.

O flexiune identică realizează adjectivul şi atunci când este aşezat între substantiv şi articol nehotărât (un celebru actor) sau un alt determinant antepus: acest credincios prieten.

Când adjectivul precedă substantivul, el îi preia articolul, realizând o flexiune diferită de adjectivul nearticulat (adjectiv + substantiv).

genul masculin

singular		*plural*	
N.-Ac.	frumosul codru	N.-Ac.	frumoşii codri
G.-D.	frumosului codru	G.-D.	frumoşilor codri
V.	frumosule codru !	V.	frumoşilor codri !

genul feminin

singular		*plural*	
N.-Ac.	frumosa pădure	N.-Ac.	frumosele păduri
G.-D.	frumosei păduri	G.-D.	frumoselor păduri
V.	-	V.	frumoselor păduri

Plasat înaintea substantivului (o frumoasă reuşită) adjectivul capătă o semnificaţie specială. expresivă.

Obs.: Unele adjective îşi schimbă sensul în funcţie de topică, de exmplu: sărman - o femeie sărmană = o femeie săracă; „sărmana femeie" = biata femeie.

Unele adjective au o topică fixă în raport cu substantivul, apărând fie numai înaintea lui. ca adjectivul **biet** (bietul băiat) sau adjectivele pronominale: **fiecare** (om), **oricare** (carte), **alt, alţi, unii, unele**.

aceleaşi, nici un, fie după substantiv, ca adjectivele provenite de la participiu: lecţia învăţată, lucrul început, cărţile scrise.

Unele adjective ca: **mult, puţin, tot** care exprimă o cantitate, fac G.-D. plural când sunt antepuse, la fel cu pronumele: **multor, puţinor, tuturor**. Totodată aceste adjective se apropie de numeralul cardinal prin faptul că genitivul lor poate fi exprimat şi cu prepoziţia **a**.

Ex.: Aplicarea a tot felul de mijloace...

Construcţia genitivului cu prepoziţia **a** caracterizează şi adjectivele **destul, numeros**.

Ex.: Exemplele bune a numeroşi elevi au fost urmate şi de ceilalţi.

Când însoţeşte un substantiv neutru, adjectivul urmează la singular declinarea masculinelor, iar la plural, declinarea femininelor, în orice poziţie s-ar afla.

Adjectivele se supun regulii de declinare ale substantivelor. Ca şi substantivele pot să fie articulate şi nearticulate. Adjectivele pot sta înaintea sau în urma substantivelor şi se declină potrivit cu locul lor şi cu faptul dacă sunt articulate sau nu.

Adjectivul poate fi articulat enclitic când precedă un substantiv care ar fi trebuit să fie articulat. Adjectivul este nearticulat când substantivul este cu articol nehotărât sau este nearticulat.

Nu toate adjectivele sunt folosite la vocativ.

La vocativ singular, când între substantiv şi adjectiv se interpune un adjectiv posesiv sau un substantiv în genitiv, adjectivul articulat apare cu forma de N.-Ac. (draga mea soră !; dragul mamei băieţel !).

Adjectivul articulat nu se poate folosi la vocativ singular decât în situaţia descrisă mai sus.

Adjectivele feminine devenite substantive au vocativul singular în **-o**: iubito, scumpo, frumoaso, urâto.

Adjectivul **drag**, cu femininul **dragă**, are la vocativ aceeaşi formă: **dragă** şi când determină un substantiv masculin (dragă frate), şi când determină un substantiv feminin (dragă soră).

Unele adjective folosite înaintea substantivelor masculine nume de fiinţe pot avea vocativul în **e**: tinere colaborator !, iubite coleg !; când se substantivizează au vocativul în **e** (tinere, iubite) iar la forma articulată în **ule** (iubitule).

Opoziţia de număr singular, plural se exprimă prin: *desinenţe* (care se identifică cu cele de gen), asociate uneori cu *alternanţe fonetice*.

Ca şi substantivele, adjectivele formează pluralul prin:

- adăugarea desinenţelor;
- contopirea fostei desinenţe de plural cu tema (palatalizarea consoanei finale);
- alternanţe fonetice combinate cu unul din primele două procedee.

Ex.: pom verde - pomi verzi

d / z -alternanţă fonetică; i - desinenţă

Cele mai multe adjective terminate la singular în **e** şi cele formate cu sufixul **-toare** rămân neschimbate la plural.

Ex.: - dibace (fată dibace - fete dibace)
- silitoare (elevă silitoare - eleve silitoare)
- vioaie (fată vioaie - fete vioaie) (Gramatica Academiei, p. 118)

Adjectivele cu o singură terminaţie la nominativ singular au, în general, o singură formă de plural pentru toate genurile. Aceste adjective formează pluralul prin palatalizarea consoanei, însoţită uneori de alternanţe fonetice: mare - mari, limpede - limpezi.

La masculin întâlnim următoarele desinenţe:

sg. pl.

-u - i (simplu - simpli, auriu - aurii); **-e - i** (limpede - limpezi);

-ø - i (bun - buni); **-ø - ø** (bălai - bălai).

ø = desinenţă zero.

La feminin, desinenţele de număr sunt:

sg. pl.

-ă - e (albastră - albastre); **-e - i** (mare - mari); **- e - e** (dibace - dibace).

(2) LOCUŢIUNI ADJECTIVALE

- un grup de două sau mai multe cuvinte care au împreună valoarea unui adjectiv.

Clasificare
1. locuţiuni adjectivale *variabile* (făcător de bine, luat în seamă, tras de păr);
2. locuţiuni adjectivale *invariabile* (de ispravă, de pomină, din topor, fel de fel, ca aceea, de nimic).

Toate locuţiunile adjectivale au un sens lexical unitar şi o putere de a concretiza şi sensibiliza calităţi mult mai mari decât cea a adjectivelor.

Ex.: (om) din topor = necioplit
(om) de nimic = netrebnic, josnic
(lucru) de căpetenie = important

Locuţiunile adjectivale pot primi compliniri (însoţite) interioare, ele fiind disociabile (ca şi locuţiunile verbale şi substantivale).

Ex.: de nădejde → de mare nădejde
de toată nădejdea
de soi → de tot soiul
de credinţă → de bună credinţă
de ispravă → de mare ispravă
de toată isprava
în regulă → în toată regula
de neam → de tot neamul

1. *Locuţiuni adjectivale variabile*

În această grupă intră:

a) locuţiuni adjectivale de provenienţă locuţional - verbală în care cuvântul de bază este un adjectiv de natură participială (luat de suflet), un adjectiv verbal (bătător la ochi) sau un adjectiv propriu-zis, făcând parte din elementul nominal al unor expresii verbale (a fi pestriţ la maţe). Toate aceste adjective poartă trăsătura specifică a acordului.

b) locuţiuni adjectivale provenite din expresii verbale (cu verbul de bază **a fi**), care au păstrat drept semn al acordului articolul genitival (al dracului) sau care se servesc în acest scop de pronumele personal de persoana a III-a la cazul genitiv (la locul lui, nelalocul ei ...) sau la cazul acuzativ (ca vai de el, ea, noi, voi, mine, tine).

c) locuţiunile adjectivale în care acordul este susţinut fie de articolul adjectival (cel), fie de articolul hotărât enclitic: tot unul şi unul, cel din urmă.

2. *Locuţiuni adjectivale invariabile*

În această grupă intră:

a) locuţiuni adjectivale formate dintr-un singur cuvânt de bază: substantiv (fără obraz) sau pronume (ca aceea, de nimic) precedate de prepoziţie.

b) locuţiuni adjectivale reprezentând *grupa elementului nominal*, desprinsă din expresii verbale, având drept verb de bază de cele mai multe ori pe **a fi**: cu capul în nori (distrat), cu stea în frunte, etc. Îmbinările acestor cuvinte au împietrit în forma lor originară. Ele califică obiectele în chip descriptiv prin imagini concrete de mare forţă expresivă.

Locuţiunile adjectivale au grade de comparaţie: om mai cu judecată, om foarte de treabă, cel mai al dracului om, etc.

Locuţiuni adjectivale culte: de prim ordin, de primă categorie.

În locuţiunea adjectivală invariabilă **fel de fel** substantivul apare repetat. În aceste îmbinări cuvântul plin este împietrit din punct de vedere flexionar. Din punct de vedere al sensului lexical, cuvântul de bază s-a golit de sensul lui propriu, căpătând un înţeles figurat.

Locuţiunile adjectivale, ca şi adjectivele, au posibilitatea de a-şi schimba valoarea morfologică, devenind adverb sau substantiv, (respectiv locuţiune adverbială sau substantivală).

Ex.: Fratele tău vorbeşte nu ştiu cum (ciudat).

↓

adverb provenit din locuţiune adjectivală

Substantivizarea locuţiunii adjectivale s-a făcut cu articolul nehotărât **un** (E-un nu ştiu cum)

locuţiune substantivală

provenită din locuţiune adjectivală (femeie nu ştiu cum)

Locuţiunile adverbiale pot deveni locuţiuni adjectivale, în care semnul adjectivării îl poartă, în afară de calificarea de către acesta a unui substantiv, şi articolul adjectival (**cel - cea - cei - cele**), indicator specific al acordului.

Ex.: M-a ajuns din urmă.

locuţiune adverbială

Cel din urmă elev a părăsit clasa.

locuţiune adjectivală

Din punct de vedere sintactic, locuţiunile adjectivale îndeplinesc ca şi adjectivele funcţiunile esenţiale de: - atribut adjectival;

- nume predicativ.

Ex.: «M-a fermecat cu vreo scânteie
Din clipa-n care ne văzusem ?
Deşi nu e decât femeie,
E totuşi altfel, „nu ştiu cum"».

locuţiune adjectivală (nume predicativ)

«De-o trece anii cum trecură,
Ea tot mai mult îmi va plăce.
Pentru că-n toat-a ei făptură
E-un „nu ştiu cum"...»

(M. Eminescu, *De-or trece anii...*)

locuţiune substantivală (locuţiune adjectivală substantivată)

- Se vorbeşte că om larg la mână ca el mai rar întâlneşti.

(3) GRADELE DE COMPARAŢIE

- formele pe care le ia adjectivul pentru a arăta în ce măsură un obiect posedă o însuşire în raport cu alte obiecte sau cu alte momente al existenţei sale.

Gradele de comparaţie ale adjectivului sunt: - *gradul pozitiv*

- *gradul comparativ* — de superioritate, de inferioritate, de egalitate
- *gradul superlativ* — relativ, absolut

1. *Gradul pozitiv* al adjectivului exprimă o însuşire a obiectului fără a o raporta la un alt obiect sau la un alt moment al existenţei acelui obiect.

Ex.: cer albastru, senin
purtare corectă şi demnă

Obs.: Adjectivul la gradul pozitiv poate fi însoţit sau nu de articolul **cel, cea, cei, cele**.

Ex.: fata cea cuminte
băiatul cel isteţ.

2. *Gradul comparativ* al adjectivului exprimă însuşirea unui obiect prin raportare la însuşirea sau însuşirile altor obiecte, stabilind raporturi de egalitate sau inegalitate cu acestea.

Comparativul are trei forme: - de superioritate: Aurul este mai scump (decât) argintul

- de inferioritate: Aerul este mai puţin greu decât apa.
- de egalitate: Filmul este la fel de interesant ca şi cartea.

La *comparativul de superioritate* adjectivul este precedat de adverbul **mai** şi urmat de adverbul cu valoare de prepoziţie **decât**, care introduce al doilea termen al comparaţiei.

Ex.: Apa de izvor este mai rece decât cea de la chiuvetă.

Forma *gradului comparativ de inferioritate* este alcătuită din **mai puţin** şi adjectivul respectiv la gradul pozitiv (**mai puţin rece, mai puţin înalt**, etc.).

Gradul *comparativ de egalitate* se exprimă de obicei prin locuţiuni adverbiale: **la fel (de, cu), tot aşa, tot atât, întocmai ca (şi)** legate prin prepoziţia **de** de adjectivul la gradul pozitiv (**tot aşa de rece**).

Elementele unei comparaţii se leagă de obicei în cazul comparativului de egalitate prin **ca** sau **ca şi**.

Ex.: - Peste două ore vom fi tot aşa de odihniţi ca şi dânsul ?

Când adjectivul care constituie primul termen al comparaţiei indică o cantitate, al doilea termen al comparaţiei este introdus prin adverbul **cât** (haină lungă cât o zi de post).

Al doilea termen al comparaţiei poate lipsi:

a) când este subînţeles (El se străduieşte pentru o viaţă mai bună.);

b) când **mai** este însoţit de diferite compliniri arătând o intensificare treptată a calităţii: tot mai ..., mereu mai ..., din ce în ce mai ..., etc. (Mama din ce în ce mai neliniştită o urmări cu atenţie pe fiica ei) sau de adverbul **şi** prin care se accentuează intensitatea comparativului („... posteritatea este încă şi mai dreaptă / Neputând să te ajungă, crezi c-or vrea să te admire ?" - M. Eminescu, *Scrisoarea I*).

Obs.: Gradul comparativ se formează de la gradul pozitiv al adjectivului prin adăugarea unor adverbe şi prepoziţii.

Gradele de comparaţie nu se exprimă prin desinenţe (ca genul, numărul şi cazul), ci prin cuvinte şi construcţii sintactice speciale.

Comparaţia are doi termeni. Al doilea termen al comparaţiei poate fi un complement (circumstanţial de mod comparativ) sau o propoziţie (modal - comparativă). Când al doilea termen al comparaţiei este un complement, el se leagă de primul termen prin: **decât, ca şi de**, în cazul comparativului de superioritate şi al celui de inferioritate.

Ex.: - Este mai frumoasă decât tine.
- Marinela trebuie să fie cu doi ani mai tânără ca mine.

Prepoziţia **de** introduce în limba contemporană complementul de mod comparativ care arată măsura, fiind legată de existenţa unui numeral.

Ex.: Am parcurs o cale mai (puţin) lungă de doi kilometri.

Al doilea termen al comparaţiei de inegalitate (superioritate sau inferioritate) poate fi introdus şi prin locuţiunile prepoziţionale: **faţă de, în comparaţie cu, în raport cu**.

Ex.: Este mai (puţin) harnic în comparaţie (în raport) cu tine.

Când al doilea termen al comparaţiei este o propoziţie modal - comparativă de superioritate sau inferioritate, se introduce prin **faţă de cum, decât**, iar când este o propoziţie modal - comparativă de egalitate se introduce prin: **precum, după cum, cum, aşa cum**.

În propoziţiile în care se găsesc mai multe comparative, repetarea lui **mai** înaintea fiecărui adjectiv la comparativ este obligatorie.

3. *Gradul superlativ* arată gradul cel mai înalt sau cel mai scăzut al însuşirii obiectelor.

Gradul superlativ este de două feluri:

a) superlativ relativ — de superioritate / de inferioritate

b) superlativ absolut.

Exprimând gradul maxim sau minim al unei însuşiri în comparaţie cu altă însuşire sau cu un alt moment, *superlativul relativ* este de două feluri: - de superioritate (cel mai iubit...);
- de inferioritate (cel mai puţin iubit...).

Superlativul relativ este alcătuit din forma comparativului (de superioritate sau de inferioritate) precedat de articolul **cel, cea, cei, cele**. Al doilea termen al comparației superlativului este introdus prin prepozițiile: **dintre, din** sau **de**.

Superlativul absolut exprimă intensitatea maximă sau minimă a unei însușiri, fără a o raporta, prin comparație, la altă însușire.

Ex.: Este foarte talentat la desen.

Se formează de la gradul pozitiv al adjectivului, precedat de adverbul **foarte** și, respectiv, **foarte puțin**.

În limbajul popular se folosește și adverbul **tare** (tare frumos).

În limba mai veche, pentru exprimarea intensității maxime se foloseau și adverbele: **mult, prea** (o prea frumoasă fată).

Obs.: Coordonarea a două adjective la gradul superlativ absolut construite cu adverbe legate prin prepoziția **de** de substantivul determinat se realizează prin reluarea facultativă a adverbului dar cu menținerea obligatorie a prepoziției. (Gramatica Academiei, p. 131)

Ex.: Casa era nespus de mică și de veche.

Mijloace afective de exprimare a superlativului (construcții pentru redarea ideii de superlativ):

a) adverbe și locuțiuni adverbiale cu valoare expresivă: **extraordinar, extrem, grozav, nemaipomenit, nespus, din cale-afară, de tot, cu totul și cu totul**.

b) adverbe, adjective, substantive și locuțiuni care exprimă noțiuni dezagreabile în unele expresii și-au pierdut sensul originar și servesc pentru a intensifica înțelesul cuvintelor pe care le determină, fie în sens pozitiv sau negativ.

Ex.: deștept nevoie mare (foc)
urât de mama focului
o groază de bani
atâta amar de grâu

c) repetarea adjectivului, care poate fi: - simplă (apă limpede, limpede);
- complexă (construcții în care adjectivul este substantivat și reluat la forma de genitiv plural: frumoasa frumoaselor, răul răilor).

d) construcții exclamative care sunt echivalente cu superlativul.

Ex.: Cât de frumoasă ești !

e) procedee lexicale: ideea de supelativ se poate exprima prin derivarea adjectivului la gradul pozitiv cu prefixe sau sufixe cu sens lexical superlativ: **prea-, răz-, stră-** (străvechi) sunt prefixe vechi; **extra-, supra-, super-, ultra-, hiper-** (extrafin) sunt prefixe noi; sufixul supelativ - **isim** (rarisim).

f) procedee fonetice: lungimea vocalelor (maare) sau repetarea consoanelor (un copil mrău).

Adjectivele care nu au grade de comparație sunt:

a) Adjectivele care prin originea lor sunt vechi comparative sau superlative: **major, inferior, superior, exterior, ulterior, anterior, posterior, optim, ultim, suprem, extrem, maxim, minim, proxim, minor**, etc.

Aceste adjective au pătruns în limba română pe cale savantă.

b) Adjective care exprimă însușiri al căror sens nu poate fi modificat prin comparație (adică însușirea exprimată de ele nu poate să aibă grade diferite): **asemenea, complet, gata, desăvârșit, deplin, enorm, fundamental, întreg, mort, oral, prim, unic, ultim, veșnic, general, perfect, principial, pulmonar, popesc, endemic, petrolifer, muncitoresc, terminat, plin, gigantic, infinit, incomensurabil**, etc.

c) Adjective din domeniul științei și tehnicii: (industrie) **energetică**, (soluție) **adipoasă, hidrofobă**, (mediu) **acvatic**, etc.

(4) SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE

Adjectivele îşi pot schimba valoarea morfologică devenind:

a) *substantive*: Frumosul te încântă.

b) *adjective substantivate*: Cei mai buni au reuşit.

c) *adverbe*: El scrie frumos (urât, atent).

Obs.: Substantivarea adjectivului se poate face prin articularea cu articol hotărât enclitic (frumosul) sau cu articolul demonstrativ - adjectival (cel, cei, etc.), cu articol nehotărât (un, etc.).

Adjectivele devenite substantive se comportă ca orice substantiv.

(5) FUNCŢII SINTACTICE

- ATRIBUT ADJECTIVAL acordat în gen, număr şi caz cu substantivul determinat.
  Ex.: Prietenul bun la nevoie se cunoaşte.
- NUME PREDICATIV - totdeauna în nominativ.
  Ex.: Inima-i era pustie.
- COMPLEMENT INDIRECT
  Ex.: Din vânăt s-a făcut negru.
- COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL COMPARATIV
  Ex.: Mai mult mort decât viu.
- COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL DE TIMP
  Ex.: De mică o cunosc pe această fată.
- ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR
  Ex.: Noaptea se lasă tăcută şi grea.
- COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL DE CAUZĂ
  Ex.: De neatent [1]/ ce e [2]/ face numai boacăne.[1]/

(6) VALOAREA STILISTICĂ

Adjectivul, ca mijloc de exprimare artistică, este folosit de obicei în descrieri:

- epitet al substantivului (cu care este acordat) şi al verbului.
- personificare (Noaptea era neagră şi mohorâtă). Personificarea se poate realiza numai prin adjectivul - epitet sau prin adjectiv şi un verb.

Ex.: „Glumeţul de vânt nu mai cânta în maiul scorburilor" (D. Anghel, *Jertfa)*

TESTE GRILĂ

1. Ce sunt morfologic cuvintele: „bătrâni", „măreţe" din versurile de mai jos ?

„Din munţi bătrâni şi din păduri măreţe
Se nasc izvoare, ropotind se plimbă..."

(M. Eminescu, *Coborârea apelor*)

a) adverb; b) adjectiv; c) substantiv.

2. Adjectivele „bătrâni", „măreţe" din acelaşi enunţ, sunt:

a) calificative variabile; b) calificative invariabile; c) determinative.

3. Adjectivele pronominale (posesive; de întărire; demonstrative; interogativ-relative; nehotărâte; negative), adjectivele participiale, adjectivele gerunziale, adjectivele adverbiale (*asemenea* fapte), după conţinut semantic, sunt:

a) adjective propriu-zise; b) adjective neologice; c) adjective determinative.

4. Adjectivele provenite din adverbe (aşa, astfel, asemenea, bine, gata), nume de culori (gri, maro, oliv), adjective neologice (perspicace, atroce, precoce, propice, vivace, eficace) sunt:

a) invariabile; b) variabile; c) sunt admise ambele forme.

5. Dar adjectivele: „şic", „cloş", împrumutate recent, sunt:

a) invariabile; b) variabile; c) sunt admise ambele forme.

6. Topica adjectivului este:

a) S + Adj; b) Adj + S; c) sunt admise ambele forme. (S = substantiv)

7. Care dintre următoarele părţi de vorbire nu pot avea niciodată valoare adjectivală ?

a) verbul; b) prepoziţia; c) numeralul.

8. Adjectivele se supun regulilor de declinare ale substantivelor. Ca şi substantivele pot fi articulate sau nearticulate. Adjectivele pot sta înaintea sau în urma substantivelor şi se declină potrivit cu locul lor şi cu faptul dacă sunt articulate sau nu.

Care sunt formele de dativ plural ale următoarelor adjective: „mare (învăţat)", „marea (simfonie)", „(stejar) verde" ?

a) „mari (învăţaţi)", „marilor (simfonii)", „(stejari) verzi";
b) „(stejarilor) verzi", „marilor (învăţaţi)", „mari (simfonii)";
c) sunt admise ambele construcţii.

9. Ca şi substantivele, adjectivele formează pluralul prin:

- adăugarea desinenţelor (acră - acre),
- contopirea fostei desinenţe de plural cu tema (palatalizarea consoanei finale) : fidel - fideli, bun - buni, silitor - silitori;
- alternanţe fonetice combinate cu unul dintre primele două procedee (gras - graşi, vânăt - vineţi).

Dar adjectivele formate cu sufixul „-toare" ?

a) rămân neschimbate la plural; b) fac pluralul prin adăugarea desinenţelor;
c) sau fac pluralul prin alternanţe fonetice.

10. Gruparea de cuvinte „nu ştiu ce" din versurile:

„Dac-al ei glas e armonie,
E şi-n tăcere-i «nu ştiu ce»".

(M. Eminescu, *De-or trece anii...*)

formează: a) locuţiune adverbială; b) locuţiune substantivală;
c) locuţiune adjectivală.

11. Dar gruparea „nu ştiu cum" din enunţul:
„Deşi nu e decât femeie,
E totuşi altfel, «nu ştiu cum»" .
(M. Eminescu, *De-or trece anii...*)
este: a) locuţiune substantivală; b) locuţiune adjectivală; c) locuţiune adverbială ?

12. Locuţiunea „un nu ştiu cum" din contextul:
„Pentru că-n toat-a ei făptură
E-un « nu ştiu cum »..."
este: a) locuţiune adjectivală substantivată; b) locuţiune adjectivală;
c) locuţiune adverbială.

13. Ce funcţie sintactică îndeplineşte locuţiunea adjectivală „de treabă" din enunţul: „Tatăl tău este de treabă." ?
a) atribut adjectival; b) nume predicativ; c) complement circumstanţial de mod.

14. Dar locuţiunea adjectivală „tot felul de" din enunţul: „Tot felul de oameni întâlneşti aici." ?
a) atribut adjectival; b) nume predicativ; c) complement indirect.

15. Ortografierea corectă a adjectivelor compuse, formate dintr-un adverb şi un participiu, este:
a) aşa-zis, sus-numit, propriu-zis, sus-pus;
b) aşa zis, sus numit, propriu zis, sus pus;
c) aşazis, susnumit, propriuzis, suspus.

16. Care este forma corectă a pluralului articulat a adjectivelor: cenuşiu, argintiu, zglobiu ?
a) cenuşii, argintii, zglobii; b) cenuşie, argintie, zglobie;
c) cenuşiii, argintiii, zglobiii.

17. Care este forma de feminin plural a adjectivelor: vioi, dibace, drag, mic, bleg ?
a) vioaie, dibace, dragi, mici, blege; b) vioaie, dibaci, drage, mici, blegi;
c) sunt admise ambele forme: a) şi b).

18. Adjectivele cu două terminaţii prezintă uneori, pe lângă desinenţele care deosebesc masculinul (şi neutrul) de feminin, şi alternanţe vocalice în temă: *e/a* : biet - biată (Gramatica Academiei, pag. 116).
Adjectivul „deşert" are la feminin singular următoarea formă:
a) deşeartă; b) deşartă; c) deşertă.

19. Ce alte părţi de vorbire mai au grade de comparaţie în afară de adjectiv ?
a) adverbele; b) adjectivele pronominale; c) numeralele cu valoare adjectivală.

20. Adjectivul „la fel de interesant" din enunţul: „Filmul este la fel de interesant ca şi cartea." este la gradul de comparaţie:
a) comparativ de inferioritate; b) comparativ de superioritate;
c) comparativ de egalitate.

21. Coordonarea adjectivelor aflate la gradul comparativ de superioritate se face:
a) prin reluarea obligatorie a mărcii adverbiale „mai" înaintea fiecărui adjectiv;

b) prin reluarea facultativă a adverbului „mai";

c) sunt admise ambele modalităţi de construcţie.

22. Al doilea termen al comparaţiei de superioritate poate lipsi:

a) când este subînţeles („El se străduieşte pentru o viaţă mai bună.");

b) când „mai" este însoţit de diferite compliniri arătând o intensificare treptată a calităţii (tot mai..., mereu mai..., din ce în ce mai... : „Mama din ce în ce mai neliniştită o urmări pe fiica ei..."), sau de adverbul „şi" prin care se accentuează intensitatea comparativului;

c) în ambele modalităţi de construcţie.

23. Adverbele şi locuţiunile adverbiale cu valoare expresivă: extraordinar, extrem, grozav, nemaipomenit, nespus, din cale-afară, de tot, cu totul şi cu totul, etc. redau ideea de:

a) comparativ de superioritate; b) superlativ absolut; c) pozitiv.

24. Care adjectiv nu are grade de comparaţie ?

a) „frumos"; b) „înalt"; c) „veşnic".

25. Adjectivul „rău" din enunţul: „Are un copil teribil de rău." este la gradul de comparaţie:

a) pozitiv; b) superlativ relativ; c) superlativ absolut.

26. Coordonarea a două adjective la gradul superlativ absolut construite cu adverbe (colosal, extraordinar, extrem, grozav, minunat, neînchipuit, nespus, uluitor, etc.) legate prin prepoziţia „de" de substantivul determinat se realizează prin:

a) reluarea facultativă a adverbului şi a prepoziţiei: „Casa era nespus de mică şi veche.";

b) reluarea facultativă a adverbului, dar cu menţinerea obligatorie a prepoziţiei: „Casa era nespus de mică şi de veche.";

c) reluarea adverbului şi a prepoziţiei: „Casa era nespus de mică şi nespus de veche.".

27. Coordonarea mai multor adjective la gradul superlativ relativ care determină acelaşi substantiv se realizează astfel:

a) prin reluarea articolului (cel, cea, cei, cele) numai dacă vorbitorul vrea să scoată mai mult în evidenţă gradul superlativ al însuşirilor: „Fata cea mai frumoasă, cea mai isteaţă şi cea mai harnică";

b) prin reluarea facultativă a articolului demonstrativ, dar cu păstrarea obligatorie a adverbului: „Fata cea mai frumoasă, mai isteaţă şi mai harnică";

c) sunt admise ambele modalităţi de construcţie.

28. Care dintre următoarele serii de adjective pot avea grade de comparaţie ?

a) superior, major, inferior, exterior, optim, maxim, minor, minim, ulterior, anterior, posterior, etc.;

b) complet, gata, întreg, mort, oral, unic, veşnic, general, perfect, principal, pulmonar, popesc, endemic, petrolifer, muncitoresc, etc.;

c) limpede, lung, frumos, subţire, mândră, roşu, înalt, mic, etc.

29. Substantivarea adjectivului se poate face prin articulare cu articol hotărât enclitic („Frumosul te încântă."), cu articol nehotărât („Este un coate-goale.") sau cu articolul demonstrativ (cel, cea, cei, cele).

În contextul:

«Astfel robit de-aceeaşi jale
Petrec mereu acelaşi drum...
În taina farmecelor sale
E-un „nu ştiu ce" şi-un „nu ştiu cum".»

(M. Eminescu, *De-or trece anii...*)

substantivarea locuţiunilor adjectivale „nu ştiu ce", „nu ştiu cum" s-a făcut prin articulare cu:
a) articol hotărât enclitic; b) articol nehotărât; c) articol demonstrativ.

30. Ce sunt din punct de vedere sintactic cuvintele subliniate din enunţul: „N-am văzut nici un om de ispravă." ?
a) nume predicativ; b) atribut adjectival; c) element predicativ suplimentar.

31. Funcţiile de bază ale adjectivului sunt:
a) atribut adjectival, nume predicativ;
b) element predicativ suplimentar, complement indirect;
c) complement circumstanţial comparativ, complement circumstanţial de timp.

32. În ce caz stă adjectivul cu funcţie sintactică de nume predicativ ?
a) genitiv; b) nominativ; c) acuzativ.

33. Ce funcţie sintactică îndeplinesc adjectivele subliniate din propoziţia: „Noaptea se lăsa tăcută şi grea." ?
a) element predicativ suplimentar; b) atribut adjectival;
c) nume predicativ.

34. Dar adjectivul „de neatent" din fraza: „De neatent ce e face numai boacăne." este:
a) nume predicativ; b) complement indirect;
c) complement circumstanţial de cauză.

35. Dintre cele două forme ale cuvintelor din paranteză: lume (interlopă / interloapă), persoană (poliglotă / poligloată), purtare (snobă / snoabă), întrebare (echivocă / echivoacă), fotografie (policromă / policroamă), este corectă:
a) prima formă (interlopă, echivocă...);
b) a doua formă (interloapă, echivoacă...);
c) sunt admise ambele forme.

36. La ce grad de comparaţie sunt adjectivele din contextul:

„Şi cu acel smerit surâs,
Cu acea blândă faţă
Să faci din viaţa mea un vis,
Din visul meu o viaţă."
(M. Eminescu, *S-a dus amorul...*)

a) comparativ de superioritate; b) pozitiv; c) comparativ de egalitate ?

37. Ce valoare stilistică are adjectivul subliniat din contextul:

„Tânguiosul bucium sună,
S-ascultăm cu atâta drag [...]"
(M. Eminescu, *Lasă-ţi lumea...*)

a) epitet personificator; b) metaforă; c) comparaţie ?

38. „Luna pe cer trece-aşa sfântă şi clară
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară [...]"
(M. Eminescu, *Sara pe deal*)
Adjectivele subliniate din versurile de mai sus sunt:
a) comparaţii; b) epitete; c) metafore.

39. Construcţiile: „frumoasa frumoaselor", „o mândreţe de fată" redau ideea de:
a) superlativ; b) comparativ; c) pozitiv.

40. Care sunt formele corecte de dativ plural articulat ale următoarelor adjective compuse: „nou-născut", „liber-cugetător" ?

a) noilor-născuți, liberilor-cugetători; b) nou-născuților, liber-cugetătorilor;
c) noi-născuți, liberi-cugetători.

EXERCIȚII

1. Precizați genul, numărul, cazul și funcția sintactică ale adjectivelor determinative din textele de mai jos:

a) „Și umbra ta se pierde în negurile reci,
De mă găsesc iar singur cu brațele în jos
În trista amintire a visului frumos...
Zadarnic după umbra ta dulce le întind:
Din valurile vremii nu pot să te cuprind."
(M. Eminescu, *Din valurile vremii...*)

b) „Jur-împrejur, stăruia liniștea adâncă a pădurii; de jur-împrejur, pe mari depărtări, cerul bătea în verde, oglindind în el pădurea. Nisipurile păreau și ele acoperite cu un abur verde, reflectând zidurile înalte ale pădurii. De undeva, de pe uscat, pădurea aceasta se putea zări ca un țărm îndepărtat, împădurit, de cealaltă parte a mării [...]"
(Traian Coșovei, *Pădurea Letea*)

2. Transformați următoarele adjective în substantive și alcătuiți cu ele scurte propoziții: silitor, neastâmpărat, înalt, frumoasă, blondă.

3. Scrieți adjectivele care corespund următoarelor substantive: vrednicie, veselie, școală, înălțime, bunătate, munte, căldură, blândețe, frumusețe, întuneric, plete, pădure, mătase, plăcere, lumină.

4. Grupați adjectivele următoare astfel încât fiecare grupă să cuprindă cuvinte cu sens asemănător:

agresiv, ascultătoare, calmant, ciudat, supusă, bătăios, liniștitor, curios, provocator, binefăcător, durabil, hotărât, imens, interesant, trainic, îngrijit, decis, captivant, solid, nesfârșit, neșovăitor, atrăgător, ordonat.

5. Găsiți antonimele următoarelor adjective: lat, lung, viu, luminos, bucuros, înalt, tare, liniștit, acru, alb, drept, călduros, nou, harnic, subțire, cinstit.

6. Alăturați substantivului dat, în spațiile punctate, forma potrivită a fiecăruia dintre adjectivele: *zglobiu, grijuliu, hazliu, tuciuriu*: copil .....; copii .....; copiii .....; ..... copii; copilului .....; unor copii .....; copiilor ..... .

7. Alcătuiți cu adjectivele *provizoriu, meritoriu, propriu, contradictoriu, auriu, mijlociu* scurte enunțuri în care adjectivul să se afle după substantiv și înaintea acestuia, la diferite cazuri, la singular și la plural.

8. Așezați adjectivele potrivite lângă substantivele următoare și alcătuiți propoziții:

tăcere — adâncă; .....; .....; .....
întrebare — tainică; .....; .....; .....

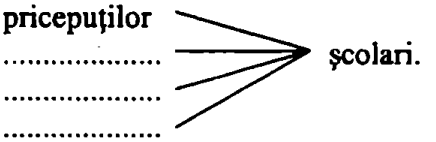

9. Formaţi adjective de la cuvintele de mai jos cu ajutorul sufixelor şi al prefixelor şi alcătuiţi cu ele propoziţii: argint, tânăr, ceaţă, părinte, bărbat, mijloc, trandafir, scorbură, serios.

10. Subliniaţi locuţiunile adjectivale din text şi arătaţi ce adjective înlocuiesc:

«... „Când ai şti ce oameni de treabă suntem !" [...] Băgai de seamă că natura mă dăruise şi cu cele mai de căpetenie talente ale celui mai iscusit dintre alpinişti.»

(Calistrat Hogaş, *Pe drumuri de munte*)

11. Arătaţi care este sensul următoarelor locuţiuni adjectivale: de ispravă, de pomină, din topor, fel de fel, de nimic, tobă de carte, cu scaun la cap, numai piele şi os, pestriţ la maţe, tot unul şi unul, tras de păr, luat în seamă, de nădejde, de caracter.

12. Construiţi câte o propoziţie în care să se afle locuţiunile adjectivale: *cu stare, cu judecată, tot unul şi unul, cu tragere de inimă, cu cap* la gradul comparativ de superioritate sau la superlativ. Indicaţi printr-o săgeată substantivele pe care le determină.

13. Scoateţi adjectivele variabile pe o coloană, iar pe cele invariabile pe altă coloană; arătaţi ce exprimă, câte terminaţii au cele variabile şi cum se acordă cu substantivele pe care le determină.

a) „Da ! Da ! Aş fi ferice de-aş fi încă o dată
În patria-mi iubită, în locul meu natal,
Să pot a bine zice cu mintea-nflăcărată
Visările juniei, visări de-un ideal.

Chiar moartea, ce răspânde teroare-n omenire,
Prin vinele vibrânde gheţoasele-i fiori,
Acolo m-ar adoarme în dulce liniştire,
În visuri fericite m-ar duce către nori."

(M. Eminescu, *Din străinătate*)

b) „Bine-ţi şade, coşcogeme coblizan, să umbli lela pe drumuri în halul acesta..."
„Măi ! Anapădă lucru ş-aista, zic eu înciudat..."
„Dac-ar fi pretutindene asemene judecători..." (Ion Creangă)

14. Analizaţi locuţiunile adjectivale din textele (1), (2) şi (3); găsiţi pentru fiecare echivalentul cel mai apropiat; procedaţi în mod similar cu locuţiunile adjectivale de folos, de căpetenie, fără lege, într-o ureche, cu capul în nori, punându-le în contexte adecvate.

(1) „Nu-ţi cer un lucru prea cu neputinţă
În recea mea-ncruntată suferinţă."

(T. Arghezi, *Psalm*)

(2) „Cu noi şedea şi moş Bodrângă, un moşneag fără căpătâi, însă de tot hazul."

(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

(3) „Olimpia, şi tu, Aurica să fiţi cu ochii în patru să nu ia cineva vreo hârtie, vreun lucru." (G. Călinescu, *Enigma Otiliei*)

15. Folosind sufixele *-tor,-bil, -ant*, transformaţi verbele din propoziţiile de mai jos în adjective; analizaţi flexiunea şi funcţia sintactică a adjectivelor obţinute şi a substantivelor dependente de ele:

- Copilul iubeşte învăţătura.
- Exigenţele (nu) corespund cerinţelor actuale.
- Discuţia se referă la purtarea ta.
- Atitudinea (aceasta) o prefer tăcerii.

16. Exemplificaţi în propoziţii toate felurile de adjective după toate criteriile (invariabile; variabile cu o terminaţie, cu două terminaţii; simple; compuse; determinative).

17. Construiţi propoziţii cu locuţiuni adjectivale corespunzătoare adjectivelor: harnic, credincios, însemnat, înţelept, chibzuit, josnic, înstărit, important.

18. Puneţi la feminin, apoi la plural, adjectivele: albastru, aspru, des, destul, fix, sătul; arătaţi în scris care sunt desinenţele şi alternanţele fonetice ale fiecăruia.

19. Daţi câte un exemplu de adjectiv cu patru forme, cu trei forme şi cu două forme flexionare; comparaţi flexiunile şi arătaţi asemănările şi deosebirile.

20. Grupaţi adjectivele invariabile pe o coloană, iar cele variabile pe altă coloană; arătaţi ce exprimă, câte terminaţii au cele variabile: aievea, atare, bleu, cărămiziu, cumsecade, cuminte, formidabil, gata, gri, perfect, precoce, sadea, ditamai, tenace, coşcogea.

21. Construiţi câte două propoziţii cu adjectivele compuse: galben-auriu, tehnico-ştiinţific, gri-argintiu, galben-pământiu.

22. Găsiţi câte două adjective cu alternanţe variabile: e - a, e - ea, o - oa.

23. Construiţi câte o propoziţie cu adjectivele la feminin: sobru, ambiguu, cenuşiu, secret, grotesc, pitoresc, muntenesc, limpede.

24. Formaţi câte o propoziţie în care să apară la plural adjectivele: grea, biată, brusc, livresc, prompt, rotund, cărunt, frăţesc. Arătaţi ce alternanţe fonetice s-au produs.

25. Declinaţi în propoziţii adjectivele cu substantiv: iarba verde, o casă mare, mândrul codru, colina cea înaltă, frumosul ideal.

26. Daţi câte un exemplu în propoziţii pentru fiecare procedeu de formare a gradelor comparativ şi superlativ.

27. Alcătuiţi cinci propoziţii cu adjective la superlativ care nu pot avea grade de comparaţie.

28. Întocmiţi o descriere în care să folosiţi cel puţin 10 adjective la gradul superlativ exprimat prin cât mai felurite mijloace. Subliniaţi-le şi analizaţi-le.

29. Construiţi câte două propoziţii în care adjectivele „harnic", „frumos", „voinic", „leneş" să aibă valoare de adjectiv şi apoi de substantiv.

30. Găsiţi 3 adjective cu care să întocmiţi propoziţii în care să devină adverbe; analizaţi valoarea lor.

31. Alcătuiţi o compunere despre pădure toamna, folosind adjective cu valoare de epitete şi funcţii sintactice diferite.

32. Coordonarea a două adjective la gradul superlativ absolut construite cu adverbe legate prin prepoziția „de" de substantivul determinat se realizează prin reluarea facultativă a adverbului, dar cu menținerea obligatorie a prepoziției (Școala era nespus de mică și de veche).

Construiți după modelul de mai sus enunțuri în care să aveți coordonarea a două adjective la gradul superlativ absolut cu adverbe (diferite) legate prin prepoziția „de".

33. Găsiți echivalentul cel mai apropiat al expresiilor și locuțiunilor: „ca scos din cutie", „ca vai de el", „c-o falcă-n cer și una-n pământ", „mai acătării" și indicați gradul de comparație exprimat.

34. Dați cinci exemple (în propoziție) de superlativ absolut exprimat prin procedee expresive; construiți cinci propoziții cu adjective care nu au grade de comparație.

35. Construiți câte o propoziție în care adjectivele „singuratic", „sălbatic", „pustiu", „adânc", „palidă" să fie la gradul pozitiv, însoțite de articolul demonstrativ (adjectival) și neînsoțite de acest articol. Subliniați adjectivele și indicați prin săgeată substantivele pe care le determină.

36. Scrieți următoarele adjective feminine la nominativ plural nearticulat și la genitiv-dativ singular articulat: „galbenă", „măreață", „văratică", „dulce", „tare", „răcoritoare", „stăruitoare", „dibace", „vioaie".

Model: *N. plural articulat* — *G.D. singular articulat*

(păduri) răcoritoare — (al) răcoritoarei (păduri)

(ape) reci — (al) recii (ape)

37. Faceți o descriere în care să folosiți adjective cu valoare de epitete numai ale substantivelor, ale substantivelor și ale verbelor, precum și epitete prin care să realizați, în același timp și personificarea obiectelor denumite prin substantivele pe care le însoțesc.

38. Analizați adjectivele următoare, arătând: genul, numărul, cazul, gradul de comparație și funcția sintactică a fiecăruia:

„Pe drumurile acestea ale apelor de multă vreme și omul rătăcește. A fost o vreme când figura lui bărboasă și sălbatică a pricinuit o mirare nesfârșită locuitoarelor străvechi ale bălții: pe urmă și-a așezat și el sălașul primitiv între două sălcii, pe urmă a sporit și el cu oasele lui adâncurile Deltei." (M. Sadoveanu, *Taine*)

39. Spuneți ce greșeli cuprind enunțurile de mai jos; puneți, pe rând, toate adjectivele la: pozitiv, comparativ de egalitate, superlativ absolut.

Cel mai perfect plan arhitectural va fi premiat mâine dimineață, cu ocazia unei fastuoase ceremonii.

Acest proiect este tot atât de inferior ca cel al concurentului străin.

După această luptă cu înspăimântătorii balauri, Făt-Frumos era mai viu ca niciodată.

Făcu tot ce-i stătea în putință pentre a-i oferi regelui și importantului său oaspete cel mai optim cadru pentru desfășurarea convorbirilor tot atât de principale ca și dineul din acea seară.

40. Corectați greșelile ortografice apărute la unele dintre adjectivele de mai jos, explicând totodată formele pe care le considerați corecte; faceți, unde este nevoie, acordul adjectivului cu substantivul determinat:

Nașterea și evoluția daco-românilor, atât de interesantă, au constituit obiectivul cercetărilor sale.

Sistemul cardio vascular nu mai are astăzi nici un secret pentru cercetătorii americane.

Centrala nuclearoelectrică se află la câțiva pași de noi.

Cursul acesta include o tratare ex-haustivă a psihologiei speciale.

Cercetarea științifică este o plăcere pentru noi.

PRONUMELE

Algoritmul analizei morfosintactice

1. Clasificare (pronume... sau adjectiv pronominal..., simplu - compus, accentuat - neaccentuat, de apropiere - depărtare - identitate, etc.);
2. Persoana;
3. Numărul;
4. Genul;
5. Cazul (precedat de prepoziţie, locuţiune prepoziţională, articol posesiv-genitival);
6. Funcţia sintactică (în propoziţie sau de element subordonator - în frază).

Definiţie: Este partea de vorbire flexibilă care ţine locul unui nume (substantiv) şi care se caracterizează prin categoriile de gen, număr, caz şi persoană.

Clasificare:

(1) după structură morfematică - simple (**eu, noi, se, nostru, ce, care, altul, nimeni, nimic, acesta**);

- compuse (**dumneata, însumi, celălalt, oricine, altceva, vreunul, nici unul**);

(2) după criteriul semantic (substituind numele, pronumele includ şi indicaţii specifice referitoare la numele substituit) - pronume personale (indicaţii referitoare la persoana vorbitorului);

- pronume reflexive (indicaţii referitoare la persoana subiect care este concomitent persoană obiect);
- pronume de întărire (identifică persoana cu autorul acţiunii);
- pronume posesive (indicaţii referitoare la persoana posesorului şi a obiectului posedat);
- pronume demonstrative (indicaţii referitoare la raporturile spaţiale sau temporale dintre vorbitor şi obiecte: apropiere, depărtare, identitate);
- pronume interogative (indicaţie referitoare la obiectul care urmează a fi substituit, aşteptat ca răspuns);
- pronume relative (indicaţii referitoare la obiectul înlocuit şi la funcţiile sintactice);
- pronume nehotărâte (indicaţiile sunt generale, neprecise);
- pronume negative (indicaţii referitoare la obiectul negat).

Obs.: Determinând un nume (substantiv) şi acordndu-se cu acesta în gen, număr şi caz, pronumele îşi pierd capacitatea de substituire (înlocuire) a obiectului şi devin adjective pronominale; ele păstrează numai funcţia indicativă, suplimentară.

Ex.: - Acelea au obţinut locul I la concurs.
- Fetele acelea au obţinut locul I la concurs.

(În primul caz *acelea* substituie numele fetele, indicând şi poziţia lor în spaţiu faţă de vorbitor -» depărtarea, în al doilea caz rămâne numai indicaţia spaţială).

(3) după criteriul flexionar

- pronume invariabile (**ce, ceva, altceva, fiece, orice, oarece, nimic,** etc.);
- pronume variabile (**care, acesta, eu,** etc.).

Obs.: Unele pronume includ în flexiune (declinare) şi categoria de persoană:

- pronumele personale,
- pronumele reflexive,
- pronumele de întărire,
- pronumele posesive,

altele nu au categoria de persoană, cum sunt: pronumele < demonstrative, interogative, relative, nehotărâte, negative.

(4) după criteriul sintactic

- pronume care pot apărea în aceleaşi contexte ca substantivul (cu unele restricţii) Ex.: Dragoş (el, cine, oricine) a venit.
  Ştia o întâmplare (ceva) despre frate (el, cineva).
- pronume care pot apărea în aceleaşi contexte ca adjectivul (cu unele restricţii) Ex.: Diriginta <u>singură</u> (ea însăşi) ne-a îndemnat să fim cu băgare de seamă. (= pronumele de întărire)
- pronume care pot apărea în unele contexte ca substantivul: „Trandafirii (ai mei, aceştia, care, alţii) s-au ofilit." şi în alte contexte ca adjectivul: „Trandafirii albi (mei, aceştia, care, alţi) s-au ofilit."
- pronumele posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte, negative.

Obs.: - Pronumele relative au şi funcţie de relaţie în planul enunţului-frază, legând (asemenea unei conjuncţii) o propoziţie subordonată de regentul ei.

Ex.: Se ştie <u>care</u> este părerea lui despre noi.

- Pronumele reflexive sunt uneori mărci ale diatezei reflexive (<u>se</u> gândeşte, <u>îşi</u> aminteşte); de obicei au funcţii sintactice : <u>mă</u> îmbrac, <u>îşi</u> croieşte (<u>mă</u> şi <u>îşi</u> au funcţii sintactice de complemente).

(I) PRONUMELE PERSONAL

Este pronumele care desemnează diferite persoane.

- persoana I: **Eu** scriu. = persoana care vorbeşte
- persoana a II-a: **Tu** citeşti. = persoana căreia i se adresează vorbitorul
- persoana a III-a: **El** scrie. / **Ea** citeşte. — un obiect despre care se vorbeşte când acel obiect e altul decât persoana I sau a II-a.

Obs.: Persoana a III-a are forme paralele: el - dânsul, ea - dânsa, ei - dânşii, ele - dânsele, compuse cu formele mai vechi: **însul, însa, înşii, însele** (precedate de prepoziţia **de**), care apar şi astăzi precedate de prepoziţiile **întru, dintru, printru** = într-însul, dintr-însa, printr-însul, etc.

Pronumele **dânsul** are o flexiune mai simplă decât pronumele **el**:

Caz	Masculin		Feminin	
	singular	*plural*	*singular*	*plural*
N. Ac.	dânsul	dânşii	dânsa	dânsele
G. D.	dânsului	dânşilor	dânsei	dânselor

Obs.: Pronumele personale de persoana I şi a II-a sunt *plurale inclusive*, deoarece ele includ persoana vorbitorului, respectiv persoana căreia i se adresează vorbitorul, într-un grup cu alte persoane:

- **NOI** înseamnă: „eu şi tu" sau „eu şi el" sau „eu şi voi" sau „eu şi alţii" şi nu „mai mulţi eu"
- **VOI** nu înseamnă numai „mai mulţi tu", ci şi „tu şi el" sau „tu şi alţii"

Ex.: Tu şi colegii tăi sunteţi de vină, <u>voi</u> aţi spart geamul. (= tu şi alţii)

Pronumele personal se declină, schimbându-şi forma după < *persoană*, *număr*, *caz, iar la persoana a III-a şi după gen* (sunt forme deosebite pentru masculin şi feminin); pentru înlocuirea numelor de lucruri de genul neutru se foloseşte la singular forma masculină, iar la plural forma feminină.

Persoanele I şi a II-a nu au forme pentru cazul genitiv. În locul acestor forme se întrebuinţează pronumele sau adjectivul posesiv.

Cazul vocativ apare numai la persoana a II-a..

La dativ şi la acuzativ pronumele personal are două feluri de forme: accentuate şi neaccentuate:

Persoana I

	Singular		*Plural*	
N.		**eu**	N.	**noi**
G.		------	G.	------
D.	acc.	**mie**	D. acc.	**nouă**
	neacc.	**îmi, -mi**	neacc.	**ne, ni**
Ac.	acc.	**mine**	Ac. acc.	**noi**
	neacc.	**mă, m**	neacc.	**ne**
V.		------	V.	------

Persoana a II-a

	Singular	*Plural*
N.	**tu**	**voi**
G.	-----	------
D.	**ţie, îţi, ţi**	**vouă, vă, vi, v**
Ac.	**tine, te**	**voi, vă, v**
V.	**tu !**	**voi !**

Persoana a III-a

Masculin	*Singular*	*Plural*
N.	**el**	**ei**
G.	**(al, a, ai, ale) lui**	**(al, a, ai, ale) lor**
D.	**lui, îi, i**	**lor, le, li**
Ac.	**el, îl. l**	**ei, îi, i**
V.	------	------

Feminin	*Singular*	*Plural*
N.	**ea**	N.**ele**
G.	**(al, a, ai, ale) ei**	**(al, a, ai, ale) lor**
D.	**ei, îi, i**	**lor, le, li**
Ac.	**ea, o**	**ele, le**
V.	------	------

Folosirea formelor accentuate şi a celor neaccentuate

- Formele accentuate ale pronumelui personal pot constitui singure propoziţii (întrebări sau răspunsuri la întrebări).

Ex.: Cui i-ai dat cartea ? Ei.

- Formele neaccentuate nu pot constitui singure propoziţii.

Ex.: El mi-a telefonat.

- Formele accentuate în cazul acuzativ se construiesc totdeauna cu prepoziţii sau cu adverbele: „ca", „cât", „decât" cu valoare prepoziţională.

Ex.: Eu am în tine toată nădejdea.

De n-ar fi şi unul ca el pe acolo, călătoria n-ar mai avea farmec.

Era mai mică decât tine.

- Formele accentuate ale pronumelui personal apar uneori paralel cu cele neaccentuate.

Ex.: Ascultă-l şi pe el ! Şi nu numai pe ea.

- Formele neaccentuate care însoţesc un verb sunt nelegate sau legate de cuvintele precedente (enclitice) ori de cuvintele următoare (proclitice).

Ex.: aminteşte-**mi** (*enclitic*)

mi-amintesc (*proclitic*)

Între aceste pronume (atunci când sunt nelegate) şi verb se pot intercala numai adverbe, cum sunt: **cam, mai, prea, şi, tot** şi pronumele **se**.

Ex.: mă tot vede ne tot spune te cam place îţi mai cântă

- Formele: **mi, ţi, i, ni, vi, li** (independente) se folosesc ori de câte ori urmează unul din următoarele pronume: **se, s-, l-, i-, te, te-, le, le-**.

Ex.: mi se spune || vi le-a dăruit
ţi s-a adus || vi le va dărui
i l-a dat || li se oferă
ni te alătură || ni i-ar arăta

- Formele: **-mi, -ţi, -i, -l, -o** (legate de cuvântul precedent - enclitice) se folosesc după un cuvânt terminat în vocală.

Ex.: aminteşte-mi
nu-l rupe

Forma **o** se poate ataşa şi la un cuvânt terminat în consoană sau în consoană palatizată: am cumpărat-o, legaţi-o, v-o dau.

- Formele **mi-, m-, ţi-, i-, ne-, te-, v-, l-, le-** (legate de cuvântul următor - proclitice) se folosesc ori de câte ori cuvântul care urmează este un verb auxiliar care începe cu o vocală; aceste pronume pot fi folosite şi dacă forma verbală simplă începe cu o vocală neaccentuată.

Ex.: **mi-ai dat, m-a văzut, le-aş da, v-aduce, le-aduce** dar şi **vă aduce, le aduce**.

- Formele **mi-, ţi-, i, ni-, vi-, li-** (proclitice) se folosesc înaintea formelor conjuncte de persoana I sg., a III-a sg. şi a III-a pl. a indicativului prezent ale verbului „a fi" şi înaintea pronumelor **-l, -i**. Exemplu: mi-i teamă; mi-s dragi; ni-i prezintă.

- Formele **mi-, ţi-, i-, ne-, v-, le-** se folosesc şi când urmează pronumele feminin **o**. De exemplu: mi-o spune, ţi-o dă, ne-o arată, v-o aduce, le-o indică.

Obs.: - Scrierea şi pronunţarea vi-o dau, vi-o cumpără sunt incorecte; trebuie scris şi pronunţat: v-o dau, v-o cumpără.

- Când cuvântul de care este legat un pronume neaccentuat proclitic începe cu o vocală, această vocală formează diftong cu finalul pronumelui, care, în această situaţie, devine semivocală: mi-aduce, ţi-i teamă, le-o dă.

- **Formele *-mi-, ţi-, -i-, -ne-, -ni-, -vi-, -le-, -li-* apar legate de un verb la gerunziu sau la imperativul pozitiv** (citeşte-mi !) **şi de unul din următoarele pronume: *se, l, i, le, o.***

Ex.: dându-i, dându-mi-se, ia-i-o, arătându-le-o.

- Formele **-mi-, -mă-, -m-, -ţi-, -te-, -i-, -l-, -o-, -ni-, -ne-, -vi-, -v-, -vă-, -le-, -li-** apar legate de un participiu sau de un infinitiv şi de un auxiliar sau de un pronume când verbul este la o formă compusă inversată.

Ex.: datu-mi-s-a, ruga-mă-vei, dusu-m-a, vedea-te-aş, vedea-l-aş, căuta-voi.

- Forma **-o-** poate apărea şi între un pronume şi un verb cu **î** iniţial elidat.

Ex.: le-o-ntind, s-o-ncep.

- Formele neaccentuate care însoţesc un verb stau de obicei înaintea lui.

Obs.: *Spre deosebire de unele adverbe, pronumele nu pot apărea între auxiliar şi verb.*

Exemplu: am mai spus asta — adverb *dar* le-am spus asta

Când verbul este la gerunziu, pronumele stă totdeauna după verb; când verbul este la imperativ pozitiv, pronumele stă mai ales după verb, dar şi înaintea imperativului dacă acesta nu e primul cuvânt al frazei.

Ex.: ia-ne şi ne du

- Pronumele feminin în cazul acuzativ, forma neaccentuată **-o**, stă totdeauna după un verb la perfectul compus sau la condiţional. Ex.: „am luat-o", „aş lua-o", faţă de „l-am luat", „l-aş lua".

Formele neaccentuate de dativ ale pronumelor personale pot avea câteva valori deosebite de întrebuinţare, inexistente la substantiv; acestea sunt **dativul posesiv** şi **dativul etic:**

(1) **Dativul posesiv** este cazul dativ formă neaccentuată (*mi, ţi, i / ne, vă, le*), folosit cu valoare posesivă. Aceste forme determină un substantiv de care se leagă prin cratimă. Dacă substantivul este însoţit de un adjectiv antepus, pronumele se leagă de adjectiv. (Tot mai citesc măiastra-ţi carte).

Dativul posesiv are următoarele sensuri:

(1) *posesiv*

a) posesia propriu-zisă Ex.: „Eu strâng la piept averea-mi de amor şi frumuseţi." (Eminescu, *Opere I*, pag.107)

b) apartenenţa Ex.: „Iară sufletu-mi se pierde
După chipul tău frumos." (Eminescu, *Opere I*, pag.209)

c) dependenţa Ex.: „Dacă fiii-ţi mândri aste le nutresc..."
(Eminescu, *Opere I*, pag.15)

(2) *subiectiv* Ex.: Moartea-i timpurie a impresionat.

(3) *obiectiv* Ex.: De doru-ţi mă topesc.

Valoare de dativ posesiv au şi **pronumele reflexive, forme neaccentuate:** „ochii-şi" (săi). „îşi ajută colegii" (săi).

Din punct de vedere sintactic, pronumele *personale* şi *reflexive* în dativ posesiv au funcţie de *atribut pronominal în dativ*, care determină un substantiv (de obicei articulat).

Dacă sunt precedate însă de prepoziţii sau locuţiuni prepoziţionale cu regim de genitiv: „s-a năpustit asupra-ţi", „în juru-i", pronumele personale în dativ posesiv au funcţie sintactică împreună cu aceste prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale.

Ex.: Oamenii din juru-i sunt veseli.

└→ atribut pronominal prepoziţional în dativ posesiv

(2) **Dativul etic** este un pronume personal (rar, reflexiv) în cazul dativ -formă neaccentuată: *mi, ţi, i-* care exprimă interesul major al vorbitorului sau al ascultătorului pentru acţiunea prezentată sau pentru persoana la care se referă acţiunea.

Ex.: „Pe la apus de soare
Vor să mi te omoare."
„Mi ţi-l luă şi mi ţi-l bătu..."

Formele pronominale neaccentuate de dativ etic nu au funcţie sintactică (de complement indirect, cum ar părea), ci doar una stilistică, mai ales prin asociere cu alte verbe care exprimă un element de surpriză, participarea intensă a vorbitorului sau a ascultătorului la acţiune.

Pronumele personale cu valoare neutră sunt forme neaccentuate de acuzativ şi de dativ care *nu* se referă la un obiect masculin sau feminin în mod precis. Ele sunt elemente formative ale unor locuţiuni verbale şi ale unor expresii populare.

Nu au funcţie sintactică. Aceste pronume cu valoare neutră se analizează împreună cu verbele respective. Nu au independenţă sau autonomie semantică.

Ex.: „Se vede", „A luat-o la fugă", „A zbughit-o", „Le are cu informatica".

Funcţii sintactice

a) SUBIECT: Eu citesc; Dânsul este atent.

b) NUME PREDICATIV: în N. (Tu eşti tu.), în Ac. (Voi nu sunteţi ca noi.) şi în G. (Aceşti copii sunt ai ei.).

c) ATRIBUT PRONOMINAL GENITIVAL (Atitudinea ei mă deranjează.), PREPOZIŢIONAL (în G.: Fetele din faţa lui sunt atente.; în Ac.: Băiatul de lângă mine este al lui Andrei.; în D.: Reuşita datorită ei ne-a bucurat.), APOZIŢIONAL (Ioana, ea, mi-a dat de veste.), în D. (În prima-ţi vizită ai atras atenţia.).

d) COMPLEMENT DIRECT (Pe tine te văd în fiecare zi trecând pe strada mea.), INDIRECT (în D.: Ţie îţi place munca.; în Ac.: Te gândeşti la ea.), DE AGENT (Sunteţi ajutaţi de

noi.), CIRCUMSTANŢIAL DE LOC (S-a îndreptat spre el.), DE TIMP (A ajuns acolo înaintea ta.), DE MOD (El este mai atent decât tine.), DE CAUZĂ (Ea nu a venit din cauza lor.).

Obs.: Folosirea pronumelui personal ca subiect (Gramatica Academiei, vol I, pag. 149)

- Când indicarea persoanei se realizează prin desinenţele verbale, pronumele - *subiect* al verbului- poate fi omis. Cazuri:

a) La persoana a III-a dacă subiectul nu este menţionat prin substantiv, este necesar ca el să fie precizat prin pronumele personal pentru că altfel propoziţia nu este suficient de clară.

b) La persoanele I şi a II-a pronumele apare mai rar ca subiect, deoarece verbul exprimă clar, prin desinenţa lui, subiectul:

Ex.: Intru în casă. Lucrezi bine.

Totuşi, în unele situaţii întâlnim şi aceste pronume cu funcţia de subiect. Prezenţa lor se explică în acest caz prin nevoia de insistenţă afectivă sau de subliniere a opoziţiei dintre persoane: „O, calul meu ! / Tu, fala mea... [...] Tu ştii că eu te vând ?" (G. Coşbuc)

- În aspectele orale şi populare ale limbii întâlnim şi fenomenul dublării subiectului, cu ajutorul pronumelui personal **el, ea** în construcţii ca:

Vine el tata.

Stai că te căptuşeşte ca Marioara acuş. (I. Creangă)

Spre deosebire de dublarea obiectului (dublarea pronominală a complementului direct şi indirect prin forme neaccentuate de dativ şi acuzativ ale pronumelui: I-am scris lui Andrei. O aştept pe Andreea. Îl aştept pe Sorin.), care este un fapt gramatical, dublarea prin pronume a subiectului reprezintă un fapt de stil.

Folosirea specială a unor pronume personale

- Pronumele neaccentuate de persoana I şi a II-a singular la cazul dativ **mi, ţi** se întrebuinţează, mai ales în literatura populară şi în operele scriitorilor influenţaţi de ea, pentru a arăta că povestitorul sau cel care ascultă este interesat, participă sufleteşte la desfăşurarea acţiunii. În această situaţie avem a face cu un dativ etic.

Ex.: „Mi-au lunecat ciubotele şi am căzut în Ozana, cât mi ţi-i băietul !"

(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

Obs.: Atunci când se alătură ambele pronume (I şi a II-a) - se alătură totdeauna în ordinea **mi ţi**.

- Pronumele feminin neaccentuat la cazul acuzativ **o** poate avea valoare neutră atunci când nu se referă la un anumit obiect.

Ex.: „Când era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe-acasă."

(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

- Pronumele personale de persoana a II-a apar adesea împreună cu un substantiv în vocativ.

Ex.: „Şi tu, Oană ?" (Delavrancea, *Opere II*, pag. 74)

- Pronumele **el, dânsul, dumnealui** şi **ea, dânsa, dumneaei** sunt folosite în vorbirea populară şi periferică pentru a denumi noţiunile de „soţul meu", „soţia mea".

- Folosirea pronumelui personal după verb este afectivă.

Ex.: „Stam eu şi mă chiteam în capul meu că şerpe cu pene nu poate să fie."

(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

Obs.: Construcţia verb + pronume este şi mai expresivă atunci când după pronume apare şi subiectul exprimat prin substantiv.

Ex.: Vine ea mama.

- Pronumele personal de persoana I plural e folosit în locul persoanei I singular:

... ca plural al autorităţii;

... ca plural al autorului: Noi credem că ... una din însuşirile poeziei este...;

... ca plural al modestiei.

- Pronumele de persoana I plural este folosit în locul persoanei a II-a singular ca plural al solidarităţii.

Ex.: - Noi suntem băieţei cuminţi, spune tatăl adresându-se băiatului.

(2) PRONUMELE (personal) DE POLITEȚE SAU DE REVERENȚĂ

Definiție: Sunt pronumele personale folosite în vorbirea cu sau despre persoane față de care se exprimă o atitudine de respect (sau chiar de distanță).

Are numai două persoane: a II-a și a III-a.

Persoana a II-a

Singular	*Plural*
N. Ac. **dumneata (d-ta)**	N. Ac. **dumneavoastră (d-voastră, dv. sau dvs.)**
G. D. **dumitale (d-tale)**	G. D. **dumneavoastră**

Obs.: Regional, d-ta, dumitale au și formele: mata, matale. În limbajul afectiv aceste forme au stat la baza unor diminutive ca: mătăluță, mătălică, tălică.

Persoana a III-a *

Singular		*Plural*
N. Ac. **dumneasa (d-sa)**	N.	
G. D. **dumisale (d-sale)** *sau*	G.	**dumnealor (d-lor)**
N.G.D.Ac. masc. **dumnealui**	D.	
fem. **dumneaei**	Ac.	

**Formele* domnia ta/lui/sa/voastră, domniile voastre/lor *se mai folosesc astăzi numai în stilul solemn.*

Obs.: Aceste pronume provin din contopirea substantivului domnia cu adjectivele posesive: ta, sa, voastră sau cu pronumele personale lui, ei, lor. În formele de azi, evoluate (dumneata, dumitale) nu se mai vede legătura cu punctul de plecare.

Afară de aceste forme de bază există și forme compuse (locuțiuni pronominale) folosite în împrejurări speciale:

- Excelența (Voastră) - Excelenței Voastre (Sale)
- Înălțimea Voastră - Înălțimii Voastre
- Sanctitatea Voastră - Sanctității Voastre
- Sfințiia sa
- Înalt Preasfințiia Voastră
- Eminența Voastră - Eminenței Voastre
- Măria ta - Măria voastră - Măria sa
- Maiestatea voastră - Maiestatea sa
- Alteța sa.

Aceste locuțiuni pronominale de politețe sunt alcătuite dintr-un substantiv (altul decât *domnia*) de genul feminin și un adjectiv posesiv sau un pronume personal în genitiv.

Aceste grupuri de cuvinte sunt specializate ca formule protocolare, marcând ranguri, poziții sociale sau profesionale.

La acestea pot fi adăugate *formele peiorative*, întâlnite mai ales în basme: Urâciunea voastră, Întunecimea voastră.

Funcții sintactice

Pronumele de politețe au aceleași funcții sintactice pe care le are pronumele personal propriu-zis, cu excepția atributului pronominal în dativ (pentru că pronumele de politețe nu are forme neaccentuate).

(3) PRONUMELE DE ÎNTĂRIRE

Definiție: Este pronumele care are rolul de a preciza (întări) persoana la care se referă.

Ex.: Am luat însămi măsurile necesare.

└→ pronume de întărire, pers. I, nr. sg., gen feminin, caz N., subiect

Eu însumi am văzut emisiunea.

→ adjectiv pronominal de întărire.

Pronumele de întărire se foloseşte astăzi, în limba literară, numai ca adjectiv pronominal: el însoţeşte un substantiv sau un pronume cu scopul de a preciza obiectul determinat.

- Pronumele de întărire sunt alcătuite din vechile pronume personale (singular masculin: **îns (u)**, feminin **însă**, plural masculin: **înşi**, feminin **înse**) cărora li s-au alipit formele neaccentuate ale pronumelui personal sau reflexiv: **mi, ţi, -şi, ne, vă, şi, le** = **însumi** - **însămi**

însuţi - **însăţi** (**înseţi** *G.D.*)

însuşi - **însăşi** (**înseşi** *G.D.*)

Pronumele de întărire se acordă în persoană, gen, număr şi caz cu substantivele sau pronumele pe care le determină (însoţeşte).

Formele pronumelui de întărire sunt:

Persoana I		Persoana a II-a	
*sg.*masc.	**însumi**	*sg.*masc.	**însuţi**
fem.	**însămi** (G. D. **însemi**)	fem.	**însăţi** (G. D. **înseţi**)
*pl.*masc.	**înşine**	*pl.*masc.	**înşivă**
fem.	**însene**	fem.	**însevă**

Persoana a III-a

*sg.*masc.	**însuşi**	*pl.*masc.	**înşişi**
fem.	**însăşi**	fem.	**înseşi, însele**
	(G. D. **înseşi**)		

Funcţia sintactică a adjectivelor pronominale de întărire este de atribut adjectival.

Ex.Sorin însuşi învaţă limba italiană.

→ adjectiv pronominal de întărire, persoana a III-a, nr. sg., genul masculin, cazul N., funcţia sintactică de atribut adjectival.

Funcţia sintactică

Pronumele de întărire este numai subiect.

Obs.: Limba actuală tinde să-l înlocuiască prin adverbul **chiar,**

Ex.: Însuşi profesorul a venit. = Chiar el a venit.

sau prin adjectivul **singur, propriu, personal, în persoană.**

Ex.: Ei înşişi au declarat. Ei singuri au declarat.

Notă: În limba română veche (adesea) şi în stilul colocvial de azi opoziţiile de persoană, gen, număr şi caz sunt neutralizate prin forma invariabilă **însuşi**, cu valoare adverbială (sinonim cu „singur", „chiar") lipsită de funcţie sintactică.

Acordul în *gen* / *nr.* | se face prin pronumele **însu, însă**, adică prin partea componentă care are forme pentru masculin şi feminin.

Acordul în *persoană* / *nr.* | se face prin pronumele personal sau reflexiv care intră în componenţa pronumelui de întărire.

(4) PRONUMELE REFLEXIV

Definiţie: Însoţeşte întotdeauna un verb, are aceeaşi persoană şi acelaşi număr cu autorul acţiunii (subiectul) şi arată că obiectul asupra căruia se exercită acţiunea verbului este chiar autorul acţiunii (subiectul).

- Se caracterizează formal prin identitatea de persoană cu verbul însoţit.

pers.nr.

Ex.: Simina se piaptănă.

→ pronume reflexiv

- Pronumele reflexiv are forme proprii numai pentru persoana a III-a, iar în declinare are numai cazurile dativ şi acuzativ.

Aceste forme sunt:

a) accentuate	b) neaccentuate
D. **sie, sieşi**	D. **îşi, şi, ş**
Ac. **(pe) sine**	Ac.**se, s**

Obs.: Forma accentuată de acuzativ **sine** însoţită de articolul hotărât se substantivizează: sinele, sinea (*şi-a spus în sinea lui*).

Formele de persoana I şi a II-a sunt împrumutate de la pronumele personal.

D. **îmi, mi, îţi, ţi, ne, vă, v**

Ac. **mă, m-, te, ne, vă, v-**

Confuzia se evită astfel:

- dacă pronumele şi verbul sunt la aceeaşi persoană, pronumele este reflexiv;

  Eu **mă** îmbrac.

- dacă nu sunt la aceeaşi persoană, pronumele este personal. (El **mă** strigă)

- **N. B.** Pronumele reflexiv are rolul esenţial de a forma diateza reflexivă a verbului, fără posibilitatea de a mai avea şi funcţie sintactică.

Uneori pronumele reflexiv în dativ realizează o falsă diateză reflexivă, întrucât pronumele nu mai determină verbul, ci un substantiv din propoziţie faţă de care este atribut pronominal:

Ex.: Îşi ajută colegii.

Liliana şi-a luat oglinda sa.

→ pronumele reflexiv „şi" are sens posesiv. Se realizează astfel funcţia sintactică de atribut pronominal în cazul dativ posesiv. Verbul este la diateza activă. Înlăturarea pronumelui reflexiv nu produce nici o modificare de sens verbului (Liliana a luat oglinda.), ceea ce demonstrează că verbul este la diateza activă.

Obs.: Folosirea dativului **îşi** pe lângă verbe care exprimă ideea de posesie, ca în exemplul: Întrebarea îşi avea temeiurile..., nu este recomandabilă, deoarece creează construcţii pleonastice.

- La acuzativ pronumele reflexiv formează totdeauna diateza reflexivă, chiar şi atunci când, ca înţeles, este o falsă diateză reflexivă.

Funcţii sintactice

Formele accentuate ale pronumelor reflexive pot fi:

- ATRIBUTE PRONOMINALE PREPOZIŢIONALE: Lauda de sine...
- COMPLEMENTE INDIRECTE: El îşi aduce sieşi mii de laude.
- COMPLEMENTE CIRCUMSTANŢIALE DE MOD: Se înţelege de la sine.
- COMPLEMENTE CIRCUMSTANŢIALE DE LOC: Îl trage spre sine.

Formele neaccentuate de dativ au două funcţii sintactice:

- COMPLEMENT INDIRECT: Tu îţi aduci mii de laude.
- ATRIBUT PRONOMINAL ÎN DATIV (exprimat prin dativul posesiv): Îşi ajută colegii. = săi

Formele neaccentuate în acuzativ nu au funcţie sintactică decât foarte rar: Se vede pe sine.; Mă privesc în oglindă.

Obs.: Funcţia de COMPLEMENT DIRECT sau INDIRECT apare clar numai atunci când pronumele este repetat prin forma lui accentuată, urmată uneori şi de adjectivul pronominal de întărire, în rest nu are funcţie sintactică, se foloseşte doar ca marcă (semn, morfem) al diatezei reflexive.

(5) PRONUMELE POSESIV

Definiţie: Este pronumele care înlocuieşte atât numele obiectului posedat cât şi numele posesorului.

Ex.: Ileana a strâns cărţile şi pe ale sale le-a pus deoparte.

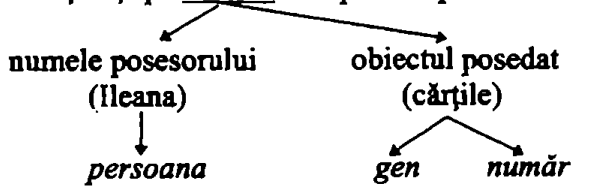

Pronumele posesiv este însoţit întotdeauna de articolul posesiv: **al, a, ai, ale.**

Articolul 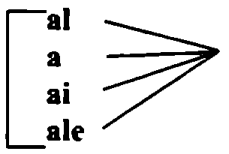 se schimbă după genul şi numărul numelui înlocuit (obiectul posedat).

Ex.: Cărţile ... ale mele, ale sale.

- Pronumele posesiv se modifică în funcţie de indicaţiile privitoare la persoana şi numărul posesorilor.

Ex.: Cartea este a mea.

Cartea este a noastră.

- *Nu are forme pentru genitiv - dativ singular.*

- Pronumele posesiv se acordă în persoană, număr *cu posesorul* şi în acelaşi timp în gen, număr şi, parţial, în caz *cu numele obiectului posedat.*

- Datorită articolului posesiv, pronumele posesiv poate avea la plural forme de *genitiv - dativ*: **alor mei, alor tăi, alor săi, alor noştri, alor voştri.** Funcţiile sintactice ale acestor construcţii sunt cele obişnuite pentru cazurile G. D. (complement indirect; atribut).

- **N. B.** Paralel cu pronumele şi adjectivul posesiv **al său** se folosesc pronumele personale de persoana a III-a singular la cazul genitiv (**al, a, ai, ale**) **lui, ei** care *nu* sunt pronume posesive.

- La persoana a III-a plural, pronumele personal (**al, a, ai, ale**) **lor** a înlocuit cu totul pe posesivul **său.**

- **Lui, ei, lor** sunt pronume şi când stau pe lângă un substantiv, pentru că nu se acordă cu el.

- **N. B.** Pronumele posesiv *nu* are formă proprie la persoana a III-a plural. Pentru a arăta mai mulţi posesori se foloseşte pronumele personal (**al, a, ai, ale**) **lor.** Forma acestui pronume este invariabilă (nu se schimbă).

Ex.: Ai lor erau de faţă la venirea mea.

- Pronumele **lor** *nu* este posesiv, ci personal, aşa cum sunt şi formele de genitiv singular (**al. a, ai, ale**) **lui, ei.**

GENUL		***PERSOANA***		
		Persoana I	**Persoana a II-a**	**Persoana aIII-a**
1. UN SINGUR		***POSESOR***		
a) un singur obiect posedat	m. n.	*al meu*	*al tău*	*al său*
	f.	*a mea*	*a ta*	*a sa*
b) mai multe obiecte posedate	m.n.	*ai mei*	*ai tăi*	*ai săi*
	f.	*ale mele*	*ale tale*	*ale sale*
2. MAI MULŢI		***POSESORI***		
a) un singur obiect posedat	m. n.	*al nostru*	*al vostru*	---
	f.	*a noastră*	*a voastră*	---
b) mai multe obiecte posedate	m. n.	*ai noştri*	*ai voştri*	---
	f.	*ale noastre*	*ale voastre*	---

OBIECTUL POSEDAT	***SINGULAR***			***PLURAL***	
	Persoana	*şi numărul*	*pronumelui*	*posesiv*	
	1	*2*	*3*	*1*	*2*
sg.m. (copilul)	**al meu**	**al tău**	**al său**	**al nostru**	**al vostru**
f. (casa)	**a mea**	**a ta**	**a sa**	**a noastră**	**a voastră**
pl.m. (copiii)	**ai mei**	**ai tăi**	**ai săi**	**ai noştri**	**ai voştri**
f. (casele)	**ale mele**	**ale tale**	**ale sale** [1)]	**ale noastre**	**ale voastre**

[1)] „ai lui", „ai ei" sunt pronume personale.

- La cazurile nominativ - acuzativ pronumele posesive au aceleaşi forme: **al meu, al tău, al său**. Pronumele la acuzativ este însoţit totdeauna de prepoziţie.

Funcţii sintactice

Pronumele posesive au aceleaşi funcţii sintactice ca şi pronumele personale:

- SUBIECT: Ai noştri învăţau bine.
- APOZIŢIE: Aceste lucruri, adică ale tale, îţi aparţin.
- NUME PREDICATIV: Pământul este al nostru pentru că noi îl muncim.

Ac. - ATRIBUT PRONOMINAL PREPOZIŢIONAL: Părerea ta despre ai mei m-a dezamăgit.

- COMPLEMENT DIRECT: L-ai luat pe al meu.
- COMPLEMENT DE AGENT: Am fost pedepsit de ai tăi.
- COMPLEMENT INDIRECT: Pleci cu ai mei.
- NUME PREDICATIV: Cartea este de la ai mei.

G. - ATRIBUT GENITIVAL: A ascultat sfatul alor săi.

- NUME PREDICATIV: Casa este alor mei.
- COMPLEMENT INDIRECT: Le-am spus alor mei.
- COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL DE LOC: Sorin se întoarce la ai săi.

D. - COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL INSTRUMENTAL : Mulţumită alor mei am reuşit.

ADJECTIVUL PRONOMINAL POSESIV

Determină un substantiv (cu care se acordă în gen, număr şi caz) şi substituie numele posesorului (cu care se acordă în persoană şi număr).

Ex.: Scrisoarea voastră n-a ajuns la timp.

Formele adjectivului posesiv sunt *omonime* (la fel) cu ale pronumelui posesiv.

Ex.: Agenda mea este pe birou.

Obs.: În calitate de adjectiv, se foloseşte fără articol posesiv (caietul meu, cartea mea) dacă apare imediat după un substantiv articulat enclitic (prietenul meu); în celelalte situaţii sintactice, adjectivul posesiv este însoţit de articol posesiv: prietenul acesta al meu, un prieten al meu, al meu prieten.

- Pe lângă distincţiile de persoană, gen şi număr, la feminin singular adjectivul posesiv are forme şi pentru genitiv - dativ, identice cu cele pentru plural: prietena mea - prietenei **mele** - prietenele **mele.**

- Adjectivul posesiv **sale** determină întotdeauna un substantiv feminin la numărul plural şi ţine locul unui singur posesor.

Ex.: Mihai şi colegele sale (ale lui) au organizat excursia.

- Când într-o propoziţie este vorba de mai mulţi posesori exprimaţi prin substantive diferite sau printr-un substantiv la numărul plural, trebuie să folosim pronumele personal **lor** care ţine locul mai multor posesori.

Ex.: Eminescu şi Creangă în operele lor...

- Adjectivele posesive **său, sa; săi, sale** nu au forme diferite care să arate genul posesorului. De aceea, când într-o propoziţie sau într-o frază se află două substantive de genuri diferite, ce denumesc persoane, din care numai una este posesorul unui obiect, trebuie să folosim pronumele personal **lui** sau **ei** care precizează genul posesorului.

Ex.: Ion i-a cerut Mariei cartea ei (lui).

(Dacă am spune „cartea sa" nu s-ar înţelege despre a cui carte este vorba).

N. B. Dacă însă predicatul propoziţiei este exprimat printr-un verb ca: **a dărui, a oferi, a împrumuta, a ceda**, al cărui sens arată că obiectul a trecut de la posesorul lui la altă persoană, putem folosi adjectivul posesiv **său, sa** pentru că în acest caz este clar că numai posesorul obiectului poate să-l ofere, să-l dăruiască.

Ex.: Ion i-a dăruit Mariei ierbarul său.

- Adjectivul posesiv este la cazul *genitiv* numai dacă substantivul determinat este la genitiv.

Ex.: Aceştia sunt nişte prieteni ai fiului meu.

Adjectivele posesive au genul, numărul, cazul substantivului determinat.

- Substantivele grade de rudenie nearticulate se leagă totdeauna prin cratimă de adjectivele pronominale posesive: soră-mea, naş-tu, mă-ta, taică-tău, frate-miu.

- *Adjectivul posesiv are funcţia sintactică de atribut genitival.*

MODEL DE ANALIZĂ

În analiza morfologică a pronumelui posesiv vom pune pe primul plan *persoana* şi *numărul* pronumelui şi apoi referirile la genul şi numărul obiectului posedat (substantiv).

Ex. 1. Pământul este al nostru că noi îl muncim.

al nostru = pronume posesiv, ţine locul unor posesori de persoana I, nr. plural, are formă de m. n., singular, nominativ, nume predicativ.

Ex. 2. A venit cu colegele sale.

sale
- adjectiv posesiv
  - genul - *feminin*
  - numărul - *plural*
  - cazul - *acuzativ*;
- posesorul
  - persoana - *a III-a*
  - număr - *singular*;
- fcţ. sintactică *atribut adjectival.*

sale = adj. posesiv, genul feminin, nr. pl., cazul Ac.; posesorul - persoana a III-a. funcţia sintactică de atr. adj.

(6) PRONUMELE ŞI ADJECTIVUL PRONOMINAL DEMONSTRATIV

Pronumele demonstrativ este pronumele care înlocuieşte numele unui obiect, indicând:

- apropierea (**acesta, aceasta**)
- depărtarea (**acela, aceea**)
- identitatea (**acelaşi, aceeaşi**)

Adjectivele demonstrative sunt pronumele demonstrative care însoţesc un substantiv cu care se acordă în gen, număr şi caz.

Formele pronumelui şi adjectivului pronominal demonstrativ sunt:

a) *de apropiere* : **acesta, aceasta**
   forme populare: **ăsta, asta**

b) *de depărtare*: **acela, aceea**
   forme populare: **ăla, aia**

c) *de identitate*: **acelaşi, aceeaşi**

d) *de identificare* (considerate şi de apropiere sau de depărtare compuse):
   cestălalt, ceastălaltă;
   celălalt, cealaltă
   forme populare: **ălălalt, ălălant, ailaltă, ailantă**

Declinarea pronumelor demonstrative

Pronumele şi adjectivele demonstrative au următoarele forme cazuale:

A. *de apropiere*

sg.		*pl.*	*forme populare*
N. Ac. **acesta, aceasta**	-	**aceştia, acestea**	**ăsta, asta - ăştia, astea**
G. D. **acestuia, acesteia**	-	**acestora**	**ăstuia, ăsteia - ăstora**

B. *de depărtare*

N. Ac. **acela, aceea**	-	**aceia, acelea**	**ăla, aia - ăia, ălea**
G. D. **aceluia, aceleia**	-	**acelora**	**ăluia, ăleia - ălora**

C. *de identitate*

N. Ac. **acelaşi, aceeaşi**	-	**aceiaşi, aceleaşi**	
G. D. **aceluiaşi, aceleiaşi**	-	**aceloraşi**	

D. *de diferenţiere (de alegere)*

N. Ac. **celălalt, cealaltă**	-	**ceilalţi, celelalte**	**ălălalt, ailaltă - ăilalţi, ălelalte**
G. D. **celuilalt, celeilalte**	-	**celorlalţi,celorlalte**	**ăluilalt, ăleilalte - ălorlalţi, ălorlalte**

- Pronumele demonstrative îndeplinesc aceleaşi funcţii sintactice ca şi pronumele personale.

- Adjectivul pronominal demonstrativ are funcţia sintactică de atribut adjectival.

Obs.: Pronumele demonstrativ de depărtare apare şi cu forme prescurtate: **cel, cea** (G. D. **celui, celei**), **cei, cele** (G. D. **celor**), omonime ale articolului demonstrativ (adjectival).

Pentru evitarea confuziei dintre pronumele sau adjectivul demonstrativ şi articolul demonstrativ, trebuie să ţii scama de contextele acestor părţi de vorbire. Articolul demonstrativ precedă un adjectiv propriu-zis, un numeral, sau altă parte de vorbire cu valoare adjectivală, adjectivele şi numeralele substantivale, numeralele ordinale şi adverbul **mai**, în grupul de cuvinte „cel (cea, cei, cele) mai" folosit pentru exprimarea gradului superlativ al adjectivului şi al adverbului.

Pronumele demonstrative cu forme identice cu ale articolului demonstrativ sunt urmate de un atribut exprimat prin substantiv la acuzativ cu prepoziţie sau prin adverb cu prepoziţie, ori de o propoziţie atributivă introdusă prin pronumele relativ „care".

Le deosebim ţinând cont de funcţiile sintactice ale pronumelor sau ale adjectivelor demonstrative.

Ex.: Cel cu care ai făcut cunoştinţă nu era fratele meu.

Cazuri speciale de folosire a unor pronume demonstrative

- În unele expresii regionale, pronumele este folosit cu sens neutru: **toate cele, multe cele, alte cele**.

- Din formele cu înţeles neutru împreună cu unele prepoziţii au luat naştere locuţiuni adverbiale: **afară de aceasta, pe lângă aceasta, cu toate acestea, de aceea, pentru aceea, după aceea**, etc. (variantele familiare şi regionale ale acestor forme intră şi ele în alcătuirea locuţiunilor: **afară de asta, de-aia**, etc.).

- Formele populare **ăsta, ăla, aia**, care apar şi substantivizate, conţin uneori şi o nuanţă de dispreţ. Ex.: „ - Cine-i asta ?

O caricatură... o aia."

- Expresiile **ca acela, ca aceea** au valoare superlativă.

Ex.: O fată ca aceea, rar întâlneşti.

ALGORITMUL ANALIZEI MORFOSINTACTICE

Pronume demonstrativ | felul
genul
Adjectiv demonstrativ | numărul
cazul
funcţia sintactică.

Ex. 1. Locul acesta este încântător.

acesta = adj. demonstrativ de apropiere, gen neutru, nr. sg., caz N., funcţia sintactică de atribut adjectival.

Ex. 2. L-am cunoscut pe acela acum doi ani.

pe acela = pronume demonstrativ de depărtare, gen masculin, nr. sg., caz Ac., funcţia sintactică de complement direct.

(7) PRONUMELE INTEROGATIV ŞI RELATIV

Pronumele interogative apar în propoziţii interogative, ţinând locul substantivelor aşteptate ca răspuns la întrebare: **Cine** a scris lecţia ? (un elev); **Ce** se aude ? (un zgomot); **Câţi** au lipsit ? - cinci (elevi).

Pronumele interogative sunt:

- **cine,**
- **care,**
- **ce,**
- **cât.**

→ flexiunea acestor pronume este variată, diferind de la un pronume la altul.

Astfel, **cine** — singular | N. Ac. **cine**, G. D. **cui** — nu poate fi adjectiv pronominal.
plural ----------

Ce → este invariabil (poate fi adjectiv pronominal: Ce carte citeşti ?)

Care — singular | N. Ac. **care**; G. D. m. — **căruia**, f. — **cărei**
plural | N. Ac. **care**; G. D. **cărora**

poate fi adjectiv pronominal: Care elev a intrat ?

Cât — singular | N. Ac. **cât, câtă**; G. D. ----------
plural | N. Ac. **câţi, câte**; G. D. **câtor**

poate fi adj. pronominal: Câţi elevi au venit?

Pronumele relative sunt identice ca formă cu pronumele interogative (**cine, ce, care, cât**), dar se deosebesc de acestea prin *dublul rol sintactic* îndeplinit: de *elemente de relaţie* la nivelul frazei şi de *părţi de propoziţie* (subiect, atribut, etc.) în subordonatele pe care le introduc.

Ex.: Nu ştiu cine a spart geamul.
Se ştie ce urmăreşti.
Problema care te frământă este admiterea în facultate.
Nu ştiu cât trebuie să învăţ.
Ştiu cui i-ai dat cartea.

Printre pronumele relative trebuie inclus pronumele compus **cel ce - cei ce** (m.) şi **ceea ce - cele ce** (f.).

cel ce
- sg. | N. Ac.- cel ce; G. D. - celui ce
- pl. | N. Ac.- cei ce; G. D.- celor ce

datorită componentului „cel" demonstrativ, distingem opoziţii de gen, număr şi caz.

ceea ce
- sg. | N. Ac.- ceea ce; G. D. - celei ce
- pl. | N. Ac.- cele ce; G. D. - celor ce

Obs.: „ceea ce" are adesea valoare neutră, fără funcţie sintactică, fără caz.

Alături de acestea, apare şi locuţiunea adjectival-pronominală **ce fel (de)** invariabilă, cu rol de conjuncţie.

Acordul pronumelui relativ „care" la genitiv

„Care" la genitiv (precedat de articolul genitival) realizează un dublu acord:
- articolul **al, a, ai, ale** se acordă în gen şi număr cu substantivul din subordonată, iar
- pronumele **care** se acordă în gen şi număr cu substantivul regent.

Ex.: Am un prieten **a** cărui **mamă** este profesoară.

Am o prietenă al cărei frate este inginer.

Am un coleg **ai** cărui **fraţi** sunt studenţi.

Am prieteni **ale** căror **mame** sunt înţelegătoare.

N. B. Articolul posesiv se acordă cu *substantivul determinat*, şi nu cu substantivul sau cu pronumele în genitiv ori cu adjectivul posesiv pe care îl precedă.

N. B. Pronumele relativ „care" se acordă în gen şi număr cu substantivul al cărui loc îl ţine (substituie).

N. B. Pronumele relativ „care" poate sta şi *după* substantivul din propoziţia subordonată al cărui atribut este. În acest caz pronumele relativ nu mai este precedat de articolul posesiv (al, a, ai, ale) şi primeşte particula deictică **-a** (căruia, căreia).

Ex.: Iată bunicul în casa căruia am crescut.

→ bunicul

Obs.: Acordul pronumelui „care" în genitiv şi al articolului posesiv poate fi fixat într-o formulă foarte simplă, valabilă pentru toate construcţiile cu propoziţii atributive introduse prin pronumele relativ „ care" în genitiv:

a **b** *a* **b**

a **b** *a* **b**

Ex. O carte **a** cărei **copertă**...

pronume relativ

articol posesiv

b **b**

a *a*

Ex 2. Un copil **al** cărui **părinţi** îi asigură condiţii, ajunge om de seamă.

subst. regent — pronume relativ

art. posesiv → substantiv determinat cu care se acordă articolul posesiv

Mijloc de autocontrol:

a —» pronumele relativ şi substantivul regent se notează cu litera „ *a* ".

b —» articolul posesiv şi substantivul cu care este acordat se notează cu litera „ **b** ".

a **b** *a* **b**

substantiv regent cu care se acordă pronumele relativ	articol posesiv (al,a,ai,ale)	pronume relativ (care)	substantivul determinat cu care se acordă articolul posesiv.

Formula indică un acord încrucişat şi cu direcţii opuse.

Acordul pronumelui relativ „care" în genitiv - Gramatica Academiei (ediţia a II-a)

tipuri de construcţii:

o carte a cărei copertă;

un oraş ai cărui locuitori;

oraşele ale căror turnuri

o clădire al cărei parter;

cărţi al căror autor.

Sensuri speciale ale pronumelor relative

- În anumite contexte, pronumele relative capătă sensuri nedefinite devenind echivalente cu unele pronume nehotărâte.

- care —» fiecare (Ex.: S-a aşezat care pe unde a găsit.);
- care ... care —» unul ... altul;
- cine —» oricine (Ex.: Zică cine ce-o zice.);
- ce —» orice (Ex.: Facă ce-o vrea.).

- Pronumele relative intră în structura unor locuţiuni, expresii pronominale şi adverbiale (Ex.: locuţiuni adverbiale: **din ce în ce, câte şi mai câte, cât de cât**).

- **Ce** precedat de prepoziţii: de **ce**, la **ce**, pentru **ce**, până **ce** formează expresii sau locuţiuni cu sens cauzal, final sau temporal.

- **Ce** în construcţii exclamative: Ce repede a crescut !, are sens adverbial, exprimând intensitatea.

- **Ce** precedat de articolul „un": E un ce care-mi scapă, se substantivizează.

Pronumele relativ „care" la dativ şi la acuzativ

Pronumele relativ „care" la cazul dativ sau la acuzativ precedat de prepoziţia „pe" şi cu funcţia de complement direct este urmat de un pronume personal de persoana a III-a, la acelaşi gen, număr şi caz ca pronumele relativ:

Ex.: Andreea este o fată pe care **o** stimez mult.
Andreea este eleva căreia **îi** datorăm succesul de la olimpiadă.

N. B. Prezenţa pronumelor personale la dativ sau la acuzativ care urmează după pronumele relative constituie un mijloc de control în folosirea corectă a pronumelui relativ în dativ (**căruia. căreia, cărora**) sau în acuzativ cu prepoziţia „pe" (**pe care**).

Funcţii sintactice

Sunt aceleaşi ca la celelalte pronume.

N. B. Care, ce, cât - când se acordă în gen, număr şi caz cu un substantiv, devin adjective pronominale cu funcţia de atribut adjectival.

(8) PRONUMELE ŞI ADJECTIVUL PRONOMINAL NEHOTĂRÂT

Pronumele nehotărât este pronumele care substituie un nume fără să dea indicaţii precise despre obiectul denumit de acesta.

Ex. Fiecare îşi cunoaşte datoria.
└→ pronume nehotărât

Datoria fiecărui elev este să se pregătească.
└→ adjectiv pronominal nehotărât.

Ele sunt:

a) simple: **unul / una, altul / alta, tot / toată, puţin / puţină, mult / multă, atât / atâta. cutare, alde, anumit / anumită, niscai.**

Aceste pronume realizează opoziţii de gen, număr şi caz.

sg.	*pl.*	*sg.*	*pl.*
unul (m.) / **una** (f.)		**altul / alta**	
N. Ac. unul, una -	unii, unele	altul, alta -	alţii, altele
G. D. unuia, uneia -	unora	altuia, alteia -	altora
tot / toată		**puţin / puţină**	
N. Ac. tot, toată -	toţi, toate	puţin, puţină -	puţini, puţine
G. D. --- --- -	tuturora	--- --- -	puţinora
mult / multă		**atât / atâta**	
N. Ac. mult, multă -	mulţi, multe	atât, atâta -	atâţi, atâtea

G. D.	---	--- - multora	--- --- - atâtora
	cutare		**anumit / anumită**
N. Ac.	cutare		anumit, anumită - anumiţi, anumite
G. D.	cutăruia, cutăreia - cutăror(a)		--- --- - anumitor

anume ⟶ invariabil
alde ⟶ invariabil
niscai (va) ⟶ invariabil

nu au corespondente pronominale, se folosesc numai ca adjective pronominale nehotărâte

b) compuse

Cele mai multe pronume nehotărâte sunt formate prin compunere, din pronumele relative urmate sau precedate de o particulă invariabilă de origine verbală (Theodor Hristea, *Sinteze de limba română*, pag. 143, Bucureşti, 1981) **-va, oare-, ori-, fie-**. În unele cazuri întră în compunere pronumele nehotărâte: **unul, altul**.

- compuse cu *-va*: **cineva (cuiva), careva, câtva, câţiva**.
  forme populare: **niscaiva**.
- compuse cu *oare-*: **oarecine, oarecare, oarece,**
  amplificate popular în: **oareşicine, oareşicare, oareşice**.
- compuse cu *ori-*: **oricine, oricare, orice, oricâţi**.
  variante populare: **orişicine, orişicare, orişice, orişicâţi**.
- compuse cu *fie-*: **fiecare, fiecine, fiece**.
  variante populare: **fieşicare, fieşicine, fieşice; fieştecine, fieştecare, fieştece; fitecine, fitecare, fitece**.
- compuse cu *vre-*: **vreunul / vreunii, vreuna / vreunele**, adj. **vreun, vreo**.
- compusele cu *-va* pot primi un al treilea component, adjectivul **alt**: altcineva, altceva, altcareva. (Theodor Hristea, *idem*)

Formele cazuale ale acestor pronume şi adjective sunt:

	sg.	*pl.*
N. Ac.	cineva, ceva, careva, câtva	câţiva, câteva
G. D.	cuiva, --- , căruiva, ---	câtorva
N. Ac.	oricine, orice, oricare, oricât	oricâţi, oricâte
G. D.	oricui, --- , oricăruia (ei), ---	oricâtora
N. Ac.	fiecine, fiece, fiecare, fiecât	---
G. D.	fiecui, --- , fiecăruia (-eia), ---	---
N. Ac.	oarecine, oarece, oarecare, oarecât	---
G. D.	oarecui, --- , --- , ---	---
N. Ac.	altcineva, altceva, altcareva	---
G. D.	altcuiva, --- , altcărui(a), ---	---

cineva
careva
altcineva
altceva
oricine
fiecine

sunt folosite numai ca pronume nehotărâte.

alde
niscai(va)
vreun / vreo
anume
anumit
fiece

sunt folosite numai ca adjective pronominale nehotărâte.

Pronumele: **unul, una, altul, alta, vreunul, vreuna**, când sunt adjective pronominale, au formele: **o, un, alt, vreun, vreo**.

Pronumele nehotărâte care sunt folosite ca adjective pronominale nehotărâte sunt: **ceva, fiecare, oricare, orice, oricât, oarecare, cutare, atât(a), câtva, vreunul, unul, altul, ceva**.

Adjectivele pronominale nehotărâte stau de obicei înaintea substantivului determinat.

Obs. „Tot", „toată", „puțin", „puțină", „mult", „multă" sunt adjective pronominale nehotărâte care **pot** sta înainte sau după substantiv („mulți elevi", „elevi mulți"), **toate** celelalte adjective nehotărâte stau înaintea substantivului.

- La adjectivele nehotărâte provenite din pronumele nehotărâte **se adaugă** și adjectivele nehotărâte **niscai, niscaiva, alde** care nu au corespondente pronominale.

- Adjectivele nehotărâte **orice, oricare, oricât** pot fi elemente de relație între subordonată și termenul regent.

Ex.: Orice s-ar fi întâmplat în ziua aceea, [1]/ întârzierea nu poate fi scuzată. [2]/
Oricâte a văzut la Brașov, [1]/ Andrei tot s-ar mai duce acolo. [2]/

Locuțiunile pronominale nehotărâte

sunt fie îmbinări de cuvinte în care se află cu necesitate un pronume nehotărât sau negativ, fie îmbinări frazeologice, ambele grupări având *sensul și valoarea gramaticală a unui pronume nehotărât.*

Locuțiunile:

- **câte și mai câte**
- **câte toate**
- **câte alea toate**

] au aceeași valoare cu pronumele nehotărât **atâtea**.

- **nu știu cine** → au aceeași valoare cu pronumele nehotărâte **cineva, ceva.**
- **nu știu ce** →

Ex.: A venit nu știu cine și a spus nu știu ce.
↓ **cineva** ↓ **ceva**

Functii sintactice

Funcțiile sintactice sunt aceleași ca la celelalte pronume.

(9) PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL NEGATIV

Pronumele negativ este pronumele care neagă numele și apare în propoziții negative.

Ex.: Nimeni nu știe nimic.

Pronume negative:

- **nimeni, nimenea** → substituie nume de persoane;
- **nimic** → substituie nume de lucruri; este invariabil;

] nu pot fi adjective pronominale negative.

- **nici unul, nici una** → înlocuiesc nume de persoane și de lucruri.

Ca adjectiv pronominal se folosește numai pronume negativ: **nici unul**, având forme specifice rezultate din căderea elementelor finale **-ul / a** : nici un (copil); nici o (fată).

Nimeni are două forme cazuale:

N. Ac. **nimeni**
G. D. **nimănui**

Nici unul variază după gen și caz:

N. Ac. **nici unul** (masc.), **nici una** (fem.) - **nici unii** (masc.), **nici unele** (fem.)
G. D. **nici unuia, nici uneia** - **nici unora**

Ex.: Nici unul n-a plecat. → pronume negativ
Nici un elev n-a plecat. → adjectiv pronominal negativ

Obs.:

- Pronumele „nimic" se poate substantiviza în forma „nimica": „harnicul nimica" (T. Arghezi), „nimicul" sau „nimicuri" însemnând „fleac", „lucru fără valoare".

Ex.: Am cumpărat nimicuri.

- Pronumele „nimic" intră în structura unor locuțiuni și expresii cu valoare pronominală, adjectivală, adverbială.

Locuțiuni adjectivale: de nimic Ex.: om de nimic (netrebnic)
lucru de nimic (fără valoare)

Locuțiuni adverbiale: cu nimic
întru nimic (în nici un fel, deloc)
pe nimic (gratuit)

Locuțiuni pronominale: nimica toată;
te miri ce și mai nimic;
ce pe apă nu curge;
nici cât negru sub unghie;
→ au aceeași valoare cu pronumele negativ „nimic".

nici picior de om;
nici țipenie de om.
→ au aceeași valoare cu pronumele negativ „nimeni".

Funcții sintactice

Sunt aceleași ca la celelate pronume.

Obs.: Adjectivul negativ „nici un" / „nici o" (Nici o faptă nu rămâne nerăsplătită.) sau pronumele negativ „nici unul" / „nici una" (Din câte erau, n-a venit nici una.) pot fi confundate cu substantive articulate nehotărât precedate de „nici", care este uneori adverb, alteori conjuncție (El nu este nici un maestru, nici un începător, ci un profesionist corect.) sau cu pronume nehotărâte precedate de același „nici" (N-a venit nici una, nici alta.; Nu-i nici una, nici cealaltă.).

TESTE GRILĂ

1. Definiţia „Este partea de vorbire flexibilă care ţine locul unui nume (substantiv) şi care se caracterizează prin categoriile de gen, număr, caz şi persoană.", aparţine:
a) verbului; b) pronumelui; c) adjectivului.

2. Ce este morfologic şi sintactic al ei din: „Furtuna ridică al ei glas" ?
a) pronume posesiv; b) pronume personal; c) pronume reflexiv.

3. La ce cazuri pronumele personal prezintă forme accentuate şi neaccentuate ?
a) nominativ - genitiv; b) nominativ - vocativ; c) dativ - acuzativ.

4. Ce este din punct de vedere morfologic „te" din propoziţia: „Moromete, unde te duci. mă ?"
a) pronume personal; b) pronume posesiv; c) pronume reflexiv.

5. Dar „mă" din acelaşi enunţ, ce este ?
a) pronume personal; b) interjecţie; c) adverb.

6. Ce este morfologic „lui" din: „Cartea este a lui Sorin." ?
a) articol hotărât proclitic; b) pronume personal; c) articol adjectival.

7. „Lui" din enunţul: „Graţie lui am reuşit." este:
a) articol hotărât proclitic; b) pronume personal; c) pronume posesiv.

8. „Lui" din acelaşi enunţ are funcţie sintactică de:
a) subiect; b) atribut; c) complement circumstanţial instrumental.

9. Dublarea prin pronume a subiectului reprezintă:
a) un fapt de stil; b) un fapt gramatical; c) sunt admise ambele forme.

10. Care dintre pronume nu includ în flexiune (declinare) şi categoria de persoană ?
a) pronumele - demonstrative,
- interogative,
- relative, nehotărâte.
b) pronumele - personale,
- reflexive,
- de întărire, posesive.
c) pronumele - relative,
- reflexive.

11. Pronume „dânsul", „dânsa" înlocuiesc de cele mai multe ori nume de persoană. Unde. uneori însă, ţin locul şi numelor de lucruri ?
a) în Moldova; b) în Oltenia; c) în Muntenia.

12. Ce funcţie sintactică are „-mi" din: „Părerile-mi aveau puterea de a convinge pe toţi cei ce le ascultau." ?
a) atribut pronominal - dativ posesiv; b) complement indirect;
c) complement direct.

13. Ce este morfologic „dânsul" din enunţul:

„Azi te-adorm cu dânsul eu,
Ieri el m-adormea pe mine,
Şi-adormi pe tatăl meu
Când era copil ca tine..."
(Şt. O. Iosif)

a) pronume personal, persoana a III-a; b) pronume de politeţe;
c) pronume de întărire ?

14. Dar „te-" din acelaşi enunţ, ce este ?
a) pronume reflexiv; b) pronume personal; c) pronume posesiv.

15. Ce valoare are cuvântul „o" în enunţul: „Când era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe acasă." (I. Creangă) ?
a) pronume personal; b) articol nehotărât; c) valoare neutră;

16. Ce este morfologic „o" din enunţul: „Am văzut-o la teatru." ?
a) numeral; b) pronume personal; c) articol nehotărât.

17. Pronumele personal de persoana I plural din enunţul „Noi suntem băieţei cuminţi." este folosit ca:
a) plural al solidarităţii; b) plural al modestiei; c) plural al autorităţii.

18. Pronumele (personal) de politeţe sau de reverenţă are numai:
a) persoanele a II-a şi a III-a; b) persoana a II-a; c) persoana a III-a.

19. Ce este morfologic cuvântul „matale" din enunţul: „Spune şi matale ceva !" ?
a) pronume personal de politeţe - formă regională; b) substantiv;
c) pronume nehotărât.

20. Pronumele subliniate din textele de mai jos sunt:
1) „Duduia Lizuca nu-i spune lui Patrocle «tu», căci e mai bătrân şi-l stimează, nici «dumneata», cuvânt rece care pune distanţă; şi nici ceremonialul «dumneavoastră». Ea îi spune «mata», cuvânt care arată perfect sentimentele ei pentru dânsul."
(M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*)
2) „Mulţumesc dumitale, că nu m-ai lăsat să pier..."
(P. Ispirescu)
3) „ - Nu ştiţi d-voastră ce poam-a dracului e Harap-Alb aista. Numai eu îi vin de hac. [...] Cum văd eu, dumneata prea intri în voia supuşilor."
(I. Creangă)
a) pronume de întărire; b) pronume personale de politeţe; c) pronume posesive.

21. Locuţiunile din textele de mai jos sunt:
a) pronominale; b) substantivale; c) adjectivale.

1) „ - Ajutaţi-ne domniile voastre [...] şi ne scăpaţi de aceşti hoţi vicleni. [...]
- Şi când ai vrea domnia-ta să ieşim la asemenea vânătoare ?"
(M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)
2) „ - D-apoi să avem iertare, luminarea-voastră, că acesta mi-i flăcăul [...] care m-a trimis la măria-voastră." (I. Creangă)

22. Locuţiunile: „Sfiinţia sa", „Înalt Prea Sfiinţia Voastră", „Eminenţa Voastră", „Sanctitatea Voastră", „Alteţa sa", „Excelenţa Voastră" sunt:
a) locuţiuni substantivale;
b) locuţiuni verbale;
c) locuţiuni pronominale.

23. Pronumele de întărire se foloseşte astăzi, în limba literară, numai ca:
a) adjectiv pronominal; b) numai ca pronume de întărire;
c) adjectiv pronominal, pronume de întărire.

24. Pronumele de întărire se acordă în persoană, gen, număr şi caz cu substantivele sau pronumele pe care le determină (în limba mai veche şi pe care le înlocuiesc).

Care dintre următoarele construcţii sunt corecte din punctul de vedere al folosirii adjectivului pronominal de întărire ?

a) a vieţii înseşi; b) a vieţii însăşi; c) a vieţii însuşi.

25. În exemplul: „Însuşi bunicul, cel rar
La vorbe, azi râde şi se-nchină."
(G. Coşbuc)

„însuşi" are valoare de:

a) adjectiv pronominal de întărire; b) pronume personal; c) pronume posesiv.

26. Cum este corect să spunem şi să scriem ?

a) faptul însuşi; b) faptul însăşi; c) faptul înseşi.

27. Cuvintele „însăşi", „însumi" din contextul:

„Eu Despot, Domn Moldovei, prin <u>însăşi</u> voinţa ţării
Şi-ajuns prin mine <u>însumi</u> la culmile puterii ..."
(V. Alecsandri, *Despot-Vodă*)

sunt: a) pronume de întărire; b) adjectiv pronominal de întărire; c) pronume posesiv.

28. „Se" din enunţul: „<u>Se</u> gândeşte la examene.", este:

a) morfem al diatezei reflexive; b) pronume personal; c) pronume posesiv.

29. Pronumele reflexiv se deosebeşte de pronumele personal prin:

a) forme distincte la toate persoanele;

b) funcţii sintactice specifice;

c) identitatea cu subiectul, manifestată formal prin identitatea de persoană cu verbul însoţit.

30. Pronumele reflexiv are forme proprii numai pentru:

a) persoana a III-a, cazurile dativ şi acuzativ;

b) persoana a II-a, cazurile nominativ şi acuzativ;

c) persoanele I şi a II-a, cazurile dativ şi acuzativ.

31. Formele pronumelui reflexiv de la persoanele I şi a II-a , cazurile dativ şi acuzativ, sunt forme împrumutate de la:

a) pronumele personal; b) pronumele posesiv; c) pronumele de întărire.

32. Ce este morfologic cuvântul „sinea" din enunţul: „Şi-a spus în <u>sinea</u> lui." ?

a) pronume reflexiv; b) substantiv; c) pronume posesiv.

33. Cuvântul „sinele" din enunţul: „<u>Sinele</u> încearcă din <u>sine</u> să iasă." este:

a) substantiv; b) pronume reflexiv; c) pronume personal.

34. Dar „sine" din acelaşi enunţ, ce este ?

a) pronume reflexiv; b) substantiv; c) pronume posesiv.

35. Ce funcţie sintactică are „în sine" din enunţul: „Revenii <u>în sine</u>-mi cu farmecul în suflet." ?

a) complement circumstanţial de loc; b) subiect; c) complement direct.

36. Pronumele posesiv şi adjectivul pronominal posesiv se deosebesc formal astfel:

a) pronumele posesiv este întotdeauna însoţit de articol posesiv, iar adjectivul pronominal posesiv numai câteodată (de obicei antepus);

b) pronumele posesiv este însoţit, de cele mai multe ori, de articol posesiv, iar adjectivul pronominal posesiv niciodată;

c) pronumele posesiv, ca şi adjectivul posesiv, este însoţit numai câteodată de articol posesiv.

37. Ce este morfologic „ai mei" din enunțul: „Ai mei au plecat la munte." ?

a) pronume posesiv; b) pronume personal; c) pronume nehotărât.

38. Ce sunt morfologic cuvintele „mea" și „tău" din contextul:

„Dă-mi tinerețea mea, redă-mi credința
Și reapari din cerul tău de stele."
(M. Eminescu)

a) pronume posesive; b) adjective pronominale posesive;
c) adjective pronominale negative ?

39. În construcția „Diana a strâns cărțile și pe ale tale le-a pus pe birou.", „ale tale" arată că substantivul (obiectul posedat) la care se referă este de:

a) genul feminin și la numărul plural; b) genul neutru și la numărul singular;
c) genul masculin și la numărul plural.

40. În construcția de mai sus genul și numărul substantivului la care se referă pronumele posesiv „ale tale" le aflăm:

a) prin forma articolului „ale" și prin terminația „ -le" - elemente acordate în gen și în număr cu substantivul care denumește obiectul posedat (cărțile);

b) prin forma „tale" care arată persoana și numărul pronumelui (posesorului);

c) sunt admise ambele forme: a) și b).

41. Când într-o propoziție avem mai mulți posesori exprimați prin substantive diferite sau printr-un substantiv la numărul plural, trebuie să folosim:

a) pronumele personal „lor" care ține locul mai multor posesori;

b) pronumele posesiv „sale";

c) sunt admise ambele construcții.

42. Adjectivele posesive „său", „sa", „săi", „sale" nu au forme diferite care să arate genul posesorului. De aceea, când într-o propoziție sau într-o frază se află două substantive de genuri diferite, ce denumesc persoane, din care numai una este posesorul unui obiect, trebuie să folosim:

a) pronumele posesive „său", „sa" care nu au forme diferite care să arate genul posesorului (Geo i-a cerut Ioanei cartea sa.);

b) pronumele personal „lui" sau „ei" care precizează genul posesorului (Sorin i-a cerut Anei cartea ei/lui.);

c) sunt admise ambele construcții.

43. Dacă însă predicatul propoziției este exprimat printr-un verb ca: *a dărui, a oferi, a împrumuta, a ceda* al cărui sens arată că obictul a trecut de la posesorul lui la altă persoană, putem folosi:

a) adjectivele posesive „său", „sa" (pentru că numai posesorul obiectului poate să-l dăruiască);

b) nu le putem folosi;

c) pronumele posesiv.

44. În enunțul: „Aceștia sunt niște prieteni ai fiului meu.", adjectivul posesiv „meu" este la cazul genitiv pentru că:

a) adjectivul posesiv poate fi precedat uneori de articolul posesiv;

b) adjectivul posesiv este la cazul genitiv numai dacă substantivul determinat este la genitiv;

c) adjectivul posesiv poate sta înaintea substantivului determinat sau după acesta și poate fi însoțit sau nu de articolul posesiv.

45. „Ai mei" din enunțul:

„Ai mei pierduți sunt, pașă, toți !
O, mântuie-i de vrei, că poți !"
(G. Coșbuc, *El-Zorab*)

are funcție sintactică de:

a) atribut adjectival; b) complement direct; c) subiect.

46. Adjectivul posesiv „sale" determină totdeauna un substantiv feminin la numărul plural și ține locul unui singur posesor. (Marius -un posesor- și colegele sale [ale lui], Maria -un posesor- și colegele sale [ale ei])

Care dintre următoarele construcții sunt corecte din punctul de vedere al folosirii adjectivului posesiv „sale" ?

a) Scriitorii, în operele lor... b) Scriitorii, în operele sale...
c) sunt admise ambele construcții.

47. În enunțul: „Scriitorul, în operele sale...", folosirea adjectivului posesiv „sale" este corectă pentru că:

a) „sale" înlocuiește mai mulți posesori exprimați prin substantive diferite sau printr-un substantiv la numărul plural;

b) „sale" se folosește numai atunci când este vorba de un singur posesor și determină un substantiv feminin la numărul plural;

c) sunt admise ambele forme: a) și b).

48. Îmbinările de tipul: „tot aceeași", „tot același" sunt incorecte:

a) atunci când „aceeași", „același" sunt pronume demonstrative;
b) atunci când „aceeași", „același" sunt adjective demonstrative;
c) întotdeauna, datorită caracterului pleonastic.

49. La pronumele „celălalt", „cealaltă" deosebirea dintre nominativ - acuzativ și genitiv - dativ se face prin:

a) prima parte a acestor cuvinte compuse, **cel-, cea-**, care reprezintă o prescurtare a pronumelui dmonstrativ de depărtare, la masculin și la feminin;

b) a doua parte a acestor cuvinte compuse;

c) sunt admise ambele situații.

50. Adjectivul pronominal demonstrativ are la genitiv - dativ următoarea formă:

a) femeii acesteia; b) femeii acesteea; c) femeii a acesteia.

51. Adjectivul pronominal „asta", care intră în componența adverbului compus „astă-noapte", conferă acestuia sensul:

a) „aceasta" ca în „astăzi", „astă-seară", „de astă dată";
b) „precedentă", „trecută", ca în „astă-vară";
c) sens peiorativ, cu care este folosit adesea pronumele demonstrativ „asta", „ăsta".

52. Pronumele „același", „aceeași" sunt pronume demonstrative de:

a) apropiere; b) identitate; c) depărtare.

53. Adjectivul demonstrativ așezat înaintea unui substantiv la acuzativ cu prepoziție sau la genitiv cu articolul posesiv se intercalează între prepoziție sau articolul posesiv și substantivul determinat. De aceea:

a) nu este corect atunci când se ia prepoziția sau articolul posesiv cu adjectivul demonstrativ;

b) este corect ca prepoziția sau articolul posesiv să se analizeze împreună cu adjectivul demonstrativ;

c) sunt corecte ambele situații.

54. Formele pronumelui demonstrativ: „ăsta", „asta", „ăla", „aia", „ăstălalt", „astălaltă", „ălălalt", „aialaltă" sunt:

a) formele literare ale pronumelui demonstrativ;
b) formele populare ale pronumelui demonstrativ;
c) formele literare şi formele populare ale pronumelui demonstrativ.

55. Ce este morfologic „acestuia" din enunţul: „Caietul acestuia este pe birou." ?

a) pronume demonstrativ; b) adjectiv demonstrativ; c) pronume relativ.

56. Ce este morfologic „aceleia" din propoziţia: Ţinuta fetei aceleia lasă de dorit ?

a) pronume personal; b) pronume demonstrativ;
c) adjectiv pronominal demonstrativ.

57. Din formele cu înţeles neutru ale pronumelui demonstrativ: „aceasta", „asta", „aceea" împreună cu unele prepoziţii au luat naştere locuţiuni:

a) adverbiale; b) prepoziţionale; c) adjectivale.

58. Locuţiunile „afară de aceasta", „pe lângă aceasta", „cu toate acestea", „de aceea", „pentru aceea", „după aceea", etc., sunt locuţiuni:

a) substantivale; b) adverbiale; c) prepoziţionale.

59. Ce valoare au expresiile: „ca acela", „ca aceea" din enunţul: „Un vin ca acela şi o friptură ca aceea servită la restaurantul lui Sorin nu întâlneşti oriunde." ?

a) au valoare superlativă; b) au valoare neutră; c) au valoare de adverbe.

60. Pronumele relativ se defineşte ca:

a) element de relaţie între două propoziţii diferite;
b) element de relaţie şi înlocuitor al unui substantiv în propoziţia pe care o introduce;
c) înlocuitor al unui substantiv într-o propoziţie subordonată.

61. Care este valoarea pronumelui „ce" din următoarea frază: „Fratele meu a devenit ce şi-a dorit." ?

a) adverb relativ cu sens temporal; b) pronume nehotărât; c) pronume relativ.

62. Pronumele „care", „cine", „ce", „cât (câtă)", „câţi (câte)" sunt:

a) pronume interogativ-relative; b) pronume nehotărâte; c) pronume posesive.

63. Identice ca formă cu pronumele interogative, pronumele relative se deosebesc de acestea prin dublul rol sintactic îndeplinit: de elemente de relaţie la nivelul frazei şi de părţi de propoziţie (subiect, atribut, etc.) în subordonatele pe care le introduc.

În exemplele de mai jos: „Nu ştiu cine lipseşte.", „Spune-mi ce carte citeşti.", „Spune cât stai.", „Problema care te frământă este dificilă.", pronumele „cine", „ce", „cât", „care" sunt:

a) pronume interogative; b) pronume relative; c) pronume nehotărâte.

64. Ce este morfologic „cei ce" în enunţul: „Cei ce se potrivesc se împrietenesc uşor." ?

a) pronume relativ compus; b) pronume interogativ; c) pronume nehotărât.

65. Care pronume relative nu pot deveni adjective relative ?

a) care, ce; b) cine, cât; c) cine, cel ce.

66. În enunţul: „Nu înţeleg ce fel de oameni vor mai fi fiind şi aceştia.", locuţiunea „ce fel (de)" este:

a) locuţiune adjectival-pronominală invariabilă; b) locuţiune adverbială;
c) locuţiune substantivală.

67. „Ceea ce" din exemplul: „S-a întâmplat ceea ce ai prevăzut." are valoare:

a) neutră; b) pronume demonstrativ; c) pronume interogativ.

68. Pronumele „ce" (relativ) se deosebeşte de „ce" (interogativ) deoarece se referă atât la neanimate cât şi la animate. În exemplul: „Ce naşte din pisică şoareci mănâncă.", „ce" este:
a) pronume interogativ; b) pronume relativ; c) pronume nehotărât.

69. În construcţii exclamative: Ce repede trece timpul !, Ce frumoasă eşti !, „ce" are sens de:
a) substantiv; b) adverb, exprimând intensitatea; c) interjecţie.

70. În enunţul: „E un ce care-mi scapă.", „ce" este:
a) substantiv, deoarece este precedat de articolul nehotărât „un";
b) adverb, exprimând intensitatea;
c) pronume, ţine locul unui nume.

71. Care dintre următoarele construcţii sunt corecte din punctul de vedere al realizării acordului pronumelui relativ „care" în genitiv ?
a) copacul ale căror frunze; b) copacul ale cărui frunze;
c) copacul al căror frunze.

72. Cărui pronume îi lipseşte genitiv-dativul singular ?
a) cine; b) ce; c) cât (ă).

73. Ce pronume interogativ-relativ nu are forme flexionare (nominativ-acuzativ, genitiv-dativ) la plural ?
a) cine; b) care; c) cel ce.

74. Pronumele interogativ „cine" înlocuieşte:
a) nume de persoane; b) nume de lucruri; c) nume de persoane şi de lucruri.

75. Pronumele interogativ „ce" substituie:
a) nume de persoane, lucruri, acţiuni, stări; b) nume de lucruri;
c) nume de persoane.

76. Pronumele relativ „ce" din enunţul: „Nu ştiu ce carte să iau." are funcţie sintactică de:
a) subiect; b) atribut adjectival; c) complement direct.

77. Dar în enunţul: „Zică cine ce va vrea.", „ce" are sensul de:
a) pronume nehotărât; b) adverb relativ; c) pronume relativ.

78. Ce este morfologic „cine" din contextul:

„Şi pentru cine vrei să mori ?
Întoarce-te, te-ndreaptă
Spre-acel pământ rătăcitor
Şi vezi ce te aşteaptă."
(M. Eminescu, *Luceafărul*)

a) pronume interogativ; b) pronume relativ; c) pronume nehotărât.

79. Dar „ce" din acelaşi context, ce este ?
a) pronume interogativ; b) pronume demonstrativ; c) pronume relativ.

80. Pronumele nehotărât substituie un nume fără să dea indicaţii precise despre obiectul denumit de acesta; pronumele nehotărâte: „cineva", „careva", „oricine", „altcineva" înlocuiesc:
a) numai nume de persoane; b) numai nume de lucruri;
c) nume de persoane şi lucruri.

81. Ce este sintactic „fiecare" din enunţul: „Fiecare elev a primit câte o carte." ?
a) atribut adjectival pronominal; b) atribut pronominal; c) subiect.

82. Cele mai multe pronume nehotărâte sunt formate prin compunere, din pronumele relative urmate sau precedate de o particulă invariabilă **-va, oare-, ori-, fie-** de origine:

a) nominală; b) verbală; c) nominală şi verbală.

(Theodor Hristea, *Sinteze...*, pag. 143)

83. Pronumele nehotărâte devin adjective nehotărâte, deoarece determină substantive corespunzătoare; pronumele nehotărâte: „cineva", „oricine", „fiecine", „oarecine", „altcineva", „altcareva" pot deveni adjective pronominale nehotărâte ?

a) nu pot deveni adjective pronominale nehotărâte deoarece înlocuiesc numai nume de persoane;

b) pot deveni adjective pronominale deoarece înlocuiesc nume de lucruri;

c) sunt admise ambele forme.

84. Ce este morfologic „tot" din enunţul: „Mioara a mâncat tot ce i-a dat." ?

a) pronume relativ; b) pronume nehotărât; c) pronume negativ.

85. Dar „toţi" din enunţul: „Au plecat toţi." ?

a) pronume nehotărât; b) adjectiv pronominal nehotărât; c) pronume personal.

86. Ce este sintactic „mulţi" din enunţul: „Mulţi elevi nu cunosc Regulamentul şcolar." ?

a) atribut pronominal; b) atribut adjectival pronominal; c) subiect.

87. Cuvintele: „alde", „niscai (va)", „vreun", „anume", „anumit", „fiece" sunt folosite numai ca:

a) adjective pronominale nehotărâte; b) pronume nehotărâte;

c) pronume şi adjective pronominale nehotărâte.

88. Adjectivele nehotărâte stau înaintea substantivului determinat. Dar adjectivele pronominale nehotărâte: tot - toată, puţin - puţină, mult - multă, pot sta:

a) înaintea substantivului; b) după substantiv; c) înainte sau după substantiv.

89. Adjectivele nehotărâte: „orice", „oricare", „oricât" pot fi elemente de relaţie între subordonată şi termenul regent.

În enunţul: „Oricâte poveşti ar fi cunoscut, Sorin nu era mulţumit.", „oricâte" poate fi:

a) element de relaţie între subordonată şi termenul regent şi are funcţie sintactică de atribut adjectival;

b) element de relaţie între subordonată şi termenul regent, fără funcţie sintactică;

c) element de relaţie între subordonată şi termenul regent şi are funcţie sintactică de complement circumstanţial de mod.

90. În enunţul: „Eu, una, nu m-aş încumeta.", „una" are funcţie sintactică de:

a) subiect; b) apoziţie; c) complement direct.

91. Pronumele negativ apare în propoziţii negative. „Nimeni" substituie:

a) nume de persoane; b) nume de lucruri; c) nume de persoane şi de lucruri.

92. În enunţul: „Nimic nu te încântă.", „nimic" ţine locul unui:

a) nume de lucru şi de persoană; b) nume de lucru; c) nume de persoană.

93. Pronumele „nimic" se poate substantiviza în formele „nimica" (harnicul *nimica*), „nimicul", „nimicuri" (însemnând „fleacuri", „lucruri fără valoare"). Ce este morfologic „nimicurile" din contextul:

„Căci astăzi dacă mai ascult
Nimicurile-aceste,
Îmi pare-o veche, de demult
Poveste."

(M. Eminescu, *Adio*)

a) substantiv; b) pronume; c) adjectiv ?

94. Împreună cu prepoziţii „nimic" formează locuţiuni adverbiale şi adjectivale.
În enunţul: „Prietenul tău este un om de nimic.", „de nimic" are valoare de:
a) locuţiune adverbială; b) locuţiune substantivală; c) locuţiune adjectivală.

95. Ce funcţie sintactică are „nimic" din: „Pentru nimeni dintre cei pe care i-am iubit n-am fost în stare să fac nimic." ?
a) subiect; b) complement direct; c) atribut.

96. Pronumele negativ „nici unul", „nici una" substituie:
a) nume de persoane şi nume de lucruri; b) nume de persoane;
c) nume de lucruri.

97. În enunţul: „Cei doi fraţi gemeni din clasa a X-a nu se deosebeau întru nimic de celălalt frate din clasa a XII-a.", „întru nimic" este locuţiune:
a) adjectivală; b) adverbială; c) substantivală.

98. În propoziţiile: „Nu e cine ştie cine !", „Nu e cine ştie ce de capul lui !" sunt locuţiuni:
a) pronominale; b) adverbiale; c) verbale.

99. Locuţiunile „câte şi mai câte", „câte toate", „câte alea toate" au aceeaşi valoare cu pronumele nehotărâte:
a) nimic; b) atâtea; c) nimeni.

100. Locuţiunile pronominale nehotărâte sunt fie îmbinări de cuvinte în care se află cu necesitate un pronume nehotărât (sau negativ), fie îmbinări frazeologice , ambele grupări având sensul lexical şi valoarea gramaticală a unui pronume nehotărât.
Locuţiunile: „nimica toată", „te miri ce şi mai nimic", „ce pe apă nu curge", „nici cât negru sub unghie", „nici picior de om", „nici ţipenie de om" sunt:
a) locuţiuni pronominale;
b) locuţiuni substantivale;
c) locuţiuni adjectivale.

EXERCIŢII

Pronumele personal

1. Daţi, în propoziţii, câte două exemple de pronume personal pentru fiecare persoană. singular şi plural.

2. Construiţi câte două propoziţii cu formele neaccentuate ale pronumelui personal de persoana a II-a (singular şi plural) şi de persoana a III-a (masculin şi feminin - singular şi plural).

3. Declinaţi, în propoziţie, pronumele de politeţe: dumneata, dumnealui.

4. Daţi câte un exemplu în propoziţii de dativ posesiv, de dativ etic, de plural al modestiei de plural al solidarităţii şi de plural al autorului.

5. Construiţi propoziţii în care pronumele „lui", „ei", „lor", să fie la cazul genitiv şi dativ Arătaţi ce cuvinte determină şi ce funcţie sintactică au.

6. Alcătuiţi câte două propoziţii în care să se afle pronumele „însul" şi „însa" precedate de prepoziţiile „dintru", „întru".

7. Construiţi fraze în care să se folosească conjuncţiile: „să", „că", „şi", „de", urmate de pronumele reflexiv „ -şi".

8. Alcătuiţi propoziţii în care să existe cât mai multe părţi de vorbire exprimate prin pronume personale.

Pronumele şi adjectivul posesiv

1. a) Identificaţi pronumele posesive şi explicaţi ce arată fiecare; notaţi în paranteze substantivele care denumesc obiectul posedat şi posesorul, adică substantivele al căror loc îl ţin pronumele posesive din text.

b) Subliniaţi cu două linii adjectivele posesive; indicaţi substantivele determinate de adjectivele posesive şi arătaţi cum se face acordul.

c) Scoateţi pronumele şi adjectivele posesive şi analizaţi-le; pentru pronumele posesive cu funcţia de complement sau de atribut, indică prin săgeată cuvintele determinate.

d) Scoateţi adjectivele posesive însoţite de articol posesiv indicând substantivele determinate; analizaţi adjectivele pronominale posesive.

a) „ Când voi fi în faţa lui, voi îndrăzni să-i zic: «Doamne, tu singur ştii ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deşertăciune nu s-a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în faţa păgânilor [...] Dar toţi m-au părăsit [...] Doamne, osândeşte-mă după păcatele mele, ci nu mă osândi de pacea cu turcii spre mântuirea sărmanului meu popor ! [...] Ţineţi minte cuvintele lui Ştefan, care v-a fost baci până la adânci bătrâneţe [...] ... că Moldova n-a fost a strămoşilor mei, n-a fost a mea şi nu e voastră, ci a urmaşilor ş-a urmaşilor urmaşilor voştri în veacul vecilor... "

(B. Şt. Delavrancea, *Apus de soare*, actul III, scena a III-a)

b) „Dacă duşmanul vostru va cere legăminte ruşinoase de la voi, atunci mai bine muriţi prin sabia lui decât să fiţi privitori împlinirii şi ticăloşiei ţării voastre. [...] Domnul părinţilor voştri însă se va îndura de lacrimele slugelor sale şi va rădica dintre voi pe cineva, carele va aşeza iarăşi pre urmaşii voştri în volnicia şi puterea de mai înainte."

(Alecu Russo, *Cântarea României*)

c) „Te duci, ş-am înţeles prea bine
Să nu mă ţin de pasul tău,
Pierdută veşnic pentru mine,
Mireasa sufletului meu !

Că te-am zărit e a mea vină
Şi veşnic n-o să mi-o mai iert, [...] "

(M. Eminescu, *Atât de fragedă...*)

d) „Speranţa mea tu n-o lăsa să moară
Deşi al meu e un noian de vină;
Privirea ta de milă caldă, plină,
Îndurătoare - asupra mea coboară.

Străin de toţi, pierdut în suferinţa
Adâncă a nimicniciei mele,
Eu nu mai cred nimic şi n-am tărie.

Dă-mi tinereţea mea, redă-mi credinţa
Şi reapari din cerul tău de stele;
Ca să te ador de-acum pe veci, Marie !"

(M. Eminescu, *Răsai asupra mea*)

e) „Cu slova ta vin anii toţi,
Şi-n vraja lor mă fură [...]
În rostul ei mărunt cum poţi
Să-nchizi atâta ură ?..."

(O. Goga, *Scrisoarea ta...*)

f) „Apoi ea la poartă atunci a ieşit
Şi-n tăcerea nopţii astfel a vorbit:
« - Ce spui tu, streine ? Ştefan e departe,
Braţul său prin taberi mii de morţi împarte.
Eu sunt a sa mumă; el e fiul meu;
De eşti tu acela, nu-ţi sunt mumă eu !
Însă dacă cerul, vrând să-ngreuieze
Anii vieţii mele şi să mă-ntristeze,
Nobilul său suflet astfel l-a schimbat,
Dacă tu eşti Ştefan cu adevărat,
Apoi tu aice fără biruinţă
Nu poţi ca să intri cu a mea voinţă.
Du-te la oştire ! pentru ţară mori !
Şi-ţi va fi mormântul coronat cu flori ! » "
(D. Bolintineanu, *Muma lui Ştefan cel Mare*)

g) „La voi aleargă totdeauna
Truditu-mi suflet să se-nchine;
Voi singur străjuiţi altarul
Nădejdii noastre de mai bine.
Al vostru-i plânsul strunei mele,
Creştini ce n-aveţi sărbătoare, [...] "
(O. Goga, *Plugarii*)

2. (din manual) Înlocuiţi adjectivele posesive din contextele: profesorul citeşte lucrarea mea. am admirat curajul tău, ei laudă munca voastră cu formele corespunzătoare ale pronumelui personal în dativ; precizaţi valoarea şi funcţia sintactică a acestora.

3. (din manual) Analizaţi formele atone (neaccentuate) de dativ din exemplele: Eu ţi-s frate. tu-mi eşti frate, îmi recunosc greşeala, ţi-am ghicit gândul, vezi-ţi de treabă, v-aţi realizat visul: înlocuiţi-le (substituiţi-le) apoi cu formele corespunzătoare ale adjectivului posesiv şi indicati deosebirile sintactice şi structurale dintre cele două feluri de construcţii; arătaţi care construcţie este mai frecventă.

4. (din manual) Corectaţi greşeala existentă în construcţia „fratele unei colege de-a mea": explicaţi natura ei.

5. (din manual) Transformaţi propoziţiile de mai jos în construcţii nominale prin înlocuirea verbului cu substantivul corespunzător, după modelul: *Ei pleacă la mare. ---» Plecarea sa (lui. ei) la mare.* Observaţi modificările suferite de pronumele personal devenit posesiv, stabiliţi relaţia dintre aceste pronume şi analizaţi comparativ funcţiile lor sintactice în construcţiile:

Eu colaborez la revista şcolii.
Tu vii la şcoală.
Noi am sosit în oraş.
Voi vă amintiţi de prieteni.
Ei muncesc la câmp.

6. (din manual) Completaţi punctele de suspensie cu pronume „lui" („ei") sau cu adjectivul posesiv „său" („sa"), ţinând seama de recomandările făcute pentru evitarea confuziilor. Subliniaţi substantivele care denumesc pe posesorul obiectului.

Sorin i-a cerut Mioarei caietul ..... .
Anca i-a cerut lui Andi mingea ..... .
Tata i-a dăruit lui Ion stiloul ..... .
Mama i-a oferit lui Cătălin rucsacul ..... .

Pronumele și adjectivul demonstrativ

1. Analizați pronumele și adjectivele demonstrative, arătând felul, genul, numărul, cazul și funcția sintactică:

„La această închinare Vitoria a crezut de cuviință să lăcrămeze. Înainte de a bea, a vărsat pentru mort o picătură din pahar. Asta o făcea de mult, de când se arătase înțelegerii ei adevărul. [...] Domnul subprefect Anastase Balmez și-a adus aminte că a mai văzut-o și pe munteancă.

- Acesta ți-i omul după care umblai ? întrebă el.

- Acesta-i, domnule, răspunse munteanca.

[...] Gospodarii i-au numărat paralele. Celălalt sta la o parte ș-a văzut."

(M. Sadoveanu, *Baltagul*)

2. Faceți un portret sau o descriere de natură în care, prin repetarea de mai multe ori a unor adjective demonstrative de identitate, să comunicați impresia puternică pe care v-a făcut-o revederea unei persoane sau a unor locuri care, după un timp îndelungat, au rămas totuși neschimbate.

Pronumele relativ „care"

1. Construiți șase fraze în care a doua propoziție să fie introdusă prin pronumele relativ „care" la genitiv, cu acordul pronumelui relativ și al articolului posesiv realizat cu substantive la genul și numărul indicat mai jos.

În propoziția regentă *În propoziția subordonată*

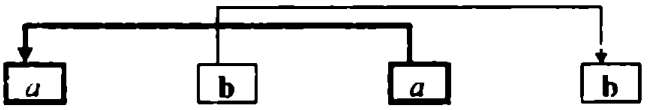

1) subst.masc., sing.	art.posesiv	pron.relativ	substantiv feminin sing.
2) subst.masc., pl.	art.posesiv	pron.relativ	substantiv feminin pl.
3) subst.fem., pl.	art.posesiv	pron.relativ	substantiv masculin pl.
4) subst.fem., sg.	art.posesiv	pron.relativ	substantiv masculin sg.
5) subst.masc., sg	art.posesiv	pron.relativ	substantiv masculin sg.
6) subst.masc., sg	art.posesiv	pron.relativ	substantiv masculin pl.

2. Construiți câte patru fraze cu propoziții subordonate introduse prin pronumele relativ „care" la cazul dativ și prin pronumele „care" la acuzativ (cu funcția de complement direct), precedat de prepoziția „pe". Subliniați pronumele relative.

Pronumele interogativ - relativ

1. Analizați pronumele și adjectivele interogative și relative din textele de mai jos, indicând genul, numărul, cazul și funcția sintactică:

a) „Cine știe dacă nu trăim într-o lume microscopică și numai făptura ochilor noștri ne face s-o vedem în mărimea în care o vedem ? [...] Dacă lumea este un vis - de ce n-am puté să coordonăm șirul fenomenelor sale cum voim noi ? [...] Umbra eroului nostru dispărea prin șiroaiele ploaei, care dederă capului său aspectul unui berbece plouat, și te mirai ce mai rezistă torentelor de ploaie: hainele lui ude sau metafizica."

(M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*)

b) „ - N-ai grijă, adăugă el; cu trăsura aceasta primitivă și cu caii aceștia care seamănă mai mult a niște mâțe postite, îi face un drum de care ți-i aduce aminte cât îi trăi. Ține-te bine, însă !"

(V. Alecsandri, *Balta-Albă*)

2. Corectați greșelile de acord din construcțiile:

Fata care i-am dat cartea; Un băiat a cărei prezență; Lecția care am învățat-o; O casă al cărui parter; Nedreptățile ale cărei victimă ai fost,

precizați natura acestor greșeli și condițiile care le generează.

3. Indicați substantivele substituite de pronumele relative din textele *a)* și *b)* de la ex. 1.

Pronumele şi adjectivulpronominal negative

1. Faceţi analiza morfologică şi sintactică a pronumelor şi adjectivelor pronominale negative din textele următoare:

a) „Lipsit de iubire - căci n-avea pe nimeni în lume, iubitor de singurătate, în neputinţă sufletească de a-şi crea o soartă mai fericită, el ştia că în «această ordine a realităţii», cum o numea el, nu-l va întâlni nici un zâmbet şi nici o lacrimă - neiubit şi neurât de cineva, se va stinge asemenea unei scântei, după care nu întreabă nimenea..."

(M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*)

b) „Nici unul din oamenii adunaţi pe mal nu mă băgă în samă, şi în loc de duşmani, mă trezii faţă-n faţă cu consulul franţez din Brăila, carele, cunoscându-mă de compatriot, mă pofti la dânsul acasă."

(V. Alecsandri, *Balta-Albă*)

2. Faceţi propoziţii folosind pronumele negativ „nici unul" la genuri şi cazuri diferite; transformaţi apoi pronumele în adjectiv şi explicaţi modificările flexionare şi sintactice produse.

3. Construiţi propoziţii cu locuţiunile pronominale: „cine ştie cine", „cine ştie ce", „nimica toată", „te miri ce şi mai nimic", „nici picior de om".

4. Construiţi propoziţii cu alte valori ale pronumelui negativ „nimic" (locuţiune adjectivală, locuţiune adverbială).

Pronumele şi adjectivul nehotărât

1. Faceţi analiza morfologică şi sintactică a pronumelor şi adjectivelor pronominale nehotărâte din textele următoare:

a) „Unul e în toţi, tot astfel precum una e în toate,
De deasupra tuturora se ridică cine poate."

(M. Eminescu, *Scrisoarea I*)

b) „ ... Iată tot ce te aşteaptă.
Ba să vezi [...] posteritatea este încă şi mai dreaptă.
Neputând să te ajungă, crezi c-or vrea să te admire ?
Ei vor aplauda desigur biografia subţire
Care s-o-ncerca s-arate că n-ai fost vrun lucru mare,
C-ai fost om cum sunt şi dânşii [...] Măgulit e fiecare
Că n-ai fost mai mult ca dânsul. ŞI prostatecele nări
Şi le umflă orişicine în savante adunări
Când de tine se vorbeşte. S-a-nţeles de mai nainte
C-o ironică grimasă să te laude-n cuvinte.
Astfel încăput pe mâna a oricărui, te va drege, [...] "

(M. Eminescu, *Scrisoarea I*)

c) „ - De ce taci, camarade ? [...] Spune ceva, orice, te rog din suflet, căci tăcerea e mai dureroasă. [...] Există o lege pentru toţi şi o singură datorie: care ne leagă prin jurământ. Când începe cineva să le judece prin prisma egoismului sentimental, atunci ... [...] "

(L. Rebreanu, *Pădurea spânzuraţilor*)

2. Construiţi propoziţii folosind pronumele nedefinite: „fiecare", „oricare", toţi", „cutare", „altul", „vreunul", „oarecare", „tot", „cineva", „careva", „altcineva" la cazuri şi cu funcţii sintactice diferite; transformaţi-le apoi în adjective prin introducerea unui substantiv regent; arătaţi modificările flexionare şi sintactice produse şi particularităţile topice ale adjectivelor nehotărâte.

Model rezolvare

a) Datoria fiecăruia este de a învăţa. -- atribut pronominal

b) Datoria fiecărui elev este de a învăţa. -- atribut adjectival

c) „fiecărui" transformat în adjectiv pierde particula deictică **-a** şi îşi modifică funcţia sintactică în atribut adjectival.

RECAPITULARE - Pronumele

1. Analizaţi în scris toate pronumele şi adjectivele pronominale după următoarea schemă:

Pronumele sau adj. pronominal	Felul pronumelui sau al adj. pronominal	Persoana	Nr.	Cazul	Funcţia sintactică

a) „ ... În faptă lumea-i visul sufletului nostru. Nu există nici timp, nici spaţiu - ele sunt numai în sufletul nostru. Trecut şi viitor e în sufletul meu, ca pădurea într-un sâmbure de ghindă, şi infinitul asemenea, ca reflectarea cerului înstelat într-un strop de rouă. Dacă am afla misterul prin care să ne punem în legătură cu aceste două ordini de lucruri, care sunt ascunse în noi, mister pe care l-au posedat poate magii egipteni şi asirieni, atuncea ... [...]

Păcat că ştiinţa necromanţiei şi acea a astrologiei s-au pierdut - cine ştie câte mistere ne-ar fi descoperit în această privinţă ! Dacă lumea este un vis - de ce n-am puté să coordonăm şirul fenomenelor sale cum voim noi ? ”

(M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*)

b) „Ei, apoi ? Lasă-te în sama lor, dacă vrei să rămâi făr' de cap. De acum numai noi o putem găsi şi aduce la urma ei. Taci molcom şi haidem după dânsa. Eu ţi-oi arăta-o pe unde se ascunde, iară tu să mi-o prinzi, cum ţi-i meşteşugul, şi să-i strâmbi gâtul oleacă, să se înveţe ea de altă dată a mai purta lumea pe degete.”

(I. Creangă, *Harap-Alb*)

NUMERALUL

Algoritmul analizei morfosintactice

1. - clasificare (cardinal, propriu-zis, multiplicativ, distributiv, colectiv, adverbial, fracţionar; ordinal - simplu, compus);
2. - valoarea (substantivală, adjectivală, adverbială);
3. - genul, numărul, cazul (la valorile substantivală şi adjectivală);
4. - formele articulate (cu articol hotărât sau adjectival - demonstrativ);
5. - funcţia sintactică.

Obs.: Genul, numărul şi cazul sunt categorii specifice numai numeralelor cu valoare substantivală şi adjectivală. Numeralele cu valoare adverbială nu au aceste categorii.

Definiţie: partea de vorbire flexibilă, cu înţeles lexical deplin, care exprimă un număr abstract (2 x 3 = 6) sau concret (cinci elevi) şi ordinea numerică a obiectelor (al doilea, a doua ...).

Numeralele sunt de două feluri: 1. - *cardinale* (exprimă numărul strict al obiectelor; exprimă un număr abstract sau concret)

Ex.: unu, doi / două, trei

Obs.: Denumirea vine de la adjectivul latin *cardinalis* = principal. Numeralele cardinale sunt numerale principale (de bază), de la care se formează celelalte numerale.

2. - *ordinale* (exprimă ordinea numerică a obiectelor)

Ex.: a treia / al treilea

Numeralele cardinale

- *cardinale propriu-zise* (exprimă o noţiune numerică strictă: şase, opt);
- *colective* (exprimă gruparea obiectelor determinate numeric: amândoi, ambii, tustrei);
- *fracţionare* (exprimă o parte dintr-un întreg. Se formează de la numeralul cardinal cu sufixul **-ime**: doime, zecime);
- *multiplicative* (arată creşterea, prin înmulţire a unei cantităţi; se formează de la numeralele cardinale, de obicei de la cele simple, cu excepţia lui **unu**.
- *distributive* (exprimă repartiţia obiectelor în grupuri egale: câte doi, câte trei; se formează din numeralele cardinale precedate de adverbul **câte**. Flexiunea acestui numeral este identică cu cea a celui cardinal: câte una, câte uneia, câte două, câte doi);
- *adverbiale* (exprimă repetarea unei acţiuni într-o proporţie determinată; determină adverbe: de două ori, de trei ori...).

Numeralele cardinale propriu-zise sunt de două feluri:

- simple: - numeralele de la 1 la 10
  - sută, mie, milion, miliard
- compuse:
  a) de la 11 - 19 se construiesc prin contopire (numeralele 1 - 9 + spre + zece):
  Ex.: unsprezece, doisprezece...
  b) de la 20 la 90 din zece în zece - prin contopire (numeralele 2 - 9 + zeci);
  Ex.: douăzeci, treizeci...
  c) de la 20 la 100 - prin joncţiune cu „şi" (douăzeci şi doi, douăzeci şi şase);
  d) de la 100 la 10000 - prin juxtapunere (trei sute cinzeci şi patru);
  e) de la 10000 mai departe prin joncţiune cu „de" (douăzeci şi cinci de mii...).

Genul se explică prin referire la substantivele pe care le determină sau pe care le subînţeleg (doi elevi, două eleve).

Au forme proprii de gen numeralele unul / una, doi / două, precum şi compusele acestora: doisprezece / douăsprezece, douăzeci şi doi / douăzeci şi două; la celelalte genul este marcat prin articol demonstrativ: cei trei / cele trei.

Cazul este marcat prin forme proprii numai la numeralul **unu**:

N.-Ac.: unu /una (un om, o casă);

G.-D.: unuia / uneia (unui om, unei case).

La celelalte numerale cazul este marcat prin articolul demonstrativ:

N.-Ac: cei /cele şase;

G.-D.: celor şase.

Când numeralul nu este precedat de articolul demonstrativ cazul genitiv al numeralelor de la **doi** în sus se exprimă cu ajutorul prepoziţiei **a** (Caietele a doi elevi), iar cel de dativ, cu ajutorul prepoziţiei **la** (A dat de mâncare la zece copii).

Obs.: Numeralele se comportă ca substantivele când sunt întrebuinţate singure (Cu mine se fac patru; Dorinţa celor trei trebuie respectată) şi ca adjectivele când determină (şi se acordă cu) un substantiv

(Doi elevi au obţinut premiul I.)

Numeralele cardinale **unul, una** sunt omonime cu pronumele nehotărâte; variantele adjectivale ale numeralului cardinal un (elev), o (elevă) sunt omonime cu adjectivele pronominale nehotărâte şi cu articolul nehotărât. Distincţia faţă de articol şi adjectiv nehotărât se realizează prin opoziţie, în contextul dat: Un elev citeşte şi doi scriu temele.

Se scriu într-un cuvânt numeralele de la unsprezece la nouăsprezece şi cele care exprimă numărul zecilor: **douăzeci, cincizeci**...; restul numeralelor se scriu separat: **douăzeci şi cinci**.

Pronunţarea şi scrierea corectă a următoarelor numerale este: **paisprezece, şaisprezece, şaptesprezece, optsprezece, nouăsprezece**. Pronunţările: paişpe (paispce), optusprezece, optăsprezece (optspce) sunt neliterare.

Substantivele care însoţesc numeralele cardinale de la 20 în sus se leagă de acestea prin prepoziţia **de** (La Facultatea de Drept au fost anul trecut douăzeci şi patru de candidaţi pe un loc). Datorită apariţiei prepoziţiei **de**, numeralul preia funcţia substantivului pe care îl însoţeşte.

Prin articulare, numeralul îşi schimbă valoarea morfologică, devenind substantiv.

Ex.: Am luat un doi la geografie pentru copiat.

Doiul a fost trecut în catalog.

Numeralul cu valoare adjectivală care determină un substantiv la acuzativ cu prepoziţie se aşează între prepoziţie şi substantivul determinat. Prepoziţia se ia cu substantivul determinat.

Ex.: Prietena mea locuia în trei camere la parter într-un bloc vechi.

Prepoziţia se ia cu numeralul numai când acesta are valoare substantivală.

Ex.: Îi aştept pe cei doi.

Unele numerale intră în componenţa unor locuţiuni sau expresii, uneori păstrându-şi valoarea de numeral, alteori căpătând altă valoare, nelegată de numeral.

Numeralele **unul, una** împreună cu alte cuvinte formează locuţiuni sau expresii.

- locuţiuni adverbiale: **(toţi) până la unul** (cu toţii, fără excepţie); **de unul singur** (izolat); **într-una** (mereu);
- locuţiuni adjectivale: **tot unul şi unul; tot una şi una** (oameni, lucruri de valoare);
- locuţiuni verbale: **a (o) ţine una şi bună** (a nu ceda).

N. B. Numai cu formă feminină şi valoare neutră formează locuţiunile: **tot una** (acelaşi lucru); **tot una** (indiferent).

Ex.: Mi-e tot una dacă vine sau nu.

Numeralele cardinale folosite singure pot exprima ora şi minutele, vârsta, numărul unui vehicul, distanţa în kilometri, anul, ziua, notele (primite de la şcoală).

Ex.: Sosesc în Bucureşti cu 655 (= trenul nr. 655).

Te urci în 71 şi te dai jos la gară. (troleibuzul nr. 71)

Merge cu 120 pe oră (= 120 km.).

Numeralele cardinale pot avea valori precise de întrebuinţare atunci când exprimă sensuri precise sau un număr precis: numere matematice (doi ori doi fac patru), numere concrete (Din treizeci şi doi de elevi au fost eliminaţi cinci), numere absolute (Suntem în anul 1996).

Numeralele au valori neprecise când exprimă:

a) o *aproximaţie numerică* redată prin:

- alăturarea a două numerale succesive (unu - doi, trei - patru);
- cu ajutorul numeralelor precedate de unele adjective pronominale: **câteva** (câteva mii de lei), de adverbul (provenit din pronume) **vreo** (vreo două → câteva), de prepoziţiile: **între, pe la** sau de locuţiunile: **ca la, ca de**, de adverbele: **aproape, cam, circa** (circa zece lei);
- aproximaţia la numerele mari se poate reda şi prin: pluralele: **zeci, sute, mii**, de obicei nearticulate (sute de lacrimi), repetarea aceluiaşi numeral (mii şi mii). În literatura populară, aproximaţia se redă şi prin numerele magice: trei, şapte, nouă: „Poţi să cauţi nouă mări . Nouă mări şi nouă ţări ." (J. Bârseanu).

b) *depăşirea cifrei rotunde* redată prin:

- locuţiuni formate dintr-un numeral precedat de prepoziţia **peste** (peste o sută) sau urmat de locuţiunile: **şi ceva, şi mai bine, şi mai mult** (un milion şi ceva).

c) *periodicitatea unei acţiuni* este dată:

- printr-un numeral precedat de **tot, o dată, la** (o dată la doi ani; la trei ore; tot la cinci ani);
- prin combinaţia: prepoziţia **din** + numeral + prepoziţia **în** + substantiv (Din trei în trei ore iei medicamentul).

d) neîmplinirea cifrei rotunde (sub o mie, mai puţin de o mie, o mie minus ceva).

(1) NUMERALELE COLECTIVE

- exprimă ideea de grupare a obiectelor.

Ele sunt: - simple (**amândoi, ambii**);

- compuse formate din:
  - **tus-** (provenit din toţi) + numeral cardinal (tustrei, tusşase);
  - adjectivul nehotărât **câte** + **şi** + numeral cardinal (câteşitrei);
  - ideea de grupare se poate exprima şi prin grupul nominal: adjectiv pronominal **toţi, toate** + numeral cardinal (toţi patru, toate cinci), precum şi prin unele substantive: **pereche, duzină** sau adjective: **geamăn**.

Numeralele colective cunosc opoziţia de gen (numai la amândoi / amândouă, ambii / ambele; tustrei / tustrele, câteşitrei / câteşitrele; la celelalte nu este marcat) şi de caz: numai la **amândoi** [N.-Ac. amândoi / amândouă; G.-D. amâduror(a)] şi **ambii** (N.-Ac. ambii / ambele; G.-D. ambilor / ambelor); pentru celelalte cazul este exprimat popular cu ajutorul prepoziţiei **la** pentru G.-D. (Le-am dat învoire la tuspatru).

Numeralele colective formate cu **tus-** apar mai ales în vorbirea familiară şi în cea populară.

De la trei în sus numeralul este invariabil după gen şi caz.

Numeralele colective pot avea valoare adjectivală (Amândouă cărţile conţin indicaţii preţioase) sau substantivală (Amândoi şi-au amânat plecarea). Folosit singur, numeralul colectiv are valoare de substantiv şi funcţii sintactice specifice substantivului.

(2) NUMERALELE FRACŢIONARE

- exprimă ideea de parte sau de fracţiune dintr-un întreg sau grup unitar (M. Andrei, I.Ghiţă, *Limba română*, E. D. P., 1983, p.60).

Ex.: un sfert, două cincimi, jumătate, sfert, doime, zecime, litră.

Numeralele fracţionare se formează prin derivare de la numeralele cardinale propriu-zise cu sufixul **-ime** (doi - ime = doime).

Obs.: Ideea de fracțiune se mai exprimă și prin substantivele: **sfert, jumătate**. Locuțiunile **pe sfert, pe jumătate** au valoare adverbială (Nu știam nici pe sfert cât ele).

Paralel cu numeralele fracționare menționate, apar formații de tipul: **a treia parte** (o treime).

Ex.: Am redactat a cincea parte din lucrare.

În limbajul matematicienilor apar construcții de tipul: doi la a treia sau trei pe doi, cinci la sută, unu pe trei plus trei pe cinci.

În vorbirea populară și familiară se folosesc construcțiile: **pe din două; pe din trei**.

Ex.: Împărțim pâinea pe din două.

N. B. Nu apare ca determinant adjectival.

Numeralele fracționare se întrebuințează de obicei singure și exprimă un număr abstract sau un număr concret cu valoare substantivală.

Ex.: O treime plus două treimi fac trei treimi.

Ele sunt de fapt nume ale fracțiilor și deci au valoare de substantiv (au gen propriu, pot fi articulate, se declină).

Ex.: O treime din elevi n-au venit la meditație.

Obs.: Urmând după un substantiv sau un adjectiv substantivizat **și jumătate** marchează ideea de superlativ (Un om și jumătate).

(3) NUMERALELE MULTIPLICATIVE

- exprimă creșterea cantitativă, proporțională și precisă (prin înmulțire) a unui obiect sau a unei acțiuni.

Se formează de la numeralele cardinale, de obicei de la cele simple (cu excepția lui **unu**) din prefixul **în** + numeral + sufixul **it** (în + trei +it = întreit).

Sinonime cu îndoit și întreit sunt neologismele dublu, triplu (dublă, triplă), mai rar cvadruplu (sinonim cu împătrit) și chintuplu (sinonim cu încincit).

Numeralele multiplicative sunt adjective și adverbe.

Ca adjective, ele își schimbă forma după gen, număr și caz (bucurie întreită; bucurii întreite).

Ex.: Iată cauza întreitei supărări.

Folosite articulat, ele pot da naștere la substantive (Întreitul unei sume ...)

Numeralele multiplicative apar și ca adverbe (S-a pregătit să-i răspundă întreit pentru fiecare cuvânt).

Sunt invariabile când determină un verb.

Obs.: Dintre numeralele simple face excepție numeralul **unu**. În principiu, de la orice numeral cardinal se poate forma multiplicativul corespunzător, în fapt însă numai de la numeralele simple, care sunt mai scurte și mai des întrebuințate (2-8, zece, sută, mie).

(4) NUMERALELE DISTRIBUTIVE

- exprimă repartizarea și gruparea numerică a obiectelor.

Se formează cu ajutorul numeralelor cardinale precedate de adverbul **câte**.

Ex.: câte unul, câte doi, câte trei, etc.

Uneori se repetă numeralul cardinal care urmează după **câte** (unul câte unul; doi câte doi; câte unul, unul).

Ex.: „Văzând că moș Bodrângă ne-a părăsit, începem și noi a ne strecura câte unul, unul spre gazdă." (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Numeralele distributive au valoare de:

- adjectiv: Câte trei bomboane la fiecare.
- substantiv: Câte doi se ridicau să spună ce știu.
- adverb: Îți dau înzecit suma pe care mi-o împrumuți.

(5) NUMERALELE (ADVERBIALE) DE REPETIŢIE

Definiţie: Exprimă repetarea unei acţiuni sau raportul numeric dintre calităţile sau acţiunile obiectelor.

Ex.: de două ori, de cinci ori, o dată.

Se formează din prepoziţia **de** + numeral cardinal + **ori** (pluralul substantivului „oară"): de trei ori, cu excepţia primului termen al seriei, **o dată**, format din numeralul cardinal **o** (forma adjectivală) şi substantivul **dată**.

Obs.: Numeralul **o dată** se poate confunda cu substantivul **o dată** şi adverbul **odată**; contextul ne ajută să le distingem:

Am scris o dată (nu de două ori) = numeral

Am notat o dată importantă în carnet = substantiv

Ţi-am scris odată (cândva), dar am uitat când = adverb.

Numeralele adverbiale au valoare de adverb (asemenea adverbelor determină un verb, un adjectiv sau un alt adverb).

Ex.: A alergat de două ori mai repede decât al treilea.

Drumul acesta este de trei ori mai lung.

Au funcţia sintactică de complement circumstanţial.

Ideea de repetare a unei acţiuni se poate reda şi prin locuţiuni adverbiale cu aspect ordinal de tipul: prima / întâia(şi) dată; a doua oară, sinonime în unele contexte cu numeralele adverbiale: S-a întors a treia oară (de trei ori) formată din numeralul ordinal **a treia** şi substantivul **oară**.

Numeralele: **de două ori, de trei ori** au ca sinonime neologismele: **bis** şi **ter**.

Ex.: Locuiesc la 44 bis.

După 54 au fost sărite două file la numerotare: le-am notat cu 54 bis şi 54 ter.

În limbajul afectiv, expresia „o dată om (băiat, fată)", rostită cu o anumită intonaţie, înseamnă „om cu calităţi deosebite, om desăvârşit".

(6) NUMERALELE ORDINALE

- exprimă ordinea numerică a obiectelor.

Se formează de la numeralele cardinale (de la doi mai departe) precedate de articolul posesiv: **al, a, ai, ale** (morfem al acestei părţi de vorbire) şi urmate, la masculin şi neutru, de articolul hotărât enclitic **-le** şi adverbialul **-a** (al doilea al→ doi +le + a), iar la feminin de articolul enclitic **-a** (a treia, a zecea).

Obs.: Din cauze fonetice la numeralele **opt** şi **milion** se intercalează **-u-** între numeralul cardinal şi **-lea**: al optulea, al milionulea.

La numeralele compuse, marca numeralului ordinal o primeşte numai ultimul numeral, indiferent dacă e unitate, zece, sută, mie, etc.: al o sută unulea, al o sută douăzecilea, al trei sutelea, al două miilea, etc.

Nu e corectă scrierea numeralelor ordinale fără articolul posesiv **a** înaintea numeralului, când acesta stă după un substantiv feminin.

Ex.: „clasa treia" în loc de „clasa a treia".

Distincţia de gen se redă prin articol: al doilea, a doua. Numeralele ordinale au forme deosebite de gen pentru întreaga serie.

Numeralele ordinale apar uneori însoţite de articolul **cel** şi prepoziţia **de** (cel de-al doilea, cea de-a cincea). În cazul numeralului **întâi**, prepoziţia **de** s-a aglutinat cu acesta, dând naştere lui (cel, cea) dintâi (prieten, amintire).

Seria numeralului ordinal începe cu **întâi**(ul), care are flexiune de gen, număr şi caz şi se articulează cu articolul hotărât când apare singur (Întâiul s-a prezentat mai bine decât al doilea candidat.) sau când precedă un substantiv: Întâia zi a anului. **Întâi** este invariabil când se foloseşte adverbial, dacă determină un verb (Cei care au venit întâi să se prezinte directorului) sau dacă, determinând un substantiv, stă după acesta (Clasa întâi ...)

Numeralul **întâi** se declină astfel:

	Singular		*Plural*	
	masculin şi neutru	feminin	masculin	feminin şi neutru
N.-Ac.	întâiul	întâia	întâi	întâile
G.-D.	întâiului	întâii	întâilor	întâilor

Un comportament morfologic şi sintactic identic are sinonimul său neologic, **prim**.

Ex.: Primul a sosit aici.

Prima fată pe care am iubit-o.

Ziua primei întrevederi întotdeauna îmi dă emoţii.

Obs.: Cu formă articulată, primul (prima) apare totdeauna când este folosit singur şi, de cele mai multe ori, când stă înaintea substantivului determinat.

Adjectivul **prim** intră în denumirile unor funcţii sau grade ierarhice: prim-ministru (apărând înaintea substantivului şi fiind nearticulat, ca în exemplul de mai sus, sau articulat: primul ministru); **prim** intră, de asemenea, în compusele: tenor-prim, junc-prim, unde apare după substantiv.

Valoare de numeral ordinal are şi adjectivul sinonim **primar, (prim)**, păstrat în sintagme ca: văr primar, timpuri primare, cale primară, precum şi adjectivul **ultim** şi locuţiunea adjectivală **cel (cea) din urmă**, care încheie seria numeralelor ordinale.

În limba română există tendinţa de a înlocui numeralul ordinal prin cel cardinal; astfel, în loc de: trimestrul al treilea, actul al patrulea, secolul al douăzecilea, se spune: trimestrul trei, actul patru, secolul douăzeci.

Folosirea numeralului cardinal în locul celui ordinal este recomandabilă în cazul numeralelor mari.

Ex.: Am ajuns la kilometrul nouă sute douăzeci.

Am citit până la pagina două sute treizeci şi doi.

Genitiv - dativul se exprimă analitic cu ajutorul unei construcţii formate din **cel de** – numeralul cardinal, în care marca de caz o poartă **cel**.

Ex.: Celui de-al treilea concurent i s-au oferit flori.

Meritele sunt ale celui de-al doilea.

Numeralul **al doilea** are ca sinonim neologic pe **secund** (rar folosit), iar numeralul **al treilea** pe **terţ** (rar folosit): o terţă persoană. Atât **secund** cât şi **terţ** pot fi folosite şi substantival: Soţul ei fusese secund pe un vapor de marfă.

Numeralele ordinale se declină ca şi numeralele cardinale, numai cu ajutorul articolului demonstrativ **cel** urmat de prepoziţia **de**; articolul demonstrativ îşi schimbă forma după număr, gen şi caz; articolul: **al, a** şi numeralul se schimbă numai după gen şi numai la singular.

Singular

	Masculin şi neutru	Feminin
N.-Ac.	cel de-al treilea	cea de-a treia
G.-D.	celui de-al treilea	celei de-a treia

Plural

	Masculin	Feminin şi neutru
N.-Ac.	cei de-al treilea	cele de-al treilea
G.-D.	celor de-al treilea	celor de-al treilea

Obs.: Prin analogie cu numeralele de genul masculin şi neutru, numeralele ordinale feminine apar şi ele în anumite construcţii sub forma numeralelor cardinale (pagina doi).

În enunţarea datei, se porneşte de obicei cu un numeral ordinal, dar se continuă totdeauna cu un numeral cardinal (întâi aprilie, întâi iunie - două aprilie, cinci aprilie, etc., dar şi unu mai).

De asemenea, în enunţarea numărului articolelor de lege, precum şi la indicarea numărului de ordine al vehiculelor, al etajelor, al felurilor de mâncare sau, în general, într-o enumerare se folosesc numeralele cardinale în locul celor ordinale.

Ex.: Punctele unu, doi, cinci au fost omise de pe ordinea de zi.

Când se folosesc cifre romane, numeralele ordinale, în afară de primul din serie (I), se scriu la masculin şi la neutru precedate de articolul morfem posesiv **al** şi urmate de articolul enclitic **-le**.

plus particula **a** (al II-lea), iar la feminin precedate de articolul posesiv **a** şi urmate de articolul enclitic **-a** (a III-a). Cifrele romane: X = 10; V = 5; L = 50; C = 100; D=500; M = 1000.

Ex.: 1996 = MCMXCVI

Funcţii sintactice

Numeralele pot avea următoarele funcţii sintactice:

a) SUBIECT: Au plecat şapte.
Amândoi citesc.
Al treilea scrie.

b) NUME PREDICATIV: Ea este a doua din clasă.
Caietele sunt ale celor doi.
Câştigul lui era întreit.

c) ATRIBUT SUBSTANTIVAL GENITIVAL (Caietele amândurora, celor doi, celui de-al treilea erau pe birou.), PREPOZIŢIONAL (Biroul din faţa celor doi, de lângă al doilea este nou.), APOZIŢIONAL (Acela, adică al treilea, a luat un zece la matematică.).

d) ATRIBUT ADJECTIVAL (acordat): Ambele fete erau frumoase.
Cu o putere îndoită se apucă din nou să repete anatomia.
În fiecare clasă câte doi elevi fac de serviciu.

e) COMPLEMENT DIRECT (Ajut-o pe cea de-a treia; Pe al doilea nu-l cunosc). COMPLEMENT INDIRECT (Am dăruit celor doi câte un stilou.), COMPEMENT DE AGENT (Erai aşteptată zilnic de câte doi.).

f) COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL: DE LOC (Merg la cei doi.), DE TIMP (A venit la şcoală la trei.), DE MOD (Munceşte cât trei.), DE CAUZĂ (N-am ajuns la timp din cauza celui de-al treilea.), CONCESIV (În ciuda celor doi tot vin.), CONDIŢIONAL (În locul celor doi, aş tăcea.).

Obs.: Numeralele cu valoare adverbială sunt complemente circumstanţiale de mod sau de timp. Numeralele cu valoare adjectivală sunt atribute adjectivale.

Valorile şi funcţiile sintactice ale numeralelor

1. Valoare adjectivală
   - cardinale propriu-zise: cinci elevi
   - colective: amândoi elevii
   - multiplicative: câştig întreit
   - distributive: câte doi elevi
   - ordinale: cel de-al treilea copil

   → atribute adjectivale

2. Valoare substantivală
   - cardinale propriu-zise
   - colective
   - distributive
   - ordinale

   → subiect, nume predicativ, complement, atribut prepoziţional, atribut genitival.

3. Valoare adverbială
   - multiplicative: a câştigat îndoit
   - adverbiale (de repetiţie): a scris o dată (de două ori...)

   → complemente

Locuţiuni numerale

- sunt îmbinări de două sau mai multe cuvinte, dintre care unul este numeral (cardinal sau ordinal).

Această îmbinare de cuvinte are un sens unitar legat de diferite valori precise sau neprecise ale ideii de număr: gruparea, repetiţia, periodicitatea (sau frecvenţa), depăşirea sau aproximaţia numerică.

Sensul lexical al locuţiunii numerale îl poartă întreaga îmbinare de cuvinte grupată în jurul nucleului ei: numeralul - cuvânt de bază.

Ex.: a) „o sută şi ceva", „treizeci şi mai bine", „peste treizeci şi cinci", „treizeci şi mai mult";

b) „câte patru", „cu câte şapte (odată)";

c) „de trei ori pe (an, lună, zi)".

Unele dintre locuţiunile de mai sus (pct. a) exprimă o depăşire numerică (treizeci şi mai bine). Acestea sunt alcătuite dintr-un numeral cardinal, fie precedat de prepoziţia **peste**, fie urmate de locuţiunile: **şi mai bine, şi ceva, şi mai mult**. Sensul neprecis al acestei depăşiri conferă îmbinării de cuvinte caracter unitar de locuţiune.

Numeralele distributive (de la pct. b) sunt locuţiuni formate din numerale cardinale precedate de adverbul **câte** cu funcţiune distributivă. Elementul de coeziune al acestor îmbinări de cuvinte îl dă sensul de grupare numerică.

Numeralele adverbiale (de la pct. c) sunt locuţiuni alcătuite din substantivele **dată, sau, ori**, precedate de numerale cardinale şi de prepoziţia **de** (cu excepţia **o dată** care nu are prepoziţia **de**).

Aceste locuţiuni exprimă fie repetiţia (o dată, de trei ori), fie periodicitatea sau frecvenţa unei acţiuni. Când exprimă frecvenţa combinaţiilor de al punctul c) li se adaugă prepoziţia **pe** (o dată pe zi, de trei ori pe săptămână).

Obs.: Noţiunile de repetiţie, periodicitate sau frecvenţă numerică, conţinând puternice note adverbiale, legate de caracteristica unei acţiuni, stări sau însuşiri, explică faptul pentru care majoritatea locuţiunilor numerale au valoare adverbială atunci când însoţesc un verb, au valoare adjectivală atunci când însoţesc numele obiectelor.

Locuţiunile numerale au în propoziţie funcţia sintactică (fundamentală) de complement circumstanţial de timp sau de mod, atribut adjectival, nume predicativ...

Ex.: complement circumstanţial de mod:

Calcă <u>de două ori</u> într-un loc şi vrea să aibă spor.

Merg <u>cu câte două</u> (o dată).

TESTE GRILĂ

1. Definiţia: partea de vorbire flexibilă cu înţeles lexical deplin, care exprimă un număr abstract sau concret şi ordinea numerică a obiectelor, aparţine:

a) adverbului; b) adjectivului; c) numeralului.

2. Genul, numărul şi cazul sunt categorii specifice numai:

a) numeralelor cu valoare substantivală şi adjectivală;

b) numeralelor adverbiale; c) numeralelor multiplicative cu valoare adverbială.

3. Numeralele care exprimă repartizarea şi gruparea numerică a obiectelor, sunt:

a) colective; b) distributive; c) fracţionare.

4. Cazul este marcat prin forme proprii numai la numeralul cardinal „unu". La celelalte numerale, cazul este marcat prin:

a) articolul demonstrativ; b) articolul posesiv; c) articolul hotărât.

5. Când numeralul nu este precedat de articolul demonstrativ (Hotărârea celor trei...), cazul genitiv al numeralelor de la doi în sus se exprimă cu ajutorul:

a) articolului posesiv (tată al trei copii); b) prepoziţiei *a* (tată a trei copii);

c) prepoziţiei *la* (tată la trei copii).

6. În enunţul: „Nu pot da învoire decât la trei dintre voi.", prepoziţia „la" ajută la exprimarea cazului:

a) genitiv; b) acuzativ; c) dativ.

7. Numiţi cazul numeralului din enunţul: „Caietele a doi dintre elevi sunt corectate.":

a) dativ; b) genitiv; c) nominativ.

8. Ce valoare morfologică are cuvântul „un doi" din propoziţia: „Am luat un doi la geografie pentru copiat." ?

a) substantiv; b) adverb; c) adjectiv.

9. Numeralul cu valoare adjectivală care determină un substantiv la acuzativ cu prepoziţie se aşează între prepoziţie şi substantivul determinat. În construcţii de tipul: „în trei camere", „din unsprezece elevi", prepoziţia se ia împreună cu:

a) numeralul; b) substantivul determinat; c) sunt admise ambele forme a) şi b).

10. Numeralul unul / una împreună cu alte cuvinte formează locuţiuni sau expresii.

În construcţii de tipul: „Pentru acest concurs am elevi tot unul şi unul.", cuvântul „unul" este din punct de vedere gramatical:

a) numeral; b) element component al unei locuţiuni adjectivale;

c) pronume nehotărât.

11. Numeralele zece, sută, mie, milion, miliard au flexiune asemănătoare cu a substantivelor. variind după număr şi caz şi putându-se articula proclitic şi enclitic. Care sunt formele corecte de G.-D. plural ale numeralelor: zece, sută, mie, milion ?

a) unor zeci / zecilor; unor sute / sutelor; unor mii / miilor; unor milioane / milioanelor;

b) nişte zeci / zecilor; unor sute / sutelor; unor mii / miile; nişte milioane / milioanele;

c) nişte zeci / zecile; nişte sute /sutele; nişte mii / miile; unor milioane / milioanele.

12. Care dintre următoarele variante al numeralelor: 14, 16, 17, 18 sunt admise de normele limbii literare ?

a) patrusprezece, şasesprezece, şaptisprezece, optâsprezece;

b) paisprezece, şaisprezece, şaptesprezece, optsprezece;

c) paişpe, şaişpe, şaptişpe, optâşpe.

13. Atunci când termenul final al unui numeral cardianl compus este „unu", „una", acordul cu un substantiv neutru se face ca în următoarele construcţii:

a) „treizeci şi unu de caiete"; „o sută şi unu de motive" pentru că numeralul „unu" se acordă cu forma de singular a substantivului „caiete";

b) „treizeci şi una de caiete"; „o sută şi una de motive", pentru că numeralul „una"se acordă cu forma de feminin la plural a substantivului „caiet";

c) „treizeci şi una de caiete"; „o sută şi una de motive" pentru că numeralul „una" trebuie să aibă acelaşi gen ca „douăzeci", „sută".

14. Numeralul adverbial corespunzător cardinalului „unu" se scrie astfel:

a) „odată"; b) „o dată"; c) „o-dată".

15. În enunţul: „Am notat o dată importantă în carnetul meu.", cuvântul „o dată" are valoare morfologică de:

a) substantiv; b) numeral; c) adverb.

16. Ce este morfologic „odată" din enunţul: „Ţi-am scris odată, dar am uitat când." ?

a) numeral; b) adverb; c) pronume.

17. Care dintre formulele destinate exprimării operaţiunilor aritmetice este incorectă ?

a) „unu plus unu fac doi"; b) „unu minus unu fac zero";

c) „unu împărţit la unu face unu".

18. Când numărul este exprimat printr-un numeral mai mic de două sute, articolul demonstrativ se acordă în gen cu substantivul determinat (cei o sută de elevi); atunci când numărul este exprimat printr-un numeral de la două sute (inclusiv) în sus, acordul în gen al articolului demonstrativ se face astfel:

a) articolul demonstrativ se acordă obligatoriu cu numeralul (Ai trimis cele două mii de lei.);

b) articolul demonstrativ se acordă obligatoriu cu substantivul determinat (Ai trimis cei două mii de lei.);

c) articolul demonstrativ se poate acorda când cu numeralul, când cu substantivul, în funcţie de accentul pus de vorbitor.

19. Dacă numeralul este format din mii, sute, etc., plus o unitate, acordul articolului demonstrativ se face numai cu:

a) substantivul determinat (cei o mie trei sute treizeci şi opt lei);

b) numeralul (cea o mie trei sute treizeci şi opt lei);

c) sunt admise ambele forme a) şi b).

20. Numeralele: „tustrei", „câteşitrei", „toţi trei", „ambii", „amândoi" sunt numerale:

a) distributive; b) colective; c) adverbiale.

21. Ce valoare are numeralul colectiv „amândouă" din enunţul: „Amândouă revistele conţin indicaţii preţioase." ?

a) adjectivală; b) adverbială; c) substantivală.

22. Numeralele: „un sfert", „două cincimi", „jumătate", „doime", „treime", „zecime", „miime" sunt:

a) numerale distributive; b) numerale fracţionare; c) numerale multiplicative.

23. Numeralul distributiv se construieşte cu ajutorul adverbului „câte", urmat de numeralele cardinale propriu-zise corespunzătoare; uneori construcţia este însoţită de prepoziţia „cu" plasată:

a) numai în faţa adverbului: „cu câte una", „cu câte cinci";

b) numai între numeral şi adverb: „câte cu unu", „câte cu cinci";

c) sunt admise ambele tipuri de construcţii.

24. Numeralul ordinal corespunzător numeralului cardinal „opt" este:
a) „al optălea"; b) „al optulea"; c) sunt admise ambele forme a) şi b).

25. Arătând în ce proporţii creşte o cantitate sau o calitate, numeralele multiplicative au valori:
a) adjectivale; b) adverbiale;
c) adjectivale sau adverbiale, în funcţie de cuvântul determinat.

26. Prima zi a oricărei luni se exprimă astfel:
a) „întâi decembrie"; b) „unu decembrie"; c) sunt admise ambele construcţii a) şi b).

27. Numeralele ordinale: „întâiul" şi „primul" se scriu la nominativ şi acuzativ plural:
a) cu doi „-i", pentru că ele se folosesc numai la forma articulată;
b) cu un singur „-i" pentru că ele se folosesc numai la forma nearticulată;
c) sunt admise ambele construcţii.

28. Care dintre următoarele forme ale numeralelor ordinale corespunzătoare numeralelor cardinale: cinci, şase, şapte, nouă sunt admise de normele limbii literare:
a) al cincelea, al şeasilea, al şeaptilea, al noolea;
b) al cincelia, al şasilea, al şaptilea, al noălea;
c) al cincilea, al şaselea, al şaptelea, al nouălea.

29. Care dintre următoarele variante al numeralelor cardinale: 11, 12 sunt admise de normele limbii literare ?
a) unşpe, doişpe; b) unsprezece, doisprezece; c) unusprezece, doişpce.

30. Numeralele ordinale corespunzătoare numeralelor cardinale: sută, milion se pronunţă şi se scriu corect astfel:
a) al o sutălea, a o suta; al milionulea; b) a suta, al un milionulea;
c) sunt admise ambele construcţii a) şi b).

31. Numeralul ordinal corespunzător cardinalului „şaizeci de mii" este:
a) al şaizecilea miilea; b) al şaizeci de mii; c) al şaizeci miilea.

32. Substantivele care însoţesc numeralele cardinale de la 20 în sus se leagă de acestea:
a) prin prepoziţia „de" (douăzeci şi patru de candidaţi);
b) fără prepoziţia „de" (douăzeci şi patru candidaţi);
c) sunt admise ambele forme a) şi b).

33. Prepoziţia se ia cu numeralul numai când acesta are:
a) valoare adjectivală (Pe al doilea elev nu-l cunosc.);
b) valoare substantivală (Pe al doilea l-am văzut la bibliotecă.);
c) sunt admise ambele tipuri de construcţii a) şi b).

34. Numeralele ordinale de la doi în sus care însoţesc şi determină un substantiv se construiesc cu sau fără articol posesiv ?
a) cu articol posesiv („clasa a doua", „ziua a patra");
b) fără articol posesiv („clasa doua", „ziua patra");
c) sunt admise ambele tipuri de construcţii a) şi b).

35. Numeralul ordinal „întâi" are la feminin singular următoarele forme:
a) întâia (N.-Ac.), întâii (G.-D.); b) întâi (N.-Ac.), întâei (G.-D.);
c) întâi (N.-Ac.), întâiei (G.-D.).

36. Construcţia: „clasa întâi":
a) este incorectă pentru că numeralul nu este articulat;
b) este corectă deoarece folosit după substantiv nu se articulează;
c) este corectă deoarece numeralul „întâi" poate fi folosit articulat sau nearticulat după substantiv.

37. Numeralul „întâi(ul)" are flexiune de gen, număr şi caz şi se articulează hotărât:
a) când apare singur sau când precedă un substantiv; b) când apare după substantiv;
c) sunt admise ambele forme a) şi b).

38. Numeralul cardinal din următoarea construcţie se scrie cu sau fără „-l" final ?
a) „până la unul", după modelul: „cu unul", „de unul singur", „tot unul şi unul";
b) „până la unu" când are sensul: „până la ora unu", dar „până la unul" când are sensul „până la ultimul";
c) „până la unu", după modelul: „unu", „treizeci şi unu", „o sută unu".

39. La numeralele compuse marca numeralului ordinal („-lea" pentru masculin" şi „-a" pentru feminin) primeşte numai:
a) ultimul numeral component al compusului, indiferent dacă e unitate, zece, sută, mie, etc. (al o sută douăzecilea);
b) primul numeral component al compusului (al o sutălea douăzeci);
c) şi primul şi ultimul numeral component al compusului (al o sutălea douăzecilea).

40. Numărul întreg este legat de cel fracţionar:
a) prin „şi" (patru ore şi un sfert; o milă şi jumătate);
b) fără „şi" (patru ore un sfert; o milă jumătate);
c) sunt admise ambele construcţii.

41. În construcţia: „Nu ştiam nici pe sfert (pe jumătate) cât el.", locuţiunile: „pe sfert", „pe jumătate" au valoare:
a) pronominală; b) adverbială; c) adjectivală.

42. Care dintre următoarele construcţii constituie formula corectă de exprimare a orei ?
a) „ora două şi douăsprezece";
b) ora două şi doisprezece minute"; numeralele de la unu la nouăsprezece nu funcţionează ca atribute adjectivale;
c) „ora două şi douăsprezece minute"; numeralele de la unu la nouăsprezece funcţionează ca atribute adjectivale.

43. În enunţul: „Salariul bugetarilor a crescut cu un procent de şase la sută.", substantivul „procent" este folosit corect alături de numeral ?
a) este folosit incorect, deoarece conţinutul formulei „la sută" face inutilă prezenţa substantivului „procent" (construcţia e un pleonasm);
b) este folosit corect, pentru că numeralul determină în mod normal un substantiv;
c) construcţia este incorectă deoarece expresia „la sută" trebuie notată în formula „%".

44. Numeralele „unu" şi „doi" intră în structura unor expresii şi locuţiuni cu valoare adjectivală, adverbială sau verbală.
În enunţul: „Ea ţinea una şi bună: că fată ca fata ei nu mai există.", locuţiunea „ţinea una şi bună" este:
a) locuţiune adjectivală; b) locuţiune adverbială; c) locuţiune verbală.

45. Numeralele „una" şi „două" pot forma diferite combinaţii având valoare adverbială cu diferite sensuri. În enunţul: „Nu-i el omul care să se dea bătut cu una, cu două.", construcţia „cu una, cu două" are sensul:
a) „uşor, repede"; b) „pe neaşteptate, fără multă vorbă"; c) „mereu, continuu".

46. Numeralul multiplicativ însoţind un substantiv, cu care se acordă în gen, număr şi caz (eforturi întreite), are valoare adjectivală şi funcţia de atribut; folosit pe lângă un verb (A câştigat înzecit), are valoare adverbială şi funcţie de complement circumstanţial; dar prin articulare (întreitul...) numeralul multiplicativ devine:

a) adjectiv; b) substantiv; c) verb.

47. Neologismele „dublu" şi „triplu" sunt sinonimele numeralelor:

a) multiplicative: „îndoit", „întreit"; b) ordinale: „al doilea", „al treilea";

c) cardinale: „doi", „trei".

48. Numeralele cardinale de la 11 la 19 şi cele care exprimă numărul zecilor (20, 30, 80, etc.) se scriu:

a) într-un cuvânt pentru că se construiesc prin contopire;

b) separat deoarece se construiesc prin juxtapunere;

c) sunt admise ambele construcţii.

49. Locuţiunile: „o sută şi ceva", „treizeci şi mai bine", „peste treizeci şi cinci", „cu câte şapte (odată)", „de trei ori pe (an)" sunt:

a) locuţiuni adverbiale; b) locuţiuni substantivale; c) locuţiuni numerale.

50. Sensul lexical al locuţiunii numerale îl poartă întreaga îmbinare de cuvinte grupată în jurul nucleului ei: numeralul - cuvânt de bază. Locuţiunile: „o sută şi ceva", „patruzeci şi mai bine" exprimă:

a) o depăşire numerică; b) o grupare numerică;

c) repetiţia, periodicitatea sau frecvenţa numerică.

EXERCIŢII

1. Analizaţi numeralele din textele de mai jos; indicaţi structura (modul de formare), flexiunea (genul şi cazul) şi funcţia sintactică a fiecăruia:

a) „Iar marţi de dimineaţă puse tarniţele şi desagii pe cai şi legându-i frumuşel cu căpăstrul pe cel de-al doilea de coada celui dintâi, pe cel de-al treilea de coada celui de-al doilea; pe cel de-al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă muntenii."

b) „Povestea ceea: Un nebun aruncă o piatră în baltă şi zece cuminţi n-o pot scoate."

c) „Ia, am fost şi eu [...] o bucată de humă însufleţită din Humuleşti, care nici frumos până la douăzeci de ani, nici cuminte până la treizeci şi nici bogat până la patruzeci nu m-am făcut."

d) „Odată, venind părintele Duhu supărat foc de la mânăstire, ne dete la regula de trei tema următoare: -Dacă o para luată pe nedreptul îţi mănâncă o sută drepte, apoi şase mii de lei (leafa mea pe an), care mi-a oprit-o starinţul Neonil, pe nedreptul, câte parale drepte vor mânca de la Mânăstirea Nemţului ?"

e) „Douăzeci şi patru de milioane de parale, cinstite părinte sau şase sute de mii de lei, răspunse unul dinte noi."

f) „Pesemne păcatele mele cele mari şi grele m-au aruncat aici, să învăţ nişte ţopârlani sălbatici. Mai fericit erai de o mie de ori să..."

g) „Şi încă una: de şaizeci şi mai bine de ani, de când slujesc preoţia, voi aveţi să mă învăţaţi tipicul, pui de năpârcă ce sunteţi ?"

(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

2. Scrieţi în litere numeralele cardinale corespunzătoare numerelor: 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 25, 138 şi explicaţi modul de formare; indicaţi variantele pe care le au unele dintre ele şi explicaţi-le.

3. Formaţi numeralele ordinale corespunzătoare: 1, 5, 6, 8, 12, 14, 101; arătaţi în scris, pentru fiecare, formele distincte de gen; analizaţi elementele componente.

4. Alcătuiţi propoziţii în care numeralul „al şaptelea" să aibă funcţie de subiect, nume predicativ, complement indirect şi atribut în genitiv.

5. Corectaţi şi explicaţi greşelile existente în construcţiile următoare: douăzeci şi unu de eleve; 100 de poezii aparţinând a 33 poeţi ardeleni; Şaizeci elevi au plecat la munte; (Au participat) reprezentanţi ai 21 de state; în seara celei de-a cincea zi; rezultatul celui de-al doilea (concurs); rezoluţia celei de-a patra sesiuni.

6. Declinaţi în propoziţii numeralele: amândoi, întâ ia, întâiul, cel de-al optulea, cel dintâi.

7. De la numeralul cardinal „trei" formaţi numeralele ordinal, colectiv, adverbial, distributiv, multiplicativ şi fracţionar corespunzătoare şi arătaţi modul cum s-au format şi elementele componente; enumeraţi şi exemplificaţi pentru fiecare tip valorile morfologice şi funcţiile sintactice corespunzătoare.

8. Completaţi locurile libere cu numeralele „întâia" sau „prima" şi alcătuiţi propoziţii; explicaţi ortografia numeralelor şi funcţia lor:

al ..... clase; al ..... poieni; a ..... coline; a ..... zile; ale ..... opere.

9. Declinaţi în propoziţii numeralul „doi" (cu valoare substantivală) şi precizaţi funcţiile sintactice îndeplinite în propoziţie.

10. a) Formaţi numeralele ordinale de la următoarele numerale cardinale: şase, opt, zece, optsprezece, douăzeci şi cinci, treizeci, un milion. Arătaţi din ce se compun numeralele ordinale pentru masculin şi pentru feminin.

b) Alcătuiţi propoziţii în care numeralele al şaselea, al optulea să fie la genitiv, cu funcţie de atribut genitival, iar alte exemple în care să aibă funcţie de nume predicativ.

11. Alcătuiţi o scurtă compunere în care să folosiţi numeralul întâiul / întâia; primul / prima la diferite cazuri şi numere (N. Ac. G. D. - sg. pl.).

12. Construiţi propoziţii cu sinonimele neologice ale numeralelor:

a) multiplicative: îndoit, întreit, împătrit, încincit;

b) colective: amândoi, amândouă (amândurora);

c) adverbiale: de două ori, de trei ori;

d) ordinale: al doilea, al treilea.

13. Numeralele au valori neprecise când exprimă o aproximaţie numerică, depăşirea cifrei rotunde, periodicitatea unei acţiuni. Exemplificaţi şi explicaţi redarea acestor valori.

14. Construiţi câte o propoziţie în care să folosiţi după substantivul „clasa" numeralele ordinale: întâi, a treia, a opta, a zecea, a unsprezecea, a douăsprezecea (scrise cu cifre romane) şi numeralele al optsprezecelea şi al douăzecilea, după substantivul „secolul".

VERBUL

Definiţie: Parte de vorbire flexibilă (se conjugă); exprimă acţiuni, stări, posesia, necesitatea, posibilitatea, voinţa, dorinţa, existenţa.

Clasificare:

- verbe
  - *tranzitive* (pot avea complement direct): **a vedea, a mânca, a şti.**
    Ex.: Văd un film.
    O văd pe Dana venind.
  - *intranzitive* (nu pot avea complement direct): **a merge, a sta, a dormi. a muri.**
    Ex.: Doarme mult.
    Stăm pe bancă.
- verbe
  - *predicative* (fac predicat verbal): **a desena, a iubi, a face, a vedea.**
    Ex.: El desenează.
    Diana iubeşte muzica.
  - *nepredicative* (copulative - fac predicat nominal împreună cu un nume predicativ): **a fi, a deveni, a părea, a ajunge, a însemna, a se face, a ieşi, a se chema, a se numi. a rămâne** (unele verbe pot fi predicative şi copulative - în funcţie de context: **a fi, a părea. a ajunge**).

Ex.:

a fi	Este în sală.	(verb predicativ)
	Am fost la Predeal.	(verb predicativ)
	Este mic şi blond.	(verb copulativ)

a ajunge	A ajuns în gară la ora 3.	(verb predicativ)
	A ajuns celebru.	(verb copulativ)

a ieşi	Au ieşit la cumpărături.	(verb predicativ)
	Au ieşit farmacişti în şase luni.	(verb copulativ)

a rămâne	A rămas acasă cu bunicul.	(verb predicativ)
	A rămas corigent la chimie.	(verb copulativ)

Verbul **a deveni** este mereu copulativ.

Ex.: Au devenit adolescenţi.

- verbe *auxiliare* (ajutătoare) - ajută la formarea unor moduri şi timpuri compuse, precum şi a diatezei pasive.

Ex.: **a avea** - indicativ perfect compus;

a fi - indicativ viitor anterior; conjunctiv perfect; condiţional optativ perfect: infinitiv perfect; diateza pasivă; prezumtiv;

a vrea - indicativ viitor simplu, viitor anterior; prezumtiv.

- verbe
  - *personale*: **a sta, a şti, a învăţa, a zice.**
  - *impersonale*: **a tuna, a ninge; a se zice, a se spune.**
  - *unipersonale* (au numai persoana a III-a): **a se înnopta, a trebui.**

Unele verbe personale nu au paradigma completă (**a oua, a mieuna**) sau sunt unipersonale.

Verbele impersonale sunt numai unipersonale (persoana a III-a).

Locuţiuni verbale: **a pune la cale, a o lăsa baltă, a rupe tăcerea, a duce dorul, a-şi băga minţile-n cap, a învăţa pe de rost, a trage pe sfoară, a da de ştire, a băga de seamă, a-şi aduce aminte, a o lua razna.**

Obs.: Cuvintele din locuţiuni nu se analizează separat.

Categorii morfologice: conjugare, diateză, mod, timp, persoană, număr

Diateza - este forma verbală prin care se exprimă raportul dintre acțiune și subiectul gramatical.

Verbele pot fi la trei diateze < *activă*, *pasivă*, *reflexivă*

Diateza activă - acțiunea este făcută de subiectul gramatical și suportată de complementul direct sau complementul indirect.

Ex.: Elevii învață,/ părinții știu,/ bunicii apreciază./
Dana desenează o girafă.
Mihai știe ceva despre dinozauri.

Diateza pasivă - subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de subiectul logic (complement de agent); se formează cu ajutorul verbului **a fi** - auxiliar.

Ex.: Ghioceii au fost culeși de Ioana.
Mașina a fost reparată de mecanic.
Dumnezeu este slăvit de toți credincioșii.

Diateza reflexivă - subiectul gramatical face acțiunea și tot el o suportă; are ca semn distinctiv folosirea pronumelui personal cu valoare reflexivă la persoanele I, II și a pronumelui reflexiv la persoana a III-a.

Ex.: Îmi amintesc de copilărie.
Tu nu îți aduci aminte.
Ea se uită la flori.
Noi ne gândim la viitor, / voi vă gândiți la prezent, / ele se imaginează extraterestre.

Formele pronominale care precedă verbul la diateza reflexivă sunt neaccentuate, în dativ sau acuzativ. Neavând funcție sintactică aceste pronume nu pot fi repetate prin formele accentuate, ca la conjugarea activ pronominală.

Ex.: Eu mă gândesc pe mine. = nu este corect
Eu mă spăl pe mine. | sunt corecte
Eu te spăl pe tine. |

Verbele reflexive: **a se teme, a se gândi, a se ruga, a se sui, a se duce, a se apropia, a se uita, a se așeza, a-și bate capul** - multe dintre aceste verbe au și forme la diateza activă, dar au alte sensuri (a uita = a se uita; a ruga = a se ruga).

Verbele reflexive pot fi personale sau impersonale (**a-și aminti, a-și închipui, a se zice, a-și lua seama**...); verbele reflexive impersonale se construiesc numai cu pronumele reflexiv în acuzativ: **se cuvine, se spune, se zice, se pare, se poate, se înserează, se vede**; ele sunt, de fapt, expresii verbale impersoanale reflexive, iar subiectul lor nu este autorul acțiunii.

Ex.: Se spun multe.

Modul - forma pe care o ia verbul pentru a caracteriza o acțiune ca reală, realizabilă, posibilă, în trecut, prezent sau viitor, dorită sau condiționată de o altă acțiune.

Modurile verbului sunt < *personale*, *nepersonale*

Modurile personale: indicativul, imperativul, conjunctivul, condițional - optativul își schimbă forma după persoană și sunt predicative.

Ex.: Tu pleci, / ea ar fi rămas.
Du-te, / ei să rămână.

Modurile nepersonale sunt și nepredicative: infinitiv, participiu, gerunziu, supin.

Ex.: Fiecare învață meseria de a trăi, existând.
Era frumoasă de nespus.
Este de admirat.

A fost lăudat, nu criticat. (participiul verbelor **a lăuda** şi **a critica** intră în formarea diatezei pasive).

Avea o privire stinsă.

Formele de infinitiv, participiu, gerunziu, supin pot avea diferite funcţii sintactice: subiect, atribut adjectival, atribut verbal, nume predicativ, complemente, element predicativ suplimentar, dar nu pot forma predicat (sunt nepredicative).

Timpul - exprimă momentul în care se realizează acţiunea verbului - trecut, prezent, viitor. Trecutul are diferite forme: imperfect, perfect simplu, perfect compus, mai mult ca perfect. Modul indicativ are şapte timpuri (prezent, imperfect, perfect simplu, perfect compus, mai mult ca perfect, viitor simplu, viitor anterior); conjunctivul are două timpuri (prezent, perfect); condiţional - optativul are două timpuri (prezent, perfect); imperativul exprimă numai acţiuni cu formă de prezent; dintre modurile nepredicative, infinitivul are forme de prezent (**a şti**) şi de perfect (**a fi ştiut**).

Verbul are trei **persoane** (persoana I care vorbeşte, persoana a II-a cu care se vorbeşte, persoana a III-a despre care se vorbeşte) la cele două **numere** (singular şi plural).

În limba română nu este obligatorie exprimarea subiectului alături de forma verbală. Desinenţele verbului includ la persoanele I şi a II-a ideea nominală.

Ex.: (eu) scriu ° (tu) scrii ° (el) scrie
(noi) scriem ° (voi) scrieţi ° (ele) scriu

Conjugarea verbului - reprezintă totalitatea formelor unui verb într-un sistem organizat pe moduri, timpuri, persoane, numere, în funcţie de diateză şi de terminaţia infinitivului. Flexiunea verbului se numeşte conjugare; în funcţie de terminaţia - desinenţă a infinitivului.

Verbul cunoşte patru conjugări:
- *I*: în **-a** (a crea, a educa)
- *a II-a*: în **-ea** (a vedea, a plăcea)
- *a III-a*: în **-e** (a merge, a face)
- *a IV-a*: în
  - **-i** (a iubi)
  - **-î** (a urî)

Formele verbale sunt simple sau compuse. Cele compuse se realizează cu ajutorul verbelor auxiliare (**a fi, a avea, a voi**). Într-o formă verbală desprindem un radical, vocală caracteristică, desinenţe.

Ex.: Voi adunaserăţi multe flori.
adun = radical;
a = vocală caracteristică pentru conjugarea I;
serăţi = desinenţa de mai mult ca perfect, persoana a II-a, plural.

Exemplu de conjugare: verbul **a lăuda**.

Diateza activă

Indicativ:

Prezent	Imperfect	Perfect simplu	Perfect compus
eu laud	eu lăudam	eu lăudai	eu am lăudat
tu lauzi	tu lăudai	tu lăudaşi	tu ai lăudat
el(ea) laudă	el(ea) lăuda	el(ea) lăudă	el(ea) a lăudat
noi lăudăm	noi lăudam	noi lăudarăm	noi am lăudat
voi lăudaţi	voi lăudaţi	voi lăudarăţi	voi aţi lăudat
ei (ele) laudă	ei (ele) lăudau	ei (ele) lăudară	ei (ele) au lăudat

Mai mult ca perfect	Viitor simplu	Viitor anterior
eu lăudasem	eu voi lăuda	eu voi fi lăudat
tu lăudaseşi	tu vei lăuda	tu vei fi lăudat
el(ea) lăudase	el(ea) va lăuda	el(ea) va fi lăudat
noi lăudaserăm	noi vom lăuda	noi vom fi lăudat
voi lăudaserăţi	voi veţi lăuda	voi veţi fi lăudat
ei(ele) lăudaseră	ei(ele) vor lăuda	ei(ele) vor fi lăudat

Imperativ
- formă afirmativă: Laudă! Lăudaţi!
- formă negativă: Nu lăuda! Nu lăudaţi!

Conjunctiv

Prezent	Perfect
eu să laud	eu aş fi lăudat
tu să lauzi	tu ai fi lăudat
el(ea) să laude	el(ea) ar fi lăudat
noi să lăudăm	noi am fi lăudat
voi să lăudaţi	voi aţi fi lăudat
ei(ele) să laude	ei(ele) ar fi lăudat

Infinitiv a lăuda
Participiu lăudat, lăudată, lăudaţi, lăudate
Gerunziu lăudând
Supin de lăudat

Diateza pasivă

Indicativ

Prezent	Imperfect	Perfect simplu
eu sunt lăudat(ă)	eu eram lăudat(ă)	eu fusei lăudat(ă)
tu eşti lăudat(ă)	tu erai lăudat(ă)	tu fuseşi lăudat(ă)
el(ea) este lăudat(ă)	el(ea) era lăudat(ă)	el(ea) fuse lăudat(ă)
noi suntem lăudaţi(te)	noi eram lăudaţi(te)	noi fuserăm lăudaţi(te)
voi sunteţi lăudaţi(te)	voi eraţi lăudaţi(te)	voi fuserăţi lăudaţi(te)
ei(ele) sunt lăudaţi(te)	ei(ele) erau lăudaţi(te)	ei(ele) fuseră lăudaţi(te)
Perfect compus	Mai mult ca perfect	Viitor simplu
eu am fost lăudat(ă)	eu fusesem lăudat(ă)	eu voi fi lăudat(ă)
tu ai fost lăudat(ă)	tu fusesei lăudat(ă)	tu vei fi lăudat(ă)
el(ea) a fost lăudat(ă)	el(ea) fusese lăudat(ă)	el(ea) va fi lăudat(ă)
noi am fost lăudaţi(te)	noi fuseserăm lăudaţi(te)	noi vom fi lăudaţi(te)
voi aţi fost lăudaţi(te)	voi fuseserăţi lăudaţi(te)	voi veţi fi lăudaţi(te)
ei(ele) au fost lăudaţi(te)	ei(ele) fuseseră lăudaţi(te)	ei(ele) vor fi lăudaţi(te)

Viitor anterior
eu voi fi fost lăudat(ă)
tu vei fi fost lăudat(ă)
el(ea) va fi fost lăudat(ă)
noi vom fi fost lăudaţi(te)
voi veţi fi fost lăudaţi(te)
ei(ele) vor fi fost lăudaţi(te)

Imperativ
- formă afirmativă: II sg. - Fii lăudat(ă) !
  II pl. - Fiţi lăudaţi(te) !
- formă negativă: II sg. - Nu fi lăudat(ă) !
  II pl. - Nu fiţi lăudaţi(te) !

Conjunctiv

Prezent	Perfect
eu să fiu lăudat(ă)	eu să fi fost lăudat(ă)
tu să fii lăudat(ă)	tu să fi fost lăudat(ă)
el(ea) să fie lăudat(ă)	el(ea) să fi fost lăudat(ă)
noi să fim lăudaţi(te)	noi să fi fost lăudaţi(te)
voi să fiţi lăudaţi(te)	voi să fi fost lăudaţi(te)
ei(ele) să fie lăudaţi(te)	ei(ele) să fi fost lăudaţi(te)

Condiţional - optativ

Prezent	Perfect
eu aş fi lăudat(ă)	eu aş fi fost lăudat(ă)
tu ai fi lăudat(ă)	tu ai fi fost lăudat(ă)
el(ea) ar fi lăudat(ă)	el(ea) ar fi fost lăudat(ă)
noi am fi lăudaţi(te)	noi am fi fost lăudaţi(te)
voi aţi fi lăudaţi(te)	voi aţi fi fost lăudaţi(te)
ei(ele) ar fi lăudaţi(te)	ei(ele) ar fi fost lăudaţi(te)

Infinitiv a fi lăudat(ă, ţi, te) de cineva
Participiu fost lăudat, foşti lăudaţi, fostă lăudată, foste lăudate
Gerunziu fiind lăudat(ă, ţi, te)
Supin nu are formă

Diateza reflexivă

Indicativ

Prezent	Imperfect	Perfect simplu	Perfect compus
eu mă laud	eu mă lăudam	eu mă lăudai	eu m-am lăudat
tu te lauzi	tu te lăudai	tu te lăudaşi	tu te-ai lăudat
el(ea) se laudă	el(ea) se lăuda	el(ea) se lăudă	el(ea) s-a lăudat
noi ne lăudăm	noi ne lăudam	noi ne lăudarăm	noi ne-am lăudat
voi vă lăudaţi	voi vă lăudaţi	voi vă lăudarăţi	voi v-aţi lăudat
ei(ele) se laudă	ei(ele) se lăudau	ei(ele) se lăudară	ei(ele) s-au lăudat

Mai mult ca perfect	Viitor simplu	Viitor anterior
eu mă lăudasem	eu mă voi lăuda	eu mă voi fi lăudat
tu te lăudaseşi	tu te vei lăuda	tu te vei fi lăudat
el(ea) se lăuda se	el(ea) se va lăuda	el(ea) se va fi lăudat
noi ne lăudaserăm	noi ne vom lăuda	noi ne vom fi lăudat
voi vă lăudaserăţi	voi vă veţi lăuda	voi vă veţi fi lăudat
ei(ele) se lăudaseră	ei(ele) se vor lăuda	ei(ele) se vor fi lăudat

Imperativ
formă afirmativă: II sg. - Laudă-te!
II pl. - Lăudaţi-vă!
formă afirmativă: II sg. - Nu te lăuda!
II pl. - Nu vă lăudaţi!

Conjunctiv

Prezent	Perfect
eu să mă laud	eu să mă fi lăudat
tu să te lauzi	tu să te fi lăudat
el(ea) să se laude	el(ea) să se fi lăudat
noi să ne lăudăm	noi să ne fi lăudat
voi să vă lăudaţi	voi să vă fi lăudat
ei(ele) să se laude	ei(ele) să se fi lăudat

Condiţional - optativ

Prezent	Perfect
eu m-aş lăuda	eu m-aş fi lăudat
tu te-ai lăuda	tu te-ai fi lăudat
el(ea) s-ar lăuda	el(ea) s-ar fi lăudat
noi ne-am lăuda	noi ne-am fi lăudat
voi v-aţi lăuda	voi v-aţi fi lăudat
ei(ele) s-ar lăuda	ei(ele) s-ar fi lăudat

Infinitiv a se lăuda (cu pronumele în acuzativ)

(a-şi lăuda = devine activ - pronominal, cu pronumele în dativ, iar îşi are funcţie sintactică de complement indirect)

Participiu nu are formă

Gerunziu lăudându-mă -ne
-te -vă
-se -se

Supin nu are formă

Conjugaţi pe aceste modele verbele: a iubi, a fi educat, a-şi aminti.

MODELE DE ANALIZĂ

Ioana citeşte [1]/ şi este instruită. [2]/

Lucrarea i-a fost apreciată unanim de colegi.

Eu am uitat, [1]/ tu nu-ţi aduci aminte. [2]/

Ea se gândeşte, [1]/ el îşi aminteşte. [2]/

citeşte = predicat verbal / verb pred. conjugarea IV, diateza activă, mod indicativ, timp prezent, persoana a III-a, nr. singular.

este instruită = predicat nominal / verbul copulativ „a fi", conjugarea IV, diateza activă, mod indicativ, timp prezent, persoana a III-a, nr. singular + numele predicativ „instruită" / adjectiv provenit din participiu, variabil, acordat în gen, nr. şi caz cu substantivul (feminin, singular, nominativ), grad de comparaţie pozitiv.

a fost apreciată = predicat verbal / verb predicativ „a aprecia", conjugarea I, diateza pasivă, mod indicativ, timp perfect compus, persoana a III-a, nr. singular, gen feminin, formă afirmativă.

am uitat = predicat verbal / verb predicativ, conjugarea I, diateza activă, mod indicativ, timp perfect compus, persoana I, nr. singular, formă afirmativă.

nu-ţi aduci aminte = predicat verbal / locuţiune verbală, diateză reflexivă, a-şi aduce aminte, formă negativă (locuţiunea verbală nu se analizează; verbul din locuţiune este la modul indicativ, perosoana a II-a, nr. singular, diateza reflexivă, cu pronumele personal cu valoare reflexivă la persoana a II-a, singular, dativ).

se gândeşte = predicat verbal / verb predicativ, conjugarea IV, diateza reflexivă cu pronumele reflexiv, persoana a III-a, nr. singular, formă neaccentuată, caz acuzativ, mod indicativ, timp prezent, persoana a III-a, nr. singular.

îşi aminteşte = predicat verbal / verb predicativ, conjugarea IV, diateza reflexivă cu pronumele reflexiv, persoana a III-a, nr. singular, formă neaccentuată, cazul dativ, mod indicativ, timp prezent, persoana a III-a, nr. singular.

Expresii verbale unipersonale prin formă şi impersonale prin conţinut

- sunt formate
  - a) cu verbul „a fi" (copulativ) + un adverb (formează predicat nominal).
  - b) din verbe pronominale cu formă de persoana a III-a singular (formează predicat verbal)

a) e bine, e lesne, e aşa, e greu, e sigur, e / nu e / uşor, e posibil, e imposibil ...

b) se zice, se spune, se întâmplă, se zvoneşte ...

Când aceste expresii verbale impersonale nominale sau expresii verbale impersonale reflexive se află într-o propoziţie regentă, cer subiectiva, pentru că subiectul lor nu poate fi personal.

Ex.: E bine [1]/să ştii.

Se zice [1]/ că a câştigat.

e bine = predicat nominal / expresie verbală impersonală nominală formată din: verbul copulativ „a fi", conjugarea IV, diateza activă, mod indicativ, timp prezent, persoana a III-a, singular, formă unipersonală, impersonală + nume predicativ / adverb de mod, simplu, pozitiv.

se zice = predicat verbal / expresie verbală predicativă reflexivă provenită din verbul „a se zice", conjugarea III, diateza reflexivă, mod indicativ, timp prezent, persoana a III-a, nr. singular, formă unipersonală şi impersonală.

P.N. S.

E lesne de înţeles. subiect / verb predicativ, conjugarea III, diateza activă, mod supin.

Predicaţia - este o caracteristică a verbului şi se referă la funcţia sintactică, dar şi la valoarea lui semantică.

Verbele predicative fac predicat verbal (la diateza activă, pasivă, reflexivă)

Verbul la diateza pasivă este întotdeauna predicat verbal (verbul **a fi** este auxiliar).

Ex.: Uşa a fost reparată. (verbul **a fi** - copulativ + nume predicativ)

Uşa a fost reparată astăzi de bunicul. (verbul **a fi** este auxiliar; verbul de conjugat **a repara** este la diateza pasivă; dovadă prezenţa complementului de agent „de bunicul")

În primul exemplu imformaţia era parţială (uşa a fost reparată), în exemplu 2, informaţia este complexă şi se insistă pe autorul logic al acţiunii - complement de agent.

Verbele copulative au nevoie de un nume predicativ pentru a exprima o însuşire, o caracteristică sau o determinare predicativă.

Ex.: Părea trist.

Erau blânzi şi buni.

A devenit inginer agronom.

A rămas /cum îl ştiai.

A ajuns de nerecunoscut.

Şi alte părţi de vorbire pot avea valoare verbală: interjecţia predicativă şi adverbul predicativ.

Ex.: „Şi pupăza zbârr! pe o dugheană ..."

„Dar iată-l. E vodă, ..."

- Probabil [1]/că vine?

- Desigur.

zbârr = predicat verbal / interjecţie predicativă

iată = predicat verbal / interjecţie predicativă

desigur = predicat verbal / adverb predicativ

Rolul stilistic al verbului

Predicaţia face ca verbul să fie partea de vorbire cea mai importantă în cadrul comunicării.

Exprimă acţiuni reale, realizabile, posibile sau dorite, existenţa sau inexistenţa, durabilitatea, perisabilitatea.

Prezentul etern sau istoric capătă valori stilistice; perfectul simplu şi imperfectul sunt timpuri narative; perfectul simplu adaugă şi valoare regională. Sinonimia sau antinomia, precum şi omonimia sporesc încărcătura stilistică a unui text.

Verbul intră în formarea diferitelor imagini şi modalităţi stilistice: alegoria, comparaţia, repetiţia, enumeraţia, antiteza, personificarea, gradaţia; verbele onomatopeice dinamizează, dar adaugă şi ideea că lumea este complexă şi în comuniune cu toate regnurile.

Numărul mare de verbe dau caracter dinamic, uneori ritmat unei proze, sau asigură originalitatea unor elemente prozodice (ritm, rimă).

Stilurile funcţionale ale limbii române (artistic, ştiinţific, publicistic, juridic şi administrativ) se caracterizează şi în funcţia de predicaţie (folosirea unor moduri şi timpuri în stilul ştiinţific sau în cel administrativ - juridic).

Ex.: „Ea nu avea greutate, ca respirarea
Râzândă şi plângândă cu lacrimi mari
era sărată ca sarea
slăvită la ospeţe de barbari."
(N. Stănescu)

„De-atâtea nopţi aud plouând
Aud materia plângând...
Sunt singur, şi mă duce-un gând
Spre locuinţele lacustre."
(G. Bacovia)

„A cunoaşte, a iubi,
Înc-odată iar şi iară,
a cunoaşte-nseamnă iarnă,
a iubi e primăvară."
(L. Blaga)

„-Enigel, Enigel,
Ţi-am adus dulceaţă, iacă,
Uite fragi, ţie dragi
Ia-i şi toarnă-i în puiacă."
(I. Barbu)

„Căci amândoi vom fi cuminţi
Vom fi voioşi şi teferi
Vei pierde dorul de părinţi
Şi visul de luceferi."
(M. Eminescu)

„Mitul acesta al fericirii prin iubire, al acestei iubiri descrise aici... n-a încetat şi nu va înceta să existe pe pământul nostru, să moară adică şi să renască perpetuu. [...] şi această carte va mărturisi oricând: ... dacă dragoste nu e, nimic nu e!" (M. Preda)

„... Şi dacă dragoste nu am, nimic nu sunt" (Ap. Pavel)

„Lumină nu e decât pe pământ, universul e de catran. Spiritul bâjbâie încercând să pătrundă negrul cosmos, din care miliardele de stele nu pot alunga întunericul. [...] Nu ne speriem fiindcă ne naştem în bucuria de a fi, iar această bucurie se alimentează din noi înşine şi ne pune în mişcare să ne dovedim că suntem... Aţi observat ? Cât de înţelepţi devenim în orele când muncim ! Moartea nu mai există decât ca o pură idee." (M. Preda)

„Ce bine că eşti, ce mirare că sunt,
Două cântece diferite, lovindu-se, amestecându-se,
... în înfigurata, neasemuita luptă
a minunii că eşti, a-ntâmplării că sunt."
(N. Stanescu)

„La început a fost CUVÂNTUL" (Biblia)

TESTE GRILĂ

1. Verbele auxiliare din limba română sunt:
a) a fi, a deveni, a vrea; b) a fi, a avea, a voi; c) a fi, a însemna, a avea.

2. Ce alte părţi de vorbire mai pot exprima acţiuni ?
a) pronumele; b) adverbul; c) interjecţia.

3. Verbul este întotdeauna:
a) predicativ; b) predicativ sau copulativ; c) predicativ, copulativ sau auxiliar.

4. În formula: „Subsemnatul, ..., declar / declară ..." forma verbală corectă este:
a) „declar"; b) „declară"; c) sunt admise ambele forme.

5. Verbul „a voi" este întotdeauna:
a) predicativ; b) predicativ sau copulativ; c) predicativ sau auxiliar.

6. Care este forma corectă a verbului „a plăcea" la condiţional - optativ prezent ?
a) mi-ar place; b) mi-ar plăcea; c) ambele;

7. În fraza: „ce-a fost a fost", verbul „a fi" este:
a) predicativ; b) copulativ; c) auxiliar.

8. Formele verbelor: „acordă" - „acordează", „contractă" - „contractează", „manifestă" - „manifestează", „reflectă" - „reflectează" sunt:
a) variante flexionare care se diferenţiază semantic;
b) variante flexionare cu acelaşi înţeles;
c) variante din care se admit numai primele forme.

9. Verbele: „a rămâne", „a ajunge", „a fi", „a însemna", a (se) numi", „a părea" sunt:
a) numai predicative; b) numai copulative; c) predicative sau copulative.

10. Modul imperativ are numai persoana a II-a; cum se poate exprima un îndemn pentru persoanele I şi a III-a:
a) la indicativ; b) nu se poate; c) la conjunctiv cu valoare de imperativ.

11. Care sunt formele de imperativ ale verbului „a se uita" ?
a) uită !, uită-te ! b) uite !, uite-te ! c) ambele forme.

EXERCIŢII

1. Analizaţi sintactico - morfologic zece verbe din textele de mai sus.

2. Conjugaţi verbele: „a iubi", „a trăi", „a naşte" la modurile nepersonale (nepredicative), la cele 3 diateze.

3. Conjugaţi verbul „a veni" la persoana a II-a singular şi plural, la toate modurile predicative, diateza activă.

4. Conjugaţi verbul „a însemna" la indicativ prezent, la cele trei diateze.

5. Conjugaţi verbul „a avea" la conjunctiv şi condiţional optativ, diateza activă.

6. Conjugaţi verbul „a fi" la persoanele I şi a III-a singular şi plural, la diateza activă (toate modurile predicative).

7. Analizaţi stilistic (urmărind valorile verbului) unul dintre textele de mai sus.

8. Întocmiţi o schemă recapitulativă a verbului, ca parte de vorbire flexibilă.

9. Întocmiţi o fişă - citat cu un text în proză, în care să aveţi cel puţin zece verbe: analizaţi-le.

10. Întocmiţi un proces verbal de constare a unei întâmplări nefericite (un accident rutier): folosiţi algoritmul acestui text în limbaj administrativ; observaţi valorile verbale.

11. Amintiţi-vă teorema paralelelor echidistante şi scrieţi-o; observaţi valoarea gnomică a verbelor.

12. Redactaţi o scrisoare de felicitare şi o telegramă; respectaţi specificitatea enunţurilor din aceste tipuri de compunere; redactaţi un curriculum vitae în vederea unei angajări temporare.

13. Găsiţi zece verbe care să aparţină celor patru conjugări; conjugaţi-le la indicativ prezent (diateza activă) şi observaţi diferenţele de vocale caracteristice, de desinenţe, de alternanţe vocalice şi consonatice.

14. Întocmiţi o compunere având ca temă „Verbul" (temă ştiinţifică sau beletristică).

15. Despărţiţi în silabe: aprinserăm, chemându-ne, a circumscrie, fiind, de neimaginat, a voi, lămurindu-se.

16. Întocmiţi enunţuri în care verbul „a fi" să fie predicativ şi să însemne: „a se afla", „a trăi", „a exista", „a costa", „a merge", „a se întâmpla".

17. Formulaţi enunţuri cu următoarele verbe: „a ultragia", „a admonesta", „a abilita", „a insera", „a interpela", „a graseia", „a consilia", „a adjudeca", „a eluda", „a solicita", „a releva", „a uzita", „a învesti", „a adopta", „a nara", „a se solda", „a aseleniza", „a mediatiza".

Ex.: Parlamentul relevă maturitatea politică a românilor.

18. Formaţi prin derivare câte un substantiv pentru fiecare dintre verbele de mai sus.

Ex.: ultragiu.

19. Construiţi enunţuri cu perechile de verbe: „a adeveri" - „a se adeveri"; „a şti" - „a se şti"; „a uita" - „a se uita"; „a face" - „a se face"; „a semna" - „ a se semna"; „a aminti" - „a-şi aminti"; „a roşi"; „a înroşi"; „a gândi" - „a se gândi"; „a irosi" - „a se irosi"; „a reflecta" - „a se reflecta"; „a mări" - „a se mări"; „a educa" - „a se educa"; „a prezenta" - „a se prezenta"; „a expune" - „a se expune".

20. Daţi şase exemple de forme verbale la gerunziu şi la infinitiv, în care să fie vocale în hiat şi patru exemple de verbe la infinitiv în care să întâlniţi vocale în diftong.

21. Găsiţi câte trei exemple de verbe pentru fiecare dintre cele patru conjugări din limba română; conjugaţi câte unul pentru fiecare conjugare la toate modurile nepersonale, la cele trei diateze; comparaţi formele.

22. Conjugaţi verbele: „a trăi", „a scrie", „a căuta", „a vedea" la diateza activă la toate modurile, la persoana a II-a singular.

23. Întocmiţi familia lexicală a verbelor: „a fi", „a dosi", „a scrie", „a avea".

24. Găsiţi sinonime pentru verbele: „a şti", „a avea", „a discuta"; antonime pentru: „a trăi", „a cunoaşte", „a iubi"; paronime pentru: „a insera", „a investi", „a dezgusta", „a invoca", „a emigra", „a eluda", „a emite", „a înerva"; omonime pentru formele verbale: „fii", „domnesc", „poartă", „vin", „ia", „iau", „a încinge", „a radia".

25. Conjugaţi verbele: „a lucra", „a crea", „a se recrea" la indicativ prezent şi conjunctiv prezent.

26. Conjugaţi verbele: „a fi", „a veni", „a şti" la indicativ prezent, conjunctiv prezent, imperativ (formă afirmativă şi negativă) şi la modurile nepersonale.

27. Construiţi enunţuri cu următoarele cuvinte: explicaţi, oral, ortografia şi valorarea cratimei: ea / ia / i-a; ei / iei; sa / s -a; miau / mi-au; sau / s-au; i-au / iau; ai / a-i.

28. Găsiţi zece verbe formate cu prefixele: „dez-", „des-", „re-", „in-", „îm-".

29. Formulaţi enunţuri cu valorile semantice diferite ale verbelor: „a semna", „a însemna", „a desemna", „a bate", „a trece", „a fi".

30. Completaţi:

a)

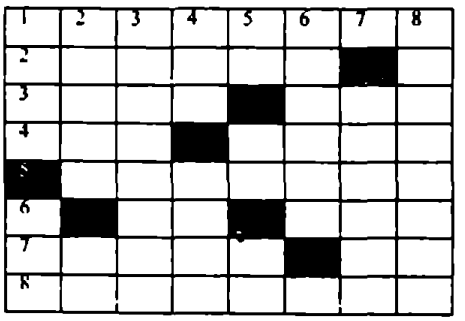

Orizontal: 1. A şti; 2. Plâng broaştele; 3. A părăsi acum; 4. Arta teatrală şi cinematografică; Omul; 5. Ciupercă fără sfârşit; 6. Constantin Brâncoveanu; Un unchi din Spania; 7. Te lupţi cu el; Ordin scurt!; 8. A sărbători.
Vertical: 1. A lipi; A felicita; 2. Antonim pentru frumoşi; Plantă textilă; 3. Mamiferele ... pui vii; 106 la romani; 4. Măsura lui Cuza; Hămesit (arh.); 5. Primele vocale; Volum; Articol hotărât feminin plural; 6. Frate - frate; 7. Vrea să ştie; 8. A îndulci.

b)

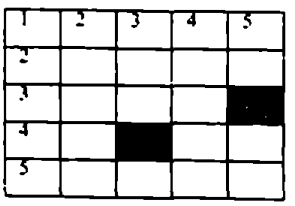

Orizontal: 1. Cuvinte; 2. Poveste de dragoste; 3. Prefix pentru vehicule; 4. Traian Coşovei; Început de ciripit !; 5. Instrument de socotit pentru cei mici.
Vertical: 1. Sensul verbului „a fi"; 2. A învăţa; 3. Ritual (înv.); 4. A opri o investiţie; 5. Autoarea unei acţiuni; Ion Creangă.

c)

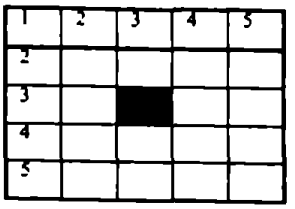

Orizontal: 1. Veste; 2. Simţit; 3. Vocale!; A lui; 4. Ne dă lumină ?!?; 5. Politici contemporane!
Vertical: 1. Situaţii de fapt; 2. Trăia greşit; 3.Poftеşte!; Olandă pentru auto; 4. Râsete neterminate; A arăta frumos.

ADVERBUL

Definiţie: Este partea de vorbire neflexibilă care arată o caracteristică a unei acţiuni, a unei stări sau a unei însuşiri (precizează Gramatica Academiei).

Determină: - verbe (funcţia gramaticală fundamentală): cele de mod, loc, timp, cauză şi scop;

- adjective (sau locuţiuni adjectivale): adverbe de cantitate;
- adverbe (sau locuţiuni adverbiale): **destul de bine, aproape pe de rost**;
- substantive care denumesc acţiuni, stări, însuşiri: **plecarea, muncitul, mersul**;
- alte părţi de vorbire autonome, cu care intră în relaţie directă sau prin intermediul unei prepoziţii: Copilul visător de altădată (devine atribut adverbial);
- unele pronume: **chiar mie, aceea de acolo, aproape nimic**.

Obs.: **chiar, tocmai, şi, nici, măcar, numai, doar** - formează o singură unitate sintactică împreună cu determinantul lor, fără ca ele să aibă funcţia unei părţi de propoziţie (Georgeta Ciompec consideră că ele sunt semiadverbe pentru că au o relativă lipsă de independenţă semantică şi gramaticală, vizibilă şi în faptul că sunt plasate aproape întotdeauna înaintea elementului regent şi în imediata lui vecinătate).

Locuţiunile şi adverbele care nu se deosebesc formal de adjectiv sunt considerate adjective când apar ca determinante ale substantivului (**aşa, asemenea, bine, gata**).

- **mai, foarte** - servesc ca instrumente gramaticale de formare a gradelor compararativ şi superlativ.
- în legătură cu substantivele care exprimă noţiuni asemănătoare celor exprimate de adjective (**artist, poet, bărbat**) sau cu cele care denumesc senzaţii fizice ori stări sufleteşti (**foame, sete, lene, dor** ...).
- **destul, cam** - instrumente de gradaţie nehotărâtă a adjectivelor şi a adverbelor (modifică, prin restrângere, diminuare, valoarea de bază a adjectivelor sau adverbelor, apropiindu-se de instrumentele de formare a comparativului şi a superlativului).
- **prea, foarte** - folosite singure, în anumite situaţii (adverbe de cantitate).

Atenţie: - când un adverb de mod propriu-zis sau cantitate determină un adjectiv sau un alt adverb, legătura dintre ele se face cu prepoziţia **de**.

Excepţie - **foarte, mai, mult, prea, puţin, tare** (după care nu se pune **de**).

- **aşa** se construieşte în ambele moduri.
- adverbele de comparaţie: **ca, cât, decât, asemenea** determină un adjectiv, adverb, substantiv, verb; introduc un complement circumstanţial de mod; termenul de comparaţie introdus prin adverbele: **ca** (şi), **cât** (şi), **decât** stă în general în acelaşi caz cu termenul comparat.
- când termenul comparat stă în nominativ, termenul de comparaţie apare în acuzativ (adverbele: **ca, decât, cât** comportându-se ca nişte prepoziţii).
- când complementul de comparaţie al unui adverb este pus înaintea acestuia, între termenul de comparaţie şi adverb apare prepoziţia **de**.
- adverbul: **asemeni, asemenea** - se construieşte uneori cu complementul în dativ.
- uneori şi adverbele: **întocmai, aidoma** apar construite în dativ.

(1) LOCUŢIUNI ADVERBIALE ŞI EXPRESII ADVERBIALE

Un grup constituit din două sau mai multe cuvinte, formând un tot unitar din punct de vedere semantic (rol de adverb).

Structura

a) *simple* - include una sau două prepoziţii şi cel puţin un cuvânt autosemantic:

- substantiv: **cu toptanul**;
- adjectiv: **în lat**;
- participiu: **de ajuns**;
- numeral: **cu una cu două**;

- pronume: **de la sine**;
- adverb: **de-a pururi**.

Cuvintele autosemantice se repetă: **de colo până colo, clipă de clipă** sau sunt cuvinte rimate: **ceac-pac, talmeş-balmeş**.

b) complexe - locuţiunile

- include expresiile adverbiale, mai puţin închegate decât locuţiunile.

Ex.: la paştele cailor, la voia întâmplării.

Unele expresii adverbiale sunt propoziţii întregi: C-o falcă-n cer şi una în pământ.

Clasificare - ţinând seama de criteriile 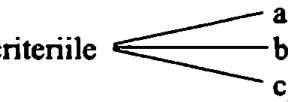 a) *etimologic*, b) *semantic*, c) *sintactic*

a) după origine şi mod de formare - moştenite din latină (primare): **abia, afară, aiurea, cam, chiar**...;

- împrumutate ca atare: **acolo, acum, aici, aşa**...

- provenite din alte părţi de vorbire sau derivate cu sufixe: **bărbăteşte, târâş**;

- adverbe provenite din adjective, substantive, cu formă identică celei a părţilor de vorbire din care provin (anotimpuri, zilele săptămânii, unele părţi ale zilei);

- substantive care au căpătat valoare adverbială numai în raport cu anumite cuvinte (au devenit mijloace lexicale de exprimare a superlativului, căpătând sensul de: tare, grozav, straşnic): **singur cuc, alb colilie**;

- alte părţi de vorbire cu valoare advebială: pronumele relativ interogativ **ce** (cu sensul de **cât**); numeralul feminin **una** (idee de unitate);

- adverbele pronominale - „ele ţin locul cuvintelor care exprimă în mod hotărât sau nehotărât, circumstanţe".

Categorii: - interogativ - relative: **când, cum, unde**...
- demonstrative: **acolo, acum, aici, aşa, atunci**...
- nehotârâte: **cândva, cumva, odată, undeva**...
- negative: **nicicând, nici(de)cum**;

b) după conţinut - de mod - propriu-zis: **alevea, aşa, astfel**...
- cantitate: **atât, cam, cât**...
- distibutive: **câte**...
- continuarea, durata, revenirea, fracvenţa: **mereu, necontenit, rareori**...
- afirmaţie: **da, desigur, fireşte**...
- negaţie: **nu, nici, ba**...
- nesiguranţă, precizare: **parcă, poate, pesemne**...
- restricţie, proximitate, explicaţie, conclusive: **barem, doar, aproape**...

„Trecerile de la o categorie la alta în cadrul grupei adverbelor de mod sunt foarte frecvente. De exemplu, adverbul de mod propriu-zis sunt folosite ca adverbe de cantitate (**binişor, substanţial**...), altele apar ca adverbe de afirmaţie sau de precizare (**bine, exact, neapărat, sigur, precis, curat**")

- de timp
- de loc
- de cauză
- de scop

c) sintactic - adverbe independente ce constituie în frază propoziţii independente, principale;

- după un verb declarandi (**a zice, a spune, a afirma**) adverbele **da** şi **nu** pot fi precedate de conjuncţia **că** şi de adverbul de precizare **chiar** (în primul caz având funcţia unei subordonate).

- adverbe predicative - incidentale: **desigur, poate, astfel...**
- care regizează subiectiva: **poate, probabil, firește, evident, incontestabil, adevărat** (există specialiști care deosebesc adverbele predicative secondate de cojuncția **că** și adverbele predicative fără conjuncția **că** la început de propoziție sau frază);
- adverbe subordonate - unidependente (cu funcție de circumstanțial);
- dublu dependente (adverbul din regentă = complement, iar cel din subordonată are dublă funcție: conjuncție + complement).

(2) ADVERBE ȘI LOCUȚIUNI CU VALORI MULTIPLE

aci < local;
temporal: De-aci înainte te descurci singur;

apoape < local;
temporal;
modal.

Locuțiuni - **de aceea, pentru aceea** - sens cauzal și final;
- **în urmă, pe loc** - sens local și temporal;
- **de colea până colea** - sens local și modal.

(3) GRADELE DE COMPARAȚIE

Au grade de comparație îndeosebi adverbele de mod identice ca formă cu adjectivele, ca și cele derivate de la adjective sau simțite în legătură cu acestea.

Există adverbe de loc și de timp care au grade de comparație pentru că exprimă caracteristici relative: **aproape, departe, devreme, târziu**.

Și locțiunile adverbiale pot avea grade de comparație.

Adverbele (comparabile) pot primi sufixe care le dau o nuanță graduală: **binișor, repejor, încetinel**.

(4) CONVERSIUNEA ADVERBELOR ȘI LOCUȚIUNILOR ADVERBIALE

- substantive (prin articol proclitic sau determinant adjectival);
- adjective - invaribile: **așa, gata, asemenea**;
- prepoziții și locuțiuni prepoziționale (prin articol): **în fața, în jurul, împrejurul**.

Adverbele relative au și valoare de conjuncții (cu rol sintactic în propozițiile pe care le introduc).

Și, iar pot avea două valori < conjuncțională;
adverbială.

(5) FUNCȚIILE ADVERBULUI

a) specifice - COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL (dar și element conjuncțional);

Pot avea simultan mai multe funcții (complementele circumstanțiale de mod sunt și complemente circumstanțiale de relație).

b) când se referă la substantive nume de acțiuni sau de stări, adverbul are funcție de ATRIBUT ADVERBIAL: la-ntorsul meu acasă;

c) însoțit de prepozițiile **de** sau **din** poate fi ATRIBUT pe lângă orice substantiv;

d) pot intra în componența predicatului, mai cu seamă în expresii impersonale alcătuite cu verbul **a fi** care au drept subiect o propoziție, un infinitiv sau un supin;

e) adverbele predicative exprimă necesitatea, siguranța, probabilitatea; cele mai frecvente sunt: **firește, desigur, poate, probabil, evident, incontestabil** pot forma predicatul fie însoțite, fie neînsoțite de copulă; uneori apar izolate, ca propoziții independente;

Multe adverbe nepredicative apar cu funcție de PREDICAT ca urmare a elipsei verbului: **jos din cui, acum, oglindă**;

f) adverbele de afirmație și de negație pot avea valoarea unei propoziții independente neanalizabile;

g) intră în componența locuțiunilor prepoziționale (**alături de..., împreună cu...**) și a locuțiunilor conjuncționale (**chiar dacă, măcar că**);

Există cuvinte care au valoare și de adverb și de conjuncție: **și**.

(6) PROBLEME LEGATE DE ORTOGRAFIE ȘI VALORI EXPRESIVE

Adverbele: **altădată, astfel, bineînțeles, decât, demult,** etc. se deosebesc de grupurile omofone corespondente.

Se scriu într-un singur cuvânt adverbele compuse cu sudate cu termenul următor (**acasă, dincoace, dimpotrivă**), cu elementele de compunere (**fiecum, oarecum**), cu unele pronume (**altcum, altădată**), cu substantivul **oară** și cu adverbul **nici** (**bunăoară, niciunde**).

Se scriu cu liniuță de unire :

- prepozițiile **între, dintre** + adverb: **într-adins**;
- prepoziția **după** + substantiv: **după-amiază, de-adevărat, dis-de-dimineață**
- adjectivul **astă** + substantiv: **astă-seară**.

Locuțiunile adverbiale compuse din două elemente ale aceluiași radical sau cu radicale sinonime: **calea-valea, treacă-meargă, de-a binelea** (situațiale menționate mai sus sunt discutate și de M. Andrei, I. Ghiță).

O expresivitate deosebită o au adverbele derivate cu sufixe diminutivale: **binișor, depărtișor**, superlativele absolute realizate cu sinonimele morfologice (**foarte**).

Aceeași valoare expresivă de excepție o au substantivele întrebuințate adverbial: căzu morman peste el, ca și locuțiunile adverbiale.

Cu același rol expresiv, adverbele realizează interogații retorice.

TESTE, EXERCIŢII

1. Daţi câte cinci exemple de adverbe de timp, de loc, de mod şi construiţi enunţuri cu ele.

2. Daţi trei exemple de adverbe derivate cu sufixele: -iş, -eşte şi folosiţi-le în enunţuri adecvate.

3. Alcătuiţi enunţuri în care să apară patru adverbe provenite din substantive.

4. Precizaţi rolul adverbelor: mai, foarte, destul, cam, prea, foarte. Exemplificaţi.

5. Găsiţi sinonime ale adverbelor: desigur, pretutindeni, laolaltă.

6. Care sunt cazurile cu care se construieşte complementul adverbial ?

7. În următoarea serie de adverbe - precizaţi: a) modul de formare; b) alte valori pe care le pot avea: binecrescut, binecuvântat, binevenit, binevoitor.

8. Scrieţi locuţiunile adverbiale corespunzătoare următoarelor adverbe: iarăşi, brusc, total, uneori.

9. Exemplificaţi în propoziţii şi motivaţi scrierea următoarelor cuvinte:
o dată / odată;
câte o dată / câteodată;
ori când / oricând.

10. Transformaţi următoarele locuţiuni adverbiale în locuţiuni prepoziţionale: în faţă, în spate, de jur împrejur.

11. Scrieţi adverbele: repede, excepţional, oribil la toate gradele de comparaţie.

12. Daţi trei exemple (în enunţ) de adverbe predicative.

13. Precizaţi şi exemplificaţi valorile lui: şi, nici, dar, iar.

14. Includeţi adverbele relative: „unde", „când", „cum", „încotro", „oricât" în fraze, în aşa fel încât să fie şi cu valoare de conjuncţii subordonatoare.

15. Puteţi da două exemple de adverbe şi două exemple de locuţiuni adverbiale cu valori multiple ?

16. Stabiliţi structura următoarelor adverbe şi precizaţi rolul sufixelor: binişor, repejor, încetinel.

17. Exemplificaţi următoarele funcţii sintactice ale adverbului: nume predicativ, atribut adverbial, complement circumstanţial de loc, complement circumstanţial de mod, complement circumstanţial de timp.

18. Analizaţi adverbele şi locuţiunile adverbiale din următorul text; scoateţi în evidenţă valoarea lor stilistică:

„Aş vrea să ştiu, înainte de toate, spune Alexandru, unde ne aflăm. Apoi o să încerc o descriere. Enrico e foarte bătrân. Se răsuceşte cu greu în jilţ. Acum priveşte către Alexandru cu o căutătură obosită [...]. De ce râzi ? Într-o zi voi fi rege şi voi pune să fii biciuit !"

(Ioan-Mihai Cochinescu, *Visul de iarnă al Isabellei*)

19. În propoziția: „Vino pe la mine vineri.", cuvântul „vineri" este:
a) adverb cu sensul : „în fiecare vineri"; b) adverb cu sensul: „în prima vineri";
c) substantiv care denumește o zi din săptămână.

20. Din următoarele adverbe cu forme duble: aici / aicea, acum / acuma, atunci / atuncea, care sunt formele admise de formele admise de normele limbii literare:
a) cu „a"; b) fără „a"; c) ambele variante.

21. Formele duble prezintă o serie de adverbe prin adiționarea prepoziției „a": descori deseori, rareori / arareori; care sunt formele admise de normele limbii literare ?
a) cu „a"; b) fără „a"; c) ambele.

22. Care sunt gradele de comparație la care se folosește adverbul „înainte" ?
a) numai pozitiv; b) numai pozitiv și comparativ de superioritate; c) toate gradele.

23. În enunțurile: „Ce mult te-am iubit !" , „Ce bine îmi pare !" , „ce" este din punct de vedere morfologic:
a) adverb; b) pronume relativ; c) articol adjectival.

24. În enunțul: „Cum ai primit scrisoarea, ai și deschis-o.", cuvântul „și" este:
a) adverb; b) pronume reflexiv; c) conjuncție.

25. Categoria gramaticală comună adverbului și adjectivului este:
a) numărul; b) cazul; c) gradul de comparație.

PREPOZIŢIA

Definiţie: Este o parte de vorbire neflexibilă care apare numai în propoziţie ca element de relaţie subordonator între un atribut şi părţile de vorbire pe care acesta le determină (substantiv, pronume, numeral) sau între un complement şi părţile de vorbire pe care acesta le determină (verb, adverb, adjectiv, interjecţie).[1]

Luate singure, prepoziţiile nu au sens lexical, nici funcţie sintactică şi de aceea sunt numite elemente de relaţie sau instrumente gramaticale.

Ex.: „De treci codri de aramă ...

Ş-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.

Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt.

Prepoziţia intră în alcătuirea părţilor de propoziţie (de aramă, de argint, de omăt).

Clasificare

Clasificarea prepoziţiilor după structură (adică după aspectul lor formal)

1. Prepoziţii propriu-zise
   - a) Simple sunt:
     - formate dintr-un singur element: a, cu, de, în, la, pe, fără, sub, spre, etc.
     - cele rezultate din contopirea a două elemente (în trecerea de la latină la română sau în interiorul limbii noastre): lângă, până, peste, pentru, din, prin, dintre, printre, asupra - numite şi primare (sau propriu-zise).
   - b) Compuse (sunt cele formate din două prepoziţii simple, care nu s-au sudat atât de mult, încât să facă impresia unui singur cuvânt): de la, pe la, de pe, de către, de lângă, fără de, de pe la, de pe lângă, etc.

2. Locuţiuni prepoziţionale (grupuri de cuvinte cu înţeles unitar şi cu rol de prepoziţie). Ele sunt alcătuite din una sau două prepoziţii şi o altă parte de vorbire.
   - a) Locuţiuni prepoziţionale de origine substantivală (un substantiv articulat sau nearticulat şi una sau două prepoziţii): în faţa, în spatele, în urma, din cauza, faţă de, în loc de, cu excepţia, în ciuda, din pricina, în vreme de, cu privire la, la un loc cu, în privinţa, etc.
   - b) Locuţiuni de origine adverbială (adverb + prepoziţie): în josul, în susul, în afară de, de jur împrejurul, din fundul, relativă la, afară de, din sus de, împreună cu, alături de, etc.
   - c) Locuţiuni de origine adjectivală (adjectiv + prepoziţie): cu tot cu.

(1) REGIMUL CAZUAL AL PREPOZIŢIILOR

Conform acestui criteriu, prepoziţiile din limba română pot fi clasificate în trei categorii fundamentale, în funcţie de cazul pe care îl impun substantivului următor sau substitutelor acestuia.

1. Prepoziţii care se construiesc cu genitivul: asupra, contra; prepoziţiile care provin din adverbe prin articulare: înaintea, înapoia, împotriva, înăuntrul, îndărătul, împrejurul; locuţiunile prepoziţionale al căror ultim element component este articulat: în privinţa, în vederea, în faţa, în jurul, în dreptul, din cauza, din pricina, de-a lungul, de-a latul, etc.

Obs.: Prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale care cer în mod obişnuit genitivul se pot construi şi cu un adjectiv posesiv în acuzativ.

Ex.: El este contra ta. (faţă de genitivul contra mamei tale)
A pus stăpânire asupra mea.
A trecut pe dinaintea noastră.
A întârziat din pricina noastră.

Câteva dintre prepoziţiile şi locuţiunile care cer genitivul, când au formă nearticulată, se construiesc cu pronumele personale sau reflexive neaccentuate în dativ şi cu valoare posesivă.

Ex.: Şi-a aţintit privirile asupră-mi.
„Deasupră-mi teiul sfânt
Să-şi scuture creanga."
(M. Eminescu, *Mai am un singur dor*)
„Visez la basmul vechi al zânei Dochii;
În juru-mi ceaţa creşte rânduri - rânduri."
(M. Eminescu, *Sonete*)
- În faţa-i stătea băiatul pe care l-am cunoscut de curând.

2. Prepoziţii care cer cazul dativ: datorită, mulţumită, potrivit, conform, contrar, graţie.

Ex.: Graţie ajutorului primit, am reuşit.

3. Prepoziţii care se construiesc cu cazul acuzativ

Majoritatea prepoziţiilor simple şi compuse, a locuţiunilor prepoziţionale şi adverbe cu rol de prepoziţie, precum şi izolările cu rol de prepoziţie: de, la, cu, în, pentru; de la, pe lângă, de pe, pe la, în loc de, în afară de, laolaltă cu, cu tot cu; ca, cât, decât; cât despre, etc.

Alte părţi de vorbire cu valoare de prepoziţie:
- adverbele cu aspect articulat: împotriva, deasupra, înaintea, înapoia;
- substantivele: graţie, mulţumită;
- participiul „datorită".

(2) ÎNTREBUINŢAREA PREPOZIŢIILOR

1. Semnificaţii lexicale: a) prepoziţii cu înalt grad de abstractizare ce au semnificaţii multiple şi precizie redusă: **a, în, de, la, cu, prin, pentru**, etc.

b) prepoziţii cu semnificaţii lexicale diverse: *locale* (către munte, dinspre...), *temporale* (spre seară, pe la amiază...), *cauzale* (de sete, din cauza noastră...), *finale* (spre binele lui, pentru vânat), *modale* (fără curaj, cu multă îndrăznelă, ca fierea), *sociativă* (cu tine, laolaltă cu ceilalţi, împreună cu), instrumentale (cu stiloul, datorită intervenţiilor repetate).

2. Precedă anumite părţi de vorbire (substantive, adjective, pronume, numerale, adverbe).

Obs.: Prepoziţia a este marcă a infinitivului: a desena, a vorbi, a merge, a avea; ea lipseşte numai când infinitivul se află în relaţie cu verbul „a putea" (pot desena, a putea vorbi, putând evita).

3. Exprimă relaţii sintactice de subordonare în planul prepoziţiei.

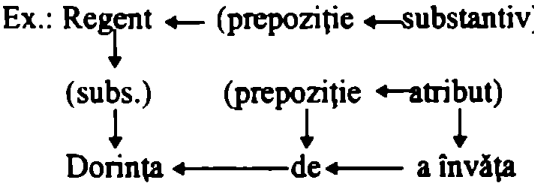

Prepoziţiile au valori expresive în următoarele situaţii:

- în realizarea repetiţiilor, pentru a sublinia o anumită idee, o anumită ambianţă afectivă a contextului.

Ex.: „Fântâna curge-n brazde şi-n ulcioare,
Fără odihnă, fără uitare, fără somn."
(Nicolae Labiş)

- se elimină într-o enumeraţie prepoziţia subînţeleasă, după primul termen.

Ex.: Ne străduim pentru copiii, nepoţii şi urmaşii noştri.

- transformarea, prin elipsă, a unei sintagme (prepoziţie + nume) în adverb.

Ex.: - Mergem cu el ?
- Mergem fără.
- Unii sunt pentru, alţii contra.

- pentru a sublinia culoarea locală sau pentru a evoca vremuri trecute sunt folosite prepoziţii cu nuanţă arhaică, regională sau colocvială (vorbirea curentă).

Ex.: Se îndreaptă către dânsul.
L-a poftit pre dumnealui la cină.

(3) FOLOSIREA GREŞITĂ A UNOR PREPOZIŢII

- înlocuirea prepoziţiei **de** cu prepoziţia **cu**; a prepoziţiei **la** cu prepoziţia **în** (Plec în Constanţa; corect: la Constanţa) sau a prepoziţiei **dintre** cu prepoziţia **între** (Literatura română între cele două războaie...; corect: dintre cele...).

- înlocuirea prepoziţiei compuse **de pe** cu prepoziţia **după** (A luat cartea după masă, în loc de: A luat cartea de pe masă).

- omiterea unor prepoziţii care nu pot lipsi din enunţ (Magazinul este deschis de la 8-22, în loc de: Magazinul este deschis de la 8 (până) la 22).

- uneori, prepoziţia exprimată o dată nu se repetă şi în faţa celeilalte părţi de propoziţiepe care le leagă de acelaşi regent (Elevii au făcut o excursie în pădure şi sat, în loc de: Elevii au făcut o excursie în pădure şi în sat).

- omiterea prepoziţiei **pe** la pronumele relativ **care** în acuzativ (Am adus cartea care mi-ai cerut-o, în loc de: Am adus cartea pe care mi-ai cerut-o).

Pe alcătuieşte împreună cu pronumele un complement direct.

(4) PROBLEME DE ORTOGRAFIE

Prepoziţiile **dintre, între, printre** pierd vocala finală când sunt urmate de un cuvânt care începe cu o vocală (evitarea hiatului) şi se scriu cu liniuţă de unire (într-o, dintr-un, printr-un, într-adevăr, într-adins).

Prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale „articulate" pierd „articolul" dacă sunt urmate de forme atone (neaccentuate) ale pronumelui personal sau reflexiv (în juru-mi, împotrivă-ne, înainte-i, etc.).

Obs.: Uneori, prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale articulate pot fi confundate cu adverbele şi locuţiunile adverbiale (care au aceeaşi formă).

Ex.:**deasupra**

- prepoziţia nu are sens lexical, de sine stătător şi nici funcţie sintactică; prepoziţia se grupează cu substantivul sau înlocuitorul acestuia în genitiv.
  Ex.: Avionul zboară deasupra oraşului.
- adverbul are funcţie sintactică şi sens lexical de sine stătător; adverbul determină un verb.
  Ex.: Deasupra se află o carte.
  ↳ adverb
  El pune penarul deasupra cărţii.
  ↳ prepoziţie

Prepoziţia drept se foloseşte înaintea unui substantiv, pronume sau numeral la acuzativ.

Ex.: L-a luat drept martor.

↳ ca

Prepoziţia drept corespunde ca sens adverbului ca folosit cu valoare de prepoziţie (ca martor). Prepoziţia drept ne ajută să evităm cacofonia (o întâlnire de sunete care impresionează neplăcut auzul: ca construcţie).

BIBLIOGRAFIE

1. *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a, vol. I, II, E. A., Bucureşti, 1966, p. 322-420.

2. *Limba română, manual pentru clasele a IX-a şi a X-a (Şcoli normale, licee şi clase cu profil umanist)* , E. D. P., Bucureşti, 1988.

3. M. Andrei, I. Ghiţă, *Culegere de exerciţii lexicale, fonetice, gramaticale şi stilistice*, E. D. P., Bucureşti, 1971, p. 117-125.

4. Gh. Constantinescu - Dobridor, *Morfologia limbii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1974.

5. G. Brâncuş, *Limba română contemporană, Morfologia verbului*, Bucureşti, C. M. U. B., 1976.

6. E. Ioaniţescu, *Locuţiunile*. În: „Limba română", V (1956), nr. 6, p.48-54.

7. Fulvia Ciobanu, *Observaţii asupra prepoziţiilor şi locuţiunilor prepoziţionale în limba română*. În: Studii de gramatică, vol. II, Bucureşti, E. A., 1957, p. 91-104.

8. F. Ciobanu, *Unele aspecte ale corespondenţei dintre elementele prepoziţionale şi cele conjuncţionale, cu referire specială la locuţiuni*. În:Studii de gramatică, vol. III, E. A., Bucureşti, 1961, p. 91-104.

9. M. Andrei, I. Ghiţă, *Limba română*, E. D. P., Bucureşti, 1983, p. 96-99.

10. D. Ivănuş, I. Toma, *Limba română*, Editura Niculescu, Bucureşti, 1993, p. 77-80.

11. Şt. Popescu, *Gramatica practică a limbii române cu o culegere de exerciţii*, E. D. P., Bucureşti, 1983, p. 352-353.

EXERCIŢII

1. Alcătuiţi cinci propoziţii în care să folosiţi prepoziţii simple şi compuse şi precizaţi cuvintele între care fac legătura.

2. Daţi 7-8 exemple de prepoziţii şi 5-6 locuţiuni prepoziţionale care cer genitivul. Alcătuiţi diverse enunţuri cu ele.

3. Se dau prepoziţiile: aidoma, conform, contrar, datorită, graţie, potrivit, mulţumită. Folosiţi-le în diferite enunţuri. Specificaţi cazul.

4. Construiţi câte o propoziţie în care prepoziţia „drept" să preceadă următoarele substantive: caiet, coleg, martor, cetăţean.

5. Construiţi câte patru propoziţii în care în care să se afle complemente introduse prin prepoziţiile „după" şi „pe" şi două propoziţii în care să se afle atribute introduse prin prepoziţia „de".

6. Alcătuiţi câte două propoziţii în care să se afle complemente sau atribute introduse prin prepoziţiile: despre, dinspre, înspre.

7. Construiţi câte o propoziţie în care să se afle complemente exprimate prin verbe la infinitiv precedate de prepoziţiile compuse: fără a, pentru a, spre a. Între prepoziţia „a" şi verb să se afle pronumele personale neaccentuate „-l" sau „-i".

8. Construiţi patru propoziţii în care atributul sau complementul introdus printr-o prepoziţie să fie despărţit de cuvântul determinat prin alte cuvinte. Indicaţi prin săgeată cuvântul determinat.

Model:

După război mulţi viteji s-arată.

9. Completaţi locurile libere cu prepoziţia compusă „de pe" sau cu prepoziţia simplă „după", corespunzător textului.

a) „ Iară flamura cea verde se înalţă an cu an,
Neam cu neam urmându-i zborul şi sultan ..... sultan.
Astfel ţară ..... ţară drum de glorie-i deschid...
Până-n Dunăre ajunge furtunosul Baiazid [...]
..... vremuri mulţi veniră, începând cu acel oaspe, [...]
Ce-i mână pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus ?
Laurii voiau să-i smulgă ..... de pe fruntea ta de fier."
(M. Eminescu, *Scrisoarea III)*

b) Şi ..... mintea ce-o aveam, ne-am fi întors [...] După un scurt popas, făcut la podul de la Timişeşti, ... Moldova, pornim înainte [...] mergând noi în pasul cailor, din hop în hop, tot înainte prin rătăcăniile (văgăuni) .....uliţile Iaşilor, am ajuns într-un târziu, noaptea, în cieriul Socolei." (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

10. Transformaţi în locuţiuni conjuncţionale următoarele propoziţii şi locuţiuni prepoziţionale: din cauza, din pricina, pentru, înaintea, fără, pe măsura, pe lângă. Alcătuiţi enunţuri folosind locuţiunile conjuncţionale respective.

Model: din cauză → din cauză că
pentru → pentru că
Plantele se uscaseră pretutindeni din cauză că n-a plouat.

11. Transcrieţi propoziţiile şi frazele următoare, înlocuind complementele circumstanţiale de cauză prin propoziţiile circumstanţiiale corespunzătoare:

Şi-a întrerupt călătoria din cauza bolii.
Tremura de frig.
Mergând prea încet, era imposibil să nu întârzie.

12. a) Subliniaţi cu o linie prepoziţiile şi cu două linii conjuncţiile din contextul:

„Afară-i frig şi e-nnorat,
Şi noaptea e târzie;
Copilele ţi s-au culcat -
Tu, inimă pustie,
Stai tot la vatră-ncet plângând:
E dus şi nu mai vine !
Ş-adormi târziu cu mine-n gând,
Ca să visezi de mine !"

(G. Coşbuc, *Mama*)

b) Indicaţi părţile de propoziţie sau propoziţiile pe care le leagă conjuncţiile;

c) Construiţi enunţuri în care conjuncţia coordonatoare „şi" să aibă funcţii multiple: copulativă, adversativă, conclusivă.

Model: I-am dat cartea, şi (=dar) nu mi-a restituit-o.

13. Identificaţi conjuncţiile coordonatoare şi spuneţi ce fel de părţi de propoziţie sau ce fel de propoziţii leagă:

a) „Să-mi fie somnul lin
Şi codrul aproape,
Pe-ntinsele ape
Să am un cer senin.
Nu-mi trebuie flamuri,
Nu voi sicriu bogat,
Ci-mi împletiţi un pat
Din tinere ramuri."

(M. Eminescu, *Mai am un singur dor*)

b) „O, vin ! odorul meu nespus,
Şi lumea ta o lasă;
Eu sunt lucefărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă."

(M. Eminescu, *Luceafărul*)

c) „Sălbatecul vodă e-n zale şi fier
Şi zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o coroană pe frunte,
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte."

(G. Coşbuc, *Paşa Hasan*)

14. Aflaţi conjuncţiile, locuţiunile conjuncţionale şi cuvintele cu valoare de conjuncţii şi arătaţi ce fel de propoziţii leagă sau introduc:

a) „În ochii mei acuma nimic nu are preţ
Ca taina ce ascunde a tale frumuseţi;
Căci pentru care altă minune decât tine
Mi-aş risipi o viaţă de cugetări senine
Pe basme şi nimicuri, cuvinte cumpănind,

Cu pieritorul sunet al lor să te cuprind,
În lanţuri de imagini duiosul vis să-l ferec,
Să-mpiedic umbra-i dulce de-a merge-n întunerec."
(M. Eminescu, *Nu mă înţelegi*)

b) „Socot că orice frumuseţe
prilej de-amăgire statornică este.
Te ispiteşte. Vrea-n stăpânire s-o iei.
Deşi e departe de tine ca o poveste.

Orice frumuseţe aduce în inimă
înţelepciune şi exaltare.
Sunt noimele ei: prund şi izvor.
Mai suave materii pământul nu are.

Orice frumuseţe se-mbină
cu zări şi imagini, cu vrăji, depărtate,
dar prinde un chip de mătase-ntre noi.
Răzbunând ce lipseşte, ea face dreptate.

Orice frumuseţe e ca o urmă
de-a căreia coapsă privirea se prinde.
Vezi forma, mirat. Şi suferi, gândind
la cenuşa pe care-o cuprinde."
(L. Blaga, *Frumuseţea*)

15. Alcătuiţi o frază cu adverbe relative (unde, când, cum) şi pronume relative (care, cine, ce) cu valoare de conjuncţie. Analizaţi-le şi arătaţi ce raporturi stabilesc.

16. Construiţi fraze în care să folosiţi cuvintele: şi, iar, nici, ba cu rol de conjuncţii, apoi cu valoare de adverbe. Despărţiţi frazele în propoziţii. Arătaţi care sunt părţile de propoziţie sau propoziţiile legate prin conjuncţiile respective şi ce sens au adverbele folosite.

17. Construiţi câte o frază în care să se afle propoziţii legate prin conjuncţiile: deci, căci, ca să, fiindcă, ci şi. Arătaţi ce raporturi stabilesc.

18. Alcătuiţi enunţuri în care „iar" să fie conjuncţie (cu sensul „şi", „dar", „însă") şi adverb (cu sensul „din nou", „iarăşi").

Model: A venit iar la mine - adverb.

19. Alcătuiţi propoziţii în care conjuncţiile să lege între ele: subiecte, nume predicative, atribute, complemente.

20. Construiţi enunţuri în care conjuncţiile coordonatoare şi, sau, ori, nici, ba, fie să se afle şi înaintea primului element de coordonare. Explicaţi punctuaţia folosită.

Model: Ba râde, ba plânge, de nu ştii ce să crezi.

CONJUNCŢIA

Definiţie: Este partea de vorbire neflexibilă care exprimă raporturi de coordonare sau de subordonare între două propoziţii, raporturi de coordonare între două părţi de propoziţie sau între o parte de propoziţie şi o propoziţie.

Ex.: Ana şi Dorina vorbesc tot timpul. - elementele subiectului multiplu sunt legate prin **şi.**

Nu e pe ghicite,1/ ci e pe ştiute. 2/ - propoziţii principale coordonate.

Se spune 1/ că mâine va ploua în regiunile muntoase. 2/ - o subordonată e legată de regenta sa.

Nu ştiu 1/ ce gândeşti 2/ şi ce urmăreşti. 3/ - două propoziţii subordonate coordonate între ele, depinzând de acelaşi regent.

Note: 1. Conjuncţia leagă mai rar părţi neomogene de propoziţie (depinzând de acelaşi regent) sau propoziţii subordonate diferite (care depind de aceeaşi propoziţie regentă).

Ex.: Omul trebuie să fie cinstit totdeauna şi oriunde. (Un c. c. t. şi unul de loc).

A făcut 1/ cc a vrut 2/ şi cum a vrut. 3/ (O propoziţie completivă directă şi una de mod).

2. Coordonare între o parte de propoziţie şi o propoziţie subordonată.

Ex.: Am chemat pe colegul meu 1/ şi pe cine am mai găsit în laborator. 2/ (Un complement direct şi o propoziţie completivă directă).

Clasificarea conjuncţiilor

A. După natura relaţiei pe care o exprimă

I. Conjuncţii coordonatoare - realizează joncţiunea între două sau mai multe părţi de propoziţie de acelaşi fel sau, la nivelul frazei, între două sau mai multe propoziţii de acelaşi fel.
- a) copulative: **şi, precum şi, iar, şi cu**;
- b) disjunctive: **ori, sau, fie**;
- c) adversative: **dar, însă, iar, ci**;
- d) conclusive: **deci, aşadar, prin urmare, de aceea, în concluzie, în consecinţă, (care) va să zică**.

II. Conjucţii subordonatoare - exprimă relaţii de subordonare a unor propoziţii faţă de termenul regent. - această categorie se poate subdiviza în: temporale, modale, cauzale, condiţionale, finale, concesive, consecutive.

a) conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale cu valori multiple (care pot introduce mai multe tipuri de subordonate): **că, să, ca ... să. dacă, de**;

b) conjuncţii şi locuţiuni conjucţionale specializate, folosite pentru a introduce propoziţii de un anumit tip.

- temporale: **până să, înainte să. până când, imediat ce, odată ce, câtă vreme, îndată ce**;
- cauzale: **căci, fiindcă, deoarece. întrucât, din cauză că, din pricină că;**
- condiţionale: **în caz că**;
- finale: **pentru ca să**;
- concesive: **deşi, măcar că, chiar dacă, chit că, cu toate că**;
- consecutive: **încât**.
- modale: **după cum, de cum, ca şi cum, cu cât**

B. După structură
- simple: **că, ci, dar, iar, dacă, încât**, etc.
- compuse: **ca să, fără să, cum că.**

(1) ALTE PĂRŢI DE VORBIRE CU VALOARE DE CONJUNCŢIE

Au valoare de conjuncţie:

- pronume relative: **care, cine, ce** (Nu ştiu 1/ ce gândeşti. 2/);
- adverbe relative: **unde, când, cum, precum, cât, încotro;**
- alte adverbe: **aşadar, doar** (folosit rar).

(2) CONJUNCŢIILE CORELATIVE

Pentru a preciza natura unui raport sintactic de coordonare sau de subordonare, se foloseşte procedeul corelativelor. În coordonare, procedeul constă în repetarea conjuncţiei coordonatoare: **ori ... ori, sau ... sau** (Ori pleci, ori rămâi.).

În subordonare, conjuncţiei din propoziţia subordonată îi corespunde în propoziţia regentă un adverb sau un cuvânt (grup de cuvinte) cu valoare adverbială (Deşi plouă, totuşi eu plec.).

(3) FOLOSIREA GREŞITĂ A UNOR CONJUNCŢII

Uneori în propoziţii adversative se folosesc în mod greşit două conjuncţii: **dar** şi **însă** (L-a certat, dar lui însă nu i-a păsat.).

Conjuncţia **căci** introduce numai propoziţii cauzale. În vorbirea neîngrijită o găsim şi la propoziţii completive (Aflaţi despre mine căci am reuşit, în loc de: că am reuşit).

Conjuncţia **să** este înlocuită în mod greşit cu **încât,** deşi nu avem o propoziţie consecutivă (Am motive încât mă îndoiesc de cele auzite, în loc de: am motive să mă îndoiesc).

Unii confundă conjuncţia disjunctivă **ori** (**sau**) cu conjuncţia neologică **or** (**însă**), provenită din francezul **or** şi care are un uşor caracter adversativ (L-am atenţionat; or, el persistă în greşeala lui).

(4) LOCUŢIUNI CONJUNCŢIONALE

Locuţiunile conjuncţionale sunt grupuri de cuvinte cu înţeles unitar şi cu rol de conjuncţie. În alcătuirea lor intră totdeauna o conjuncţie sau o altă parte de vorbire cu valoare de conjuncţie (pronume relativ sau adverb relativ).

Cele mai frecvente conjuncţii cu ajutorul cărora se formează locuţiunile conjuncţionale sunt: **că, să, ca să,** dacă, **de,** etc. Lor li se adaugă substantive, adjective, verbe, adverbe, prepoziţii: **pe motiv că, fără să, măcar că, pentru că, până să, pentru ca ... să,** etc.

Locuţiunile conjuncţionale pot fi alcătuite şi din adjective relative şi adverbe relative: **ce, când, cum, unde,** etc., cărora li se adaugă substantive, adverbe, prepoziţii: **de vreme ce, din moment ce, o dată ce, pe măsură ce, ca şi cum, ca şi când, unde, până unde, faţă de cum, în timp cât, în caz când, în vreme cât, de îndată ce, numai ce, după ce, acolo unde,** etc.

Locuţiunile conjuncţionale pot fi:

1. *coordonatoare*: - copulative: **cât şi, precum şi;**
   - adversative: **numai că, numai cât;**
   - conclusive: **în concluzie, prin urmare, în consecinţă.**
2. *subordonatoare*: **pentru că, în timp ce,** etc.

Ca şi conjuncţiile, locuţiunile conjuncţionale pot avea corelative adversative sau de altă natură: **cu cât ... cu atât, pe cât ... pe atât, de câte ori ... de atâtea ori, pentru că ... de aceea,** etc.

Notă: Cuvântul şi poate avea funcţii multiple:

a) conjuncţie coordonatoare:
   - copulativă: Cărţile şi caietele sunt pe birou.
   - adversativă: I-am dat caietul şi (= dar) nu mi l-a restituit până azi.
   - conclusivă: Acestea sunt problemele pe care trebuie să le rezolve singur, şi (=deci) nu le poate lăsa pe seama profesorului - meditator.

b) adverb: Cum l-a văzut, i-a şi (= imediat) spus.

(5) PUNCTUAŢIA CERUTĂ DE CONJUNCŢIILE COORDONATOARE

I. Părţile de propoziţie sau propoziţiile legate prin conjuncţiile: **şi, sau, ori,** folosite numai între elementele coordonate, nu se despart prin virgulă.

Ex.: Voi învăţa la istorie şi biologie.

II. Părţile de propoziţie sau propoziţiile legate prin conjuncţii coordonatoare se despart prin virgulă în următorele situaţii:

a) când sunt legate prin conjuncţiile sau locuţiunile conjuncţionale: **nici, dar, iar, însă, ci, ci şi, deci, prin urmare, aşadar, în concluzie;**

b) când sunt legate prin conjuncţia **şi** repetată înaintea tuturor părţilor de propoziţie coordonate dintr-o enumerare.

Ex.: Am cumpărat mere, şi banane, şi portocale, şi pepene, şi struguri.

c) când conjuncţia se află atât între părţile de propoziţie sau propoziţiile coordonate, cât şi înaintea primului element al coordonării.

Ex.: Ori pleci, ori rămâi.

Fie că vine, fie că nu vine, mi-e indiferent.

PREPOZIŢIA, CONJUNCŢIA: TESTE GRILĂ

1. Ce este morfologic „de" din contextul:

„[...] Ş-auzi mândră glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt." ?

(M. Eminescu, *Poezii*)

a) conjuncţie; b) prepoziţie; c) interjecţie.

2. În enunţul: „Du-te de cumpără caiete !", „de" este:

a) prepoziţie; b) interjecţie; c) conjuncţie.

3. Care dintre seriile următoare este formată din prepoziţii care cer cazul dativ ?

a) datorită, mulţumită, potrivit, conform, contrar, graţie;

b) de, la, cu, în, pentru, de pe, pe la; c) deasupra, înaintea, asupra, contra.

4. Ce este morfologic „de" din enunţul: „De ! ştiu eu ?"

a) prepoziţie; b) conjuncţie; c) interjecţie.

5. Prepoziţiile: „asupra", „contra", „înaintea", „împotriva", „înăuntrul", „îndărătul", „împrejurul" se construiesc cu:

a) genitivul; b) dativul; c) acuzativul.

6. În propoziţia: „El este contra ta (noastră)." construcţia „contra ta" este în cazul:

a) genitiv, deoarece prepoziţia „contra" se construieşte cu genitivul;

b) acuzativ, prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale care cer în mod obişnuit genitivul se pot construi şi cu un adjectiv posesiv în acuzativ;

c) sunt admise ambele forme: a) şi b).

7. Unele dintre prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale care cer genitivul, când au formă nearticulată (asupră-mi, în juru-ţi), se construiesc cu pronumele personale sau reflexive neaccentuate în cazul:

a) dativ, cu valoare posesivă; b) genitiv; c) acuzativ.

8. Substantivele articulate cu *un*, *o* pot fi însoţite de prepoziţiile:

a) într-, dintr-, printr-o; b) în, din, prin; c) sunt admise ambele forme: a) şi b).

9. Locuţiunile: „cu droaia", „cu totul", „din nou", „cu de-a sila" sunt:

a) locuţiuni conjuncţionale; b) locuţiuni adverbiale; c) locuţiuni prepoziţionale.

10. Construcţia asupra două oraşe este corectă sau incorectă ?

a) corectă, pentru că numeralul „două" nu are forme flexibile corespunzătoare genitivului;

b) incorectă, pentru că în situaţiile acestea genitivul, cerut de prepoziţia „asupra", se construieşte cu ajutorul prepoziţiei „a" (asupra a două);

c) corectă, pentru că valoarea de genitiv a construcţiei este suficient marcată de prezenţa prepoziţiei „asupra".

11. Cum trebuie considerate grupările de prepoziţii: „ca drept" şi „drept pentru" din construcţiile: „ca drept răsplată" şi „drept pentru care am încheiat prezentul proces verbal" ?

a) locuţiuni prepoziţionale; b) prepoziţii compuse;

c) îmbinări pleonastice, nerecomandabile.

12. Ce valoare morfologică are „de" din contextul:

„[...] Ce e scris şi pentru noi,
Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i război." ?
(M. Eminescu, *Scrisoarea III)*

a) conjuncţie; b) prepoziţie; c) adverb.

13. În enunţul: „El pune penarul deasupra cărţii." cuvântul „deasupra" are valoare morfologică de:

a) adverb; b) prepoziţie; c) conjuncţie.

14. Prepoziţia este partea de vorbire care se defineşte după următoarele criterii:

a) conţinut lexical insuficient, fără autonomie sintactică;

b) serveşte ca mijloc de exprimare a unei relaţii de subordonare în planul propoziţiei (între atribut şi regentul său, între complement şi regentul său);

c) sunt corecte ambele criterii: a) şi b).

15. Ce este morfologic „că" din enunţul: „Este bine că îţi alegi cu atenţie cărţile pe care le citeşti." ?

a) conjuncţie; b) prepoziţie; c) adverb.

16. Dar „pe care" din acelaşi enunţ ce este morfologic ?

a) adverb; b) pronume relativ cu valoare de conjuncţie; c) prepoziţie.

17. Construcţiile: „acolo unde", „în vreme cât", „faţă de cum" sunt locuţiuni:

a) adverbiale; b) prepoziţionale; c) conjuncţionale.

18. Normele actuale ale limbii literare prevăd folosirea conjuncţiei „nici" astfel:

a) în corelaţie cu negaţia *nu* („Nici nu mi-e sete.");

b) fără corelaţia cu negaţia *nu* („Nici mi-e sete");

c) corelaţia cu negaţia *nu* este facultativă.

19. Conjuncţiile şi locuţionale conjuncţionale: deşi, măcar dacă, măcar să, măcar de, chiar dacă, chiar să, chit că, cu toate că, introduc numai propoziţii:

a) cauzale; b) concesive; c) modale.

20. Din ce categorie fac parte conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale subordonatoare: căci, fiindcă, deoarece, întrucât, din cauză că, din pricină că, de vreme ce, pentru că, odată ce ?

a) conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale specializate, folosite pentru a introduce propoziţii de un anumit tip;

b) conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale cu valori multiple, care pot introduce mai multe tipuri de subordonate, cum sunt: că, să, ca ... să, dacă;

c) conjuncţii coordonatoare conclusive.

21. Ce tip de subordonată introduce conjuncţia subordonatoare „încât" ?

a) condiţională; b) consecutivă; c) finală.

22. Construcţiile: „numai dacă", „ci dimpotrivă", „dar în schimb" trebuie considerate:

a) locuţiuni adverbiale; b) locuţiuni conjuncţionale;

c) conjuncţii însoţite de adverbe sau locuţiuni adverbiale.

23. În enunţul: „Se scoală cu noaptea în cap.", construcţia „cu noaptea în cap" este din punct de vedere gramatical:

a) locuţiune adverbială; b) locuţiune conjuncţională; c) locuţiune prepoziţională.

24. Secvenţele alcătuite din două sau mai multe cuvinte care prezintă o unitate de sens, fiind echivalente cu o parte de vorbire flexibilă sau neflexibilă sunt locuţiuni.

Locuţiunile cu structură complexă, cum sunt: „fără doar şi poate", „de bună seamă", „de jur împrejur", „pe nepusă masă", „cu vârf şi îndesat", „de milă de silă", etc. sunt:

a) locuţiuni prepoziţionale; b) locuţiuni adverbiale; c) locuţiuni conjuncţionale.

25. Rolul conjuncţiei la nivelul propoziţiei este următorul:

a) leagă părţi de propoziţie aflate în raport de subordonare;

b) leagă părţi de propoziţie aflate în raport de coordonare;

c) leagă părţi de propoziţie aflate în raport de coordonare şi subordonare.

26. Conjuncţiile: „sau", „ori", „fie" sunt conjuncţii coordonatoare:

a) disjunctive; b) adversative; c) copulative.

27. Cuvântul „şi" din enunţul: „Am adus cărţi şi reviste." este conjuncţie coordonatoare:

a) adversativă; b) copulativă; c) conclusivă.

28. Cuvintele „şi", „iar", „nici", „ba" pot avea valoare de conjuncţie sau de adverb.

În enunţurile: „Cum l-a văzut, i-a şi spus."; „Pe aici urcuşul e şi mai greu."; „Se sperie şi de umbra lui.", cuvântul „şi" are valoare de:

a) conjuncţie; b) adverb; c) sunt admise ambele forme: conjuncţie / adverb.

29. Adverbele prin care poate fi substituit cuvântul „şi" din aceleaşi enunţuri sunt:

a) îndată (imediat), mult, chiar de; b) acum, mult, unde; c) cum, chiar, când.

30. „Iar" din contextul:

„Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fi mireasă." (M. Eminescu, *Luceafărul*), are valoare de:

a) adverb; b) conjuncţie; c) prepoziţie.

31. Dar în enunţul: „A sunat iar.", cuvântul „iar" are valoare de:

a) adverb cu înţelesul „iarăşi" („din nou"); b) conjuncţie coordonatoare adversativă; c) interjecţie.

32. Conjuncţiile paronime „or", „ori" se folosesc pentru a exprima raporturi de coordonare distincte.

În care dintre următoarele exemple sunt folosite corect aceste conjuncţii ?

a) Am crezut că ne-am înţeles; or, tu continui să întârzii;

b) Am crezut că ne-am înţeles; ori, tu continui să întârzii;

c) Am crezut că ne-am înţeles; or / ori, tu continui să întârzii.

33. Conjuncţiile subordonate: „să", „ca să", „încât să" pot impune sau nu un regim modal special verbului predicat din subordonata introdusă de ele ?

a) verbul predicat din subordonată poate fi numai la modurile indicativ sau conjunctiv;

b) verbul predicat din subordonată poate fi la orice mod personal;

c) verbul predicat din subordonată poate fi numai la modul conjunctiv.

34. În care din variantele următoarei fraze legătura dintre regentă şi propoziţia subordonată este realizată greşit ?

a) „Cât sunt sănătos nu-mi pasă.";

b) „Până sunt sănătos nu-mi pasă.";

c) „Cât timp sunt sănătos nu-mi pasă.".

35. Ce tip de subordonată introduc conjuncţiile: până să, înainte să, până când, imediat ce, odată ce, ori de câte ori, (de) îndată ce, câtă vreme ?

a) temporală; b) cauzale; c) condiţionale.

36. Cuvântul *şi* poate avea funcţii multiple: - conjuncţie coordonatoare [copulativă, adversativă (şi = dar), conclusivă (şi = deci)],

- adverb.

Ce este morfologic *şi* din: „Cărţile şi caietele sunt pe birou."; „I-am dat cartea, şi nu mi-a restituit-o până astăzi."; „Acestea sunt problemele pe care trebuie să le rezolve singur, şi nu le poate lăsa pe seama ta." ?

a) adverb; b) conjuncţie; c) prepoziţie.

37. Numiţi subordonatele introduse prin conjuncţia „dacă": „Întrebarea este dacă vine.": „Nu ştiu dacă vine."; „Nu sunt convins dacă vine.":

a) predicativă; completivă directă; completivă indirectă;
b) subiectivă; completivă directă; circumstanţială de mod;
c) predicativă; completivă indirectă; circumstaţială de scop.

38. Ce fel de propoziţii introduce conjuncţia subordonatoare „fiindcă" ?

a) finale; b) concesive; c) cauzale.

39. Ce fel de propoziţie este „dacă tu ai dreptate" din: „Se va vedea dacă tu ai dreptate." ?

a) condiţională; b) subiectivă; c) cauzală.

40. Conjuncţiile compuse prin contopire se scriu într-un singur cuvânt: „deoarece", „deşi", „aşadar", „dacă", „fiindcă", „încât", „decât", „întrucât", „precum", etc.

În enunţurile: „O să-ţi dovedesc că sunt alţii mai puternici decât tine."; „De cât timp nu l-ai văzut pe Mircea ?", cuvintele subliniate sunt scrise corect ?

a) corect, pentru că în primul enunţ are înţelesul de „ca" şi în al doilea exemplu arată cantitatea;
b) incorect, deoarece conjuncţiile compuse prin contopire se scriu într-un singur cuvânt;
c) corect, pentru că scrierea „decât" / „de cât" este facultativă.

INTERJECŢIA

Definiţie: „Partea de vorbire neflexibilă cu valoare exclamativă, prin care se exteriorizează senzaţii, sentimente, manifestări de voinţă sau se reproduc sunete şi zgomote din natură." (Gramatica Academiei)

„Cuvântul cu sens lexical gândit ca afect sau ca senzaţie sonoră" (Alexandru Toşa, *op. cit.*)

Diferită semantic şi gramatical de celelalte părţi de vorbire, în primul rînd cu o mare instabilitate formală (alături de elemente specifice şi caracter deschis creaţii ad hoc)

Clasificare: în funcţie de criterii diferite, ce diferă de la un autor la altul:

1. *Origine*:

a) împrumutate din limba latină: **bre, haide, salve, servus.**

b) interjecţii neologice (chiar internaţionale) : **alo, adio, bravo, ura.**

2. *Mod de formare*:

a) propriu-zise (strigăte scurte, manifestări ale senzaţiilor, emoţiei, voinţei, dorinţei, nelegate de alte părţi de vorbire).

La origine, interjecţiile care redau o stare afectivă sau voliţională au fost strigăte involuntare, devenind, în, timp, după un îndelung proces de abstractizare, semnale ale stărilor afective sau voliţionale respective. Forma însăşi a devenit convenţională.

Chiar dacă nu pot fi create spontan de orice vorbitor, ele pot fi împrumutate dintr-o limbă în alta; în limba rusă, aceeaşi emoţie este redată uneori prin interjecţii diferite de la o regiune la alta.

b) provenite din alte părţi de vorbire. Ele au numai valoare afectivă şi sunt interjecţii numai când îşi pierd sensul lexical de bază şi legătura sintactică cu restul frazei.

Ex.: ce dracu !

Atenţie: există cuvinte care în condiţii sintactice bine determinate apar izolate şi au valoare de adresare sau exclamativă; în mod greşit ele sunt considerate interjecţii, deşi ele nu-şi pierd sensul lexical iniţial.

Ex.: **înainte** !, **ajutor** !

De asemenea - în lipsa unei categorii morfologice mai potrivite pot fi considerate interjecţii şi unele formule de salut sau formule de politeţe neanalizabile în limba română de tipul: **pa, adio. servus**...

c) cuvinte imitative sau onomatopee care reproduc sunetele însoţitoare unor acte fiziologice. redau strigătele animalelor, reproduc zgomote din realitatea înconjurătoare.

3. *Formă sau structură*:

a) simple, cele mai multe primare (neanalizabile);

b) compuse, de tipul: **haida-de, hodoronc-tronc** (dar şi prin conversiune şi / sau trunchiere);

c) locuţiuni interjecţionale: **ei bine** !, **nu zău** !, **ia te uită** !, **da de unde** ?

Obs.: Trebuie făcută diferenţa de alte părţi de vorbire care pot să apară izolate şi cu valoare de adresare sau exclamativă.

Exemplu: - substantive: **linişte** !, **tăcere** !, **halal** !;

- adverbe: **sus** !, **jos** !, **înainte** !

4. *Ţinând seama de sens*:

a) interjecţii, destul de puţine ca număr, care redau senzaţii fizice, stări sufleteşti (de multe ori prin aceeaşi interjecţie) cum ar fi: durerea - **vai** !; frigul - **bîrr** !; oboseala - **of,of** !; teama, spaima - **aoleo** !, **vai** !; dispreţul - **pfui** !; supărare - **vai** !; mirare, uimire, surpriză - **ei** !.

Multe dintre ele au o valoare afectivă nedeterminată, în măsura în care întăresc, subliniază o afirmaţie, o negaţie sau o întrebare.

b) interjecţii care au sens apropiat de al imperativului sau al vocativului (pe care le pot însoţi). Ele pot să apară şi izolat, se rostesc cu o intonaţie specială şi servesc pentru a ne adresa cuiva. Exprimă: -îndemn, un ordin de a începe sau de a înceta acţiunea;

- chemarea, îndemnul, oprirea, gonirea animalelor;
- rugăminte;
- adresarea (direct sau se atrage atenţia).

Atenţie: aceeaşi interjecţie poate reda sentimente variate, opuse chiar, ce pot fi precizate prin context.

Ex.: **Ah** ! (exprimă şi mulţumire şi milă, teamă, durere, părere de rău, ciudă).

Nu se poate vorbi în aceeaşi măsură de un sens lexical la toate interjecţiile:

-cele voliţionale au sens mai bine precizat, apropiat de cel al verbelor;

-cele de îndemn şi de adresare pot avea valoare interogativă;

-cele emoţionale au sensul mai puţin clar, determinat mai strâns de context.

c) onomatopeele - reproduc sunetele onor acte fiziologice omeneşti, reproduc sunete emise de animale, sunete şi zgomote din natură.

(1) FUNCŢII SINTACTICE

În mod obişnuit, nu se leagă sintactic de părţile de propoziţie. Ele pot să apară la început, intercalate sau la sfîrşitul propoziţiei şi pot însoţi o propoziţie sau o frază exclamativă sau interogativă.

În frază pot fi:

a) element de întărire pe lângă o propoziţie (Ei, aşa cum spuneam...);

b) propoziţie independentă (Bravo !);

c) parte de propoziţie

- predicat: eu... tuşti!;
- nume predicativ: pe ţară era vai !;
- complement circumstanţial de mod: şi gogâţ, înghiţea fără să se satur:
- subiect;
- atribut.

Obs.: În cazul în care este predicat poate primi toate complinirile verbului, cum ar fi:

- complement direct: şi poc! la dreapta;
- complement indirect: na-ţi umbrela !;
- complement circumstanţial: şi dracul, bâldâbâc în iaz !.

(2) ORTOGRAFIA ŞI PUNCTUAŢIA

a) Se scriu cu liniuţă cele compuse din elemente identice sau sinonime sau din elemente care formează o unitate (cioc-poc);

b) după ele se pune semnul exclamării sau virgulă;

c) în cazul în care însoţeşte un substantiv în vocativ, întregul grup se desparte prin virgulă:

d) interjecţia **ia** + verb la imperativ sau conjunctiv, nu se desparte de verb.

(3) PROBLEME DE EXPRESIVITATE

Fiind specifice limbii vorbite (în scris caracterizează stilul beletristic), interjecţiile pot fi folosite singure sau împreună cu substantivul şi verbul, pentru a exprima o adresare, o chemare (dacă sunt apropiate ca sens de vocativ şi imperativ, topica fiind liberă).

Unele sunt folosite pentru a marca vocativul, iar sensurile exprimate sunt multiple (cu observaţia că interjecţiile sunt folosite pentru a marca vocativul, mai ales când acesta are aceeaşi formă cu nominativul).

Mult mai expresive sunt interjecţiile cu sens momentan şi cu sens durativ, în locul unor verbe la perfect simplu.

Multe interjecţii pot fi urmate de dativul posesiv.

Unele sunt folosite adverbial (afirmare sau negare) sau ca formant al unui superlativ expresiv (L-a azvârlit hăt departe).

TESTE, EXERCIŢII

1. Din următoarea serie de interjecţii, subliniaţi-le pe cele neologice: vai !, of !, aoleu !, ei !, bre !, haide !, alo !, adio !, bravo !.

2. Scrieţi verbele derivate din interjecţiile: boc !, poc !, pleosc !, cirip !, sforr !, trosc !.

3. Alcătuiţi trei enunţuri în care să folosiţi interjecţii ce exprimă: spaima, dispreţul, supărarea.

4. Construiţi enunţuri în care interjecţia „ei !" să exprime, pe rând, mirare, uimire, surpriză.

5. „Da de unde !" este in limba romană:
a) interjecţie simplă; b) compusă; c) locuţiune interjecţională.

6. Exemplificaţi funcţiile sintactice ale interjecţiei.

7. Motivaţi punctuaţia interjecţiilor în următoarele texte:
„Oh, bieţi catâri ai unor sentimente
pe care ni le-au pus părinţii-n cârcă."
(M. Dinescu, *O beţie cu Marx*)
„Ah! în curând satul în vale amuţeşte..."
(M. Eminescu)

8. Puneţi semnul exclamării sau virgulă după interjecţii, acolo unde este cazul:
„ -Ssst făcu din prag, făcându-i semn."

9. Alcătuiţi cinci propoziţii în care interjecţiile să aiba funcţie sintactică de: subiect, atribut, nume predicativ, complement direct, complement circumstanţial de mod.

10. Onomatopeele sunt:
a) interjecţii care indică stări sufleteşti; b) imită zgomote din natură;
c) arată însuşiri ale lucrurilor.

11. Prin derivare cu sufixe, de la interjecţii se pot obţine:
a) substantive; b) verbe; c) adjective.

12. Prin schimbarea valorii gramaticale, interjecţiile pot deveni:
a) verbe; b) substantive; c) adjective.

13. După interjecţii pot urma verbe la:
a) indicativ; b) conjunctiv; c) gerunziu.

14. Interjecţiile: trosc !, pleosc !, tronc !, zdronc !
a) imită zgomotele; b) sunt de îndemn; c) sunt de adresare.

15. Interjecţiile: bravo, ura, stop, alo circulă în această formă
a) în toate limbile; b) numai în limbile romanice; c) numai în limba română.

II. SINTAXA

PROBLEME GENERALE

SINTAXA este partea gramaticii care stabileşte regulile îmbinării cuvintelor în propoziţie şi a propoziţiilor în frază.

(1) SINTAXA PROPOZIŢIEI

PROPOZIŢIA este o comunicare în care există un singur predicat.

FELUL PROPOZIŢIILOR
- a) după scop
  - enunţiative
    - propriu-zise
    - optative
    - imperative
  - interogative
    - propriu-zise
    - optative
- b) după formă
  - afirmative
  - negative
- c) după alcătuire
  - simple
  - dezvoltate
- d) după înţeles
  - principale
  - secundare (subordonate)

RAPORTURILE
- de coordonare prin
  - alăturare (juxtapunere)
  - conjuncţii (joncţiune)
- de subordonare
  - în propoziţie prin:
    - a) prepoziţii
    - b) locuţiuni prepoziţionale
  - în frază prin:
    - a) conjuncţii
    - b) locuţiuni conjuncţionale
    - c) pronume relative
    - d) adverbe relative

PĂRŢILE DE PROPOZIŢIE
- *a)* principale
  - subiectul
  - predicatul
- *b)* secundare
  - atributul
  - complementul

(2) FRAZA

FRAZA este unitate sintactică alcătuită din cel puţin două propoziţii legate printr-un raport de coordonare sau subordonare. (o îmbinare de două sau mai multe propoziţii legate între ele prin înţeles)

Ex.: (Dacă) înveţi, [1]/ reuşeşti. [2]/
A venit la repetiţie, [1]/ (deşi,) [2]/ dacă ne gândim bine, [3]/ nu era nevoie de el. [2]/

Propoziţiile dintr-o frază pot fi:

- principale

- secundare

PROPOZIŢIA PRINCIPALĂ este propoziţia care prin înţelesul ei nu depinde de altă propoziţie, este propoziţia care are singură înţeles.

Ex.: (Cine) este leneş, [1]/ aleargă mai mult. [2]/ (2) - propoziţie principală

(1) - propoziţie secundară

PROPOZIŢIA SECUNDARĂ (SUBORDONATĂ) este propoziţia care depinde de o altă propoziţie prin înţelesul ei.

! Propoziţia de care depinde o propoziţie secundară se numeşte *propoziţie regentă*, iar cuvântul determinat de propoziţia secundară este cuvântul (termenul) regent.

p. v. p. v. p. n.

Ex.: Şi acuma văd eu [1]/ (că) avea mare dreptate mătuşa, [2]/ (căci) era ceasornicul satului.[3]/

(1) nr. 1 ---» regentă pentru nr. 2

(2) CD nr. 2 ---» regentă pentru nr. 3

(3) CZ

Îmbinarea propoziţiilor în frază se realizează prin:

1. *Raportul de coordonare* este cel existent între propoziţii de acelaşi fel:

a) numai între propoziţii principale;

b) numai între propoziţii secundare (subordonate) care determină acelaşi element (cuvânt) regent din propoziţia regentă.

Ex.: *1)* Uşa se deschise [1]/ (şi) drept în faţa lui Dan se ivi un om înalt, [...] cu fruntea mare, [2]/ (iar) pe creştet avea un fes mic. [3]/

(M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*)

(1)—(2)—(3) = frază formată prin coordonare

2) Mergi [1]/ de vezi [2]/ (şi) învaţă. [3]/

(1)

(2) şi (3) = raport de coordonare între propoziţii secundare care determină acelaşi cuvânt din propoziţia regentă.

2. În *raportul de subordonare* propoziţiile depind una de cealaltă.

Ex.: Totuşi Nicoară hotărîse în taina inimii lui [1]/ să (nu) ocolească locul [2]/ unde (trăise) biata sa mamă Calomfira. [3]/ (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)

(1)

(2) CD frază formată prin subordonare

(3) AT

Elementele de relaţie în frază

1. CONJUNCŢIA este partea de vorbire care realizează relaţia - joncţiunea- între unităţi sintactice aflate în raport de coordonare sau subordonare.

Conjuncţia nu are funcţie sintactică şi nici semantică - sens, conţinut.

După relaţiile pe care le stabilesc în frază, ele sunt:

- *coordonatoare* (unităţi sintactice de acelaşi fel);
- *subordonatoare* (o subordonată depinde de regenta ei).

1 (a) Conjuncţii coordonatoare

FELUL conjuncţiilor coordonatoare:

a) copulative, când prin conţinutul lor propoziţiile sunt prezentate ca asociate.

Conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale coordonatoare sunt: **şi, nici, precum şi, nici ... nici, şi ... şi.**

Ex.: (Nici) nu-i ninge, [1]/ (nici) nu-i plouă. [2]/

b) disjunctive, când prin conţinutul lor propoziţiile se exclud una pe alta (realizarea uneia exclude realizarea celeilalte).

Ele sunt: **sau, ori, fie.**

Ex.: (Ori) taci, [1]/ (ori) zi ceva mai bun decât tăcerea. [2]/

c) adversative, când prin conţinutul lor propoziţiile se opun una alteia, fără a se exclude: **dar, iar, însă, ci, în schimb, numai că.**

Ex.: Nu e pe brodite [1]/ (ci) e pe ştiute. [2]/

d) conclusive: propoziţia exprimă o concluzie a celeilalte.

Ele sunt: **deci, aşadar, prin urmare, de aceea, în concluzie, în consecinţă.**

Ex.: Ne-am odihnit destul, [1]/ (deci) putem pleca. [2]/

1 (b) Conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale subordonatoare

sunt conjuncţiile care exprimă relaţii de subordonare a unor propoziţii faţă de un termen regent.

Astfel, există:

a) conjuncţii subordonatoare care introduc propoziţii subordonate de un anumit tip, cum sunt:

până să
până când
mai înainte ca să
cât timp
ori de câte ori
îndată ce
→ CT – circumstanţiale de timp

după cum
parcă
pe măsură ce
→ CM – propoziţii subordonate circumstanţiale de mod (modale)

încât → CNS - consecutivă

căci, fiindcă
pentru că
din cauză că
din pricină că
→ CZ – propoziţii subordonate circumstanţiale de cauză

pentru ca să
nu cumva să
→ propoziţii subordonate cicumstanţiale de scop (finale) CS

cu condiţia să
în caz că
→ CŢ – propoziţii condiţionale

deşi
cu toate că
măcar că
→ CV (concesive)

b) conjuncţii subordonatoare cu valori multiple, care pot introduce mai multe tipuri de subordonate, cum sunt: **că, să, ca să, dacă, de,** etc.

Ex.: Se vede [1]/că nu te-ai pregătit. [2]/ - *subiectivă*

Convingerea voastră e [1]/ că a înţeles. [2]/ - *predicativă*

Părerea [1]/ că s-a schimbat [2]/ se adeveri. [1]/ - *atributivă*

El auzise [1]/că nu se dă examen. [2]/ - *completivă directă*

2. PĂRŢI DE VORBIRE FOLOSITE CU VALOARE DE CONJUNCŢIE:

- Pronumele relativ: **care, cine, ce**
- Adverbele relative: **unde, când, cum**

Aceste părţi de vorbire cu valoare de conjuncţie se deosebesc de conjuncţiile propriu-zise prin aceea că au şi funcţie sintactică în propoziţia subordonată pe care o introduc.

Ex.: Nu se ştie [1]/când se va întoarce acasă. [2]/ - *complement circumstanţial de timp*

Este bine [1]/cum spune el. [2]/ - *complement circumstanţial de mod*

Nu se ştie [1]/unde vom face următoare excursie. [2]/ - *complement circumstanţial de loc.*

Cine ştie carte [1]/ are patru ochi. [2]/ - *subiect*

Nu se ştie [1]/care a ieşit pe locul I. [2]/ - *subiect*

Problema [1]/care ne frământă [2]/ este reuşita la examen. [1]/ - *subiect*

Este bine [1]/ce spune el. [2]/ - *subiect*

SUBIECTUL
ŞI
PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ SUBIECTIVĂ

(I) SUBIECTUL

Definiţie: Este partea principală care arată: cine săvârşeşte acţiunea exprimată de predicatul verbal la diateza activă sau reflexivă; cine are caracteristica exprimată de numele predicativ al unui predicat nominal; asupra cui se răsfrânge acţiunea săvârşită de complementul de agent.

Ex.: Maria citeşte mult.
Marea pare liniştită.
Excursia a fost organizată de profesorul x.

Întrebări: **cine ?, ce ?**

SUBIECTUL poate fi

① EXPRIMAT

A) GRAMATICAL (este exprimat printr-un cuvânt sau mai multe cu funcţie de subiect sau printr-o subiectivă care îndeplineşte funcţia de subiect al unui predicat)
- *simplu* (blocurile-turn)
  - cuvânt simplu
  - derivat
  - compus
- *complex* (= grup sintactic al cărui termeni sunt în relaţie de subordonare)
- *multiplu* (= grup sintactic al cărui termeni sunt în relaţie de coordonare)

B) LOGIC - Din punct de vedere gramatical, îndeplineşte în propoziţie funcţia de complement indirect sau de complement de agent Ex.: Îi păru rău. ; Îmi era frică.

② NEEXPRIMAT (implicit, adică subiectul existent dar neexprimat)

A) INCLUS (dacă verbul-predicat se află la persoana I sau la a II-a singular / plural Ex.: Citeşti corect.

B) SUBÎNŢELES (dacă a fost exprimat anterior, iar verbul predicat se află la persoana a III-a singular / plural

C) NEDETERMINAT (dacă acţiunea nu poate fi precis atribuită unui agent anume, verbul-predicat aflându-se fie la persoana a II-a singular - Dacă munceşti vei avea. -, fie la persoana a III-a singular / plural -De cap şi-a făcut, de cap i-a fost. -, fie la persoana I plural - Nu ne putem lăuda cu realizările altora. = subiectul este neprecizat, neidentificabil într-o persoană anume; subiectul - autorul unei acţiuni cu valoare generală)

Obs.: Subiectul nedeterminat este folosit de regulă în proverbe, maxime, şi în vorbirea familiară.

N. B. Găsirea subiectului cere multă atenţie când predicatul verbal este exprimat prin:

1) verbul predicativ „a fi" (cu sensul de „a exista", „a se afla")

În unele propoziţii cu acest predicat verbal, subiectul poate fi uşor recunoscut după ceea ce denumeşte substantivul prin care este exprimat: anotimpuri: E iarnă. ; E primăvară.
părţi ale zilei: E dimineaţă, ; E seară.
fenomene atmosferice: E frig.; E ger;
senzaţii sau stări sufleteşti: Mie dor. ; Mi-e milă. ; Mi-e foame. ; Mi-e sete.

Ultimul tip de propoziţii se caracterizează prin aceea că verbul „a fi" este precedat de un pronume personal la dativ: Mi-e sete.

N. B. În construcţiile de aceste fel, deşi verbul „a fi" arată existenţa unui anotimp, a unui fenomen atmosferic, a unei senzaţii sau stări sufleteşti, totuşi el nu poate fi înlocuit cu verbele „a exista", „a se afla".

2) pasivul reflexiv sau printr-un *verb reflexiv impersonal*

Ex.: S-au deschis porţile. | stă după predicat,
Se văd urme de paşi. | răspunde la întrebarea **ce ?**

Subiectul zero este subiectul unei acţiuni căreia nu i se poate atribui un agent. (Ex.: Plouă.)

Propoziţii impersonale - în această categorie intră:

- predicatele exprimate prin verbe care redau fenomene atmosferice: plouă, ninge, tună, fulgeră, trăsneşte, viscoleşte → diateza activă
- predicatele exprimate prin verbe care exprimă tot fenomene ale naturii la diateza reflexivă: se întunecă, se înnorează, se înnoptează, se luminează, etc.

În funcţia de subiect exprimat poate fi orice cuvânt care numeşte ceva sau care ţine locul numelui:

Părţile de vorbire prin care se exprimă subiectul

- *substantiv (comun / propriu; simplu / compus)*
- *locuţiune substantivală*

Ex.: „Şi păreri de rău trecute (= regrete)
Cad pe inima-i trudită..."
(G. Topârceanu)

- *o sintagmă cu valoare de substantiv*

Ex.: Cel cu paguba (= păgubaşul) îi şi cu păcatul.

- *orice parte de vorbire substantivizată*

Ex.: Frumosul te încântă. ⟶ adjectiv
Treiul de la matematică nu-l am în carnet. ⟶ numeral
Eul tău mă enervează. ⟶ pronume personal
Cititul este o îndeletnicire plăcută şi utilă. ⟶ verb la participiu
Binele cu bine se răsplăteşte. ⟶ adverb
Hopul acesta a fost trecut. ⟶ interjecţie

- *pronume: personal, posesiv, demonstrativ, interogativ, relativ, nehotărât, negativ*
- *locuţiune pronominală*

Ex.: Nu se afla acolo nici ţipenie de om. (= nimeni)

- *numeral (cardinal, ordinal, colectiv, fracţionar)*
- *verb la modul infinitiv*

Ex.: A munci este o îndatorire.

- *verb la modul supin*

Ex.: E greu de străbătut până acolo.

Obs.: Subiectul poate fi exprimat şi prin alte părţi de vorbire, în situaţii ca acestea:

Părţi de vorbire cu valoare de substantiv
- Desena este verb la timpul imperfect.
- Să este conjuncţie.
- Din cauză că este locuţiune conjuncţională.
- Acolo este adverb de loc.

Aceste subiecte sunt provenite din atribute („Cuvântul desena";→ morfologic aceste cuvinte au căpătat valoare de substantiv).

Sunt socotite subiecte şi *unităţile frazeologice*: „Cel mai iubit dintre pământeni este un roman scris de Marin Preda."

CAZUL subiectului este nominativul, dacă subiectul este exprimat printr-o parte de vorbire care posedă categoria de caz; dacă subiectul este exprimat printr-un cuvânt care nu posedă categoria de caz (verb la infinitiv sau supin) atunci trebuie să se afle la o formă invariabilă.

EXCEPŢII: *1. (a)* Subiectul este exprimat uneori prin substantive sau pronume la cazul *genitiv* sau *acuzativ*.

Ex.: Ai casei plecaseră.——→ G.
Ştim cu toţii.——→ Ac.
Ai lor veniseră.→ pronume în G.

Aceste subiecte sunt provenite din atribute ale unor substantive sau pronume cu funcţie de subiect.

Ex.: Locatarii casei au plecat.
Ştim *noi* cu toţii.
Părinţii lor sunt tineri.

(b) Când subiectul este complex atunci se poate produce elipsa regentului şi rămâne subordonatul în funcţie de subiect.

Ex.: S-au mai văzut şi de acestea. (= unele de acestea)
Au mai fost tăiate din ramuri. (= câteva ramuri)

2. Când pronumele „cine", „care" (în genitiv, dativ, prepoziţie + acuzativ) au rol joncţional şi funcţie de subiect.

Ex.: I-am ajutat cui mă poate ajuta.
Am apelat la cine mă poate ajuta.

(M. Andrei, I. Ghiţă, Limba română, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983, p. 111-112)

Topica şi punctuaţia subiectului

TOPICA: Subiectul stă de obicei înaintea predicatului, dar poate sta şi după predicat.

PUNCTUAŢIA: - Subiectul singur sau însoţit de atributul (atributele) lui nu se desparte de predicat prin virgulă.

- Dacă între subiect şi predicat se intercalează unele adverbe sau locuţiuni adverbiale nelegate sintactic de propoziţia în care se află - **desigur, firește, bineînțeles**, prin **urmare**, etc - acestea se pun între virgule sau între două linii de pauză:

Tu, desigur, vei veni.
Tata - firește - era îngijorat.

- Subiectul multiplu, fiind format din părţi de propoziţii coordonate, urmează regulile de punctuaţie a părţilor de propoziţie coordonate.

Valori expresive

- subiectul reluat ——→ efect de insistenţă
Ex.: Vine ea, mama, acum.
- subiectul cantitativ ——→ exagerare, expresie a unei emoţii
Ex.: Veniseră la spectatori ! -sala plină.
- subiectul izolat ——→ atrage atenţia asupra ideii incorporate în cuvântul subiect
Ex.: Norocul, ori fugi de el, ori dai de el.
- subiectul implicit → pentru concizie, expresie a grabei, a neatenţiei, pentru evitarea repetiţiei supărătoare

Ex.: „Am, am ceva, dar e mai bine să zic că n-am para chioară."
(B. Şt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*)

- subiectul multiplu ⟶ pentru realizarea preciziei, crearea unor efecte de insistenţă sau pentru a exprima o exagerare

Ex.: „Căci trebuie să vă spun că la Humuleşti torc şi fetele şi băieţii, şi femeile şi bărbaţii." (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

Obs.: Propoziţiile cu subiectul exprimat prin substantivele cu sens colectiv: *stol, roi, turmă, herghelie, cireadă* au predicatul la singular, sau la plural când substantivele sunt la plural.

Ex.: Roiul de albine a zburat.
Roiurile de albine au zburat.

Subiectivele unor predicate exprimate prin verbe cu subiectul logic în dativ,verbe reflexive şi pasive impersonale, expresii verbale şi adverbe predicative materializează situaţii cu un puternic conţinut afectiv (dorinţă, necesitate, posibilitate, îndoială, siguranţă, afirmaţie categorică); astfel de subiective implică participarea afectivă a subiectului vorbitor la cele comunicate.

Ex.: Desigur că vei reuşi, dar se poate şi să nu reuşeşti la acest examen.

(2) PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ SUBIECTIVĂ (SB)

Definiţie: Este propoziţia subordonată care îndeplineşte funcţia de subiect pe lângă o regentă. (este propoziţia care, în frază, îndeplineşte funcţia de subiect al regentei ei⟶ definiţie dată de Gramatica limbii române (vol. al II-lea, pag. 266), precum şi în multe alte lucrări de specialitate.

SB (subiectivă)
Ex.: Se vede [1]/ că nu cunoşti locurile pe aici. [2]/

E important [1]/ ce propui tu. [2]/
SB

Elementul esenţial al propoziţiilor subiective este predicatul regentei.

Prin expansiune, subiectul devine o subiectivă:

Ex.: Leneşul mai mult aleargă.

Cine este leneş [1]/ mai mult aleargă. [2]/ 1 - SB, 2 - PP

Prin *contragere* o subiectivă devine parte de propoziţie - subiect.

Ex.: Cine se scumpeşte [1]/ mai mult păgubeşte. [2]/ 1 - SB, 2 - PP

Scumpul mai mult păgubeşte. = subiect

Subiectiva este cerută de:

a) verbul „a trebui", verbul „a fi" folosit ca impersonal, de obicei cu sensul de „a se întâmpla" şi de alte verbe folosite ca impersonale şi care apar uneori precedate de un pronume personal la dativ sau la acuzativ.

Ex.: Trebuie [1]/ să ducem lucrurile la bun sfârşit. [2]/ 2 - SB
Ex.: Când este [1]/ să dai peste necaz, [2]/ dai. [3]/ 2 - SB
Îţi ajunge [1]/ cât ai lucrat astăzi. [2]/ 2 - SB
Îi place [1]/ să muncească. [2]/ 2 - SB
Ne doare [1]/ c-a fost scris aşa. [2]/ 2 - SB
Trebuie [1]/ să plec imediat la şcoală. [2]/ 2 - SB

b) verb personal

Ex.: Cine se scoală de dimineaţă [1]/ departe ajunge. [2]/ 1 - SB

c) verbe reflexive impersonale: **se cuvine, se cade, se întâmplă, se poate, se vede, se aude, se pare, se crede, se zice**, etc.

Ex.: Se cuvine [1]/ să-i recunoaştem meritele. [2]/ 2 - SB
Se cuvine [1] / să fim politicoşi cu toată lumea. [2]/ 2 - SB
Se crede [1]/ că aici s-a dat lupta. [2]/ 2 - SB

d) verbe pasive folosite ca impersonale: **este scris, este dat, este hotărât, este stabilit, este cunoscut, este ştiut**

Ex.: Este ştiut [1]/ că ulciorul nu merge de multe ori la apă. [2]/ 2 - SB
Ţi-a fost dat [1]/ să duci mai departe speranţa lor. [2]/ 2 - SB

e) expresii verbale impersonale (alcătuite din verbul „a fi" şi un adverb): **e bine, e rău, e greu, e drept, aşa-i, e cu putinţă, e posibil, e recomandabil, e necesar**

N. B. Adverbele care intră în componenţa expresiilor verbale impersonale pot sta după verbul „a fi" sau înaintea acestuia şi pot fi la diferite grade de comparaţie: ar fi bine, ar fi mai bine, ar fi tot aşa de bine, ar fi foarte bine.

Ex.: E bine [1]/(să) te străduieşti [2]/ şi să nu te temi de greutăţi. [3]/ 2 - SB
Era bine [1]/(cum) spunea el. [2]/ 2 - SB
Este de mirare [1]/(cum) şi-a amintit de mine. [2]/ 2 - SB
Ar fi bine [1]/(să) i ascultăm sfaturile. [2]/ 2 - SB
E bine [1]/(să) -l ajuţi şi pe el. [2]/ 2 - SB

f) adverbe sau locuţiuni adverbiale predicative care exprimă atitudinea vorbitorului (de siguranţă, de nesiguranţă, presupunere) faţă de cele spuse prin propoziţia subiectivă: **sigur, desigur, firește, poate, fără îndoială, cu siguranţă, probabil, pesemne**

Ex.: Probabil (poate) [1]/(că) este nevinovat. [2]/ 2 - SB
Sigur [1]/ va veni. [2]/ 2 - SB
Firește [1]/(că) vom izbuti. [2]/ 2 - SB

Valoarea expresivă a subiectivei

Subiectiva are o capacitate superioară subiectului, deoarece permite conturarea unor fapte pentru care nu există încă în limbă termeni simpli.

Ex.: „Cei ce poartă jugul şi-a trăi mai vor [1]/
Merită să-l poarte spre ruşinea lor. " [2]/ 1- SB
(D. Bolintineanu)

De aceea subiectivele sunt preferate pentru enunţuri sentenţioase, în maxime şi proverbe.

Pe de altă parte, subiectivele unor predicate exprimate prin verbe cu subiectul logic în dativ, reflexive şi pasive impersonale, expresii verbale şi adverbe predicative materializează situaţii cu un puternic conţinut afectiv (dorinţă, necesitate, posibilitate, îndoială, siguranţă, afirmaţie categorică); astfel de subiective implică via participare a subiectului vorbitor la cele comunicate.

Ex.: Desigur [1]/ că voi veni, [2]/ dar se poate [1]/ să întârzii. [2]/ 2 - SB

Propoziţiile subiective pot fi introduse prin:

- pronumele relative: **care, cine, ce**
- adverbele relative: **unde, când, cum**

Ex.: Pare de necrezut [1]/(cum) a trecut timpul. [2]/ 2 - SB
E rău [1]/(când) aştepţi la altul. [2]/ 2 - SB
Nu se ştie [1]/(unde) merge. [2]/ 2 - SB

- conjuncţiile: **că, să, ca ... să, dacă (de)**

Ex.: E bine [1]/(dacă) îl ajuţi şi pe el. [2]/ 2 - SB

Topica subiectivei

- Propoziţiile subiective care îndeplinesc funcţia de subiect al unor verbe personale sau al unor locuţiuni verbale cu verbul la un mod personal precedă elementul regent şi sunt introduse prin pronume sau adjective relative ori nehotărâte.

Ex.: Cine nu deschide ochii [1]/ deschide punga. [2]/ 1 - SB

Această topică este uneori inversată din motive de expresivitate a exprimării.

- Propozițiile subiective care au funcția de subiect al unor verbe impersonale ori al unor expresii verbale impersonale stau după elementul regent.

- Subiectivele unor adverbe sau locuțiuni adverbiale predicative au întotdeauna topică fixă: după elementul regent.

- Topică fixă (*SB* [1]/ + *R* [2]/ + *PR* [3]/) au și subiectivele din grupul de trei propoziții, în care *R* (= regent) este verbul copulativ „a fi" sau „a însemna" (Ex.: Dacă învăț zilnic [1]/ înseamnă [2]/ că reușesc. [3]/ 1 - SB, 2 - R, 3 - PR) sau din grupul de trei propoziții (*SB* + *R* + *CZ*, *SB* + *R* + *CS*), în care *R* (= regent) este verbul impersonal „a fi".

Ex.: Dacă învăț [1]/ este [2]/ pentru că vreau. [3]/ 1 - SB, 2 - R, 3 - CZ

Dacă învăț [1]/ este [2]/ ca să reușesc. [3]/ 1 - SB, 2 - R, 3 - CS

Punctuația subiectivei

Indiferent de poziția lor, propozițiile subiective nu se despart de elementul regent prin virgulă, excepție făcând subiectivele unor verbe personale, care sunt reluate în regentă printr-un pronume demonstrativ sau nehotărât cu funcție de subiect al aceluiași verb personal, și care se despart prin virgulă de regentă:

Cine se scoală de dimineață, [1]/ acela ajunge departe. [2]/

Să citesc, [1]/ să repet, [2]/ să fac rezumate, [3]/ toate îmi sunt clare. [4]/

(D. Ivănuș, I. Toma, Limba română pentru bacalaureat, admitere în licee și facultăți, Editura Niculescu, București, 1993, p. 89)

TESTE GRILĂ

1. Partea de propoziție care arată: cine săvârșește acțiunea exprimată de predicatul verbal la diateza activă sau reflexivă; cine are caracteristica exprimată de numele predicativ al unui predicat nominal (Ex.: Marea pare liniștită.); asupra cui se răsfrânge acțiunea săvârșită de complementul de agent (Ex.: Am fost pedepsit de ai mei.) este:

a) complement; b) subiect; c) atribut.

2. Locuțiunea substantivală „aduceri-aminte" din contextul:

„M-or troieni cu drag
Aduceri aminte."
(M. Eminescu)

are funcția sintactică de:

a) subiect; b) nume predicativ; c) atribut.

3. Subiectul din enunțul: „Cel cu paguba îi și cu păcatul." este exprimat prin:

a) sintagmă cu valoare de adjectiv; b) sintagmă cu valoare de substantiv;
c) sintagmă cu valoare de adverb.

4. Termenul de „subiect logic" se folosește pentru:

a) autorul real al unei acțiuni (complement de agent);

b) complementul indirect care determină verbe unipersonale sau forme unipersonale ale unor verbe personale (Ex.: Îmi trebuie cartea; Îți arde de joacă);

c) ambele forme: a) și b).

5. În construcții de tipul: „mi-e foame", „mi-e dor", „ți-e sete" complementul indirect „mi", „ți" (care indică pe cel caracterizat de o anumită stare) are rol de:

a) subiect logic; b) subiect inclus; c) subiect subînțeles.

6. Dar cuvintele „dor", „sete", „foame" din aceleași enunțuri, ce funcție sintactică au, conform Gramaticii Academiei (vol. II, p. 168) ?

a) complement direct; b) nume predicativ; c) subiect gramatical.

7. Subiectul poate fi exprimat sau neexprimat. Subiectul exprimat este de două feluri: gramatical (simplu, multiplu) și logic. Subiectul neexprimat poate fi: inclus, subînțeles, sau nedeterminat.

Subiectul din enunțul: „De cap și-a făcut, de cap i-a fost." este:

a) subiect logic; b) subiect nedeterminat; c) subiect subînțeles.

8. În enunțurile: „Îmi era frică.", „Îi era rușine." subiectul logic îndeplinește funcția de:

a) complement indirect; b) complement de agent; c) complement direct.

9. Subiectele gramaticale „frică", „rușine" din aceleași enunțuri sunt exprimate prin:

a) numerale; b) substantive; c) verbe impersonale.

10. Subiectul implicit, adică subiectul existent dar neexprimat, poate fi:

a) inclus, dacă verbul-predicat se află la persoana I sau a II-a singular sau plural (Ex.: Citești corect.);

b) subînțeles, dacă a fost exprimat anterior, iar verbul-predicat se află la persoana a III-a singular sau plural (Ex.: Tânăra se plimba și fredona o melodie.); nedeterminat (Ex.: Sună.);

c) sunt admise ambele forme: a) și b).

11. Cu excepția verbelor la modurile nepersonale: infinitiv (Ex.: A munci este o datorie.) și supin (Ex.: E greu de străbătut până acolo.) care nu au categoria cazului, subiectele exprimate prin celelalte părți de vorbire sunt, de obicei, în cazul nominativ.

Dar în enunțul: „Ai casei au plecat la mare.", subiectul „ai casei" este în cazul:

a) nominativ; b) genitiv; c) dativ.

12. În propozițiile în care subiectul exprimă constatări valabile pentru toate persoanele care se află într-o situație identică (Ex.: Cum îți vei așterne, așa vei dormi.) avem:

a) subiect nedeterminat; b) subiect inclus; c) subiect subînțeles.

13. Când subiectul este un pronume personal de persoana I sau a II-a, el este adesea neexprimat prin pronume, fiind inclus în desinența verbului-predicat sau a verbului copulativ care ajută la formarea predicatului nominal.

Cum se explică prezența pronumelui personal subiect în contextul: „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi." ? (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanu*)

a) pronumele personal subiect este exprimat atunci când vrem să punem în relief subiectul pentru a-l preciza, pentru a sublinia o antiteză;

b) pronumele personal subiect (persoana I, a II-a) este exprimat pentru a scoate în evidență anumite nuanțe afective;

c) sunt admise ambele situații: a) și b).

14. Cazul subiectului este nominativul, dacă subiectul este exprimat printr-o parte de vorbire care posedă categoria de caz (Ex.: Cititul este o îndeletnicire plăcută și utilă.)

În ce caz sunt subiectele din enunțurile următoare ?

- Am apelat la cine mă poate ajuta.
- Dau cartea cui o citește.

a) acuzativ; dativ; b) genitiv; nominativ; c) nominativ; acuzativ.

15. În ce condiții subiectul stă și în alt caz decât nominativul ?

a) când pronumele relativ-interogative: cine, care, (în G., D., Ac. cu prepoziție) au rol joncțional și funcție de subiect în propoziția subordonată pe care o introduc;

b) În construcții de tipul: „ai casei", „ai lui" în care articolul „ai", în nominativ, ține locul unui substantiv în nominativ (sau al unui substitut al lui), pe care îl determină genitivul: ai casei = locatarii casei, ai lui = părinții lui;

c) sunt admise ambele variante: a) și b).

16. În enunțul: „Capul face, capul trage.", repetarea subiectului marchează:

a) accentuarea lui; b) exagerarea lui; c) emoția.

17. Subiectul izolat „norocul" din fraza: „Norocul, ori fugi de el, ori dai peste el." este folosit pentru:

a) realizarea unei emoții;

b) a atenționa asupra ideii încorporate în cuvântul subiect;

c) evitarea repetiției supărătoare.

18. Propozițiile fără subiect (subiectul zero) sunt propozițiile al căror predicat este exprimat prin:

a) verb unipersonal prin formă și impersonal prin conținut (plouă, ninge, tună, se întunecă, se înnorează, se înnoptează, etc.), autorul neputând fi identificat;

b) expresii verbale impersonale (e bine, e rău, era greu);

c) reflexive de tipul: se zice, se spune, se cade, se vede, etc.

19. Subiectul din enunțul: „Impiegatul de mișcare din stația X este cumnatul meu." este exprimat prin:

a) sintagma „impiegatul de mișcare"; b) prin substantivul „impiegatul";

c) sunt admise ambele forme: a) și b).

20. La ce caz sunt subiectele „de văzut", „de explicat" din enunțul: „De văzut e ușor, de explicat e greu." ?

a) acuzativ; b) nominativ; c) nu posedă categoria de caz.

21. Subiectele exprimate prin verbe la infinitiv și verbe la supin:

a) nu posedă categoria de caz; b) au cazul nominativ;

c) au cazul dativ sau acuzativ.

22. Unitatea de bază a sintaxei este:

a) fraza; b) partea de propoziție; c) propoziția.

23. Propozițiile subordonate dintr-o frază corespund părților de propoziție (atributiva → atributul). Fenomenul obiectiv al corespondenței dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție stă la baza unor procedee sau tehnici de tranformare a propoziției în frază și a frazei în propoziție (contragerea propozițiilor subordonate și, respectiv, dezvoltarea părților de propoziție).

În exemplele de mai jos:

1. Leneșul mai mult aleargă.
   Cine este leneș [1]/ mai mult aleargă. [2]/
2. Nedreptățitul caută pretutindeni dreptatea.
   Cel ce e nedreptățit [1]/ caută pretutindeni dreptatea. [2]/

avem: a) contragerea propozițiilor subordonate în părți de propoziție;

b) dezvoltarea părților de propoziție în propoziții subordonate;

c) contragerea și dezvoltarea părților de propoziție.

24. În exemplele: „Leneșul mai mult aleargă. // Cine este leneș / mai mult aleargă. /"; „Nedreptățitul caută pretutindeni dreptatea. // Cel ce e nedreptățit / caută pretutindeni dreptatea./", fenomenul obiectiv al corespondenței se realizează între:

a) subiect - subiectivă; b) nume predicativ - predicativă; c) atribut - atributivă.

25. Elementul esențial al propozițiilor subiective este predicatul regentei. Atunci când predicatul regentei este exprimat prin: verbe și expresii unipersonale prin formă și impersonale prin conținut (verbe ca subiectul logic în dativ: a-i conveni, a-i plăcea; Îi place să citească; reflexive impersonale de tipul: se zice, se pare, se întâmplă), expresii verbale (Ex.: E bine dacă îl ajuți și pe el.), adverbe și locuțiuni adverbiale predicative (Ex.: Firește că vom izbuti. ; Fără îndoială că examenul va fi dificil.) avem propoziție subordonată:

a) predicativă; b) subiectivă; c) completivă directă.

26. După verbul „a trebui" urmează întotdeauna o propoziție subordonată:

a) subiectivă; b) predicativă; c) consecutivă.

27. Relația dintre subiectivă și predicatul propoziției regente pentru care îndeplinește funcția de subiect se realizează prin joncțiune cu ajutorul: (a) pronumelor relative (cine, ce, care, cât, cel ce); (b) câtorva pronume nehotărâte (oricine, oricare, orice); (c) adverbelor relative (unde, când, cum); (d) conjucțiilor (că, să, ca să, dacă, de, cum că, etc.).

Aceste elemente de relație sunt specifice numai:

a) propoziției subordonate subiective; b) propoziției subordonate concesive;

c) pentru mai multe tipuri de subordonate.

28. Elementele de relație: că, ce, din exemplele de mai jos:

Părerea tuturor este /(că) această clădire este impunătoare.

Asta înseamnă /(că) are talent.

Întrebarea este /(ce) va deveni Andrei peste câțiva ani.

Mama e /(cum) o știi.

introduc propoziții subordonate: a) predicative; b) subiective; c) atributive.

29. În enunțul: „Nu se știe de va veni." conjuncția „de (dacă)" introduce o propoziție subordonată: a) condițională; b) subiectivă; c) completivă indirectă.

30. Propozițiile subiective se găsesc de obicei după regentă (Ex.: Probabil [1]/ că azi merge la teatru. [2]/ 2 - SB), dar propozițiile subiective care servesc ca subiect unor predicate exprimate prin verbe personale precedă, de obicei, propoziția regentă (Ex.: Cine se scumpește [1]/ mai mult păgubește. [2]/ 1 - SB).

În ce condiții propozițiile subiective se despart prin virgulă de regenta lor ?

a) atunci când se găsesc după regentă;

b) atunci când precedă regenta;

c) oricare ar fi poziția ei față de regentă, propoziția subiectivă nu se desparte de aceasta prin virgulă.

31. Uneori verbul „a trebui", ca predicat regent, este intercalat în interiorul propoziției subiective: „Omul [1]/ **trebuie** [2]/ să învețe a munci, [1]/ ca să poată trăi. [3]/" (1 - SB). În cazul acesta și în altele asemănătoare, subiectul (aici „omul"), care precedă verbul impersonal, și determinanții acestuia aparțin:

a) subordonatei subiective; b) propoziției regente;

c) și propoziției regente și subordonatei subiective.

32. Subiectivele unor adverbe sau locuțiuni adverbiale predicative au întotdeauna o topică fixă: a) după elementul regent; b) înaintea elementului regent; c) nu este admisă topica fixă.

33. Ce funcție sintactică are elementul de relație „unde" al subiectivei: „Nu se știe [1]/ unde a stat până acuma. [2]/" (2 - SB) ?

a) subiect; b) complement direct; c) complement circumstanțial de loc.

34. Subiectiva se poate confunda cu subordonata completivă directă. În enunțul: „Spune-i [1]/ orice vrei. [2]/", propoziția subordonată „orice vrei" este:

a) subiectivă; b) completivă directă; c) finală.

35. Confuzia dintre subiectivă și completivă poate fi evitată prin:

a) contragere; b) topică; c) verbul regent.

36. În enunțurile: „Ceea ce nu-mi place [1]/ este [2]/ că nu înveți suficient. [3]/", „Dacă n-ai înțeles [1]/ înseamnă [2]/ că eforturile tale sunt zadarnice. [3]/" (1 - SB, 2 - PP, 3 - PR), topica are un rol deosebit: propoziția care precedă verbul copulativ este subiectivă, iar cea care-l urmează este predicativă.

În ce condiții subiectiva îndeplinește funcția de subiect al propoziței regente ?

a) verbul copulativ ca unic element regent (a fi, înseamnă) are numele predicativ exprimat printr-o subordonată predicativă;

b) expresii verbale impersonale (predicate nominale) formate din verbul copulativ și un nume predicativ exprimat prin adverb;

c) sunt admise ambele tipuri de construcții.

37. În enunțul: „Este bine [1]/ să asculți totdeauna sfaturile părinților tăi. [2]/" propoziția subiectivă are funcție de subiect al propoziției regente al cărei predicat este exprimat prin:

a) locuțiune adverbială predicativă; b) expresie verbală impersonală;

c) verb impersonal.

38. „Este bine" din același enunț are funcție sintactică în propoziția regentă de:

a) predicat nominal; b) predicat verbal;

c) verb copulativ însoțit de complement circumstanțial de mod.

39. În enunțul: „E permis [1]/ să se treacă. [2]/" (1 - Regentă, 2 - SB), predicatul regentei este:

a) predicat verbal exprimat printr-un verb la diateza pasivă, dar cu valoare impersonală;

b) predicat nominal format din verbul copulativ „a fi" şi un participiu;

c) predicat verbal şi un complement.

40. Propoziţia subiectivă aşezată înaintea regentei poate fi reluată în regentă printr-un pronume demonstrativ (Ex.: Cine nu respectă pe alţii, [1]/ acela nu merită [2]/ să fie respectat. [3]/ 1 - SB. 2 - Regentă). În această situaţie propoziţia subiectivă:

a) se desparte totdeauna prin virgulă de regenta ei;

b) nu se desparte prin virgulă;

c) sunt admise ambele forme: a) şi b).

(Şt. Popescu, *Gramatica practică a limbii române*, Editura Didactică şi Pedagogică. Bucureşti, 1971, p. 530)

EXERCIŢII

1. Se dau textele:

„ - Să nu mă laşi ! Trebuie să-mi faci un mare serviciu amical. [...] La nevoie se arată amiciţia ! Să vedem cât ne eşti de prietin ! [...] ... trebuie numaidecât să te sui în birje cu mine, să mergem la el, să-i vorbeşti pentru Ovidiu."

(I. L. Caragiale, *Bacalaureat*)

„ E greu, e foarte greu când ai voi să-i grăieşti cuiva o vorbă, care-ţi vine din fundul inimii; şi nu poţi; e însă mai greu când simţi că numai această vorbă poate să alunge gândul rău, pe care şi-l face despre tine un om la care ţii."

(I. Slavici, *Moara cu noroc*)

„ E ciudat că sufletul nu ţi-l poţi dezvălui întreg decât când ai mai mulţi oameni înaintea ta."

(N. Iorga, *Cugetări*)

„ Ca să fii sigur că ai înţeles un lucru, trebuie să-l spui şi trebui să vezi dacă l-au înţeles alţii şi cum l-au înţeles."

(N. Iorga, *Cugetări*)

Cerinţe:

a) Despărţiţi textele în propoziţii şi identificaţi subiectele;

b) Arătaţi prin ce părţi de vorbire sunt exprimate;

c) Adăugaţi, în paranteză, lângă predicat, pronumele care exprimă subiectul subînţeles.

2. Despărţiţi textele în propoziţii şi arătaţi pentru fiecare propoziţie ce fel de subiect are: analizaţi-le.

„ - Nimeni nu osândeşte cu inima uşoară, zise Apostol gânditor. [...]

- Lege, datorie, jurământ sunt valabile numai până în clipa când îţi impun o crimă faţă de conştiinţa ta ! întrerupse Apostol cu vioiciune. Nici o datorie din lume n-are dreptul să calce în picioare sufletul omului, iar dacă totuşi încearcă ....."

(L. Rebreanu, *Pădurea spânzuraţilor*)

„ Cui place să roşească, roşească [...] eu nu vreu
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secul pe plaiul strămoşesc
Şi vreau cu faţa albă senin să mă sfârşesc."

(V. Alecsandri, *Dan căpitan de plai*)

3. Daţi câte două exemple, în propoziţii, de subiect inclus, subiect subînţeles, subiect nedeterminat şi subiect reluat.

4. Daţi opt exemple de propoziţii fără subiect folosind verbe impersonale şi expresii verbale impersonale.

5. Construiţi câte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbul „a fi" precedat de pronumele personal în dativ, la diferite persoane, cu subiectele următoare: foame, sete, dor, frică, milă. Numiţi subiectul logic şi funcţia sintactică a acestuia din punct de vedere gramatical.

6. Construiţi patru propoziţii în care subiectul logic să fie: autorul real al acţiunii (complement de agent), complementul indirect care determină verbe unipersonale sau forme unipersonale ale unor verbe (Ex.: Îmi trebuie cartea. ; Ne place această carte.) şi complementul indirect care indică pe cel caracterizat de o anumită stare (Ex.: mi-e sete, mi-e foame, mi-e teamă).

7. Daţi câte un exemplu, în propoziţie, de subiect exprimat prin substantiv provenit din: numeral, pronume personal (Ex.: cul), pronume reflexiv (Ex.: binele), verb la participiu (Ex.: cititul), verb la gerunziu (Ex.: întrândul), adverb (Ex.: binele), interjecţie (Ex.: hopul).

8. Compuneţi un dialog în care să folosiţi propoziţii imperative şi interogative cu subiectul inclus. În propoziţii să se afle un substantiv la vocativ, la numărul singular sau plural. Subliniaţi predicatele şi scrieţi deasupra lor subiectul inclus.

N. B. Uneori în aceste propoziţii se află un substantiv la vocativ care denumeşte persoana chemată să îndeplinească acţiunea sau să răspundă la întrebare. Aceste vocative nu trebuie confundate cu subiectul propoziţiei.

9. Compuneţi o descriere cu tema: „O zi de toamnă" în care să folosiţi propoziţii cu predicate verbale, construite cu verbul „a fi", iar subiectele să fie: toamnă,. vânt, dimineaţă, îngheţ, ceaţă şi propoziţii fără subiect, cu predicatele exprimate prin următoarele verbe şi expresii verbale unipersonale: a se înnora, a se întuneca, a se însera, a se înnopta, e bine, e rău, e vai.

10. Construiţi două propoziţii în care între subiect şi predicat să se afle unul sau două atribute şi alte trei propoziţii cu adverbele „desigur", „firește", „bineînţeles", „prin urmare" aşezate între subiect şi predicat. Folosiţi punctuaţia necesară.

Obs.: Subiectul singur sau însoţit de atributul (atributele) lui nu se desparte de predicat prin virgulă.

Ex.: Sorin învaţă.

Dacă între subiect şi predicat se intercalează unele adverbe sau locuţiuni adverbiale nelegate sintactic de propoziţia în care se află, acestea se pun între două virgule sau între două linii de pauză.

Ex.: Tata - firește - era îngrijorat.

Tu, bineînţeles, vei învăţa şi aceste teme.

11. Construiţi câte o propoziţie cu subiect multiplu în care conjuncţiile „şi", „nici", „ori", „sau" să se afle atât între subiecte, cât şi înaintea primului subiect. Explicaţi punctuaţia folosită.

12. Alcătuiţi câte o propoziţie subiectivă introdusă prin pronumele relative: „care", „cine", „ce"; prin adverbele relative: „unde", „când", „cum" cât şi prin conjuncţia „de".

13. Alcătuiţi câte o propoziţe subiectivă care să aibă ca regent un adverb predicativ, o locuţiune adverbială predicativă, o formă impersonală a unui verb personal, o expresie verbală impersonală. Subliniaţi predicatele verbale cu o linie şi predicatele nominale cu două linii.

14. Înlocuiţi propoziţia subiectivă din fraza următoare cu un subiect:

Cine se scoală de dimineaţă departe ajunge.

15. Despărţiţi în propoziţii frazele din fragmentele următoare şi arătaţi care dintre ele au şi care nu au subiectul exprimat; introduceţi în textele respective subiectele neexprimate şi precizaţi dacă exprimarea era mai clară sau mai greoaie.

a) „Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul, în care se oglindeşte cu mâhnire Cetatea Neamţului de-atâtea veacuri ! Dragi-mi erau tata şi mama.

fraţii şi surorile şi băieţii satului, tovarăşii mei din copilărie, cu cari, în zilele geroase de iarnă, mă desfătam pe gheaţă şi la săniuş. [...] Asemenea, dragi-mi erau şezătorile, clăcile, horele şi toate ptrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însufleţire !"

(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

b) „ - Nu încerca, mai ales dacă te vei ridica cu mult deasupra comunului, să înlături duşmăniile pe care le vei stârni, făcând pe placul fiecăruia, umilindu-te înaintea adversarilor: e o trudă zadarnică, deoarece mediocrii te urăsc nu fiindcă i-ai contrazis, ci pentru că i-ai întrecut."

(George Călinescu, *Scrinul negru*)

16. Construiţi câte o frază pentru fiecare din schemele date:

1) 1. SB (2)
2. PP
3. PR (2)

PP
(2)
SB (1) PR (3)

; 2) 1. SB (2)
2. PP
3. CS (2)

; 3) 1. PP
2. SB (1) — şi
3. SB (1)

17. Construiţi cinci propoziţii în care subiectul gramatical să fie altul decât subiectul logic, apoi schimbând diateza predicatului verbal să transformaţi complementul de agent în subiect gramatical.

SB Pv C. ag. SB
Model: Cărţile au fost deschise de elevi. Elevii au deschis cărţile.

18. Daţi câte un exemplu în propoziţii de subiect exprimat prin: substantiv comun compus, substantiv provenit din adverb, substantiv provenit din interjecţie, numeral colectiv, pronume nehotărât, pronume negativ, verb la infinitiv şi verb la supin.

19. Construiţi propoziţii în care cuvintele: frumos, mare, zece, al treilea, rău, să aibă valoare de substantiv şi funcţie sintactică de subiect.

20. Analizaţi sintactic şi morfologic subiectele de la exerciţiul 18.

21. Se dă textul:

„Din ce în ce cântarea în valuri ea tot creşte,
Se pare că furtuna ridică al ei glas;
Că vântul trece-n spaimă pe-al mărilor talaz,
Că-n sufletu-i pământul se zbate cu necaz
Că orice-i viu în lume acum încremeneşte."

(M. Eminescu)

Cerinţe:

a) Delimitaţi propoziţiile şi precizaţi felul lor;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic predicatele;
c) Analizaţi sintactic şi morfologic pronumele din textul dat.

PREDICATUL
ŞI
PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ PREDICATIVĂ

(I) PREDICATUL

Definiţie: Partea principală de propoziţie, predicatul este considerat de unii drept elementul esenţial al propoziţiei (mai important chiar decât subiectul, după aprecierea lui Th. Hristea).

Clasificare

1 (a) Predicatul verbal

Clasificarea predicatelor se face în funcţie de partea de vorbire prin care este exprimat. În timp ce Gramatica Academiei vorbeşte alături de predicatul verbal şi nominal, de adverbele predicative, Mioara Avram discută despre predicatul verbal propriu-zis, despre predicatul nominal (şi părţile lui componente), iar Th. Hristea ca şi Mihai Andrei şi Iulian Ghiţă consacră părţi importante problemei auxiliarelor de mod şi de aspect şi a predicatelor verbale compuse.

Atribuindu-i subiectului o acţiune, o stare sau o însuşire (arătând cu alte cuvinte ce face, ce este, cine este, cum este subiectul), *el poate fi exprimat prin:*

- verbe (cu conţinut lexical şi la un mod personal):

L-am văzut uitându-se pe fereastră.

- locuţiuni verbale:

Ex.: a-şi bate joc, a avea de gând, a sta pe gânduri, a băga de seamă, a da din colţ în colţ, ş. a. m. d.

Locuţiunile verbale = grupuri de cel puţin două cuvinte, dintre care unul este obligatoriu verb, care au un înţeles unitar.

Locuţiunile verbale se comportă ca nişte verbe:

a) pot avea complemente indirecte, complemente directe, circumstanţiale

Ex.: Îşi bate joc de toţi. (are complement indirect)

b) pot fi complinite de propoziţii întregi

Ex.: Are de gând / să vină mai des.

Între părţile componente pot fi intercalate alte părţi de propoziţie.

Ex.: (Îmi) dădeam bine seama de situaţia în care mă găseam.

c) interjecţii cu valoare verbală

Ex.: „Dacă vede ea că nu mă dau, zvrr ! de vreo două-trei ori în mine."

(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, citat în M.Andrei, I. Ghiţă...)

d) adverbe predicative şi locuţiuni verbale predicative

Ex.: Poate /(că) nu am fost suficient de explicit. (poate = adverb predicativ)

Fără îndoială /(că) va mai încerca. (locuţiune verbală predicativă)

e) pot fi predicate verbale, verbe la diferite timpuri ale modurilor indicativ, conjunctiv , condiţional - optativ şi la una din cele trei diateze cunoscute.

Notă: Când un verb este la diateza reflexivă , pronumele care însoţeşte verbul nu are o funcţie independentă, ci intră în componenţa predicatului fiind marcă sau semn gramatical al diatezei reflexive.

Ex.: S-a uitat atent la mine. (predicat verbal al propoziţiei = s-a uitat, nu a uitat)

Situaţia este valabilă şi atunci când pronumele reflexiv este în dativ.

Ex.: (Mi)-am dat seama brusc de primejdie. (p. v. exprimat prin locuţiune verbală)

Când verbele sunt active pronominale - pronumele au funcţia sintactică de complement direct sau indirect , atunci când pronumele reflexiv poate fi înlocuit printr-un pronume personal sau substantiv, în acelaşi caz cu el. În această situaţie, pronumele este separat de predicat.

Se poate verifica apartenenţa la diateza reflexivă sau la cea activă pronominală prin repetarea pronumelui sub forma accentuată de dativ sau de acuzativ. Într-un exemplu de genul „Mă spăl.", nu avem diateză reflexivă ci activă, pentru că „mă" poate fi înlocuit cu „te" fără să se schimbe sensul verbului. Predicatul este numai „spăl", „mă" este complement direct.

Uneori, o structură constituită din pronume reflexiv în acuzativ + verb este similară diatezei pasive. În loc de: Cartea se citeşte atent., putem spune: Cartea este citită atent. (Th. Hristea numeşte asemenea situaţii pasiv reflexiv, admiţând posibilitatea exprimării acestei diateze şi prin verb + pronume reflexiv în acuzativ, nu numai cu „a fi" + participiul verbului de conjugat.)

Infinitivul poate avea valoare predicativă numai în situaţia în care are valoare de imperativ (în aceeaşi situaţie, supinul).

Ex.: A se nota acest aspect.

Locuţiunile verbale formează predicate verbale, dar Gramatica Academiei consideră că părţile lor componente pot fi analizate sintactic.

Ex.: Bagă de seamă ce spui ! (locuţiune verbală = verb + prepoziţie + substantiv care pot fi analizate independent precizându-li-se funcţia de predicat verbal). În acest fel găsim o linie de mijloc între punctul de vedere formulat în Gramatica Academiei şi cel al unor specialişti de talia lui Th. Hristea care semnalează cazuri de locuţiuni atât de sudate încât practic nu pot fi descompuse din punct de vedere sintactic (Ex.: a băga de seamă, a-şi bate joc). Th. Hristea atrage atenţia că din punct de vedere gramatical locuţiunile se comportă ca un singur verb (la analiza sintactică ele trebuie luate împreună şi considerate în bloc drept un singur predicat verbal).

! **Atenţie !** - adverbele predicative se pot comporta ca predicate verbale pentru că nu admit pe lângă ele un verb copulativ: Desigur / că ai dreptate.

- altele constituie însă predicat nominal: **probabil, posibil, sigur** (şi există situaţii în care în limbă funcţionează construcţii paralele de tipul: probabil / e probabil).

Ex.: Probabil / că va veni.

E probabil / că va veni.

- subiectul adverbelor predicative poate fi un infinitiv sau o propoziţie subiectivă

Ex.: E sigur / că te-am auzit.

Predicatul verbal compus include în structura sa verbe de modalitate sau de aspect urmate de verbe la infinitiv, conjunctiv, supin, participiu. (Ex.: dădu să intre, stă să plouă)

Exemple: - verbe de modalitate: **a putea, a trebui, a-i veni, a vrea, a părea** (în anumite situaţii şi „a fi" şi „a avea");

- verbe de aspect: **a începe, a prinde, a da, a se apuca, a isprăvi, a sfârşi, a continua**;

- acţiunea propriu-zisă este exprimată de verbul la infinitiv, conjunctiv, etc.

! **Atenţie !** - în analiză, elementele menţionate mai sus trebuie separate;

- Lipsa predicatului verbal sau a unor elemente din componenţa lui:

- când verbul se subînţelege din context (fiind exprimat anterior)

- când avem de-a face cu două predicate coordonate, exprimate la timpuri compuse. auxiliarul la cel de-al doilea predicat poate să nu fie repetat

Ex.: Am vorbit şi schimbat păreri până foarte târziu.

- în vorbirea directă sau indirectă poate fi omis verbul de declaraţie, iar din locuţiunile verbale, verbul

Ex.: Valea ! - pentru: Ia-ţi valea !

1 (b) Predicatul nominal

Predicatul nominal caracterizează, identifică sau califică subiectul.

Structură

Unul sau mai multe nume predicative + verb copulativ sau de relaţie la un mod personal

! **Atenţie** la analiza sintactică: în frază, numărul predicatelor nominale depinde de cel al verbelor copulative.

Ex.: **A fost** *profesor, filolog, publicist, poet, prozator, dramaturg.* (un singur **verb copulativ** + *nume predicativ multiplu*)

Numele predicativ poate sta şi pe lângă un verb copulativ aflat la un mod nepersonal (construcţia în acest caz nu are rol de predicat).

Ex.: ajungând medic, aşa cum visase mereu...

1. Verbe copulative: **a fi, a însemna, a deveni, a ajunge, a ieşi, a se face, a rămâne, a constitui, a părea, a reprezenta.**

Constituie parte importantă din punct de vedere gramatical (la nivelul verbului se află mărcile temporale, modele, etc.).

Absenţa verbului copulativ poate fi marcată (deşi nu este obligatoriu) prin virgulă, linie de pauză, două puncte.

2. Numele predicativ, important din punct de vedere lexical, *poate fi din punct de vedere gramatical:*

- adjectiv: Ei sunt frumoşi
- substantiv: El este turist
- numeral: A fost al doilea la concurs.
- pronume: Ce eşti tu ?
- adverb: Cum e filmul ?
- interjecţie: Ea era oho !
- verb la infinitiv, participiu, supin: Obligaţia noastră este de a munci
  Ei sunt de invidiat

Cazul numelui predicativ:
- N. - când este exprimat prin părţi de vorbire din categoria numelui: Acesta este alesul.
- Ac. G. - când sunt însoţite de prepoziţii:
  Cerceii sunt de aur
  A fost contra mea (G.)
- G. fără prepoziţie - când este exprimat prin substantiv sau pronume: A fost al meu de când l-am văzut.

Locul numelui predicativ:

a) de obicei, după verbul copulativ (când subiectul precedă predicatul nominal sau când predicatul nominal stă pe primul loc. (vezi exemplele de până acum)

Ex.: E sănătos copilul.

b) înaintea verbului copulativ
- când este exprimat printr-un pronume sau adverb interogativ: Tu ce eşti ? sau: Cum e cafeaua ?
- în propoziţii exclamative: Frumos e aici !

c) poate fi dislocat prin intercalarea unor cuvinte între verbul copulativ şi numele predicativ

Ex.: E din nou sănătos copilul.

Tipuri de nume predicativ:
- după structură
  - simplu
  - complex
  - multiplu
- după sens
  - de calificare
  - de identificare

În cazul numelui predicativ complex, termenii componenţi sunt în relaţie de subordonare; dacă termenii componenţi sunt coordonaţi, avem de-a face cu un nume predicativ multiplu.

Ex.: A fost scriitor, profesor, personalitate remarcabilă a epocii sale. (= termenii coordonaţi prin juxtapunere)

Ex.: Aceasta era mai în vârstă şi ceva încrucişată, dar foc de harnică. (= termeni componenţi coordonaţi prin **şi** şi **dar**) (I. Creangă, citat de M. Andrei, I. Ghiţă)

Ex.: Limba nebunului este o moară fără grăunțe. (= termenii componenți sunt în relație de subordonare, exemplu citat de M. Andrei, I. Ghiță)

Când numele predicativ este identificator, sfera lui și sfera subiectului sunt echivalente (Ex.: tu ești alesul meu).

Numele predicativ — *de calificare* este redat prin:
- substantive nearticulate sau articulate cu articolul nehotărât:
  - Paseri lăutari [...] Stele făclii
  - Sunt (un) om obișnuit.
- substantive în G. sau Ac. + prep.
  - Este contra regulamentului. (G.)
  - Totul este de la Dumnezeu. (Ac.)
- adjective: Era harnic.
- pronume nehotărâte
- numeral cardinal sau multiplicativ:
  - Avantajul e înzecit.
  - Pe drum eram trei.
- verbe la supin sau adverbe:
  - Povestea era de neimaginat.
  - E altfel decât ai spus.

de identificare este redat prin
- nume propriu: El este Dan.
- substantive articulate cu articolul hotărât:
  Locul pe care-l iubesc este marea.
- pronume personal sau demonstrativ:
  Eu sunt tu.
  Rezolvarea problemei este asta.
- pronumele „cine" : Cine ești tu ?
- numeral ordinal: A ajuns cea dintâi în competiție.
- verb la infinitiv: De dorit este a spune adevărul.

Notă: Unele părți de vorbire pot exprima atât numele predicativ de calificare cât și pe cel de identificare - este cazul pronumelui posesiv și al pronumelui **ce**.

Ex.: Noi suntem semințe și pământul e al nostru.
Ce sunteți voi ?

Confuzii: este posibilă confuzia unui predicat nominal cu un verb la diateza pasivă (prezența complementului de agent le diferențiază, chiar dacă acesta nu apare explicit în enunț).

Ex.: Fereastra este deschisă.

Predicatul nominal compus - este compus dintr-un verb semiauxiliar de modalitate (**a putea. a trebui, a fi, a sta, a da**) sau de aspect (**a începe, a apuca, a prinde**), la un mod personal + verb copulativ + nume predicativ.

Uneori ele pot fi analizate în părțile componente:
verb-predicat + complement (completivă) sau
verb-predicat + subiect (subiectivă)

1 (c) Acordul predicatului cu subiectul

Acord = concordanța sau potrivirea formală (în gen, număr, caz, persoană) a unor cuvinte care funcționează de obicei ca părți de propoziție și între care există anumite raporturi sintactice (de dependență sau determinare).

Așa cum precizează Th. Hristea, acordul presupune doi termeni (**A** și **B**), dintre care primul este un substantiv ori un înlocuitor al acestuia, iar al doilea e un verb, un adjectiv sau orice parte de vorbire asimilată adjectivului. Termenul flexibil **A** impune termenului **B** propriile sale categorii gramaticale. Același Th. Hristea vorbește despre trei tipuri de acord (predicatul cu subiectul; al atributului adjectival; al elementului predicativ suplimentar).

Predicatul verbal şi verbul copulativ se acordă cu subiectul *în persoană şi număr.*

Ex.: Copiii se întorceau de la şcoală.→ predicatul verbal face acordul în număr şi persoană cu subiectul la plural

Copiii au ajuns campioni.→verbul copulativ se acordă cu subiectul

Când predicatul este exprimat printr-un verb la diateza pasivă, acordul se face în: *număr, gen, caz.*

Ex.: Insectele sunt atrase de lumină.

Numele predicativ exprimat prin adjectiv sau parte de vorbire cu valoare de adjectiv se acordă cu subiectul în: *număr, gen, caz.*

Ex.: Casa era tăcută, pustie, dezolantă.→ acordul la nivelul numelui predicativ multiplu

Numele predicativ exprimat prin substantiv sau parte de vorbire cu valoare de substantiv se acordă *în caz* şi, când se poate, *în număr şi gen.* De menţionat că acordul în caz este posibil în situaţiile în care numele predicativ este exprimat printr-un substantiv fără prepoziţie.

Ex.: Ei erau stăpânii râului.

Acordul în persoană presupune identitatea de persoană între predicat şi subiect.

O situaţie specială apare atunci când subiectul este un substantiv care denumeşte o colectivitate cu care se solidarizează şi vorbitorul. În acest caz, predicatul poate fi la persoana I plural sau la persoana a II-a plural.

Predicatul atributivei a cărei regentă cu predicat nominal are ca subiect un pronume personal de persoana I sau a II-a, poate sta - la persoana I sau a II-a, când vrem să accentuăm că atributiva determină subiectul regentei;

Ex.: Sunt un om care iubesc adevărul.

- la persoana a III-a, când vrem să scoatem în evidenţă că atributiva determină numele predicativ al regentei exprimat printr-un substantiv.

Ex.: Sunt un om care iubeşte adevărul.

Acordul în număr

Când subiectul este multiplu, predicatul este la plural.

Când termenii subiectului nu desemnează obiecte perfect distincte, predicatul este la singular.

Ex.: E ură şi turbare în ochii lui.

Când subiectul este constituit din mai mulţi termeni în raport de coordonare disjunctivă, predicatul este la singular.

Ex.: Raiul sau Infernul, nu-i totuna.

Când subiectul este constituit din mai mulţi termeni legaţi între ei prin coordonare copulativă negativă, predicatul este la singular.

Ex.: Nici el, nici ea n-a venit.

Când subiectul este legat prin **împreună cu** de altă parte de propoziţie,

- predicatul este la plural, dacă raportul este copulativ (subiect multiplu):

Ex.: Mirele împreună cu aleasa lui se zăreau.

- predicatul este la singular, dacă **împreună cu** exprimă un raport asociativ:

Ex.: În zadar, tânărul Coriolan Drăgănescu împreună cu toată tinerimea a protestat în numele drepturilor încrise în constituţie. (citat de GA)

Când numele predicativ e la alt număr decât subiectul, verbul copulativ se acordă în număr cu subiectul, iar cazurile în care acordul verbului copulativ se face cu numele predicativ, nu cu subiectul, sunt considerate incorecte.

Ex.: Minciuni şi fraze-i ce statele susţine.

Când subiectul este un pronume la pluralul politeţii sau al modestiei, verbul copulativ se pune la plural, dar numele predicativ şi participiul din predicatul verbal la diateza pasivă se pun la singular.

Ex.: Noi suntem tatăl fetei.

Acordul în gen

pune probleme în situaţia în care subiectul este multiplu, alcătuit din substantiv sau pronume de gen diferit.

a) când substantivele sunt nume de fiinţe, masculinul are prioritate;

Ex.: Băieţii şi fetele au rămas surprinşi de cele auzite.

b) când substantivele sunt nume de lucruri, tipurile de acord sunt greoaie.

De ex.: când substantivele sunt la masculin + feminin plural, predicatul se acordă cu cel mai apropiat: Fata şi băieţii sunt aşezaţi în cerc.

Gramatica Academiei menţionează că excepţii şi abateri de la regula acordului apar mai ales în situaţiile în care acordul se face după înţeles sau prin atracţie şi în cadrul predicatului exprimat printr-un verb reflexiv pasiv.

1) acordul după înţeles - situaţii:

a) Când subiectul este un substantiv colectiv, determinat printr-un alt substantiv la plural care indică elementele componente ale colectivului, predicatul se acordă uneori cu substantivul determinat la plural (când el este luat drept adevăratul subiect). Aceeaşi situaţie apare când subiectul = „jumătate", „sfert" + determinanţi la plural.

Când subiectul este despărţit de predicat printr-un grup de cuvinet, acordul după înţeles este greşit.

Ex.: Grupul atacanţilor, văzând că sunt în inferioritate, au luat-o la fugă.

b) Când subiectul este exprimat prin pronume nehotărâte sau negative de tipul: **fiecare**, **câte unul**, **nimeni**, **nici unul** + atribut partitiv.

Fiecare poate fi acordat cu un predicat la plural, numai dacă are un complement distributiv.

Ex.: Au adus câte o floare.

Nici unul, **unul**, **cineva**, **careva** = toţi (în acest caz se poate folosi predicatul la plural); în privinţa acordului în persoană, pronumele menţionate se comportă la fel ca substantivele care determină o colectivitate.

Unul, când are sensul lui propriu, nu se poate construi niciodată cu predicatul la plural. Astfel, este greşit: Unul din noi o să murim.

c) Când subiectul este substantiv nume propriu de oraş, singular ca înţeles, dar plural ca formă, predicatul stă uneori la singular, alteori la plural (normele limbii literare acceptă numai construcţiile cu predicatul *la plural*. Problema este rezolvată prin construcţia unor noi forme de singular, care nu mai pun nici o problemă specială de acord).

2) acordul prin atracţie

Apare în situaţia în care predicatul se acordă nu cu subiectul lui, ci cu un alt cuvânt din propoziţie de care e mai aproape sau care se impune mai mult atenţiei.

Astfel:

- când subiectul este la alt număr decât numele predicativ, acordul se face cu *numele predicativ*, nu cu subiectul (se consideră că acest tip de acord este justificat mai ales în situaţiile în care verbul copulativ este mai aproape de numele predicativ decât de subiect);

Ex.: Două sute de lei este o sumă derizorie.

- în propoziţiile cu subiect multiplu aşezat după predicat şi format din mai mulţi termeni la singular în raport de coordonare copulativă, predicatul se poate pune la singular, acordându-se prin atracţie numai cu subiectul aşezat imediat după el;

Ex.: Era odată un moşneag şi-o babă.

(I. Creangă, exemplu citat şi în GA)

- mult mai rar se întâlnesc cazuri de acord al predicatului cu complementul direct, complementul indirect, un atribut sau cu un complement circumstanţial;

Ex.: Ce - ⓢ cu astea ?

În ceea ce privesc situaţiile de acest fel.

- uneori, acordul prin atracţie se combină cu cel logic, aşa cum se întâmplă când subiectul unei propoziţii este **fiecare** sau **nici unul** + determinant la plural → verbul se pune la plural.

Ex.: Fiecare dintre cele două echipe doreau să câştige.

Gramatica Academiei tolerează acest tip de acord chiar dacă o consecinţă a atracţiei exercitate asupra predicatului de cuvântul învecinat poate fi un dezacord în număr, un dezacord în persoană, chiar un dublu dezacord: Fiecare dintre noi am visat odată.

Sunt situaţii de acorduri prin atracţie *tolerabile*:

- verbul copulativ se acordă cu numele predicativ imediat următor (nu cu subiectul care îl precedă şi care are formă de singular);

Ex.: Averea lui sunt cărţile.

- pronumele relativ **care** în situaţia în care funcţionează ca atribut pronominal în genitiv pe lângă un substantiv din aceeaşi propoziţie.

Ex.: printre ţările europene a cărei civilizaţie impresionează ...

Acordul predicatului exprimat printr-un *verb pasiv reflexiv* - se consideră greşit că reflexivul este impersonal şi că subiectul verbului este se; verbul se pune în consecinţă la singular, chiar dacă adevăratul lui subiect este la plural. Este greşită formularea: Se va citi materialele. (corect: Se vor citi materialele.)

Există în limbă situaţii morfologice regionale şi învechite care dau impresia unui acord greşit. Identitatea persoana a III-a singular = persoana a III-a plural a verbelor nu este propriu-zis un dezacord, ci modificare neacceptată de limba literară (în ex.: Ei citeşte., în loc de: Ei citesc., cum prevăd normele limbii literare).

În aceeaşi situaţie se află formele vechi de imperfect în care persoana a III-a singular→ persoana a III-a plural (sau de perfect compus).

Ex.: Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus ?

(M. Eminescu, citat în Gramatica Academiei)

(2) ELEMENTUL PREDICAŢIV SUPLIMENTAR

Ignorat total de manualele şcolare, el reprezintă unul dintre aspectele cele mai interesante ale gramaticii româneşti.

Definiţie: Este partea secundară de propoziţie care însoţeşte un verb, exprimând o caracteristică sau o acţiune simultană cu acţiunea verbului şi referitoare la nume sau construcţii echivalente, cu diferite funcţiuni pe lângă acel verb.

Ex.: Să vii sănătos !

Deosebirea esenţială faţă de celelalte părţi de propoziţie este dată de subordonare (sau subordonare cu dublu regent, cum o numesc M. Andrei şi I. Ghiţă). Elementul predicativ suplimentar (EPS) priveşte numele (pentru funcţiunile lui) şi este exprimat prin intermediul verbului însoţit.

Caracteristica exprimată de elementul predicativ suplimentar se referă la:

a) subiect: A ajuns acasă bolnavă şi dezamăgită.

b) complement direct: Auzind-o plângând, a ieşit din cameră.

c) compiement indirect: Să mă uit la tine lucrând, cântând este o fericire.

d) complement de agent: Nu-i plăcea cafeaua decât băută singur.

Termenul regent principal, regentul verbal, poate fi exprimat prin:

a) verb la mod personal: Cafeaua să mi-o daţi tare şi dulce.

b) verb la mod nepersonal: Pe jos, foşnind strivite sub picioare, se-ntindeau frunzele toamnei.

c) locuţiune verbală: Credeam că-şi dăduse seama singură.

d) interjecţie cu valoare verbală: Na-ţi-o frântă că ţi-am dres-o.

Termenul regent de referinţă (termenul secundar) poate fi:

a) substantiv (sau construcţii echivalente): Unii umbalu neliniştiţi, aşteptând urmarea.

b) prepoziţii: A luat drept realitate ceea ce era fals în om. (citat din M. Andrei. I. Ghiţă)

c) pronume: Nici una nu se arăta mai frumoasă.

d) numeral: Tustrei aşteptau nerăbdători finalul meciului.

Prin ce se exprimă:

a) substantive - fără prepoziţie - stă în acuzativ şi se acordă în număr (dacă e posibil şi în gen) cu regentul nominal.

- cu prepoziţie: **ca, de, drept, cu.**

Ex.: „Măria-sa nu vine voievod din vina necredicioşilor ismailiteni"

Îşi alesese drept profesor pe fratele ei.

- în construcţii comparative cu adverbul **ca** sau **cât.**

Ex.: „În pai ca trastia ..." (citat din Gramatica Academiei)

b) adjective (locuţiuni adjectivale) şi participii (cu sau fără prepoziţii). Când este exprimat printr-un adjectiv fără prepoziţie, stă în cazul acuzativ şi se acordă în gen şi număr cu regentul nominal.

Ex.: Razele soarelui străbăteau firave şi călduţe prin perdele.

c) pronume - fără prepoziţii: Te credeam alta.

- cu prepoziţii: Drept cine mă iei ?

d) numerale: Am plecat zece şi am ajuns trei.

e) verbe - la gerunziu: L-am aşezat strigând la uşă.

- la infinitiv: Acum (...) vedem ideea de unitate a se arăta. (citat Gramatica Academiei)

Cele mai multe mijloace de exprimare le au tipurile referitoare la subiect şi complement direct. Există anumite mijloace care se folosesc numai în construcţii referitoare la complementul direct sau la subiectul unor verbe pasive şi reflexive:

- adjectiv, substantiv + prepoziţie: **pentru, contra...**

Ex.: În întuneric te-am luat drept altcineva.

- verbe la infinitiv

Ex.: A se interpreta ca făcând parte din probleme.

- verbe la gerunziu construite ca prepoziţie

Ex.: L-am cunoscut ca făcând parte din echipă.

Se pot observa anumite particularităţi care pot ajuta la deosebirea elementului predicativ suplimentar de alte părţi de propoziţie: de exemplu atunci când este exprimat prin substantiv şi adjectiv, specifică este nearticularea. Absenţa articolului hotărât enclitic la adjectiv poate servi ca mijloc de diferenţiere a elementului predicativ suplimentar de atribut, atunci când adjectivul apare înaintea substantivului subiect. Pentru adjectivul aşezat după substantiv este imposibilă folosirea articolului demonstrativ: **cel, cea** ...

Dintre prepoziţii
- specifice: **drept, de, ca** ...
- celelalte sunt comune cu atributul şi numele predicativ.

Clasificare (după mijloacele de exprimare)

a) *nominal* - exprimat prin: substantive, adjective, pronume, numerale.

- se acordă cu numele la care se referă în gen şi număr.

b) *verbal* - exprimat prin: verbe la gerunziu sau infinitiv (dacă verbul nu este copulativ)

- un tip special reprezentat de o construcţie complexă în care, în absenţa elementului verbal însuşi, apar numai determinante referitoare la verbul absent şi la subiectul său: ele sunt mai ales complemente şi propoziţii circumstanţiale de loc.

Ex.: „visându-se-ntr-o clipă cu anii înapoi"(citat din Gramatica Academiei)

Gradul de dependenţă faţă de verb

Prin intermediul verbului însoţit, de care apare dependent, elementul predicativ suplimentar îşi exprimă caracterul predicativ.

El exprimă o caracteristică sau o acţiune simultană cu acţiunea verbului însoţit.

Ex.: Prin ce ţinuturi rătăceşti dezamăgită ? (caracteristici limitate la durata verbului însoţit)

O lumină se aprinse albă în noapte. (caracteristici permanente actualizate)

Ploaia asta te face neom. (ex. citat şi în Gramatica Academiei)

Gradul de dependenţă al elementului predicativ suplimentar este foarte slab pentru că verbul indică doar acţiunea în cursul căreia se manifestă o anume caracteristică a subiectului sau a unui complement - în aceste situaţii nu are nuanţe circumstanţiale. Ele există atunci când caracterizarea numelui în momentul acţiunii are legătură cu modul de desfăşurare a acestei acţiuni (situaţii în care are nuanţe circumstanţiale).

Ex.: Mi-l aminteam tânăr. (nuanţă de timp).

Raportul cu alte părţi de propoziţie

1. Este mai apropiat de predicat prin conţinut, mijloace de exprimare şi acord. Este însă parte secundară de propoziţie, iar conţinutul său predicativ se exprimă prin intermediul unui verb din afara structurii sale (de regulă apare pe lângă verbe cu conţinut lexical autonom).

2. Pare apropiat de complement (mai ales complement circumstanţial de mod) pentru că apare pe lângă verb.

În anumite situaţii poate fi echivalent cu adverbul sau alte construcţii circumstanţiale; din punct de vedere formal, un element deosebit ar fi acordul.

Când este verb la gerunziu, delimitarea elementului predicativ suplimentar de complementul circumstanţial de mod se face ţinând seama de sensul lexical al verbului; dacă sunt gerunzii care pot caracteriza acţiunea verbului însoţit, ele sunt complemente circumstanţiale de mod; dacă gerunziul nu poate caracteriza verbul însoţit, ci arată doar o acţiune săvârşită simultan, el este element predicativ suplimentar.

Ex.: Mă priveşte observându-mă atent. (gerunziul caracterizează acţiunea verbului însoţit, este complement circumstanţial de mod)

Intră în casă alergând. (gerunziul nu caracterizează verbul însoţit, ci arată o acţiune simultană, este element predicativ suplimentar)

3. Referirea simultană la nume şi verb constituie un element de asemănare particulară cu categoria atributului circumstanţial. Elementul predicativ suplimentar se deosebeşte de acesta prin gruparea cu verbul, manifestată şi în topică şi prin posibilitatea absenţei nuanţelor circumstanţiale.

Topica este liberă, elementul predicativ suplimentar putând ocupa orice poziţie faţă de termenii regenţi.

Ex.: Tudor scăpase teafăr din din luptă. (după regentul nominal şi cel verbal)

Prostul singur râde de prostia lui. (intercalat între cele două elemente regente; ex. citat în M. Andrei, I. Ghiţă)

Se izolează prin virgulă (intonaţie) când se află înaintea numelui - subiect.

(3) PROPOZIŢIA PREDICATIVĂ

Definiţie: Are rolul de nume predicativ al unei propoziţii regente.

Structură

Structura respectă în linii esenţiale structura unui predicat nominal:

- verb copulativ: **a fi, a deveni, a se face, a ieşi, a ajunge, a însemna**, poate fi şi la un mod nepredicativ.

+ numele predicativ constituit dintr-o întreagă propoziţie.

Notă: O situaţie specială o constituie aceea în care subiectul regentei este o subiectivă, situaţie în care propoziţia regentă e constituită numai din verbul copulativ:

SB + *R* (verbul copulativ) + *Predicativă*

Ex.: Ceea ce e interesant / e / că totuşi a ajuns la timp. /

SB *R* *PR*

Propoziţia predicativă este o excepţie de la regula potrivit căreia există o corespondenţă între propoziţiile subordonate şi părţile de propoziţie corespunzătoare (la nivel sintactic, propoziţia predicativă este o propoziţie subordonată, predicatul însă nu este o parte de propoziţie subordonată).

Determinare

Apare pe lângă aceleaşi verbe copulative ca şi numele predicativ al cărei echivalent este.

Ex.: (Dacă) nu a reuşit $_{0}$ [1] / asta înseamnă [2] / (că) n-a gândit. [3] /

prop. 3 - predicativă pe lângă verbul copulativ „a însemna"

Ex.: (Ce) mi se pare evident [1] / e [2] / (că) nu face faţă situaţiei. [3] /

prop. 3 - predicativă pe lângă verbul copulativ „a fi"

Elemente introductive

Sunt numeroase:

- pronume, adjective pronominale relativ interogative sau nehotărâte: **care, cine, ce, cât.**

Propoziţiile predicative introduse printr-un pronume prezintă o situaţie specială:

- în primul rând, ele corespund unui nume predicativ exprimat prin substantiv sau substituţi. Cazurile frecvent întâlnite în care se află pronumele care introduc predicativele sunt: N., G., Ac. (cu sau fără prepoziţie), totul în funcţie de rolul avut în subordonată.

Ex.: Îmi doresc să fiu ceea ce am fost odată !

Maşina de afară este a celui care va câştiga.

Premiul este pentru cine soseşte primul.

Există cazuri în care pronumele introductive al predicativei se află în dativ sau acuzativ fără prepoziţie.

Ex.: Problema este cui i se va decerna premiul.

- adverb comparativ şi locuţiune conjuncţională comparativă: **ori (cum), (ori) cât (de), parcă, după cum, ca şi cum,** etc.

O astfel de predicativă corespunde unui nume predicativ exprimat prin adjectiv, adverb. construcţii comparative.

Ex.: Putem merge oricât de repede vrei.

- conjuncţii: **că, să, ca ... să, dacă, de,** etc.

În acest caz, propoziţia corespunde unui nume predicativ exprimat printr-un infinitiv, participiu sau derivat verbal (abstract verbal sau nume de agent).

Propoziţia predicativă introdusă prin conjuncţia **dacă** corespunde numelui predicativ exprimat printr-un pronume.

Ex.: Întrebarea este dacă se pot respecta toate promisiunile. (= Întrebarea este aceasta)

Tipuri de propoziţii predicative

În funcţie de conţinutul ei care poate califica sau identifica subiectul propoziţiei regente, există două tipuri de predicative (identice cu cele ale numelui predicativ):

a) de calificare (prin verbul copulativ i se atribuie subiectului o calificare sau o însuşire).

Ex.: Lumea-i cum este... (exemplu citat şi în G. A.)

b) de identificare (sfera subiectului şi a numelui predicativ sunt echivalente).

Ex.: Calitatea cea mai importantă e / să fii modest.

Pentru stabilirea acestor tipuri, este necesar să putem stabili între predicativă şi subiectul regentei aceleaşi raporturi care există între un nume predicativ obişnuit şi subiectul la care acesta se

referă (cu alte cuvinte, după cum afirmă Th. Hristea, trebuie să existe un raport de caracteri-zare, în sensul cel mai larg al cuvântului).

Notă: Pot exista două sau mai multe subordonate predicative, în raport de coordonare, cu aceeaşi regentă. PP PR PR

Ex.: Drumul părea [1]/(că) nu are sfârşit [2]/(şi că) nu va ocoli nici munţii. [3]/

Poate exista şi situaţia inversă: mai multe regente, coordonate, cu aceeaşi subordoantă predicativă.

Ex.: Fata se făcu [1]/(şi) rămase [2]/(cum) e varul. [3]/ 1, 2 - PP; 3 - PR

Modurile folosite în propoziţia predicativă

a) Pronumele, adjectivele pronominale, adverbele, locuţiunea conjuncţională comparativă. **dacă** + indicativ, conjunctiv, condiţional-optativ;

Ex.: Este ce este şi vine de unde a plecat.

b) **că. de** (cu sensul de **că**) + indicativ, condiţional-optativ;

Ex.: Vulpea părea că ar fi moartă.

c) **să, ca ... să** + conjunctiv.

Ex.: Obligaţia ei era să-l însoţească la toate festivităţile.

Predicatul *verbal* poate lipsi (în vorbire) ← complet (este subînţeles în context)
parţial (nu se repetă auxiliarul).

În cazul predicatului *nominal*, cel mai frecvent se produce elipsa verbului copulativ sau a numelui predicativ.

Ex.: Mustăcioara lui, spicul grâului. (elipsa verbului copulativ „a fi")

Chiar dacă nu mai sunt, am fost şi eu îndrăgostit.

Un verb copulativ la un mod nepersonal poate avea un nume predicativ sau o propoziţie predicativă, dar nu formează predicat.

Ex.: Fiind singurul ei ideal...

Cazuri speciale:

a) o predicativă poate fi contrasă într-un nume predicativ (substantiv, adjectiv, adverb sau locuţiune) cu radical identic sau sinonim cu al verbului predicativei.

Ex.: Drumurile păreau că nu mai au sfârşit. (= fără sfârşit)

b) un nume predicativ poate fi substituit printr-o predicativă, în condiţiile în care vorbitorul doreşte să insiste asupra unei caracteristici mai generale a subiectului.

Ex.: De când se însurase părea mai tânăr.

c) în construcţiile de tipul: pronume personal în dativ + „a fi" la persoana a III-a sau mod nepersonal + substantiv în nominativ (Ex.: mi-e foame, mi-e somn, mi-e frică, ş. a.), substantivul în nominativ este subiectul.

Propoziţia interogativă indirectă

Constituie o categorie de propoziţii existentă atât în cadrul subordonatei predicative, cât şi al celei subiective, atributive, completive directe, completive indirecte.

Ex.: Problema este cum să procedăm.

Propoziţiile interogative indirecte sunt propoziţii prin care se formulează întrebări care nu aşteaptă răspuns.

Elemente introductive: conjuncţii, pronume relative, adverbe relativ-interogative (**dacă. cine, care, ce, unde, când, cum, cât**).

Elemente regente: întrebarea, problema, chestiunea.

Structura: element regent + „a fi" + subordonată.

Ex.: Întrebarea e /(cu cine) se va căsători. /

Obs.: Propoziţiile interogative indirecte nu au nuanţă interogativă, deci este o greşeală să fie marcate prin semnul întrebării.

Situaţie particulară: în frazele care au atât subiective cât şi predicative, subordonate aceleiaşi regente, verbele **a fi** şi **a însemna** pot constitui singure propoziţii regente, care au fost numite *insuficiente*.

Ex.: Ceea ce visează /(este)/ să scrie un roman-frescă. /

Valori expresive

a) Predicatul nominal în care apare alt copulativ decât „a fi", adaugă diferite nuanțe semantice acestuia; de exemplu, sugerează definirea:

Ex.: După ce ajung celebri și bogați, scriitorii își amintesc cu nostalgie...
(M. Preda)

b) Elipsa predicatului evită repetițiile (banale uneori) sau imprimă dinamism.

Ex.: Pentru ea dorințele celorlalți erau inexistente; iar ale ei, singurele.

c) Numele predicativ poate fi: epitet, metaforă, comparație.

Ex.: Spusa voastră era sântă și frumoasă.
(exemplu citat în M. Andrei) - *epitet*

Preoți munții mari. - *metaforă*

Lanurile în bătaia vântului sunt ca o mare nesfârșită și mirositoare. - *comp.*

d) Predicatele verbale exprimate prin locuțiuni verbale au o expresivitate deosebită pentru că includ o metaforă.

Aceleași rezultate se observă atunci când sunt exprimate prin interjecții, verbe impersonale, adverbe și locuțiuni adverbiale predicative.

(4) PROPOZIȚIA PREDICATIVĂ SUPLIMENTARĂ

Ex.: L-am văzut venind și am ieșit să-l întâmpin așa cum mă găseam.

Are aceiași termeni regenți ca și elementul predicativ suplimentar.

Subordonarea se realizează prin joncțiune cu conjuncțiile: **că, să, fără să**; pronumele adjectivele: **cât, ce**; adverbele: **cum, cât, precum**.

Ex.: Aș simți că-i aproape. (citat din Gramatica Academiei)

Când am trecut pe lângă el, l-am văzut cât e de mare.

O auzeam cum toarce încetișor.

De regulă, stă după regentă, de care nu se separă (vezi exemplele). Uneori stă înaintea regentei, de care se separă prin intonație și pauză, iar în scris, prin virgulă.

Ex.: De câte e în stare, numai eu o știu. (citat în M. Andrei, I. Ghiță)

Modurile folosite în propoziția predicativă:

a) indicativ (dar și prezumtiv sau condițional optativ, când sunt introduse prin conjuncția: **că**, prin pronume sau adjective pronominale, adverbe);

b) conjunctiv (dacă sunt introduse prin **să**).

TESTE GRILĂ, EXERCIȚII

1. Dați exemple care să ilustreze întrebările la care răspunde predicatul.

2. Construiți cinci enunțuri în care predicatul verbal să fie exprimat prin verbe la diferite moduri predicative.

3. Dați trei exemple de propoziții în care predicatul verbal să fie exprimat prin locuțiuni verbale.

4. Construiți două enunțuri în care predicatul verbal să fie exprimat prin interjecții.

5. Din următoarea listă de adverbe, selectați-le într-o coloană separată pe cele care pot forma predicate verbale: bine, bineînțeles, destul, desigur, firește, negreșit, posibil, probabil, pesemne. sigur.

6. Dați patru exemple de predicate nominale, în componența cărora să intre substantive în nominativ, genitiv, dativ, acuzativ; construiți enunțuri în care să le folosiți.

7. Dați exemple de numere predicative exprimate prin: a) pronume personale; b) pronume relative.

8. Construiți enunțuri în care să aveți predicate nominale, cu nume predicative exprimate prin adjective.

9. Explicați acordul numelui predicativ cu subiectul în cazul în care acesta este exprimat prin substantive de diferite genuri.

10. Explicați folosirea predicatului la persoana a III-a plural, în următorul enunț:
Grupul de turiști au ascultat cu atenție explicațiile ghidului.

11. Analizați predicatele din următorul text:
„Altceva ar fi vrut să spună, de fapt, ceva ce fetița înțelesese; că Yvonne își va păta rochița de organdi și c-are să se așeze în dreptul grilajului să o vadă Ionica, fata dascălului, că și ea are la urechi cercei de cireșe. Într-adevăr, dacă Muti va pleca într-o vizită, dacă mademoiselle Lisette se va duce la modistă, dacă madama Ana are să adoarmă cu croșetul în mână, Yvonne o să se poată așeza în dreptul grilajului, să vadă cum se joacă toți copiii de pe maidan, care au voie să își pună la urechi cercei de cireșe și să bată țurca."
(G. Adameșteanu, *Dimineața pierdută*)

12. În enunțul următor: „El era supărat.", verbul „a fi" are valoare:
a) auxiliară; b) copulativă; c) predicativă.

13. Se dă enunțul: „Erau pregătiți pentru tot ce era mai rău."
Predicatul este exprimat prin:
a) locuțiune verbală; b) expresie verbală predicativă;
c) verb copulativ + nume predicativ.

14. În enunțul: „În ultimii ani, ajunsese la sapă de lemn." predicatul este:
a) verbal; b) nominal.

15. Când subiectul este multiplu, exprimat prin pronume personale de persoana I-a sau a II-a, acordul predicatului verbal se face:

a) la persoana I plural; b) la persoana I singular;

c) la persoana a III-a plural.

16. Verbul „a fi" în limba română (definiţie, caracteristici, întrebuinţare).

17. Verbele: „a exista", „a merita", „a face" se folosesc:

a) cu şi fără pronume reflexiv în acuzativ; b) fără pronume;

c) cu pronume reflexiv în acuzativ.

18. Din următoarele perechi de forme verbale, alegeţi forma acceptată de normele limbii literare: rotunjea / rotunja împărtăşea / împărtăşa necăjea / necăja

19. Precizaţi funcţia stilistică a predicatelor din următoarele enunţuri:

a. „[...] săniuţa fuge, zboară."; b. „de-oi adormi curând";

c. „Bată-l crucea om bogat / om bogat şi fără sfat".

20. În sintagmele: frumos de pică, prost de moare, prost cât încape, care sunt elementele identificabile şi ce aport expresiv au ?

21. Elementul predicativ suplimentar:

a) determină un nume; b) determină un verb; c) are o dublă subordonare.

22. În exemplul următor: „S-a întors <u>bolnavă</u> şi <u>plângând</u> la părinţii săi" elementul predicativ suplimentar se referă la:

a) complement direct; b) subiect; c) complement indirect.

23. Precizaţi prin ce părţi de vorbire poate fi exprimat elementul regent principal şi exemplificaţi.

24. Ce înţelegeţi prin termenul regent de referinţă ?

25. Prin ce părţi de vorbire poate fi exprimat termenul regent de referinţă ? Includeţi aceste elemente în enunţuri.

26. Elementul predicativ suplimentar se poate exprima, alături de alte părţi de vorbire, prin substantive. În ce situaţii pot să apară substantivele cu rol de element predicativ suplimentar în propoziţie ?

27. Elementul predicativ suplimentar poate fi confundat cu alte părţi de propoziţie. Ce îl diferenţiază, atunci când este exprimat prin substantiv şi adjectiv, de exemplu ?

28. În exemplul: L-am lăsat <u>cât tine</u>, ce tip de element predicativ suplimentar reprezintă cuvântul subliniat ?

29. Care sunt situaţiile în care aveţi de-a face cu complemente circumstanţiale de mod: vine plângând, vine alergând, vorbeşte privind, vorbeşte accentuând cuvintele.

30. Construiţi un enunţ, respectând schema: regent nominal - element predicativ suplimentar - regent verbal.

31. În enunțul: „Problema este cum se va descurca singură.", adverbul relativ substituit introduce:

a) o propoziție atributivă; b) o circumstanțială de mod; c) o predicativă.

32. Definiți predicativa.

33. Construiți enunțuri în care propozițiile predicative să fie introduse: a) prin pronumele relativ „cine"; b) prin adverbul „cum"; c) prin conjunția „dacă".

34. Câte tipuri de propoziții predicative cunoașteți ? Puteți da câte un exemplu din fiecare caz ?

35. În exemplul: „Să ajungi a scrie nenumărate cărți.", înlocuiți numele predicativ printr-o propoziție predicativă.

36. Construiți o frază în care verbul copulativ „a ieși" să primească două subordonate predicative.

37. Construiți un enunț în care să folosiți verbul copulativ „a însemna" cu valoare impersonală; stabiliți tipul subordonatelor pe care le primește în acest caz.

38. Subordonata predicativă se desparte prin virgulă de regenta ei ?

39. Exemplificați valorile stilistice ale numelui predicativ.

40. Dați un exemplu în care un verb copulativ să primească deopotrivă ca subordonate, și subiective și predicative.

41. Dați trei exemple de enunțuri în care predicatele verbale = locuțiuni verbale care să includă o metaforă.

42. Ce înțelegeți prin elipsa totală sau parțială a predicatului ?

43. Dați trei exemple în care propoziția predicativă să fie de calificare și trei exemple în care ea să fie de identificare.

44. În textul următor, identificați și analizați propoziția predicativă:

„Obiectivitate înseamnă să recunoști că și adversarul are dreptate, uneori cel puțin."

(Camil Petrescu)

45. Definiți propoziția predicativă suplimentară.

46. Precizați care sunt termenii ei regenți.

47. Construiți un enunț în care propoziția predicativă suplimentară să fie introdusă prin conjuncția „să".

48. Construiți un enunț în care propoziția predicativă suplimentară să fie introdusă prin adverbul „cum".

49. Care este ortografia propoziției predicative suplimentare în cazul în care stă înaintea regentei ?

50. Ce mod impun în propoziția predicativă suplimentară pronumele sau adjectivele pronominale ?

ATRIBUTUL
ŞI
PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ ATRIBUTIVĂ

(I) ATRIBUTUL

Definiţie: Este partea secundară a propoziţiei care determină un substantiv sau un înlocuitor al acestuia şi răspunde la una din întrebările: **care ?, ce fel de ?, (al, a, ai, ale) cui ?, câţi ?, câte ?**

FELURILE ATRIBUTULUI

1. ADJECTIVAL, exprimat prin
   - adjectiv propriu-zis la orice grad de comparaţie;
   - numeral cu valoare adjectivală;
   - adjectiv pronominal (posesiv, demonstrativ, relativ, interogativ, nehotărât. negativ)
   - verb la participiu, gerunziu acordat

   Ex.: Romanul scris de Adriana mi s-a părut interesant.
   Coşurile fumegânde se văd în zare.

2. SUBSTANTIVAL, exprimat prin substantiv în cazul
   - genitiv — fără prepoziţie / cu prepoziţie
   - acuzativ cu prepoziţie
   - dativ (Ex.: Nepot de soră mamei) (folosit rar)
   - apoziţie — simplă / dezvoltată
   - locuţiune substantivală

3. PRONOMINAL, exprimat prin pronume în cazul
   - genitiv — fără prepoziţie / cu prepoziţie
   - acuzativ cu prepoziţie
   - dativ (cunoscut şi sub numele de *dativ posesiv*)
   - apoziţia pronominală (folosită rar)

   Ex.: Noi, eu şi dumneata, vom merge...

4. VERBAL
   - verb la modul infinitiv cu prepoziţie
   - verb la modul supin
   - verb la modul gerunziu neacordat

5. ADVERBIAL
   - adverb
   - locuţiune adverbială

1 (a) Atributul substantival apozitional *(apoziţia)*

APOZIŢIA explică un cuvânt sau o propoziţie şi este de două feluri — *simplă* / *dezvoltată*.

Apoziţia simplă: este exprimată printr-un substantiv.

Ex.: L-am cunoscut pe prietenul tău, Sorin.
↳ în cazul nominativ

N. B. Apoziția stă de obicei **în cazul nominativ sau în cazul regentului.**

Ex.: L-am cunoscut pe prietenul tău, pe Sorin. (caz Ac.)

Apoziția este acordată cu un substantiv în orice caz.

Ex.: Caietele colegei mele, adică ale Mariei, sunt frumos scrise. (caz G.)

Apoziția dezvoltată: se exprimă prin mai multe cuvinte: substantiv urmat de atribute sau chiar de propoziții atributive.

Ex.: Ștefan cel Mare, domnitorul Moldovei, a domnit între anii 1457 - 1504.

„În spate aveam culmea întinsă a Penteleului, starostele munților din Buzău."

(Al. Odobescu, *Pseudokinegetikos*)

Substantivul prin care este exprimată apoziția poate fi articulat sau nearticulat.

Apoziția este de obicei *juxtapusă* față de termenul determinat (exemplele de mai sus). Ea este izolată de acesta printr-o pauză sau nu este izolată (Ex.: Fluviul Dunărea se varsă în Marea Neagră.).

Obs.: Uneori, mai ales în limba veche și în cea populară, apoziția este precedată de adverbe explicative ca **adică, anume.**

Ex.: „În anii domniei lui Mihnea-Vodă se căsători și fiul său Mircea și luă de soție pe fata lui Rareș-Vodă de la Moldova, anume domnița Chiajna."

(Al. Odobescu, *Opere*)

Valorile apoziției *(GLR, vol. II, p. 129 - 130)*

Valorile semantice ale apoziției depind atât de sensul termenului determinat, cât și de cel al apoziției.

Cele mai frecvente valori ale apoziției sunt următoarele:

1. *indicarea numelui* (Tată-său, Popescu, str. Eminescu, fluviul Dunărea, lacul Bâlea, râul Olt)

2. *indicarea profesiei, a situației sociale* (Dragoș, inginerul; Rațiu, deputatul)

3. *indicarea naționalității, a provinciei de origine* (Mircea ardeleanul a plecat în Canada.)

4. *indicarea unei însușiri sau a unei caracteristici a termenului determinat* (Florin, un drac și jumătate, își părăsi familia.)

5. *precizarea concretă a obiectului, când acesta a fost desemnat printr-un cuvânt cu sens vag, neprecis* („Dar și ea, copila vorbăreață și nebunatică de totdeauna, deveni gânditoare și tăcută."Al. Vlahuță, *Opere alese*, vol I)

6. *analiza termenului determinat când acesta e la plural sau are valoare colectivă* (Andi sună întâi pe colegii lui: pe băieții din clasa a X-a, pe Cătălin și pe Ioana.)

Obs.: Majoritatea apozițiilor stau din punct de vedere semantic pe același plan cu determinatul, exprimând o identitate cu termenul determinat.

Identitatea dintre cei doi termeni nu este totdeauna existentă în realitate, ci este așa cum o vede vorbitorul într-o anumită împrejurare.

Construcțiile de tip apozițional pe lângă un verb (Ex.: Am văzut-o admonestându-și [adică certându-și] copilul.), un adverb (Ex.: Aici, lângă București, și-a cumpărat o casă.), sau o propoziție sunt categorii intermediare între atribut și complement sau propoziții aparte.

N. B. În analiza sintactică a propoziției întreaga îmbinare de cuvinte care formează o apoziție dezvoltată se consideră ca un tot, ca o singură parte de propoziție: apoziție dezvoltată. Părțile din care este alcătuită sunt analizabile.

1 (b) Acordul atributului cu substantivul determinat

Atributul adjectival se acordă în gen, număr și caz cu substantivul pe care-l determină.

Ex.: fata frumoasă, fetele frumoase

Acordul în caz este vizibil când substantivul feminin este în genitiv-dativ.

Ex.: o fată frumoasă, unei fete frumoase

Când atributul adjectival se află mai departe de substantivul pe care-l determină, el poate să rămână în nominativ, dacă poate avea valoarea unei subordonate atributive.

Ex.: Îşi aduce aminte de titlul unei cărţi mai vechi şi mai importante, cumpărată de el de la un anticar. (= care a fost cumpărată)

Acordul în gen

Dacă două substantive de genuri diferite sunt determinate de un singur atribut adjectival la plural, acordul se face astfel:

a) atunci când cele două substantive de genuri diferite sunt nume de fiinţe, masculinul are precădere asupra femininului; atributul adjectival se pune la plural masculin.

Ex.: Băieţi şi fete încremeniţi de spaimă aşteptau.

b) atunci când cele două substantive de genuri diferite sunt nume de lucruri, acordul se face după cum urmează:

b1 - atributul adjectival se acordă cu substantivul cel mai apropiat când substantivele sunt la plural, indiferent de genul lor. Ex.: Garoafele şi trandafirii roşii (albi)

b2 - atributul adjectival se acordă la feminin-neutru când substantivele sunt la feminin sau neutru, indiferent dacă sunt la singular sau plural (pentru că şi unele şi altele au aceeaşi formă la plural).

Ex.: Cărţile şi caietele curate...

Tabloul şi fotografia înrămate...

b3 - când substantivele sunt de genul neutru şi masculin, atributul adjectival stă la neutru, dacă *masculinul e la singular*:

Ex.: Muntele şi dealurile frumoase...

- când substantivul masculin e la plural şi cel neutru la singular, atributul adjectival este la masculin:

Ex.: Dealul şi munţii frumoşi...

c) când două sau mai multe substantive de genuri diferite sunt determinate de un *atribut adjectival pronominal posesiv*, acesta se acordă cu substantivul pe lângă care stă.

Ex.: Bunicul şi bunica mea; Bunica şi bunicul meu

Acordul în număr

- Un substantiv la plural poate fi determinat de două sau mai multe adjective la singular. (Ex.: limbile italiană, spaniolă şi franceză)

- Două substantive la singular pot fi determinate de un adjectiv la plural, calitatea exprimată prin adjectiv referindu-se la ambele substantive.

Ex.: Gustul şi cultura lui remarcabile l-au ajutat să înţeleagă evoluţia prozei româneşti.

Acordul articolului posesiv

- Când atributul substantival ori pronominal în genitiv sau atributul adjectival exprimat printr-un adjectiv posesiv este precedat de articolul posesiv (al, a, ai, ale), articolul se acordă în gen şi număr cu substantivul pe care îl determină atributul.

Ex.: Cartea aceasta a elevului (a lui sau a mea); Cărţile acestea ale elevului (ale lui sau ale mele).

N. B. Când între substantivul determinat şi atribut se intercalează un determinant cu prepoziţie, ca în sintagma: substantiv + *determinant cu prepoziţie* + **substantiv în genitiv**

Ex.: Caietul + *de teme* + **al elevului**

Puşca + *de vânătoare* + **a tatei**

În aceste construcţii, articolul posesiv genitival, deşi formează grup comun cu substantivul (pronumele) în genitiv, se acordă în gen şi număr nu cu acesta, ci cu substantivul regent pe care îl reia (puşca de vânătoare a tatei) sau îl anticipează (ale tinereţii valuri).

EXCEPŢII: În unele situaţii, substantivul în genitiv precedat de două substantive determină substantivul cel mai apropiat.

Ex.: Muzeul de Istorie a oraşului X.

(= muzeul care cuprinde exponate privind istoria oraşului X).

În ex.: Muzeul de Istorie al oraşului X. = muzeul oraşului care ne oferă exponate privind istoria în general.

În astfel de situaţii este nevoie de o analiză atentă pentru a şti cu cine se acordă articolul posesiv.

1 (c) Valoarea stilistică, topica şi punctuaţia atributului

Atributul adjectival exprimat printr-un adjectiv propriu-zis sau prin participiu cu valoare adjectivală poate fi folosit cu valoare stilistică:

a) de epitet (cu scopul de a face mai bine cunoscut obiectul denumit de substantivul determinat sau pentru a exprima o apreciere a vorbitorului).

b) de comparaţie (atribute substantivale prepoziţionale precedate de adverbele de comparaţie: **ca** sau **cât**).

Ex.: „Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jeratic,
Rumenind străvechii codri şi castelul singuratic."
(M. Eminescu, *Călin - file din poveste*)

Topica şi punctuaţia atributului

- Atributul stă de cele mai multe ori după regentul său şi nu se desparte prin virgulă.
- Adjectivele propriu-zise, adjectivele pronominale, numeralele, substantivele şi pronumele în genitiv sau în acuzativ cu prepoziţie *nu* se despart prin virgulă de substantivul determinat, indiferent de locul lor faţă de substantiv.
- Două adjective, două numerale, două substantive (pronume) în genitiv sau în acuzativ cu prepoziţie, determinante ale aceluiaşi substantiv, nu se despart prin virgulă când sunt legate prin conjuncţiile **şi, sau**, dar se despart prin virgulă *când sunt aşezate alături* (fără conjuncţii între ele).
- Atributul substantival apoziţional (apoziţia simplă) când apare ca o precizare sau ca o explicaţie suplimentară se izolează de restul propoziţiei printr-o pauză care, în scris, se notează prin virgulă.
- Tot izolate prin pauză de restul propoziţiei sunt şi apoziţiile dezvoltate, care se despart totdeauna prin virgulă sau linii de pauză.

Ex.: „De aici porneşte marele braţ al Dunării - Canalul Borcea - care trece prin faţa oraşului Călăraşi." (Al. Vlahuţă, *România pitorească*)

- Apoziţiile care urmează după nume proprii sau după pronume personale sunt de obicei izolate, pentru că atunci când se foloseşte numele propriu sau pronumele personal ascultătorul ştie despre cine este vorba.
- Apoziţia simplă sau dezvoltată cu caracter explicativ (suplimentar) urmează aceeaşi regulă de punctuaţie ca şi vocativul aşezat în interiorul propoziţiei sau la sfârşitul ei, adică se desparte prin virgulă de restul propoziţiei.

(2) PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ ATRIBUTIVĂ (AT)

Propoziţia atributivă are funcţia unui atribut pe lângă un substantiv sau un substitut al acestuia în regentă.

Ex.: Omul muncitor este stimat de toată lumea.
atribut

Omul [1]/ care munceşte [2]/ este stimat de toată lumea. [1]/ 2 - AT

Am venit în ziua [1]/ când m-ai chemat. [2]/ 2 - AT

Răspunde la aceleaşi întrebări ca şi atributul.

Propoziţia subordonată atributivă se introduce prin:

- pronume relativ: **care, ce, cine** (mai frecvent forma de genitiv-dativ „cui"), **cât (câtă, câţi, câte)**; pronumele relativ invariabil **de** (în special în combinaţie cu pronumele demonstrativ, forma populară, **ăl**: Să vină ăl [1]/ de ştie ceva. [2]/)

- adverb relativ: **unde, când, cum,** cu sau fără prepoziţie.

Obs.: Atributivele introduse prin adverbele relative „unde", „când", „cum" apar în anumite condiţii sintactice. Astfel, unde introduce atributive dependente de substantive care indică locul (Ex.: Oraşul [1]/ unde m-am născut [2]/ este aşezat în sudul ţării. [1]/ 1- PP, 2- AT); când introduce atributive dependente de substantive care indică timpul (Ex.: Anotimpul [1]/ când înfloresc toţi pomii [2]/ este cel mai frumos. [1]/ 1-PP, 2-AT); cum introduce atributive echivalente ale unui atribut calificativ (Ex.: Modul [1]/ cum se exprimă el [2]/ dovedeşte [1]/ că are o cultură aleasă. [3]/ 2-AT).

N. B. Propoziţiile subordonate atributive introduse prin adverbele relative: „unde", „când", „cum" le putem deosebi de propoziţiile circumstanţiale introduse prin aceleaşi adverbe relative dacă ţinem seama că propoziţia atributivă determină un substantiv, în timp ce propoziţiile circumstanţiale determină un verb, adjectiv sau adverb.

- conjuncţii subordonatoare: **că, să, ca ... să, dacă.**

Ex.: A sosit momentul [1]/ să plecăm. [2]/

Topica şi punctuaţia atributivei

Propoziţia atributivă stă de obicei după substantivul determinat. Uneori, între acesta şi propoziţia atributivă se pot găsi şi alte atribute: Ex.: ...pe mormântul părintelui meu, pe care tu l-ai ucis. - „pe care tu l-ai ucis"= propoziţie subordonată atributivă).

Din punctul de vedere al legăturii dintre subordonată şi regentă, atributiva poate fi:

a) neizolată sau determinativă (când aduce o precizare fără de care enunţul ar avea alt sens decât cel dorit de vorbitor. (Ex.: Părerea [1]/ ce mi-am făcut despre tine [2]/ rămâne bună. [1]/)

Propoziţia atributivă neizolată sau determinativă *nu* se desparte prin virgulă de regenta ei.

b) izolată sau explicativă (când atributiva nu determină, ci aduce numai o explicaţie suplimentară cu privire la regentă. (Ex.: Volumul „Poemele luminii", **care a apărut în 1919,** este primul volum de poezii al lui Lucian Blaga)

Propoziţia atributivă izolată sau explicativă se desparte prin virgulă de regenta ei. Ea poate lipsi fără ca fraza să-şi schimbe sensul.

Ex.: Fratele meu, **care este mai mic cu nouă ani decât mine,** este învăţător.

Obs.: Pronumele relativ care introduce propoziţii atributive are rol dublu:

a) leagă propoziţia atributivă de cuvântul determinat de ea din regentă;

b) are funcţii sintactice diferite (subiect, atribut, complement) în propoziţiile din care face parte.

El are acelaşi gen şi număr cu substantivul determinat din regentă, iar cazul, cel cerut de funcţia lui sintactică.

Ex.: Citesc o carte al cărei autor îmi este cunoscut.

al cărei = atribut pronominal, pronume relativ în genitiv singular, precedat de articolul posesiv „al", element de relaţie al propoziţiei subordonate atributive.

Pronumele relativ **care la genitiv poate fi precedat de o prepoziţie sau de o locuţiune** prepoziţională (**deasupra, dedesubtul, în jurul,** etc.) ori de un substantiv ce ţine de propoziţia atributivă. Şi în aceste cazuri pronumele relativ se acordă cu substantivul al cărui loc îl ţine.

Ex.: „ ... îşi face Dunărea pivotul [1]/ în jurul căruia se întoarce ... [2]/"

„ ... O nouă stâncă se iveşte în drum (de pe creştetul căreia îşi dă iarăşi drumul în gol." [= de pe al cărei creştet] (Geo Bogza, *Cartea Oltului*)

(Ştefania Popescu, *Gramatica practică a limbii române cu exerciţii*, p. 507)

În ambele situaţii pronumele relativ se află în raport cu substantivul din atributivă şi are faţă de acesta funcţia de atribut pronominal. Ia astfel de construcţii trebuie dată o mare atenţie *acordului*: articolul posesiv se acordă *în gen şi număr* cu substantivul din subordonată, iar pronumele relativ se acordă în gen şi număr cu *elementul regent.*

Formele de genitiv ale pronumelui relativ **care (căruia, căreia, cărora)**, atunci când introduc atributive, pot să apară în două poziţii:

a) la începutul atributivei, însoţite de articol posesiv

Ex.: Am citit cartea [1]/ al cărei autor îmi este cunoscut. [2]/ 1-PP, 2-AT

b) în interiorul propoziţiei subordonate, creând dificultăţi în segmentarea (delimitarea) frazei.

Ex.: M-am plimbat prin parcul [1]/ **pe aleile căruia se aşezaseră frunzele toamnei.** [2]/ 2-AT

În astfel de construcţii substantivul de care este dependent pronumele relativ în genitiv aparţine atributivei. Fenomenul se poate demonstra prin schimbarea topicii.

Ex.: M-am plimbat prin parcul [1]/ pe ale căruia alei se aşezaseră frunzele toamnei. [2]/

Propoziţia apozitivă

Apoziţiei îi corespunde la nivelul frazei propoziţia apozitivă.

„Forma de subordonată a apoziţiei nu este obligatorie. Astfel, deşi apoziţia se referă la o parte secundară de propoziţie, ia totuşi forma unei principale (cu sau fără subordonate)."

(Th. Hristea, Sinteze de limba română... , p. 243)

Propoziţia apozitivă denumeşte, precizează, explică un cuvânt, un grup de cuvinte, una sau mai multe propoziţii.

Ex.: Mi-am dat toată silinţa, adică am făcut tot ce se putea face.

Am ascultat sfatul tău, ceea ce mă va ajuta în elaborarea lucrării.

Propoziţia apozitivă poate fi juxtapusă cu termenul sau propoziţia pe care o determină sau *poate fi introdusă* prin adverbele explicative **adică şi anume**, uneori prin conjuncţiile **că, ca să, să** sau prin pronumele **ce** sau **ceea ce.**

Unele propoziţii apozitive au înaintea lor o punctuaţie anumită (două puncte, linie de pauză), altele au numai virgulă.

Ex.: Dorinţa ei era aceasta : să reuşească fata la facultate.

Propoziţiile apozitive se recunosc uşor punând înaintea lor adverbele **adică, anume** (în caz că ele nu figurează în text) sau reluând regenta prin substantivul „lucru" + „care": „ ... ceea ce mă va ajuta" = „lucru care mă va ajuta".

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ
ATRIBUTUL ŞI PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ ATRIBUTIVĂ

1. *Gramatica limbii române*, vol. I - II, ediţia a II-a, Ed. Academiei, Bucureşti, 1966, p. 114 - 148, p. 274 - 283

2. M. Avram, *Despre corespondenţa dintre propoziţiile subordonate şi părţile lor de propoziţie*, în Studii de gramatică, vol. I - II, Ed. Academiei, Bucureşti, 1956, 1957, 1961 (vol. I, 1956, p. 147 - 153)

3. M. Avram, *O specie modernă a atributului în dativ şi alte probleme ale determinării atributive*, în LR, an XIV (1965), nr. 4, p. 415 - 428

4. E. Carabulea, *Atributivele determinative şi explicative*, în SG, vol. III (1961), p. 139 - 149

5. D. Crăşoveanu, *Atributul izolat participial în stilul publicitar*, în LL, an 1975, nr. 1, p. 15 - 21

6. C. Dimitriu, *Observaţii în legătură cu propoziţia apozitivă*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", tom XVII (1966), Iaşi, p. 151 -163

7. M. Gabrea, *Atributiva circumstanţială*, în LR, an IX (1960), nr. 4, p. 24 - 32, p. 99 - 130

8. M. Mitran, *Despre apoziţie şi raportul apozitiv*, în LR, an XII (1963), nr. 1, p. 36 - 45

9. Şt. Popescu, *Probleme ale predării atributului şi propoziţiei atributive*, în vol. PGS, p. 60 - 75

10. F. Asan, *Propoziţia apozitivă şi apoziţia*, în LR, an X (1961), nr. 4, p. 312 - 316

11. M. Grigorescu, *Atributul substantival în limba română*, în SCL (1954), p. 99 - 130

12. M. Andrei, I. Ghiţă, *Limba română*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983, p. 118 - 121

13. Th. Hristea, *Sinteze de limba română*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981, p. 236 - 243

14. Fl. Popescu, *Limba română* (manual pentru clasa a XI-a şi a XII-a, şcoli normale, licee şi clase cu profil umanist), Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, p. 47 - 53

TESTE GRILĂ

1. Cuvintele „tăi", „dulci" din contextul:

„Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri."
(M. Eminescu, *O, rămâi*)

îndeplinesc funcţia sintactică de:

a) atribut adjectival; b) atribut adverbial; c) atribut pronominal.

2. Substantivele „de valuri", „de cerbi" din versurile:

„Şi prin vuietul de valuri,
Prin mişcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi."
(M. Eminescu, *O, rămâi*)

au funcţie sintactică de:

a) atribut substantival genitival; b) atribut substantival prepoziţional;
c) atribut substantival apoziţional.

3. Atributul exprimat prin: verb la modul infinitiv, verb la modul gerunziu (neacordat), verb la modul supin, este:

a) atribut verbal; b) atribut adverbial; c) atribut adjectival.

4. Dar atributul exprimat printr-un verb la modul gerunziu acordat, este:

a) atribut verbal; b) atribut adjectival; c) atribut substantival.

5. În enunţul: „Fluviul Dunărea se varsă în Marea Neagră.", substantivul „Dunărea" are funcţie sintactică de:

a) atribut substantival apoziţional (apoziţie); b) atribut substantival genitival;
c) atribut substantival în dativ.

6. În propoziţia: „Ştefan cel Mare, domnitorul Moldovei, a domnit între anii 1457 - 1504.", apoziţia „domnitorul Moldovei" este:

a) apoziţie simplă; b) apoziţie dezvoltată;
c) sunt valabile ambele forme: a) şi b).

7. Apoziţia este de obicei juxtapusă faţă de termenul determinat. Ea este izolată de acesta sau neizolată. Pauza se notează, în scris, prin:

a) virgulă; b) două linii de pauză; c) sunt admise ambele forme: a) şi b).

8. În contextul:

„Departe sunt de tine şi singur lângă foc,
Petrec în minte-mi viaţa lipsită de noroc."
(M. Eminescu)

„-mi", cu funcţie sintactică de atribut pronominal, este în cazul:

a) dativ (posesiv); b) genitiv; c) nominativ.

9. În enunţul: „Nivelul de cunoştinţe al elevilor este scăzut.", articolul posesiv „al" se acordă în gen şi număr:

a) cu substantivul pe care-l determină atributul; b) cu substantivul din genitiv;
c) sunt admise ambele forme: a) şi b).

10. Atributul „sclipind" din propoziția: „Cu ochii sclipind de bucurie, ea părăsi încăperea." este: a) atribut adjectival; b) atribut verbal; c) atribut adverbial.

11. Atributul „pe de rost" din enunțul: „Învățatul pe de rost nu te ajută prea mult." este:
a) atribut adverbial; b) atribut adjectival; c) atribut substantival.

12. În enunțul: „Un gând ..... fetei, o dorință ..... tatei, niște propuneri ..... bunicului au determinat-o să dea admitere la Facultatea de Biologie.", formele corecte ale articolului posesiv (genitival) din fața atributelor: fetei, tatei, bunicului, sunt:
a) al, a, ale; b) a, a, a; c) al, a, a.

13. În contextul:
„S-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet."
(M. Eminescu, *Călin - file din poveste* -)
atributele: „mândra (glăsuire)" , „de argint (a pădurii)", „tămâiet (văzduhul)" au valoare stilistică de: a) comparație; b) epitet; c) personificare.

14. Articolul posesiv „al" din contextul:
„Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind."
se acordă în gen și număr cu:
a) substantivul pe care îl determină atributul substantival „pădurii";
b) atributul „pădurii" care este în cazul genitiv;
c) ambele forme: a) și b).

15. Propoziția subliniată din enunțul: „Anotimpul / când înfloresc toți pomii / este cel mai frumos." este o propoziție subordonată:
a) atributivă; b) subiectivă; c) temporală.

16. Elementul de relație „când" din același enunț (15) este:
a) conjuncție propriu-zisă; b) pronume relativ; c) adverb relativ.

17. În enunțul: „Am venit în ziua în care m-ai chemat.", propoziția „când m-ai chemat" este:
a) atributivă; b) temporală; c) condițională.

18. Dar în enunțul: „Am venit când m-ai chemat.", propoziția „când m-ai chemat" este:
a) completivă indirectă; b) temporală; c) atributivă.

19. Propozițiile subordonate atributive introduse prin adverbele relative: „unde", „când", „cum" le putem deosebi de propozițiile circumstanțiale introduse prin aceleași adverbe relative, dacă ținem seama de:
a) propoziția atributivă determină un substantiv sau un substitut al acestuia din regentă;
b) propozițiile circumstanțiale determină un verb (adjectiv, adverb) din regentă;
c) ambele forme: a) și b).

20. Funcția sintactică a pronumelui relativ „a căror" folosit ca element de realție al propoziției atributive din contextul: „Orașele a căror așezare este pitorească sunt vizitate de mulți turiști.", este:
a) atribut pronominal; b) atribut adverbial; c) atribut adjectival.

21. Adverbele relative: „unde", „când", „cum" din enunţurile: „Mi-e drag locul unde m-am născut.", „Îmi amintesc cu plăcere ziua când ne-am cunoscut.", „M-a bucurat mult felul cum ai privit lucrurile.", introduc propoziţii:

a) atributive; b) circumstanţiale de loc; c) circumstanţiale de mod.

22. Adverbele „unde", „când", „cum" din enunţurile de mai sus care introduc o propoziţie subordonată îndeplinesc funcţia sintactică de:

a) atribut; b) subiect;

c) complement circumstanţial de loc, complement circumstanţial de timp, complement circumstanţial de mod.

23. Propoziţiile subordonate pot fi contrase în părţi de propoziţie corespunzătoare.

În enunţul: Oraşul unde m-am născut este aşezat în nordul ţării.", propoziţia subliniată poate fi contrasă în:

a) atribut; b) complement circumstanţial de loc; c) subiect.

24. În enunţul: „Noi, eu şi dumneata, vom examina elevii corigenţi.", atributul pronominal este exprimat prin:

a) pronumele personal „eu"; b) apoziţia pronominală „eu şi dumneata";

c) pronumele personal de politeţe „dumneata".

25. Care dintre seriile următoare este formată din conjuncţii subordonatoare ?

a) unde, când, cum; b) care, ce, cine; c) să, că, dacă.

26. Ce fel de propoziţie este: dacă voi nu mă vreţi" din: „Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu pe voi." ?

a) concesivă; b) atributivă; c) condiţională.

27. „Întrebarea dacă echipa de fotbal a şcolii va ieşi învingătoare şi-o pun toţi elevii." Elementul de relaţie „dacă" din enunţul de mai sus introduce propoziţia subordonată:

a) concesivă; b) atributivă; c) predicativă.

28. Ce funcţie sintactică are dacă din enunţul de mai sus ?

a) subiect; b) atribut; c) conjuncţie propriu-zisă, fără funcţie sintactică.

29. Ce fel de propoziţii introduce elementul de relaţie „cum" din enunţurile:

- Felul cum povesteşte Creangă este de neuitat.
- Hotărârea lui va rămâne cum a fost şi până acum.
- Este bine cum spune el.

a) atributivă, predicativă, subiectivă;

b) atributivă, completivă directă, circumstanţială de mod;

c) completivă directă, circumstanţială de mod, completivă directă.

30. Ce funcţie sintactică are adverbul relativ „cum" din aceleaşi enunţuri ?

a) complement circumstanţial de mod; b) atribut; c) subiect.

31. Ce este sintactic „staroste" din: „Eu n-am uitat nici pe răposatul Caraiman, veselul şi priceputul staroste al vânătorilor tămădăieni." ?

a) subiect; b) atribut substantival apoziţional; c) nume predicativ.

32. În enunțul: „Am ascultat sfatul tău, ceea ce mă va ajuta în elaborarea lucrării.", propoziția subliniată este:

a) propoziție apozitivă; b) propoziție completivă directă;
c) propoziție subiectivă.

33. Care dintre adverbele următoare este adverb relativ ?

a) acum; b) ieri; c) unde.

34. Ce funcție sintactică are „unde" din enunțul: „Locul unde s-a oprit era de o rară frumusețe." ?

a) complement circumstanțial de loc; b) atribut; c) subiect.

35. Ce fel de subordonată introduce „unde" din același enunț ?

a) subiectivă; b) atributivă; c) predicativă.

36. Ce raport este între aceleași propoziții din același enunț ?

a) subordonare prin juxtapunere; b) coordonare conclusivă;
c) subordonare prin joncțiune.

37. Care dintre seriile următoare este formată din pronume relative ?

a) care, ce, cine, cât; b) unde, când, cum; c) dacă, să, ca ... să.

38. Ce fel de propoziție este „care a apărut în 1919" din enunțul: „Volumul «Poemele luminii», care a apărut în 1919, este primul volum de poezii al lui Lucian Blaga." ?

a) atributivă neizolată sau determinativă, deoarece aduce o precizare fără de care enunțul ar avea alt sens decât cel dorit de vorbitor;

b) atributivă izolată sau explicativă, deoarece atributiva nu determină, ci aduce numai o explicație suplimentară cu privire la regentă;

c) completivă directă.

39. Ce funcție sintactică are „care" din enunțul: „Studenta care învață este prietena mea." ?

a) subiect; b) atribut; c) complement direct.

40. Ce fel de propoziție este „care învață" din același enunț ?

a) atributivă; b) subiectivă; c) predicativă.

EXERCIȚII

1. Identificați atributele, spuneți ce fel de atribute sunt și analizați topica și punctuația lor:

a) „Zadarnic cred că vremea cu anii a crescut.
În fiecare toamnă reintru în trecut.
Copilăria-mi toată dă buzna la uluci
Când stă la poartă coșul cu struguri și cu nuci."
(I. Pillat, *Trecutul viu*)

b) „Cetatea din vise departe e încă,
Și vine și ziua cumplită, când el,
Rămas din toți singur, sub cer de oțel,
Pe minte își simte o noapte adâncă ... "
(Al. Macedonski, *Noaptea de decemvrie*)

c) „Slova de foc și slova făurită
Împerecheate-n carte se mărită

Ca fierul cald îmbrăţişat în cleşte
Robul a scris-o, Domnul o citeşte,
Făr-a cunoaşte că-n adâncul ei
Zace mânia bunilor mei."
(T. Arghezi, *Testament*)

d) „Cât aş vrea să uit de tot abecedarul,
Din tăceri să pot urzi păienjenişuri,
Să prind stele licărind pe-ntreg hotarul
Apelor încremenite-n luminişuri.
Şi, în zori, în vorba-mi nouă să pătrunză:
Ceru-n aripi care cântă arăturii,
Glasul apei, tactul morii, vântu-n frunză,
Cucul, ritmic, ca şi inima pădurii."
(I. Pillat, *Acuarelă*, vol. „Pe Argeş în sus")

e) „Pe scrin, păstrând privirea ei vie, au rămas
Pe galbena gazetă ce-ncremeneşte anul.
Odaia de-altădată mi-arată talismanul ... "
(I. Pillat, *Ochelarii bunicii*)

2. Daţi câte un exemplu de atribut exprimat prin verb la gerunziu acordat şi neacordat cu substantivul. Spuneţi ce fel de atribut este fiecare dintre ele.

3. Ce deosebire este între atributele subliniate, în privinţa acordului şi a felului atributelor?
Caietul <u>acela</u> e aici. ; Caietul <u>aceluia</u> este aici.

4. Puneţi cuvintele din paranteză la forma potrivită pentru a fi atribute pe lângă substantivele pe care le determină:
„Iar acum, când îi aniversăm centenarul (naştere) şi-i recapitulăm faptele, mă conving că Nicolae Titulescu rezumă şi întruchipează istoria (român), (intern) şi (extern) între anii 1916 şi 1936, în datele ei (esenţial)."
(„Scânteia", 11 martie 1982)

5. Construiţi:
a) două propoziţii în care unul şi acelaşi atribut să determine două sau mai multe substantive;
b) trei propoziţii în care un substantiv să aibă un atribut aşezat înaintea substantivului şi două atribute după substantivul determinat;
c) patru propoziţii cu atribute substantivale genitivale exprimate prin substantive masculine la singular şi prin substantive feminine la plural;
d) trei propoziţii cu atribute verbale la infinitiv, supin, gerunziu (neacordat).

6. Formaţi propoziţii cu atribute substantivale prepoziţionale exprimate prin substantive la genitiv precedate de prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale: „împotriva", „contra", „din faţa", „din stânga", „de deasupra".

7. Construiţi propoziţii în care un substantiv, un pronume şi un numeral cu valoare de substantiv, să aibă mai multe apoziţii simple şi dezvoltate. Subliniaţi apoziţiile şi explicaţi punctuaţia.

8. Construiţi două propoziţii în care să se afle atribute neizolate (necesare pentru a identifica sau califica obiectul denumit prin substantivul determinat) şi trei propoziţii cu atribute izolate. În

două din aceste propoziţii, atributele izolate să fie exprimate prin verbe la participiu urmate de un complement al lor. Explicaţi punctuaţia folosită.

9. Faceţi o descriere de natură în care să folosiţi epitete exprimate prin atribute adjectivale sau prepoziţionale şi comparaţii exprimate prin atribute substantivale precedate de adverbele de comparaţie „ca" sau „cât". Subliniaţi epitetele şi comparaţiile.

10. Analizaţi complet toate atributele din textul de mai jos:

„Un val de pământ, aşternut de-a curmezişul înaintea noastră, ascunde vederea Galaţilor. Din stânga, despicând malul plecat şi gol, intră liniştit bogatul Siret, mănunchiul puternic în care se împreună toate apele curgătoare ale Moldovei. Nici unul din râurile care străbat ţara noastră nu soarbe atâţia afluenţi în undele lui. Privit pe hartă, Siretul pare-un copac uriaş, culcat de-a lungul Moldovei, cu rădăcina-n Dunăre şi cu crengile răşchirate, înfipte prin crăpăturile munţilor."

(Al. Vlahuţă, *Romînia pitorească*)

11. Se dă textul:

„Acum privesc la marea ce rodeşte,
În umbră şi lumină, doar cu spume,
La pescăruşi, la pânza ce albeşte
Pe ţărmul vrăjii regăsit în lume. [...]

Acum sunt valul nesfârşit ce tună,
Purtând pe spate cercuri schimbătoare,
Sunt pasărea ce ţipă prin furtună
Cu aripi arcuite peste mare."

(I. Pillat, *Împlinire*, vol. „Balcic")

Cerinţe:

a) Delimitaţi propoziţiile în frază;

b) Identificaţi subordonatele atributive;

c) Precizaţi: felul atributivei, termenul regent, mijloacele de realizare a subordonării. topica şi punctuaţia;

d) Contrageţi una dintre propoziţiile subordonate în partea de propoziţie corespunzătoare.

12. Construiţi nouă fraze în care subordonatele atributive să fie introduse prin: pronume relative (3), adverbe relative (3) şi conjuncţii (3).

13. Daţi exemple de subordonate atributive, contrageţi aceste subordonate în atribute prin gerunzii, participii, infinitive sau adjective.

Model: Săptămâna / care a trecut / am fost la mare.

↓

participiu: Săptămâna trecută am fost la mare.

14. Dezvoltaţi în propoziţii subordonate atributive atributele subliniate în propoziţiile de mai jos:

a) În răspunsurile date se observă o siguranţă impresionantă.

b) Deasupra mulţimii adunate acolo se vedeau sute de steaguri fluturânde.

c) Meritul de a fi găsit repede soluţiile acestei probleme îi aparţine.

d) Gândul de a nu-l mai vedea mă urmăreşte.

15. Alcătuiți o frază după următoarea schemă:

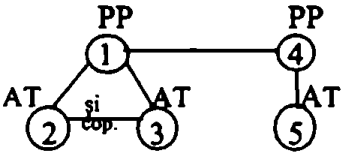

16. Construiți patru fraze în care să fie subordonate apozitive: o subordonată apozitivă să fie juxtapusă, iar trei - introduse prin adverbele „anume", „adică" și pronumele „ceea ce". Precizați topica și punctuația.

17. Delimitați propozițiile din textul de mai jos. Stabiliți felul propozițiilor. Găsiți atributele apoziționale și stabiliți cuvintele pe care le determină. Indicați semnele de punctuație necesare.

„În vremea asta Cătălin,
Viclean copil de casă,
Ce împle cupele cu vin
Mesenilor la masă,

Un paj ce poartă pas cu pas
A-împărătesii rochii,
Băiat din flori și de pripas,
Dar îndrăzneț cu ochii,

Cu obrăjei ca doi bujori
De rumeni, bată-i vina,
Se furișează pânditor
Privind la Cătălina."

(M. Eminescu, *Luceafărul*)

18. Construiți:

a) două fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumle relativ „care" la genitiv precedat de prepoziția „deasupra" și de locuțiunea prepozițională „în jurul";

b) o frază în care pronumele relativ „care" la genitiv să fie precedat de un substantiv ce ține tot de propoziția atributivă.

Indicați prin săgeată cuvintele cu care se acordă pronumele realtiv în gen și număr.

Model: PP AT

M-am plimbat prin parcul [1]/ pe aleile căruia se așezaseră frunzele toamnei. [2]/

COMPLEMENTUL DIRECT
ŞI
PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ DIRECTĂ

(I) COMPLEMENTUL DIRECT

Definiţie: Este partea secundară de propoziţie care determină un verb tranzitiv (locuţiune verbală) sau o interjecţie cu valoarea unui verb tranzitiv,* arătând obiectul asupra căruia se răsfrânge o acţiune sau rezultatul unei acţiuni.

Răspunde la întrebările: **pe cine ?, ce ?**

*Regentul*complementului direct poate fi:

a) un verb tranzitiv (locuţiune verbală)

Ex. Am citit o carte interesantă.

b) o interjecţie, echivalentă ca înţeles cu un verb tranzitiv

Ex. Iată-l şi pe Andrei.

Notă: 1. Cazurile în care complementul determină o interjecţie sunt foarte rare.

2. Atunci când complementul direct este exprimat printr-o parte de vorbire care desemnează o fiinţă, înaintea acestuia apare prepoziţia „pe".

Ex.: Îl aşteptăm pe poetul din Basarabia.

Complementul direct poate fi reluat sau anticipat, prin formele neaccentuate ale pronumelor personale: - reluat: Ex.: Pe Alexandru îl cunosc bine.

- anticipat: Ex.: Îl aştept pe Alexandru.

Reluarea este obligatorie când complementul direct este exprimat:

- printr-un substantiv articulat cu articolul hotărât şi se află înaintea regentului. (Ex.: Cartea aceasta o iau cu mine.);

- printr-un substantiv propriu sau comun precedat de prepoziţia „pe" ori prin pronume personal, posesiv, nehotărât. (Ex.: Pe Alina o ascult la istorie. ; Pe ea o cunosc de mult timp.)

Anticiparea are loc atunci când complementul direct este exprimat prin pronume personal accentuat în acuzativ, pronume posesiv, demonstrativ sau nehotărât şi este aşezat după regent.

Ex.: L-am cunoscut pe acesta.

Obs.: 1. Unele verbe tranzitive pot avea în acelaşi timp două complemente directe, unul al persoanei şi altul al obiectului: Ex.: Am sfătuit pe cineva *ceva*.

c. d. al persoanei ← → c. d. al obiectului

2. Unele verbe intranzitive pot avea un complement direct alcătuit din rădăcina lor sau dintr-un cuvânt din aceeaşi sferă semantică:

Ex.: A mers calc lungă.

Complementul direct care determină un verb intranzitiv se numeşte complement intern.

Complementul intern este exprimat printr-un substantiv cu acelaşi radical sau cu radical sinonim cu al verbului regent: a merge / cale; a cânta / cântec; a trăi / trai; a dormi / somn.

---

* Verbele tranzitive sunt verbele care în context pot primi un complement direct.

COMPLEMENTUL DIRECT SE EXPRIMĂ PRIN

1. SUBSTANTIV — cu prepoziţia *pe* Ex.: Pe Lavinia o cunosc.
   — fără prepoziţie Ex.: Ioana citeşte o carte interesantă.

2. PRONUME — cu prepoziţia *pe* Ex.: Pe tine nu te voi uita niciodată.
   — fără prepoziţie Ex.: Uşa deschisă pe oricine primeşte.

3. NUMERAL — cardinal Ex.: A cumpărat douăzeci de caiete.
   — ordinal Ex.: Pe al doilea nu-l cunosc.

Obs.: *Până la nouăsprezece*, numeralul cardinal care însoţeşte un substantiv îndeplineşte funcţiunea de atribut (Ex.: A cumpărat nouăsprezece caiete.), iar substantivul, pe lângă un verb tranzitiv, îndeplineşte funcţiunea de complement direct; *de la douăzeci în sus*, raportul de determinare se inversează ,datorită structurii complexe a numeralului, substantivul îndeplinind funcţiunea de atribut, iar numeralul pe cea de complement:

Ex.: Am văzut treizeci (= *complement*) de oameni.
Am citit o serie (= *atribut*) de cărţi.

4. VERB — la infinitiv:
Ex.: Înainte de a porunci învaţă a te supune.
— la gerunziu:
Ex.: Simţea întrând în el soare şi bucurie.
— la supin:
Ex.: Am terminat de citit.

Topica şi punctuaţia

Complementul direct poate sta atât după regent cât şi înaintea lui.

Când se află imediat după regent, nu se desparte prin virgulă; aşezat înaintea lui, se desparte sau nu prin virgulă după gradul legăturii lui cu regentul.

(2) PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ DIRECTĂ (CD)

Propoziţia completivă directă este propoziţia subordonată echivalentă cu un complement direct.

c. d.

Ex.: Fă tot posibilul pentru ca lumea să devină mai dreaptă.

C. D.

Fă ce poţi pentru ca lumea să devină mai dreaptă. (Tudor Vianu, *Jurnal*)

Regentul - cuvântul pe care-l determină - *completivei directe este:*

- un verb tranzitiv

Ex.: Sorin ascultă cu atenţie [1]/ ce povesteşte bunicul său. [2]/ 2 - CD

- o locuţiune verbală tranzitivă

Ex.: Alexandru bagă de seamă [1]/ că pretenţiile lui depăşesc posibilităţile materiale ale părinţilor. [2]/

- o interjecţie tranzitivă

Ex.: Iată [1]/ că soseşte şi Alex. [2]/

Propoziţia completivă directă poate fi introdusă prin:

- conjuncţiile: **că, să, ca ... să, dacă, de**

Ex.: Oache a întrebat [1]/ dacă ai sosit acasă. [2]/ 2 - CD

Nu ştie [1]/ de-i vis, [2]/ ori aieve-i. [3]/ 1 - PP, 2 - CD, 3 - CD

- pronume sau adjective pronominale relative sau nehotărâte: **care, cine, ce, cât, ceea ce, orice, oricine**

Ex.: Andreea a povestit [1]/ câte a pătimit. [2]/ 2 - CD
I-am dat [1]/ orice carte a cerut. [2]/ 2 - CD
Nu ştiu [1]/ cine eşti [2]/ şi ce doreşti. [3]/ 2 - CD ---şi--- 3 - CD

- adverbe relative: **unde, când, cum**

Ex.: I-am povestit [1]/ cum mi-am petrecut vacanţa. [2]/
M-a întrebat [1]/ unde am fost. [2]/
Nu ştiu [1]/ când soseşte trenul. [2]/

Topica

În topica normală, completiva directă stă după termenul regent.

Completiva directă poate fi anticipată:

Ex.: Soarele nu-i numără pe câţi îi încălzeşte.

sau reluată:

Ex.: De mi-i da o sărutare
Nime-n lume n-a s-o ştie. (M. Eminescu, *Floare albastră*)

prin pronume personale neaccentuate în acuzativ.

Punctuaţia

Când stă după regentă, completiva directă nu se desparte prin virgulă de aceasta:

Ex.: Mama m-a învăţat cum să mă descurc în faţa celor mai neaşteptate pericole ale vieţii.

Când precedă regenta, completiva directă se desparte, de obicei, prin virgulă de ea:

Ex.: Că trenul plecase de cinci minute, a aflat înainte de a sosi la gară.

Obs.: Să nu se confunde propoziţiile completive directe cu construcţiile relative infinitivale cu rol de complemente directe.

Ex.: El ştie [1]/ ce face. [2]/ - CD

Ex.: El are ce face. - construcţie relativă infinitivală cu rol de complement direct

Verbul „a avea" urmat de un pronume relativ sau de un adverb relativ are după el sau un verb la conjunctiv sau la infinitiv fără prepoziţia **a**:

Ex.: Are ce (cine, cum, unde, când) merge. - construcţie infinitivală

Ex.: Are [1]/ unde să studieze. [2]/ - CD

COMPLEMENTUL INDIRECT
ŞI
PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ INDIRECTĂ

(I) COMPLEMENTUL INDIRECT

Definiţie: Este partea secundară a propoziţiei care determină un verb, o locuţiune verbală, un adjectiv, un adverb sau o interjecţie, indicând, în general, obiectul căruia i se atribuie o acţiune, o însuşire sau o caracteristică.

Întrebări: **cui ?**
de cine ?, de ce ?
de la cine ?, de la ce ?
despre cine ?, despre ce ?
la cine ?, la ce ?
pentru cine ?, pentru ce ?, etc.

Regentul complementului indirect poate fi:

- un verb la diateza activă, pasivă sau reflexivă, moduri personale sau nepersonale: infinitiv, gerunziu, participiu, supin.

verb, diateza pasivă: Lucrarea a fost prezentată profesorului.

verb, diateza activă: I-am mulţumit pentru ajutorul dat.

verb la gerunziu: Luptând împotriva risipei, vei obţine rezultate bune.

verb, diateza reflexivă: Se gândeşte la examenul de admitere.

- o locuţiune verbală; Ex.: Vânzătorului piaţa îi vine de hac.

- o interjecţie; Ex.: Vai de casa cu mulţi stăpâni !

- un adjectiv; Ex.: El este bucuros de oaspeţi.

- adverb sau o locuţiune adverbială. Ex.: E bine de tine, dar rău de mine.

Complementul indirect se exprimă prin:

a) substantive, numerale şi pronume în dativ fără prepoziţie şi în construcţii prepoziţionale echivalente cu dativul:

- *la* + Ac. : Lumea asta-i din bucăţi, cere unul dai la toţi.;
- *către* + Ac.: „De din vale de Rovine
  Grăim, Doamnă, către tine."
  (M. Eminescu, *Scrisoarea III*)
- *spre* + Ac.: Profesorul lăudă pe colegul meu de bancă, iar spre mine surâse în treacăt.

b) substantive, numerale şi pronume cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale:

Ex.:Era vai de mine, acum e vai de noi.
În schimbul zilelor muncite a primit un televizor color.

c) adjective precedate de prepoziţii:

Ex.: Din mare mic poţi face, dar din mic mare niciodată.

d) verb la infinitiv:

Ex.: M-am gândit a mă deplasa acolo eu personal.

e) verb la gerunziu:

Ex.: S-a plictisit aşteptând.

f) verb la supin:

Ex.: S-a săturat de stat acasă.

Reluarea complementului indirect prin pronumele personal neaccentuat în dativ are loc atunci când este exprimat prin substantiv, pronume personal, demonstrativ sau relativ în dativ şi se află înaintea regentului.

Ex.: Caietului i-am adăugat câteva pagini.
↘complement indirect reluat

Anticiparea se impune atunci când complementul indirect exprimat prin pronume personal (reflexiv) accentuat sau prin pronume demonstrativ se află după regent.

Ex.: I-am dat o carte ei. (aceştei)
↘ complement indirect anticipat

În celelalte situaţii anticiparea este facultativă.

Ex.: Le-a făcut tuturor dreptate. ⟶ A făcut tuturor dreptate.
↘ complement indirect anticipat

Topica şi punctuaţia

Ca şi complementul direct, complementul indirect poate să stea atât după regent, cât şi înaintea lui. Când stă imediat după regent nu se desparte prin virgulă; când se află înaintea regentului, folosirea virgulei e în funcţie de legătura dintre acesta şi regent:

De lucrul acesta, mi-am dat seama.

(2) PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ INDIRECTĂ (CI)

Propoziţia completivă indirectă este propoziţia subordonată echivalentă cu un complement indirect.

Ex.: Mă tem de venirea ploii. ⟶ Mă tem [1]/ că va veni ploaia. [2]/ 2 - CI

Regentul (cuvântul pe care-l determină) *completivei indirecte este:*

- un verb Ex.: Mă bucur [1]/ că ai venit la noi. [2]/ 2 - CI
- o locuţiune verbală Ex.: Îmi pare rău [1]/ că nu l-am văzut. [2]/ 2 - CI
- o interjecţie Ex.: Vai [1]/ de cine te-a trimis. [2]/ 2 - CI
- un adjectiv Ex.: A plecat convins [1]/ că toţi l-au înţeles. [2]/ 2 - CI
- un adverb Ex.: Trăiesc prea departe [1]/ de cine mi-e drag. [2]/ 2 - CI

Propoziţia completivă indirectă poate fi introdusă prin:

- pronume sau adjectiv pronominal relativ sau nehotărât în genitiv, dativ sau în acuzativ cu prepoziţie

Ex.: Profesorul s-a oprit [1]/ asupra cui i-a dat răspunsuri bune. [2]/ 2 - CI
Dau caietul [1]/ cui mi-l cere. [2]/

- conjuncţie sau locuţiune conjuncţională: **că, să, ca ... să, dacă, de** (cu sensul **să**), **dacă. ca nu cumva**; etc.

Ex.: Mă tem [1]/ ca nu cumva să întârzii. [2]/ 2 - CI

- adverb relativ: **unde, când, cum**

Ex.: Nu-mi dau seama [1]/ de unde sună. [2]/
Nu m-am gândit [1]/ când să plec. [2]/

Obs.: Completiva indirectă (cu excepţia celei introduse prin „cui") poate fi uşor deosebită de completiva directă, înlocuind-o cu un substantiv nume de lucru.

La completiva directă substantivul apare fără prepoziţie, în timp ce la completiva indirectă apare cu prepoziţie:

Văd [1]/ că plouă. [2]/ = Văd ploaia. ⟶ completivă directă (2)
Mă gândesc [1]/ să plec. [2]/ = Mă gândesc la plecare.⟶ completivă indirectă (2)

Topica şi punctuaţia

Propoziţia completivă indirectă stă, de obicei, după regentă şi, în cazul acesta, nu se desparte prin virgulă.

Ex.: Sunt convins că pleacă.

Uneori completiva indirectă poate sta înaintea regentei şi, în această situaţie, se desparte prin virgulă: Că nu-mi eşti prieten adevărat, mi-am dat seama.

Notă: Propoziţiile subordonate subiective, predicative, atributive, completive directe şi indirecte introduse prin pronume relative sau adverbe relative care depind de un termen regent cu sens de informare conţin în ele o întrebare la care nu se aşteaptă un răspuns: ele sunt propoziţii interogative indirecte. Aceste propoziţii nu trebuie confundate cu propoziţiile interogative directe, care sunt propoziţii principale. Deosebirea între ele se poate face uşor dacă ţinem seama că în faţa celor directe se pun două puncte, ghilimele sau linie de dialog. Aceste propoziţii încep cu majusculă.

Ex.: L-am întrebat: - „Unde ai fost ?"→ interogativă directă

L-am întrebat unde a fost.→ interogativă indirectă

COMPLEMENTUL DE AGENT
ŞI
PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ DE AGENT

(1) COMPLEMENTUL DE AGENT

Definiţie: Este partea secundară de propoziţie care determină un verb cu sens pasiv, arătând de cine este făcută acţiunea.

Ex.: Romanul „Maitreyi" a fost scris de Mircea Eliade.

Complementul de agent este totdeauna autorul real al acţiunii - subiectul logic.

Prin trecerea la diateza activă, complementul de agent devine subiect, iar subiectul gramatical devine complement direct.

Ex.: Profesorul a fost mulţumit de lucrarea mea.

subiect gramatical — complement de agent (subiect logic)

verbul la diateza activă:

Lucrarea mea l-a mulţumit pe profesor.

subiect — complement direct

Regentul (verbul determinat de complementul de agent) *poate fi:*

- la diateza pasivă: El a fost supărat de întârzierea mea.
- la diateza reflexivă cu valoare pasivă:

Plecarea în excursie s-a hotărât de întreaga clasă.

- la participiu: Scrisoarea trimisă de tine m-a bucurat mult.

Complementul de agent *se exprimă* printr-un substantiv sau un substitut al substantivului: pronume, numeral precedat de prepoziţia **pe sau de către**.

Prepoziţia compusă **de către** apare numai pe lângă nume de persoană sau colectivităţi, ca o marcă suplimentară:

Medalia de argint a fost câştigată de către formaţia României.

Cuvintele spuse despre tine de către director au fost primite cu bucurie de întreaga asistenţă.

Subordonarea se realizează prin aderenţă.

Topica

În topica normală, complementul de agent stă după termenul regent. În propoziţii interogative, precum şi atunci când se insistă asupra agentului, complementul de agent precedă verbul determinat:

De cine a fost scris poemul „Scrisoarea I" ?

De Eminescu a fost scris poemul „Scrisoarea I" ?

De Eminescu a fost scris poemul „Scrisoarea I" şi nu de altcineva.

(2) PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ DE AGENT (C. Ag.)

Propoziţia completivă de agent este propoziţia subordonată echivalentă cu un complement de agent.

Ex.: Întrecerea a fost câştigată / de cine a fost mai bine pregătit. /

Ca şi complementul de agent, propoziţia completivă de agent arată de cine este făcută acţiunea exprimată printr-un verb cu sens pasiv.

Regentul completivei de agent este:

- un verb la diateza pasivă:

Lista bibliografică a fost comunicată [1]/ de cel ce era mai bine informat. [2]/

- un participiu pasiv:

O acţiune întreprinsă [1]/ de cine nu se pricepe [2]/ dă greş întotdeauna. [1]/

- un verb reflexiv cu sens pasiv:

Problemele se rezolvă definitiv numai de către cei ce sunt direct interesaţi.

Propoziţia completivă de agent se introduce prin:

- pronumele relative: **care, cât, ceea ce** şi pronumele nehotărâte: **oricine, oricât,** precedate de prepoziţia **de** sau **de către.**

Ex.: Eu am fost supărat / de ceea ce am auzit. /

Noua lucrare poate fi citită / **de oricine** doreşte / să cunoască un capitol de istorie, insuficient explicat până acum. /

Modurile folosite în propoziţia completivă de agent sunt:

a) indicativ - vezi exemplele precedente;

b) condiţional-optativ.

Ex.: Cartea ar putea fi citită de cine ar dori să se documenteze.

c) prezumtiv

Ex.: Cartea ar putea fi citită de cine ar fi dorind să se documenteze.

Notă: Prezumtivul prezent.*

Sunt trei tipuri, alcătuite pe baza gerunziului:

a) gerunziul precedat de viitorul verbului „a fi": voi fi lucrând; oi fi lucrând

b) gerunziul precedat de condiţionalul verbului „a fi": aş fi lucrând

c) gerunziul precedat de morfemul „să" şi verbul „a fi" la infinitiv: să fi lucrând. Acesta este singurul tip invariabil, creat după modelul conjunctivului perfect: să fi cântat - să fi cântând

Prezumtivul perfect. Are tot trei forme, omonime cu viitorul anterior, cu condiţionalul perfect şi cu conjunctivul perfect: voi fi lucrat - oi fi lucrat; aş fi lucrat; să fi lucrat. Toate formele au în comun participiul verbului de conjugat.

* Th. Hristea, *Sinteze de limba română*, EDP, Bucureşti, 1981, p. 154

Topica

Completiva de agent stă după verbul determinat; când se insistă însă asupra agentului, acesta poate să apară înainte, ca şi în cazul complementului de agent:

De cine a fost mai bun a fost câştigat concursul.

Pentru a marca şi mai bine agentul, subordonata poate fi reluată printr-un corelativ:

De cine a fost scris „Răscoala", de acela a fost scris şi „Ion".

Obs.: Pe lângă verbe care exprimă o anumită stare (**a mulţumi, a se bucura, a se supăra, a impresiona, a întrista**, etc.), funcţiunea sintactică exprimată de subordonată poate să fie ambiguă - agent, complement indirect sau complement circumstanţial de cauză:

El a fost speriat de ceea ce s-a întâmplat.

Toţi au fost impresionaţi de ceea ce au văzut.

Subordonatele au funcţiune de complement de agent numai dacă, în urma transformării verbului pasiv în activ, devin subiective:

Pe el l-a speriat / ceea ce s-a întâmplat. /

Pe toţi i-a impresionat / ceea ce au văzut. /

N. B. Atunci când complementul de agent, sub aceeaşi formă, poate avea valoare de complement indirect (Ex.: Profesorul a fost mulţumit de lucrarea mea.) sau de complement circumstanţial de cauză (Ex.: El a fost supărat de întârzierea mea.), *distincţia* dintre cele două funcţiuni se poate face *prin înţeles* sau *prin reconstrucţia propoziţiilor cu verbul la diateza activă:*

Lucrarea mea l-a mulţumit pe profesor.

Întârzierea mea l-a supărat.

În acest caz, substantivele: „lucrarea", „întârzierea", precedate de prepoziția „de", sunt complemente de agent în propozițiile inițiale.

Înțelese ca obiect al stării (mulțumit, supărat), sau cauză aceleași substantive au funcțiunea de complement indirect sau circumstanțial de cauză.

BIBLIOGRAFIE

COMPLEMENTUL DIRECT ŞI PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ DIRECTĂ
COMPLEMENTUL INDIRECT ŞI PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ INDIRECTĂ
COMPLEMENTUL DE AGENT ŞI PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ DE AGENT

1. *Gramatica limbii române*, Ediția a II-a, vol. II, Editura Academiei, București, 1966, p. 283 - 292

2. *Limba română, manual pentru clasa a XI-a și a XII-a*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 55 - 67

3. Th. Hristea, *Sinteze de limba română*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981, p. 154 - Prezumtivul; p. 246 - 250, p. 251 -257

4. M. Andrei, I. Ghiță, *Limba română*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 122 - 126

5. Șt. Popescu, *Gramatica practică a limbii române cu o culegere de exerciții*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 439 - 458, p. 514 - 525

6. D. Ivănuș, I. Toma, *Limba română*, Editura Niculescu, București, 1993, p. 98 - 103

7. Ion Coteanu, *Structura și evoluția limbii române*, Editura Academiei, București, 1981, p. 44 - 45

8. I. Rizescu, *Observații asupra complementului indirect sau al atribuirii*, în LR X (1961), nr. 5, p. 432 - 444

9. R. Olivotto, *Teste pentru examenul de admitere la liceu*, Editura Ara, București, 1993

10. I. Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, E. S. E., București, 1980

11. M. Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SGI, p. 141 - 164

COMPLEMENTUL DIRECT ŞI COMPLETIVA DIRECTĂ COMPLEMENTUL INDIRECT ŞI COMPLETIVA INDIRECTĂ COMPLEMENTUL DE AGENT ŞI COMPLETIVA DE AGENT: TEST GRILĂ

1. Ce funcţie sintactică are substantivul „muzica" în enunţul: „Îmi place muzica." ?
a) complement direct; b) subiect; c) complement indirect.

2. În enunţul: „Am terminat de scris.", verbul „de scris" (la modul supin) are funcţia sintactică de: a) complement direct; b) atribut verbal; c) complement de relaţie.

3. Dacă spunem însă: „Am terminat lecţia de scris.", verbul la supin „de scris" are funcţie sintactică de:
a) complement de relaţie pentru că arată obiectul la care se referă acţiunea verbului, funcţia sintactică definindu-se prin poziţia faţă de verbul determinat; *
b) complement indirect;
c) subiect.
* Th. Hristea, *Sinteze de limba română*, p. 247

4. Ce funcţie sintactică are „lecţia" din acelaşi enunţ ?
a) atribut; b) complement direct; c) subiect.

5. În propoziţia: „Greu se cunoaşte cineva pe sine.", pronumele reflexiv „se" este:
a) complement direct anticipat; b) complement direct reluat;
c) nu are funcţie sintactică.

6. Dar în enunţul: „Pe toţi să-i asculţi, dar din mintea ta să nu ieşi.", pronumele personal „-i" are funcţie sintactică de:
a) complement direct reluat; b) complement direct anticipat;
c) complement direct intern.

7. Ce funcţie sintactică are substantivul „cărţile" din propoziţia: „Cărţile le-am cumpărat de la un anticariat." ?
a) subiect; b) complement direct; c) complement indirect.

8. În enunţul: „Ai primit ce ţi-am trimis ?", pronumele relativ „ce" are funcţie sintactică de:
a) complement direct; b) subiect; c) atribut.

9. Ce funcţie sintactică are „ -ţi" din acelaşi enunţ ?
a) atribut pronominal; b) complement direct; c) complement indirect.

10. Complementul direct care determină un verb intranzitiv: „A mers cale lungă.", se numeşte: a) complement de agent; b) complement direct intern;
c) complement direct reluat.

11. Ce funcţie sintactică are construcţia relativă infinitivală „ce face" din enunţul: „Are ce face." ? a) complement direct; b) complement indirect; c) complement de agent.

12. Dar în enunţul: „El ştie ce face.", construcţia „ce face" este:
a) complement direct extern; b) completivă directă;
c) complement direct intern.

13. Construcţia „ce face" din acelaşi enunţ nu este construcţie relativă infinitivală cu rol de complement direct, deoarece:

a) construcţia relativă infinitivală cu rol de complement direct apare după un verb la prezent;

b) construcţia relativă infinitivală cu rol de complement direct apare după verbul „a avea" urmat de un pronume relativ sau adverb relativ şi de un verb la infinitiv fără prepoziţia „a":

c) sunt admise ambele forme: a) şi b).

14. Complementul direct intern este exprimat printr-un substantiv cu acelaşi radical sau cu radical sinonim cu al verbului regent care este:

a) verb intranzitiv; b) verb tranzitiv; c) sunt admise ambele forme: a) şi b).

15. Contrageţi propoziţia subordonată din enunţul: „Problema aspectului stofelor se rezolvă de către cei ce le finisează." în parte de propoziţie corespunzătoare. Numiţi partea de propoziţie.

a) „de finisori" - subiect; b) „de finisori" - complement de agent;

c) „de finisori" - complement indirect.

16. Care dintre complementele necircumstanţiale indică autorul acţiunii unui verb pasiv:

a) complementul de agent; b) complementul direct; c) complementul indirect ?

17. Ce fel de propoziţie este „de cine ar dori" din: „Cartea ar putea fi citită de cine ar dori să se documenteze." ?

a) completivă indirectă; b) completivă de agent; c) subiectivă.

18. Complementul obiect indirect se exprimă şi prin substantive sau pronume la genitiv cu prepoziţiile: „asupra", „contra", „împotriva": A luptat împotriva nedreptăţii.

Acest complement răspunde la întrebările:

a) cui ?; b) la cine ?, la ce ?, pentru cine ?, pentru ce ?;

c) asupra cui ?, contra cui ?, împotriva cui ? .

19. Ce funcţie sintactică are verbul „aşteptând" din enunţul: „S-a plictisit aşteptând." ?

a) complement indirect; b) complement direct; c) subiect.

20. La ce mod este verbul din acelaşi enunţ ?

a) prezumtiv; b) gerunziu; c) supin.

21. Ce funcţie sintactică are „de Eminescu" în propoziţia: „Poemul «Scrisoarea I» a fost scris de Eminescu." ?

a) complement indirect; b) atribut; c) complement de agent.

22. La ce diateză este predicatul „a fost scris" din aceeaşi propoziţie ?

a) reflexivă; b) pasivă; c) activă.

23. Ce este sintactic „de tine" în propoziţia: „Ea se teme de tine." ?

a) complement indirect; b) complement circumstanţial de cauză; c) subiect.

24. Complementul indirect poate fi anticipat sau reluat. În enunţul: „Lui Alex i-am adus o carte.", cuvântul „ i- " are funcţie sintactică de:

a) complement indirect reluat; b) complement indirect anticipat; c) atribut.

25. În propoziția: „Premiul a fost câștigat de amândoi.", complementul de agent „de amândoi" este exprimat prin:

a) numeral cardinal colectiv; b) substantiv; c) adverb.

26. În ce raport se află propozițiile „dacă pleci sau rămâi" din enunțul: „Nu știam dacă pleci sau rămâi." ?

a) coordonare adversativă; b) coordonare disjunctivă; c) coordonare copulativă.

27. Ce fel de propoziții sunt ele ?

a) condiționale; b) subiective; c) completive directe.

28. În unele situații, completivele indirecte pot avea nuanțe sau valori circumstanțiale:

1. Se pregătește să dea examen la Biologie.;
2. Ar fi fericită să reușească.;
3. Ea era bucuroasă că a reușit.

Numiți valorile circumstanțiale ale propozițiilor subliniate:

a) CS ; CȚ ; CZ ; b) CL ; CM ; CNS ; c) CȚ ; CZ ; CS ;

29. În enunțul: „Vai de cine nu-i cuminte !", regentul completivei indirecte este:

a) un verb la imperativ; b) o interjecție; c) un adverb.

30. „Mă mir cum ai ajuns așa departe." Ce funcție sintactică are adverbul relativ „cum" care introduce completiva indirectă din enunțul de mai sus ?

a) complement circumstanțial de mod; b) complement circumstanțial de loc:
c) subiect.

31. Care dintre adverbele următoare este adverb relativ ?

a) aici; b) ieri; c) unde.

32. Care dintre verbele următoare este tranzitiv ?

a) a chema; b) a pleca; c) a merge.

33. Subordonarea completivei de agent se realizează prin joncțiune cu ajutorul pronumelor relative și, mai rar, nehotărâte, precedate de:

a) prepoziția „cu" și de propoziția compusă „de la";
b) prepoziția „de" și de prepoziția compusă „de către";
c) sunt admise ambele construcții: a) și b).

34. Propoziția completivă de agent se poate construi cu modurile:

a) indicativ, condițional-optativ, prezumtiv; b) conjunctiv, infinitiv, imperativ;
c) sunt admise ambele construcții: a) și b).

35. În enunțul: „El a fost apreciat de câți l-au cunoscut.", completiva de agent se construiește cu modul:

a) prezumtiv; b) indicativ; c) condițional-optativ.

36. Care dintre seriile următoare este formată din adverbe relative ?

a) ca, să, dacă, de; b) unde, când, cum; c) cineva, careva, oricine.

37. Care dintre seriile următoare este formată din pronume relative ?

a) care, cine, ce; b) cineva, careva, oricine; c) oricând, oriunde, oricum.

38. Reluarea şi anticiparea complementelor şi completivelor directe şi indirecte prin pronume personale şi reflexive neaccentuate în acuzativ şi dativ, încadrând termenul regent, realizează un efect de insistenţă:

a) prin dislocările complementelor şi completivelor; b) prin repetiţie;

c) sunt admise ambele forme: a) şi b).

39. Uneori termenul regent al complementului indirect se subînţelege. Când lipseşte termenul regent ?

a) în formele de salut (Ex.: Sănătate şi numai bine tuturor.);

b) în chemări mobilizatoare (Ex.: Cinste fruntaşilor la învăţătură !);

c) în ambele tipuri de construcţii.

40. Regentul completivei de agent poate fi:

a) un verb la diateza pasivă sau un participiu pasiv;

b) un verb reflexiv cu sens pasiv; c) sunt admise ambele forme: a) şi b).

EXERCIŢII

1. Se dă textul:

„Mergi pe drumurile tale. Te încarci de muncă. Ai depus o sarcină şi iei pe umeri o alta. Aduni cărţi. Cunoşti mii de oameni, dar nu toţi te vor însoţi. Pierzi pe unii pe drum şi-i regăseşti după decenii, pentru a măsura împreună timpul trecut. Ai avut, fără să ştii, un prieten sau un duşman. [...] Împlineşte-ţi munca vieţii tale, fracţionată în sarcina fiecărei zile. Ajută-ţi prietenul nenorocit. Mărturiseşte pentru nevinovat. Sprijină pe cel slab şi nu uita ce grele sunt începuturile de viaţă. Fă ce poţi pentru ca lumea să devină mai dreaptă."

(Tudor Vianu, din vol. *Jurnal*)

Cerinţe:

a) Analizaţi complementele directe din textul dat, arătând:

- prin ce parte de vorbire sunt exprimate;
- care dintre ele sunt precedate de prepoziţii şi care nu;
- de ce numai unele sunt precedate de prepoziţii;
- care dintre ele ar putea lipsi fără a dăuna cu ceva înţelesului propoziţiilor respective;
- ce loc loc ocupă ele faţă de regentul lor.

b) Subliniaţi completivele directe din textul dat.

2. Analizaţi cuvântul subliniat şi spuneţi ce funcţie sintactică are:

1) Văd <u>oraşul</u>.

2) Se vede <u>oraşul</u>.

3) Acesta este <u>oraşul</u> nostru.

3. Alcătuiţi două propoziţii cu complemente directe exprimate prin verbe la infinitiv, două cu complemente directe exprimate prin verbe la modul gerunziu şi două cu complemente directe exprimate prin verbe la modul supin.

4. Alcătuiţi două propoziţii în care să aveţi complement direct exprimat printr-un adjectiv substantivizat în prima şi în a doua unul exprimat prin numeral substantivizat.

5. Construiţi câte două propoziţii în care complementele directe, exprimate prin pronumele *-i, -l, ne, vă, le* să determine un verb la infinitiv şi alte propoziţii în care aceleaşi complemente să determine un verb la conjunctiv. Subliniaţi complementele directe.

6. Faceţi o compunere în care să folosiţi complemente directe ale aceluiaşi verb juxtapuse sau coordonate prin conjuncţiile: *şi, sau, ori, nici, fie.* Conjuncţiile să fie puse şi înaintea primului complement. Explicaţi punctuaţia folosită.

7. Construiţi câte o propoziţie în care să se afle complemente indirecte care determină: un verb; un adjectiv; un adverb; o interjecţie. Subliniaţi complementele indirecte şi indicaţi prin săgeată cuvintele determinate.

8. Construiţi cinci propoziţii în care să se afle două sau mai multe atribute intercalate între substantivul cu funcţia de complement indirect şi prepoziţia care îl însoţeşte.
Subliniaţi cu o linie complementele indirecte şi cu două linii atributele.

9. Alcătuiţi câte o propoziţie în care complementele indirecte exprimate prin pronumele *-mi, -ţi, -i, -şi,* să determine un verb la infinitiv şi alte propoziţii în care aceleaşi complemente să determine un verb la conjunctiv. Subliniaţi complementele indirecte.

10. Alcătuiţi o compunere în care să aveţi complemente directe şi complemente indirecte reluate şi anticipate. Analizaţi morfologic aceste complemente.

11. Construiţi patru propoziţii în care complementul indirect să fie reluat prin pronume personal în dativ şi o propoziţie în care să nu fie reluat.

12. Alcătuiţi opt enunţuri în care să aveţi (şi) complemente de agent exprimate prin diverse părţi de vorbire. Subliniaţi complementele de agent.

13. Distingeţi complementele de agent de complementele indirecte din textul următor; arătaţi la ce întrebări răspund, ce regent au, prin ce sunt exprimate şi topica lor.

„Ca un artist de-a pururi nemulţumit de sine
De mii de ani natura, în setea de mai bine,
Se luptă să deschidă desăvârşirii cale
Şi tot mai mult împarte din darurile sale;
Dă sufletului aripi şi trupului vigoare. Femeii
frumuseţe, iar geniului scântei
Şi pas cu pas se-nalţă eterna creatoare
Visând să dea luminii un neam de semizei."
(P. Cerna)

14. Construiţi şase fraze în care să fie subordonate completive directe: două subordonate completive directe să aibă ca regent verbe tranzitive, două - o locuţiune verbală tranzitivă şi două o interjecţie.

15. Alcătuiţi o frază după schema:

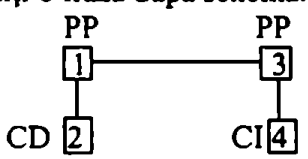

16. Construiţi propoziţii subiective, completive directe pe lângă verbe la gerunziu.

17. Construiţi propoziţii completive directe şi completive indirecte introduse prin adverbele relative: „unde", „când", „cum".

18. Înlocuiţi complementele indirecte subliniate prin propoziţii completive indirecte potrivite:

Se mira <u>de răbdarea</u> mea.
Sunt convins <u>de nevinovăţia</u> lui.
Nu vă alăturaţi niciodată <u>leneşilor</u>.
Mă bucur <u>de venirea</u> ta.
Mama lui Creangă era cunoscută <u>pentru hărnicia şi priceperea</u> ei.
Orice mamă este mândră <u>de</u> buna <u>pregătire</u> a copiilor ei.

19. Explicaţi de ce în unele propoziţii de mai jos complementul direct este reluat şi în altele nu:

L-am văzut pe colegul meu.
Pe mine nu m-a chemat nimeni.
Pe aceea o cunosc de mult.
L-am cunoscut pe acesta.
Am văzut un coleg.

20. Construiţi două fraze în care să fie incluse şi subordonate completive de agent.

COMPLEMENTE CIRCUMSTANŢIALE
ŞI
PROPOZIŢII SUBORDONATE CIRCUMSTANŢIALE

(I) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE LOC

Definiţie: Este partea secundară de propoziţie care determină un verb, o locuţiune verbală, o interjecţie predicativă sau un adjectiv arătând: locul unde se petrece acţiunea (**unde ?**), punctul de plecare (**de unde ?**), direcţia (**încotro ?**), limita acţiunii (**până unde ?**), spaţiul străbătut (**pe unde ?**).

Poate fi *exprimat* prin:

- substantiv comun sau propriu în acuzativ precedat de prepoziţiile: **de la, de pe la, în, la, lângă, de lângă, de pe lângă, de pe, de peste, de sub, de pe sub, după, dintre, dinspre, înspre, între, până, până la, sub, spre, către** sau locuţiunile prepoziţionale: **dincolo de, departe de, aproape de.**

Ex.: Merg adesea la munte.
Turcii au dat adesea năvală în Tara Românească.
Hai către parc !
El locuieşte dincolo de Cişmigiu.

- substantiv comun în acuzativ fără prepoziţie.

Ex.: Ei au mers aşa zece kilometri.

- substantive comune sau proprii în genitiv precedate de prepoziţii sau locuţiuni prepoziţionale: **înaintea, înapoia, deasupra, dedesubtul, împrejurul, în jurul, în mijlocul, în faţa, în spatele, de-a curmezişul, de-a latul, de-a lungul, jur-împrejurul.**

Ex.: Eu mergeam înaintea Elenei.
Jur-împrejurul şcolii erau copaci înalţi.

- substantive comune sau proprii în dativ.

Ex.: Eu am rămas locului uimită.

- pronume (personal, posesiv, demonstrativ, nehotărât, negativ, relativ) în cazurile acuzativ sau genitiv precedate de prepoziţii sau locuţiuni prepoziţionale:

Ex.: Uneori mergeam până la dânsa.
Ne-am îndreptat către ai noştri.
El trecea vesel pe lângă aceasta.
Te duceai la fiecare dintre ei.
Nu m-am aşezat lângă nimeni dintre cunoscuţi.
Spre care te vei duce ?
Împrejurul lui erau toţi.
Plec şi eu [1]/ către cine aţi plecat şi voi. [2]/

- numerale cu valoare substantivală în cazurile acuzativ sau genitiv precedate de prepoziţii sau locuţiuni prepoziţionale:

Ex.: Am trecut pe la cei doi.
Mergeam la amândoi.
În faţa primului te aflai tu.

- adverbe de loc sau locuţiuni adverbiale de loc:

Ex.: El pleacă departe.
Jur-împrejur erau construcţii noi.

- verbe la supin:

Ex.: Ei pleacă la cules.

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial de loc poate sta fie înaintea, fie în urma termenului regent.

Ex.: Plec în excursie.
În excursie, plec.

Nu se desparte prin virgulă decât atunci când se află înaintea termenului regent şi se insistă asupra lui.

(2) PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ DE LOC (CL)

Propoziţia subordonată circumstanţială de loc (CL) arată locul, direcţia, punctul de plecare, limita acţiunii, spaţiul străbătut îndeplinind funcţia unui complement circumstanţial de loc la nivelul frazei şi având aceleaşi elemente regente ca şi acesta.

Ex.: Mă duc [1]/ unde vreau.[2]/ 1 - PP; 2 - CL
(pv: Mă duc; pv: vreau)

Am luat-o la sănătoasa [1]/ spre cine ne aştepta. [2]/ 1 - PP; 2 - CL
(pv: Am luat-o; pv: ne aştepta)

Hai [1]/ încotro vom nimeri ! [2]/ 1 - PP; 2 - CL
(pv: Hai; pv: vom nimeri)

Ele pot fi introduse prin :

a) adverbe relative (**unde, încotro, dincotro, oriîncotro, oridincotro, oriunde, orişiunde**) precedate sau nu de prepoziţiile: **pe, de pe, până, de.**

Ex.: A intrat [1]/ unde era apa mai puţin adâncă. [2]/ 1 - PP; 2 - CL
(pv: A intrat; pn: era)

Oriîncotro te uitai, [1]/ vedeai frumuseţi nebănuite. [2]/ 1 - CL; 2 - PP
(pv: te uitai; pv: vedeai)

Pe unde mergi tu, [1]/ pe acolo merg şi eu.[2]/ 1 - CL; 2 - PP
(pv: mergi; pv: merg)

Acestea pot îndeplini funcţia sintactică de complement circumstanţial de loc în propoziţia circumstanţială de loc.

b) pronume relative (**cine, care, ce**) precedate de prepoziţiile **către, înaintea, spre, la** sau locuţiunile prepoziţionale **în faţa, în spatele, prin faţa, prin spatele.**

Ex.: Mă îndreptam [1]/ spre cine mă aştepta. [2]/ 1 - PP; 2 - CL
(pv: Mă îndreptam; pv: mă aştepta)

A trecut [1]/ în faţa cui nu credeam. [2]/ 1 - PP; 2 - CL
(pv: A trecut; pv: nu credeam)

c) pronume nehotărâte (**oricine, oricare**) precedate de prepoziţiile: **către, spre, la, înaintea** sau locuţiunile prepoziţionale: **în faţa, prin faţa, în spatele, prin spatele.**

Ex.: Plecăm [1]/ către oricine ne cheamă. [2]/ 1 - PP; 2 - CL
(pv: Plecăm; pv: cheamă)

Mergem [1]/ în faţa oricui ne urmează. [2]/ 1 - PP; 2 - CL
(pv: Mergem; pv: urmează)

Pronumele nehotărâte ca şi pronumele relative îndeplinesc în propoziţia secundară circumstanţială de loc pe care o introduc funcţii sintactice diferite raportate la conţinutul propoziţiei respective.

Adverbul **acolo** se poate folosi ca element corelativ în propoziţia regentă pentru evitarea unor confuzii.

Ex.: Unde nu mă aşteptam [1]/, acolo am întâlnit-o. [2]/ 1 - CL; 2 - PP
(pv: nu mă aşteptam; pv: am întâlnit-o)

Topica şi punctuaţia

Propoziţia subordonată circumstanţială de loc urmează de obicei regentei. Precedă regenta atunci când se insistă asupra sa.

Propoziţiile subordonate circumstanţiale de loc care urmează regentei nu se despart, în general, prin virgulă de aceasta. Când însă o precedă, cu unele excepţii, se separă prin virgulă.

Ex.: Alergau [1]/ oriunde puteau. [2]/ 1 - PP; 2 - CL
(pv: Alergau; pv: puteau)

Dincotro veneai, [1]/ intrai pe la mine. [2]/ 1 - CL; 2 - PP
(pv: veneai; pv: intrai)

Propoziţiile subordonate circumstanţiale de loc pot fi contrase în complemente circumstanţiale de loc.

pv pv c. c. l.

Ex.: Mergi [1]/oriunde îţi place. [2]/ ⟶ Mergi oriunde după plăcerea ta.

Complementele circumstanţiale de loc pot fi extinse în propoziţii subordonate circumstanţiale de loc.

c. c. l. pv pv

Ex.: Am poposit la o cabană minunată. ⟶ Am poposit acolo [1]/unde se afla o cabană minunată. [2]/

(3) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE TIMP

Definiţie: Este partea secundară de propoziţie care determină un verb, o interjecţie predicativă sau un adjectiv arătând: timpul în care se săvârşeşte acţiunea (**când ?**), durata (**cât timp ?**), momentul (**de când ?**), limita (**până când ?**), frecvenţa acţiunii (**de câte ori ?**).

Poate fi exprimat prin :

- substantiv în acuzativ cu prepoziţiile sau locuţiunile prepoziţionale: **până, până la, la, de, de la, din, dinspre, după, între, către, peste, prin, până în, aproape de, înainte de, în jur de, în timp de** sau fără prepoziţie.

Ex.: Vom pleca în vacanţă după examene.
Vom mai vorbi despre examene aproape de sfârşitul anului şcolar.
Te-am supravegeat zile întregi.

- substantiv în genitiv cu prepoziţiile sau locuţiunile prepoziţionale: **înaintea, în urma, în vremea, în cursul, în timpul, în mijlocul, de-a lungul.**

Ex.: Înaintea vacanţei mă simt obosit.
Merg la mare în mijlocul verii.

- pronume în acuzativ cu prepoziţie (**după**).

Ex.: Ea a ajuns după mine.

- pronume în genitiv cu prepoziţiile sau locuţiunile prepoziţionale: **înaintea, în urma, în vremea.**

Ex.: În vremea mea lucrurile erau altfel.
Băiatul a sosit înaintea ei.

- numeral cu valoare substantivală în acuzativ precedat de prepoziţia **după.**

Ex.: Noi am ajuns la start după primul, situându-ne pe locul II.

- numeral cu valoare substantivală în genitiv precedate de prepoziţiile sau locuţiunile prepoziţionale: **înaintea, în urma, în timpul.**

Ex.: Ei au plecat înaintea celor trei.
În urma amândurora am sosit eu.

- adverbe şi locuţiuni adverbiale de timp: **acum, atunci, ades, adesori, adineaori, astăzi, aseară, ieri, mâine, actualmente, apoi, câteodată, deocamdată, demult, târziu, devreme, mereu, îndată, uneori, odată, totdeauna, pururi, permanent, veşnic, când şi când, din când în când, din timp în timp, din clipă în clipă, din vreme în vreme, iar, rar(eori)** precum şi: **primăvara, vara, iarna, toamna, lunea, ziua, seara, noaptea, după aceea** cu valoare adverbială.

Ex.: Din când în când mă distrez.
Ieri am fost la teatru.
Primăvara înfloresc copacii.

-verbe
- la infinitiv cu prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale: **până a, înainte de a**
  Ex.: A venit la mine înainte de a-l chema.
- la supin cu prepoziţiile: **până la, după**
  Ex.: Păsările au năvălit pe ogor după semănat.
- la gerunziu
  Ex.: Mergând spre şcoală, te-am întâlnit.

- adjective precedate de prepoziţia **de**

Ex.: Te ştiam de mică.

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial de timp poate sta după elementul regent dar şi înaintea acestuia. Nu se desparte prin virgulă decât atunci când se află înaintea elementului regent şi sunt exprimate prin verbe.

Ex.: Arăta mai bine la tinereţe.

Venind la ea, te-am întâlnit.

(4) PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ DE TIMP (CT)

Definiţie: Arată timpul, durata, momentul începerii, limita, frecvenţa acţiunii fiind echivalentă cu un complement circumstanţial de timp şi având aceleaşi elemente regente.

Ex.: Când vine toamna, [1]/ începem şcoala. [2]/ 1 - CT; 2 - PP

Hai la mine [1]/ oricând vrei. [2]/ 1 - PP; 2 - CT

Ea era îndemânatecă [1]/ de când era mică. [2]/ 1 - PP; 2 - CT

Ele pot fi introduse prin:

- conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale: **dacă, de, că, până nu, până să, până ce, înainte să, mai înainte ca să, îndată ce, imediat ce.**

Ex.: Ne-am întors la tine [1]/ până să înceapă filmul. [2]/ 1 - PP; 2 - CT

Înainte ca tu să vii, [1]/ mama a pregătit cina. [2]/ 1 - CT; 2 - PP

- pronume relative precedate de prepoziţiile sau locuţiunile prepoziţionale: **înaintea, înainte de.**

Ex.: Am sosit la cinematograf [1]/ înaintea cui trebuia. [2]/ 1 - PP; 2 - CT

Am revenit la locul întâlnirii [1]/ înainte de cine ştii tu. [2]/ 1 - PP; 2 - CT

- pronume nehotărâte precedate de prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale: **înaintea, la, înainte de.**

Ex.: Am ajuns la start [1]/ înaintea oricui ar fi încercat să mă întreacă. [2]/ 1-PP;2-CT

Vine [1]/ la orice oră vrea. [2]/ 1 - PP; 2 - CT

Pronumele relative şi nehotărâte care introduc propoziţiile subordonate circumstanţiale de timp îndeplinesc în propoziţia subordonată funcţiile sintactice diferite raportate la conţinutul acesteia.

- adverbe relative : **când, cum, oricând, orişicând.**

Ex.: Cum vine primăvara, [1]/ răsare iarba. [2]/ 1 - CT; 2 - PP

Îmi iau umbrela [1]/ când plouă. [2]/ 1 - PP; 2 - CT

Pot fi folosite ca elemente corelative : **atunci, abia, doar, doar ce, numai ce.**

Ex.: Când vine primăvara, [1]/ atunci se trezeşte natura la viaţă. [2]/ 1-CT; 2-CT

Topica şi punctuaţia

Locul propoziţiei circumstaţiale de timp este fie înainte, fie după elementul regent.

Când precedă regenta se desparte, de obicei, prin virgulă de aceasta iar când îi urmează, în general, nu se desparte prin virgulă. Când este intercalată în cadrul propoziției regente se desparte prin virgulă.

pv pv
Ex.: Când ninge, [1]/ mă plimb. [2]/ 1 - CT; 2 - PP

pv pv
Am urcat pe munte [1]/ imediat ce a răsărit soarele. [2]/ 1 - PP; 2 - CT

Propozițiile subordonate circumstanțiale de timp pot fi contrase în complemente circumstanțiale de timp.

pv pv
Ex.: A plecat [1]/ înainte să vii tu. [2]/ 1 - PP; 2 - CT

c.c.t.

A plecat înainte de venirea ta.

Complementele circumstanțiale de timp se pot extinde în propoziții subordonate circumstanțiale de timp.

c.c.t.
Ex.: De mică era frumoasă.

pn pn
De când era mică, [1]/ era frumoasă. [2]/ 1 - CT; 2 - PP

(5) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE MOD (CM)

Definiție: Este partea secundară de propoziție care arată modul (felul) cum se desfășoară sau se înfățișează o acțiune sau se prezintă o însușire (**cum?, în ce fel ?, cât ?**) determinând verbe, locuțiuni verbale, interjecții predicative, adjective, adverbe.

Poate fi exprimat prin :

- substantive în acuzativ precedate de prepozițiile: **a, cu, în, la, pe, prin, din, dintre, între, fără** și locuțiunea prepozițională **fără de.**

Ex.: A mirosit a parfum franțuzesc.
Fără Elena nu vor câștiga.

- substantive în dativ precedate de prepozițiile: **conform, contrar, potrivit, asemenea.**

Ex.: Conform așteptărilor a câștigat.

- substantive în genitiv precedate de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale: **asupra, în baza, în temeiul, pe măsura, în lumina.**

Ex.: A acționat în baza hotărârilor luate.

- pronume (personale, nehotărâte, posesive, demonstrative) în cazurile acuzativ, dativ, genitiv precedate de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale enunțate mai sus:

Ex.: Am pătimit cu atâtea.
Am procedat conform alor mei.
M-a sprijinit asemenea aceluia din afara concursului.
M-am lăsat în baza lui.

- numerale cu valoare substantivală precedate de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale de mai sus, în cazurile acuzativ, dativ, genitiv.

Ex.: Drumul era mai lung de douăzeci de kilometri.
Conform celor doi eram pregătit.
Am procedat în temeiul celui de-al doilea dintre articolele legii.

- verbe ⟵ la infinitiv cu prepoziția **fără**
  Ex.: Acționezi fără a te consulta cu nimeni.
  la gerunziu
  Ex.: Alergând se îndrepta spre școală.

- adverbe şi locuţiuni adverbiale de mod: **abia, alene, rar, târâş, degrabă, voinicește, românește, anevoie, greu, pieptiş, de bine de rău, de silă de milă, de-a valma, nas în nas, picior peste picior, pe de rost** precum şi numerale cu valoare adverbială: **o dată, însutit.**

Ex.: Merge târâş.
Abia vorbeşte.
Au intrat de-a valma.
A plătit însutit greşelile trecutului.

-interjecţie

Ex.: El mergea boca-boca.

Topica şi punctuaţia

Poate sta după termenul regent dar şi înaintea acestuia. Se desparte prin virgulă doar atunci când trebuie evidenţiat.

(6) PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ DE MOD (CM)

Definiţie: Este propoziţia secundară care determină un verb, o locuţiune verbală, un adjectiv sau un adverb arătând felul cum se desfăşoară o acţiune, modul cum se înfăţişează o acţiune sau o cantitate şi are rol în frază de complement circumstanţial de mod.

pv pv
Ex.: A venit la mine [1]/ precum ne-am înţeles. [2]/ 1 - PP; 2 - CM
pn pv
Era vesel [1]/ ca şi cum ar fi câştigat la loterie. [2]/ 1 - PP; 2 - CM

Ele pot fi introduse prin:

- adverbe relative: **cum, precum, cât**

pv pv
Ex.: Fugea [1]/ cât îl ţineau picioarele. [2]/ 1 - PP; 2 - CM

- locuţiuni conjuncţionale: **după cum, ca şi cum, ca şi când, pe cât, cu cât**

pv pv
Ex.: Am plecat devreme [1]/ după cum am hotărât. [2]/ 1 - PP; 2 - CM

- pronume relative precedate de adverbul de mod comparativ cu valoare prepoziţională ca (şi)

pv pv
Ex.: A câştigat concursul [1]/ ca şi cine se antrena zilnic. [2]/ 1 - PP; 2 - CM

Propoziţia subordonată circumstanţială de mod (modală) poate fi:

a) propoziţie circumstanţială de mod *propriu-zisă*

pv pv
Ex.: Cum îţi vei a şterne, [1]/ aşa vei dormi. [2]/ 1 - CM; 2 - PP

b) propoziţie circumstanţială de mod *comparativă*

pn pv
Ex.: El este cel mai isteţ [1]/ din câţi sunt în clasă. [2]/ 1 - PP; 2 - CM

c) propoziţie modală de măsură *progresivă*

pv pv
Ex.: Pe măsură ce munceşte mai mult, [1]/ obţine rezultate mai bune. [2]/ 1 - CM; 2-PP

Pot fi folosite ca elemente corelative adverbele **aşa, astfel, atât.**

pv pv
Ex.: Cum a prins după ureche, [1]/ aşa cântă. [2]/ 1 - CM; 2 - PP

Topica şi punctuaţia

Propoziţie circumstanţială de mod urmează, de obicei, regentei, uneori însă este plasată între diferite părţi ale acesteia sau o precedă.

Ea se desparte, în general, prin virgulă de regenta ei când se află înaintea acesteia şi totdeauna când este intercalată. Când urmează după aceasta, se desparte de ea prin virgulă dacă nu se insistă asupra subordonatei.

pv pv
Ex.: A venit la întâlnire, [1]/ după cum ne înțelesesem, [2]/ la ora opt. [1]/ 1-PP; 2 - CM

pv pv
Cu cât vei insista mai mult, [1]/ cu atât vei pierde. [2]/ 1 - CM; 2 - PP

pv pv
Venea voios spre mine, [1]/ ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. [2]/ 1-PP; 2-CM

Propoziția subordonată circumstanțială de mod se poate contrage în complement circumstanțial de mod.

pn pn
Ex.: Fața-i era roșie [1]/ precum este mărul. [2]/ 1 - PP; 2 - CM
↓c.c.m.

Fața-i era roșie ca mărul.

Un complement circumstanțial de mod poate fi extins într-o propoziție subordonată circumstanțială de mod.

c.c.m.
Ex 1: Acționase fără a mă preveni.
↓
pv pv
Acționase [1]/ fără ca să mă prevină. [2]/ 1 - PP; 2 - CM

c.c.m.
Ex 2: Stăteau în rând după înălțime.
↓
pv pn
Stăteau în rând, [1]/ după cum erau ca înălțime. [2]/ 1 - PP; 2 - CM

(7) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE CAUZĂ

Definiție: Este partea secundară de propoziție care arată cauza acțiunii sau a însușirii determinând un verb sau un adjectiv.

Poate fi exprimat prin:

- substantive în acuzativ cu prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale **din, de, dintre, pentru, cu, sub, la, în, pe, din cauză de**.

Ex.: El este lihnit de foame.
Ea lipsește de la școală din cauză de boală.

- substantive în dativ cu prepoziția **datorită**.

Ex.: A reușit datorită mamei sale.

- substantive în genitiv cu locuțiunile prepoziționale **din cauza, din pricina**.

Ex.: Din cauza vremii nefavorabile, a întârziat.
Din pricina zăpezii abundente, drumurile au devenit impracticabile.

- pronume în cazurile acuzativ, dativ, genitiv precedate de aceleași prepoziții și locuțiuni prepoziționale.

Ex.: Nu-i e frică de ea.
Din cauza ta am ratat.
Am câștigat datorită acelora.

- adjective precedate de prepoziția **de**.

Ex.: S-a retras din concurs de fricoasă.

- verbe la modurile:
  - infinitiv precedat de prepoziția **pentru**
    Ex.: N-a mai stat pentru a nu fi certată acasă.
  - gerunziu
    Ex.: Plouând, și-a luat umbrela.

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial de cauză poate sta fie înainte, fie după elementul regent. Se desparte prin virgulă atunci când se află în faţa elementului regent, fără a fi o regulă obligatorie.

(8) PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ DE CAUZĂ (CZ)

Definiţie: Arată cauza acţiunii sau însuşirii determinând un verb sau un adjectiv din regentă şi îndeplinind în frază aceeaşi funcţie ca şi complementul circumstanţial de cauză în propoziţie.

Ele pot fi introduse prin:

- conjuncţiile subordonatoare **căci, că, fiindcă, dacă, întrucât.**

pv pv
Ex.: N-am venit la tine [1]/ căci n-am putut. [2]/ 1 - PP; 2 - CZ

- locuţiunile conjuncţionale **din cauză că, din pricină că, de vreme ce, din moment ce, pentru că.**

pv pv
Ex.: De vreme ce n-am studiat problema, [1]/ n-o cunosc. [2]/ 1 - CZ; 2 - PP

- adverbe relative **cum, unde.**

pv pv
Ex.: Cum s-a schimbat vremea, [1]/ n-am mai mers în excursie. 2/ 1 - CZ; 2 - PP

pv pv
Unde m-ai ignorat, [1]/de asta nu te-am mai căutat. [2]/ 1 - CZ; 2 - PP

- pronume relative precedate de prepoziţiile **din, de, pentru** sau de locuţiunile prepoziţionale **din cauza, din pricina.**

pv pv
Ex.: Din ce vorbea mai mult, [1]/ de-asta nu-l mai asculta nimeni. [2]/ 1 - CZ; 2 - PP

pv pv
A suferit [1]/ din cauza cui a ignorat-o. [2]/ 1 - PP; 2 - CZ

Propoziţia subordonată circumstanţială de cauză poate avea în regentă ca elemente corelative locuţiunile adverbiale **de aceea, pentru aceea, de asta** .

pv pv
Ex.: De aceea nu te-am aşteptat, [1]/ fiindcă n-ai fi venit. [2]/ 1 - PP; 2 - CZ

Topica şi punctuaţia

Propoziţiile circumstanţiale de cauză pot sta atât înainte cât şi după propoziţiile regente, după cum vorbitorul insistă mai mult asupra lor sau asupra regentei.

În general, propoziţiile circumstanţiale de cauză se despart prin virgulă de regentele lor. Atunci când există un element corelativ în propoziţia regentă se impune folosirea virgulei.

Propoziţiile circumstanţiale de cauză pot fi contrase în complemente circumstanţiale de cauză.

pv pv
Ex.: Fiindcă n-am dorit , [1]/ n-am mers în excursie. [2]/ 1 - CZ; 2 - PP

↓
c.c.cz.

Nedorind, n-am mers în excursie.

Complementele circumstanţiale de cauză pot fi extinse în propoziţii circumstanţiale de cauză.

c.c.cz. p. n. p. v.
Ex.: De talentată, toţi o iubeau. ⟶ Din cauză că era talentată, [1]/ toţi o iubeau. [2]/
1-CZ, 2-PP

(9) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE SCOP

Definiţie: Arată scopul acţiunii exprimate determinând verbe, locuţiuni verbale sau interjecţii predicative.

Poate fi exprimat prin:

- substantive în cazul acuzativ precedate de prepoziţiile **pentru, spre, după, la, în, între**.

Ex.: Mama a plecat <u>după treburi</u>.

- substantive în cazul genitiv precedate de locuţiunile prepoziţionale **în scopul, cu scopul, în intenţia, în ideea, în vederea**.

Ex.: <u>În ideea reuşitei</u> la viitoarele întreceri, munceşte foarte mult.

- pronume în cazul acuzativ cu prepoziţiile **pentru, spre, după**.

Ex.: Am cumpărat cartea <u>pentru ea</u>.

- verbe la modurile
  - infinitiv cu prepoziţiile **pentru, spre** şi cu locuţiunile prepoziţionale **cu scopul de, în ideea de, în intenţia de**.
    Ex.: Muncesc <u>pentru a câştiga</u>.
    Am rămas acasă <u>în scopul de a mă pregăti</u> mai mult.
  - supin cu prepoziţiile **la, după, de, pentru, spre**
    Ex.: Tata a plecat <u>la pescuit</u>.

- locuţiunile adverbiale **de aceea, pentru aceea**.

Ex.: <u>Pentru aceea</u> am venit, pentru a te ajuta.

Topica şi punctuaţia

În general stă după termenul regent. Stă în faţa acestuia doar atunci când se vrea să fie reliefat.

Se desparte prin virgulă doar atunci când este antepus termenului regent sau când este postpus dacă este anticipat printr-un corelativ.

(10) PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ DE SCOP, FINALĂ (CS)

Definiţie: Este propoziţia secundară care exprimă scopul pentru care se îndeplineşte acţiunea exprimată de verbul, locuţiunea verbală sau interjecţia predicativă din regentă fiind echivalentă cu un complement circumstanţial de scop.

pv pv
Ex.: <u>A plecat</u> [1]/ <u>să culeagă</u> mere. [2]/ 1 - PP; 2 - CS

pv pv
<u>A luat-o</u> <u>la sănătoasa</u> [1]/ <u>ca să nu fie pedepsit</u>. [2]/ 1 - PP; 2 - CS

pv pv
<u>Hai</u> la mine [1]/ <u>pentru ca să învăţăm</u>. [2]/ 1 - PP; 2 - CS

Pot fi introduse prin:

- conjuncţiile subordonatoare **să, ca să, de.**

pv pv
Ex.: <u>M-am dus</u> la el [1]/ <u>ca să-l ajut</u>. [2]/ 1 - PP; 2 - CS

pv pv
<u>S-au întors</u> [1]/ <u>de</u> l-<u>au luat</u> şi pe el. [2]/ 1 - PP; 2 - CS

- locuţiunile conjuncţionale **pentru ca să, că doar, ca nu cumva să, ca nu care cumva să.**

pv pv
Ex.: <u>Vine</u> la mine [1]/ <u>pentru ca să mă ajute.</u> [2]/ 1 - PP; 2 - CS

- pronume şi adjective pronominale relative precedate de prepoziţiile **după, pentru**.

pv pv
Ex.: <u>A pregătit-o</u> [1]/ <u>pentru care</u> ocazie <u>a vrut</u> ea. [2]/ 1 - PP; 2 - CS

Propoziţiile circumstanţiale de scop pot avea în regentă ca elemente corelative locuţiunile adverbiale **pentru aceea, de accea, de asta**.

pv pv
Ex.: Pentru aceea te-<u>am chemat</u>, [1]/ <u>ca să te văd</u>. [2]/ 1 - PP; 2 - CS

Ca să nu se confunde cu propoziţiile subordonate circumstanţiale de cauză care au aceleaşi elemente corelative, trebuie să se ştie că acţiunea exprimată de verbele din cauzală precedă

săvârşirea acţiunii din regentă iar acţiunea exprimată de verbele din circumstanţiala de scop îi urmează acţiunii din regentă.

Topica şi punctuaţia

Propoziţiile circumstanţiale de scop stau de cele mai multe ori după propoziţia regentă. Pot sta şi înaintea acesteia când se vor a fi reliefate.

Când se află înaintea regentei sau atunci cînd sunt anticipate prin element corelativ distanţat se despart prin virgulă de aceasta.

pv pv
Ex.: De aceea am muncit, [1]/ ca să câştig. [2]/ 1 - PP; 2 - CS

Propoziţiile subordonate circumstanţiale de scop pot fi contrase în complemente circumstanţiale corespunzătoare.

pv pv
Ex.: Învăţ [1]/ ca să reuşesc la concurs. [2]/ 1 - PP; 2 - CS
↓
c.c.s.

Învăţ pentru a reuşi la concurs.

Complementele circumstanţiale de scop pot fi extinse în propoziţii subordonate circumstanţiale de scop.

c.c.s.
Ex.: Parcurge materia pentru însuşirea noilor cunoştinţe.
↓

pv pv
Parcurge materia [1]/ pentru ca să-şi însuşească noile cunoştinţe. [2]/ 1 - PP; 2 - CS

(11) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL CONDIŢIONAL

Definiţie: Este partea secundară de propoziţie care arată condiţia îndeplinirii unei acţiuni sau a unei însuşiri determinând verbe şi locuţiuni verbale sau adjective.

Poate fi exprimat prin:

- substantive în cazul acuzativ precedate de prepoziţiile **în, cu** sau de locuţiunea prepoziţională **în caz de**.

Ex.: În caz de ploaie, ia-ţi umbrela !

- substantive în cazul genitiv precedate de locuţiunile prepoziţionale **în cazul, în locul. prin intermediul, cu ajutorul**.

Ex.: În locul Elenei, nu te-aş fi crezut.

- pronume în cazul genitiv precedate de locuţiunile prepoziţonale **în cazul, în locul. prin intermediul, cu ajutorul**.

Ex.: În locul ei, nu te-aş fi sprijinit.

Cu ajutorul alor mei, aş fi putut reuşi.

- numerale cu valoare substantivală în cazul genitiv precedate de aceleaşi locuţiuni prepoziţionale.

Ex.: În locul primului, eu n-aş fi făcut aşa.

- adverbele **aşa, astfel, altfel, altminteri**.

Ex.: Doar aşa vei câştiga.

- verbe la modul gerunziu.

Ex.: Citind mult doar aşa îţi vei îmbogăţi vocabularul şi imaginaţia.

- adjective

Ex.: Îndrăzneaţă, doar aşa vei reuşi.

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial condiţional stă în faţa elementului regent.

Se desparte prin virgulă de elementul regent.

(12) PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ CONDIŢIONALĂ (CŢ)

Definiţie: Arată fie o ipoteză (presupunere), fie o condiţie, de îndeplinirea căreia depinde realizarea acţiunii sau a însuşirii exprimate de verbele, locuţiunile verbale sau adjectivele din propoziţia regentă pe care le determină.

pv pv
Ex.: Dacă vrei, [1]/ vino pe la mine. [2]/ 1 - CŢ; 2 - PP

pn pv
Este istet [1]/ dacă procedează aşa. [2]/ 1 - PP; 2 - CŢ

Pot fi introduse prin:

- conjuncţiile subordonatoare **dacă, de, să.**

pv pv
Ex.: De muncești, [1]/ reușești. [2]/ 1 - CŢ; 2 - PP

pv pv
Să-l fi văzut plecând, [1]/ nu l-aș fi lăsat. [2]/ P1=CŢ ; P2=PP

- locuţiunile conjuncţionale **în caz că, numai dacă, numai de, numai să.**

pv pv
Ex.: În caz că întârzii, [1]/ nu te aştept. [2]/ 1 - CŢ; 2 - PP

- fără element de relaţie.

pv pv
Ex.: Ai carte, [1]/ ai parte. [1]/ 1 - CŢ; 2 - PP

Topica şi punctuaţia

Propoziţiile subordonate circumstanţiale condiţionale stau, de obicei, în faţa regentei. Se află după propoziţia regentă atunci când se insistă asupra regentei.

Oricare este aşezarea lor, se despart prin virgulă de propoziţia regentă cu excepţia situaţiei în care se insistă în mod deosebit asupra condiţionalei.

pv pv
Ex.: De nu vii la timp, [1]/ mă supăr. [2]/ 1 - CŢ; 2 - PP

pv pv
Mergem în excursie [1]/ dacă vrei şi tu. [2]/ 1 - PP; 2 - CŢ

Propoziţiile subordonate circumstanţiale condiţionale pot fi contrase în complemente circumstanţiale condiţionale.

pv pv
Ex.: Dacă plouă, [1]/ nu voi mai veni în excursie. [2]/ 1 - CŢ; 2 - PP

↓
c.c.cţ.

Doar plouând, nu voi mai veni în excursie.

pv pv
Ex.: De nu voi reuşi, [1]/ voi persevera. [1]/ 1 - CŢ; 2 - PP

↓
c.c.cţ.

În caz de nereuşită, voi persevera.

Complementele circumstanţiale condiţionale pot fi extinse în propoziţii subordonate circumstanţiale condiţionale.

c.c.cţ.
Ex1: Strigându-l mai tare, te-ar fi auzit.

↓

pv pv
Să-l fi strigat mai tare, [1]/ te-ar fi auzit. [2]/ 1 - CŢ; 2 - PP
c.c.cţ.

Ex2: În locul prietenilor tăi, te-aş ajuta mai mult.

pv pv

Dacă aş fi în locul prietenilor tăi, [1]/ te-aş ajuta mai mult. [2]/ 1 - CŢ; 2 - PP

(13) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL CONCESIV

Definiţie: Este partea secundară de propoziţie care ar putea împiedica realizarea unei acţiuni sau a unei însuşiri exprimate de verbele, locuţiunile verbale, interjecţiile predicative, adjectivele pe care le determină dar nu o împiedică.

Poate fi exprimat prin :

—substantive în cazul acuzativ cu prepoziţiile **cu, fără.**

Ex.: Chiar fără sprijinul ei, tot aş fi reuşit.

- substantive în cazul genitiv precedate de prepoziţiile sau locuţiunile prepoziţionale **împotriva, în contra, în pofida, în ciuda.**

Ex.: În pofida aparenţelor, el este un copil bun.

- substantive în cazul dativ precedate de prepoziţia **contrar**.

Ex.: Contrar eforturilor făcute, tot am pierdut.

- pronume în cazul acuzativ precedate de prepoziţia **fără.**

Ex.: Chiar fără tine, tot aş fi mers la munte.

- pronume în cazul genitiv precedate de locuţiunile prepoziţionale **în pofida, în ciuda**.

Ex.: În ciuda alor săi, tot a plecat.

- numerale cu valoare substantivală în cazul acuzativ precedate de prepoziţia fără.

Ex.: Chiar fără cele două, tot vin.

- numerale cu valoare substantivală în cazul genitiv precedate de locuţiunile prepoziţionale **în ciuda, în pofida.**

Ex.: În pofida celor trei, tot a câştigat.

- verbe la modul infinitiv precedate de prepoziţia **fără.**

Ex.: Chiar fără a învăţa prea mult, tot a ştiut.

- verbe la modul gerunziu

Ex.: Chiar auzindu-l pe el scuzându-se, tot nu l-aş crede.

— adverbele şi locuţiunile adverbiale **tot, totuşi, încă, cu toate acestea** folosite ca elemente corelative.

Ex.: Chiar dacă a greşit, [1]/ cu toate acestea este un om cinstit. [2]/

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial concesiv precedă, de obicei, elementul regent şi se desparte prin virgulă de acesta.

(14) PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ CONCESIVĂ (CS)

Definiţie: Arată că ceva ar putea împiedica acţiunea sau însuşirea din propoziţia regentă dar nu o împiedică îndeplinind funcţia unui complement circumstanţial concesiv la nivelul frazei.

Poate fi introdusă prin:

- conjuncţiile **deşi, dacă, să, de.**

pv pv

Ex.: Deşi a venit la timp, [1]/ tot nu te-a găsit. [2]/ 1 - CV; 2 - PP

pv pv

De m-ai fi rugat, [1]/ tot n-aş fi venit. [2]/ 1 - CV; 2 - PP

- locuţiunile conjuncţionale **chiar dacă, chiar de, nici dacă, nici de, chiar să, nici să, măcar să, măcar că, şi dacă, indiferent dacă, de unde, cu toate că, chit că, fără să.**

pv pv

Ex.: Chiar dacă veneai mai devreme, [1]/ tot nu eram acasă. [2]/ 1 - CV; 2 - PP

pv pv
Măcar că nu am fost invitat, [1]/ tot am mers în excursie. [2]/ 1 - CV; 2 - PP

- pronumele nehotărâte **oricine, orice, oricare, oricui, oricât(ă).**

pv pv
Ex.: Oricine mi-ar fi spus, [1]/ tot n-aş fi crezut. [2]/ 1 - CV; 2 - PP

- adverbe relative sau nehotărâte **oricum, oricât, cât.**

pv pv
Ex.: Oricum ar fi procedat, [1]/ tot nu l-aş fi iertat. [2]/ 1 - CV; 2 - PP

Elemente corelative pot fi şi adverbele **(şi) tot, totuşi** şi locuţiunea adverbială **cu toate acestea.**

pv pv
Ex.: Chiar dacă a exagerat, [1]/ cu toate acestea l-am iertat. [2]/ 1 - CV; 2 - PP

Topica şi punctuaţia

Propoziţiile circumstanţiale concesive stau, de obicei, înaintea regentei. Se află după regentă, atunci când se insistă asupra regentei

Ele se despart prin virgulă de propoziţia regentă, indiferent de poziţia pe care o au faţă de propoziţia regentă.

Propoziţiile subordonate circumstanţiale concesive pot fi contrase în complemente circumstanţiale concesive **corespunzătoare.**

pv pv
Ex.: Chiar să fi greşit, [1]/ l-am iertat. [2]/ 1 - CV; 2 - PP

c.cv.

Chiar greşind, l-am iertat.

Complementele circumstanţiale concesive pot fi extinse în propoziţiile subordonate concesive.

c.cv.
Ex.: În ciuda grabei, tot a trecut pe la mine.

pv pv
Deşi se grăbea, [1]/ tot a trecut pe la mine. [2]/ 1 - CV; 2 - PP

(15) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL CONSECUTIV

Definiţie: Este partea secundară de propoziţie care arată consecinţa unei acţiuni sau a unei însuşiri la care se referă determinând verbe, locuţiuni verbale, adverbe sau adjective.

Ex.: Este deştept de minune.
Învaţă până la extenuare.

Poate fi exprimat prin :

- substantive în cazul acuzativ precedate de prepoziţiile **de, spre, până la.**
  Ex.: Era atât de speriat de moarte.
- verbe la modul infinitiv precedate de prepoziţiile **pentru, spre, până la.**
  Ex.: E prea cinstit spre a crede că te-a înşelat.
- verbe la modul gerunziu
  Ex.: S-a pregătit atât de mult putând să rezolve orice problemă.
- verbe la modul supin
  Ex.: El e inteligent de nedescris.

Topica şi punctuaţia

De obicei, stă după elementul regent şi nu se desparte prin virgulă de acesta.

Atunci când se vrea evidenţierea lui, stă în faţa elementului regent şi se desparte prin virgulă de acesta.

Ex.: De minune, atât e de deştept.

(16) PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ CONSECUTIVĂ (CNS)

Definiţie: Este propoziţia secundară care arată consecinţa unei acţiuni sau a unei însuşiri exprimate de verbele, locuţiunile verbale, adjectivele sau adverbele din propoziţia regentă pe care le determină.

Poate fi introdusă prin :

- conjuncţiile subordonatoare **încât, că, să, de, ca să, de să.**

pn pv

Ex.: Era prea obosit [1]/ca să mai poată continua. [2]/ 1 - PP; 2 - CNS

- locuţiunile conjuncţionale **încât să, astfel ca să, de parcă să, cât să, decât să.**

pv pv

Ex.: A strigat atât de tare, [1]/ încât să mă sperie. [2]/ 1 - PP; 2 - CNS

Elementele corelative, de cele mai multe ori prezente în propoziţiile regente, sunt adverbele **aşa, atât, prea,** locuţiunile adverbiale **aşa de, atât de, destul de, în aşa fel, până acolo, până într-atât** şi pronumele sau adjectivul pronominal nehotărât **atâtea.**

pv pv

Ex.: Atâtea mi-a spus, [1]/ încât n-am reţinut nimic. [2]/ 1 - PP; 2 - CNS

Topica şi punctuaţia

Propoziţiile subordonate consecutive urmează mereu după regentele lor şi se despart, de obicei, prin virgulă de acestea.

Propoziţiile subordonate circumstanţiale consecutive pot fi contrase în complemente circumstanţiale consecutive.

pv pv

Ex.: Atâta munceşte, [1]/de te minunezi. [2]/ 1 - PP; 2 - CNS

c.cns.

Atâta munceşte de minune.

Complementele circumstanţiale consecutive pot fi extinse în propoziţii subordonate consecutive corespunzătoare.

c.cns.

Ex.: Are o putere de muncă de speriat.

pv pv

Are atâta putere de muncă, [1]/încât te sperie. [2]/ 1 - PP; 2 - CNS

TESTE GRILĂ

1. Ce funcţie sintactică îndeplineşte cuvântul subliniat în propoziţia: „Ea citeşte frumos" ?
a) nume predicativ; b) atribut adjectival; c) complement circumstanţial de mod.

2. Ce funcţie sintactică are şi ce parte de vorbire este cuvântul subliniat în propoziţia: „Mihai pronunţă corect cuvintele." ?
a) atribut adjectival; adjectiv; b) complement circumstanţial de mod; adverb de mod;
c) atribut substantival; substantiv.;

3. Complementul circumstanţial de loc poate determina un:
a) adjectiv; b) numeral; c) substantiv.

4. „În care" din fraza „Şi fiindcă Pisicuţa, din iarba înaltă în care stătea înmormântată până la gât, sforăia deznădăjduit, mă dusei s-o dezleg..." (C.Hogaş - *Singur*) poate fi:
a) atribut pronominal; b) complement circumstanţial de loc; c) complement indirect.

5. Adverbul relativ „unde" poate introduce o propoziţie subordonată:
a) circumstanţială de scop; b) circumstanţială de loc; c) circumstanţială de cauză.

6. Adverbul „aşa" poate fi folosit ca element corelativ în regentă pentru o propoziţie subordonată:
a) consecutivă; b) concesivă; c) condiţională.

7. Se folosesc întotdeauna după regentele lor propoziţiile subordonate:
a) circumstanţiale de scop (finale); b) circumstanţiale consecutive;
c) circumstanţiale de cauză (cauzale).

8. Complementul circumstanţial de mod poate fi exprimat prin:
a) verb la infinitiv fără prepoziţie; b) verb la gerunziu; c) verb la supin.

9. Complementul circumstanţial de timp poate fi exprimat prin:
a) interjecţie; b) adjectiv precedat de prepoziţie; c) verb la participiu.

10. Poate fi exprimat prin interjecţie:
a) un complement circumstanţial de cauză;
b) un complement circumstanţial de loc; c) un complement circumstanţial de mod.

11. Adverbul relativ „cum" nu poate introduce:
a) o propoziţie circumstanţială de cauză (cauzală);
b) o propoziţie circumstanţială de scop (finală);
c) o propoziţie circumstanţială de timp (temporală).

12. „Îmi amintesc adesea cum era mama în vremea copilăriei mele" (I.Creangă). Adverbul relativ „cum" are funcţie sintactică de:
a) complement circumstanţial de mod; b) nume predicativ;
c) nu are funcţie sintactică;

13. „Şi una e să mori la datorie, când te izbeşte un glonţ sau o schijă" (M.Preda). Adverbul relativ „când" introduce o propoziţie subordonată:
a) cauzală; b) modală; c) temporală.

14. În fraza: „Şi Iaşii, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamţ, ca Folticenii..." (I.Creangă), „pe care" îndeplineşte funcţia sintactică de:
a) atribut; b) complement direct; c) complement circumstanţial de loc.

15. În fraza: „Aceasta o vezi mai bine în cartierele sărăcăciose de unde atâţia oameni s-au ridicat..." (Petre Comarnescu), „de unde" introduce o propoziţie subordonată:
a) circumstanţială de loc; b) atributivă; c) completivă directă.

16. În fraza: „Cât timp străbat Ţara de Sus, pe valea cea largă a Moldovei, călătorii nu-şi iau ochii de la fereastra trenului." (Geo Bogza), „cât" introduce o propoziţie subordonată temporală şi este:
a) adjectiv pronominal relativ; b) adverb reletiv;
c) intră în componenţa unei locuţiuni conjuncţionale.

17. În fraza: „Eu, fiind ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă sui în pod..." (I.Creangă), „cum" introduce o propoziţie subordonată:
a) temporală; b) cauzală; c) modală.

18. „La noi nevestele plângând
Sporesc pe fus fuiorul..." (O.Goga)
„Pe fus" are funcţie sintactică de :
a) complement circumstanţial de mod; b) complement circumstanţial de loc;
c) atribut substantival prepoziţional.

19. „Eu nu duceam nimic dar zgribuleam de frig şi-mi era ruşine să le-o spun..." (I.Slavici)
„De frig" are funcţie sintactică de:
a) complement circumstanţial de cauză; b) complement circumstanţial de mod;
c) complement indirect.

20. „Aş vrea să plâng de fericit,
Că simt suflarea ta divină..." (G.Coşbuc) „Că" introduce o propoziţie subordonată:
a) completivă indirectă; b) cauzală; c) modală.

21. Virgula în textul de mai sus desparte:
a) două propoziţii de acelaşi fel; b) două părţi de propoziţie de acelaşi fel;
c) o propoziţie subordonată de regenta ei.

22. „... pentru aceea a venit Huţu cu mine, ca să spună că el e de vină..." (I.Slavici) „Pentru aceea" este:
a) locuţiune adverbială, element corelativ pentru o finală;
b) locuţiune adverbială, element corelativ pentru o cauzală;
c) pronume demonstrativ precedat de prepoziţie.

23. Conjuncţia subordonatoare „să" poate introduce o propoziţie subordonată:
a) modală; b) cauzală; c) condiţională.

24. Conjuncţia subordonatoare „dacă" poate introduce o propoziţie subordonată:
a) finală; b) consecutivă; temporală.

25. Propoziţia subordonatoare finală nu se desparte prin virgulă de regenta ei:
a) când se află înaintea regentei; b) când se află după regentă;
c) când se află după regentă, dar se subliniază că nu este un element esenţial în frază.

26. Conjuncţia subordonatoare „ca să" poate introduce o propoziţie subordonată:
a) finală; b) cauzală; c) temporală.

27. „Ai carte, ai parte." Virgula desparte aici:
a) două propoziţii principale; b) o propoziţie subordonată condiţională de regenta ei:
c) o propoziţie subordonată cauzală de regenta ei.

28. „Însă, oricât de bun băiat ar fi fost, avea şi el păcatele lui." (I.Slavici) Propoziţia subliniată este subordonată:
a) condiţională; b) consecutivă; c) concesivă.

29. „Şi nici una, nici două, îmi cârpeşte un pumn în nas, de-am căzut grămadă pe duşumea." (P.Istrati) „De" introduce o propoziţie subordonată:
a) finală; b) consecutivă; c) indirectă.

30. Propoziţia subordonatoare consecutivă poate sta:
a) înaintea propoziţiei regente; b) intercalată în propoziţia regentă;
c) după propoziţia regentă;

31. „Şi ce se petrecea cu el era aşa nou pentru mine, că nu-l mai slăbeam din vedere." (P.Istrati) Adverbul „aşa" este:
a) element corelativ pentru o modală; b) element corelativ pentru o consecutivă:
c) nu este element corelativ.

32. „Şi albinele aduc miere, aduc colb mărunt de aur
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meşter făurar"
Fraza de mai sus are:
a) două propoziţii principale, două subordonate circumstanţiale;
b) două propoziţii principale, două subordonate necircumstanţiale;
c) două propoziţii principale, o subordonată circumstanţială şi una necircumstanţială.

33. „Şi fiindcă Pisicuţa... sforăia deznădăjduit, mă dusei s-o dezleg din pripon şi s-o aduc între întărituri." (C.Hogaş) Propoziţiile subliniate sunt subordonate:
a) circumstanţiale de loc; b) circumstanţiale de scop; c) circumstanţiale de cauză.

34. „Cum n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte
M-or troieni cu drag
Aducerile-aminte." (M.Eminescu)
Propoziţia subliniată este o subordonată:
a) circumstanţială de timp; b) circumstanţială de cauză; c) cicumstanţială de mod.

35. „Împăratul zâmbi, apoi îl luă de mână pe Făt-Frumos, ca şi când ar fi vrut să-i spuie ceva în taină, şi-l trase la o fereastră mare, pe care vedea lacul cel întins." (M.Eminescu)
„Pe care" este ca parte de propoziţie:
a) complement circumstanţial de loc; b) atribut; c) complement cicumstanţial de mod.

36. Complementul circumstanţial concesiv nu poate fi exprimat prin:
a) verbe la infinitiv precedate de prepoziţie; b) verbe la gerunziu;
c) verbe la participiu.

37. Complementul circumstanţial concesiv, de obicei:
a) precede elementul regent; b) urmează elementului regent:
c) precede sau urmează elementul regent.

38. Complementul circumstanţial consecutiv poate fi exprimat prin:
a) substantiv în genitiv; b) substantiv în acuzativ; c) substantiv în dativ.

39. Complementul circumstanţial de timp nu poate fi exprimat prin numeral:
a) în cazul genitiv precedat de prepoziţie;
b) în cazul acuzativ precedat de prepoziţie;
c) în cazul dativ precedat de prepoziţie.

40. Nu poate fi exprimat printr-un adjectiv precedat de prepoziţie:
a) un complement circumstanţial de cauză; b) un complement circumstanţial de timp;
c) un complement circumstanţial de mod.

41. Complementul circumstanţial de mod poate fi exprimat prin:
a) verb la supin; b) verb la participiu; c) verb la gerunziu.

42. Conjuncţia subordonatoare „să" nu poate introduce o propoziţie subordonată:
a) condiţională; b) consecutivă; c) modală.

43. Adverbul relativ „când" poate introduce o propoziţie subordonată:
a) modală; b) finală; c) condiţională.

44. Complementul circumstanţial condiţional poate fi exprimat prin pronume precedat de locuţiune prepoziţională:
a) în cazul acuzativ; b) în cazul genitiv; c) în cazul dativ.

45. Conjuncţia subordonatoare „că" poate introduce o propoziţie subordonată:
a) modală; b) finală; c) consecutivă.

46. Complementul circumstanţial de scop poate fi exprimat prin:
a) verb la supin; b) verb la gerunziu; c) verb la paricipiu.

47. Complementul circumstanţial de loc poate fi exprimat prin pronume nehotărât precedat de locuţiune prepoziţională:
a) în cazul acuzativ; b) în cazul genitiv; c) în cazul dativ.

48. Pronumele nehotărât „oricine" poate fi folosit ca element de relaţie pentru o propoziţie subordonată:
a) condiţională; b) concesivă; c) consecutivă.

49. Propoziţia subordonată circumstanţială consecutivă:
a) urmează mereu după regenta ei şi se desparte, de obicei, prin virgulă de aceasta;
b) urmează după regenta ei şi nu se desparte prin virgulă de aceasta;
c) precede regenta şi se desparte prin virgulă de aceasta.

50. Complementul circumstanţial de loc poate fi exprimat printr-un numeral cu valoare substantivală:
a) în cazul acuzativ fără prepoziţie; b) în cazul dativ precedat de prepoziţie;
c) în cazul genitiv precedat de locuţiune prepoziţională.

EXERCIŢII

I. *Complementul circumstanţial de loc şi subordonata circumstanţială de loc (CL)*

1. Subliniaţi şi analizaţi complementele circumstanţiale de loc din textele de mai jos:

a) „Bătrânul îl opri dinaintea unei cruci de piatră, lângă un mormânt plivit cu îngrijire. acoperit cu flori răsădite.

- Aicea, băiete, grăi Mihu îndesat, odihneşte părintele tău Ionaşcu ! La mormântul lui noi îngenunchem cu toţii..." (M. Sadoveanu)

b) „Mai încolo e casa în care m-am născut".

(M.Sadoveanu)

2. Construiţi propoziţii după schema:

CCT + PV + AT adjectival + S + CCL + CCL.

3. Alcătuiţi propoziţii în care să aveţi complemente circumstanţiale de loc exprimate prin:

a) substantive comune;

b) substantive proprii în acuzativ;

c) pronume în genitiv;

d) adverbe;

e) locuţiuni adverbiale.

4. Alcătuiţi o compunere gramaticală în care să aveţi complemente circumstanţiale de loc exprimate prin locuţiuni adverbiale, pronume şi substantive.

5. Analizaţi sintactic frazele precizând elementele relaţionale:

a) „Unde-i unul, nu-i putere
La nevoi şi la durere
Unde-s doi, puterea creşte
Şi duşmanul nu sporeşte."
(V.Alecsandri)

b) „Acolo nu e lege, nu e nici slobozenie şi acolo unde legea e pentru unii şi unde ceilalţi sunt scutiţi de sub ascultarea ei, slobozenia a pierit şi fericirea e stinsă."

(Al.Russo)

6. Construiţi fraze în care să aveţi propoziţii subordonate circumstanţiale de loc introduse prin „de pe unde", „oriîncotro", „orişiunde", către ce".

7. Construiţi fraze în care să aveţi propoziţii subordonate diferite introduse prin adverbul relativ „unde":

a) subiective

b) predicative

c) atributive

d) completive directe

e) completive indirecte

f) circumstanţiale de loc

8. Construiţi o frază după următoarea schemă:

CL + CL + PP + PP.

9. Contrageţi propoziţiile completive de loc din fraza de mai sus.

10. Alcătuiţi o compunere gramaticală în care să aveţi şi propoziţii subordonate CL.

II. *Complementul circumstanţial de timp şi propoziţia subordonată circumstanţială de timp (CT)*

1. Subliniaţi şi analizaţi complementele circumstanţiale de timp:

a) „Mă trezeşte mama într-o dimineaţa din somn cu vai-nevoie zicându-mi:

- Scoală, duglişule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupe cucul armenesc şi să te spurce, ca să nu-ţi mergă bine toată ziua ?"

(I.Creangă)

b) „Şi, doamne, frumos era pe atunci, căci şi părinţii şi fraţii şi surorile îmi erau sănătoşi şi casa ni era îndestulată şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi."

(I.Creangă)

c) „Grăind astfel unul, iar celălalt ascultând, a lucit deasupra ogoarelor şi livezilor soarele."

(M.Sadoveanu)

2. Construiţi propoziţii după schema:

CCT + S + PV + CCT

adverb pronume verb predicativ locuţiune prepoziţională + verb la infinitiv.

3. Construiţi propoziţii în care să aveţi complemente circumstanţiale de timp exprimate prin:

a) substantiv în genitiv;

b) numeral în acuzativ;

c) locuţiune adverbială;

d) adverb.

4. Alcătuiţi o compunere gramaticală în care să aveţi complemente circumstanţiale de timp exprimate prin: pronume în acuzativ şi genitiv, adjective precedate de propoziţia „de", verbe la gerunziu.

5. Faceţi analiza sintactică şi schemele relaţionale ale frazelor de mai jos:

a) „Şi când lumea asta toată e o veşnică mişcare
Unde cea mai mică forţă împlineşte o chemare,
Şi când vezi pe-ai tăi cum sufăr, cum se zbuciumă şi luptă.

Tu, departe de primejdii, razna ca un dezertor,
Să arunci celor ce aşteaptă de la tine-un ajutor,
Jalea şi descurajarea cântecului tău amar."

(Al.Vlahuţă)

b) „Când vuia în subă tăciunele aprins, care se zice că face a vânt şi a vreme rea, sau când ţiuia tăciunele despre care se zice că te vorbeşte cineva de rău, mama îl mustra acolo în vatra focului şi-l buchisa cu cleştele, să se mai potolească duşmanul."

(I.Creangă)

6. Construiţi fraze în care să aveţi propoziţii subordonate circumstanţiale de timp introduse prin „când", „cum", „înainte ca să", oricând", „cât timp".

7. Construiţi propziţii subordonate diferite introduse prin adverbul relativ „când":

a) subiective;

b) predicative;

c) atributive;

d) completive directe;

e) completive indirecte;

f) completive circumstanţiale de timp;

g) condiţionale.

8. Construiţi o frază după următoarea schemă:

CT + PP + CL + AT.

9. Contrageţi propoziţia completivă circumstanţială de timp în complement circumstanţial de timp şi propoziţia completivă circumstanţială de loc în complement circumstanţial de loc.

10. Alcătuiţi o compunere gramaticală în care să aveţi şi propoziţii subordonate circumstanţiale de timp.

III. *Complementul circumstanţial de mod şi propoziţia circumstanţială de mod (CM)*

1. Subliniaţi şi analizaţi complementele circumstanţiale de mod:

a) „Şi când ridică zâmbind ochii spre mine, mă izbi deodată o amintire ce brusc izvora ca din negură..." (M. Sadoveanu)

b) „Şi aşa, încetul cu încetul, tropătind din cizmele mari ziua întregă pe uliţele satului, cu Bator de căpătâi, a început să-l uite pe Dinu."
(I. Agârbiceanu)

c) „Uneori făcea: fi, fi, fi, tiha!, tiha!, tiha!, chiau!, chiau!, chiau!, chiugs!..., iar când isprăvea într-o cascadă de triluri, zău dacă nu-ţi venea s-o aplauzi ca pe o primadonă..."
(I. Al. Brătescu-Voineşti)

2. Construiţi propoziţii după schema:

CCM	+	S	+	PV	+	CCM
prepoziţie + verb la infinitiv		pronume		verb predicativ		verb la gerunziu

3. Construiţi propoziţii în care să aveţi complemente circumstanţiale de mod exprimate prin:
a) numeral;
b) substantiv în acuzativ;
c) interjecţie;
d) verb la infinitiv;
e) adverb de mod.

4. Alcătuiţi o compunere gramaticală în care să aveţi complemente circumstanţiale de mod exprimate prin substantive precedate de prepoziţii, numerale, locuţiuni adverbiale şi interjecţii.

5. Faceţi analiza sintactică şi schemele relaţionale ale frazelor:

a) „Noi ne preparam, fără să ştim, fără să vrem, instinctiv, ca să ne punem în serviciul patriei, despre care nu aveam nici o idee, nici o scăpare, nimic, absolut nimic."
(B. Şt. Delavrancea)

b) „De la o vreme, musca îşi schimbă planul de atac şi începu să bată părţile mai slabe ale citadelei, ca şi cum adică Pisicuţa n-ar avea nici picioare, nici coadă, nici dinţi."
(C. Hogaş)

c) „Ştiţi, adăugă el, apăram rafinăriile [...] cât puteam şi noi, cât mai avea rost să tragi, că nu dădeau decât foarte greu câte unul jos."
(M. Preda)

6. Construiţi fraze în care să aveţi propoziţii subordonate modale introduse prin „precum", „parcă", „ca şi când", „aşa cum", „pe cât".

7. Construiţi propoziţii subordonate diferite introduse prin adverbul relativ „cum":
a) subiective;
b) predicative;
c) atributive;
d) completive directe;
e) completive indirecte;
f) completive circumstanţiale de mod;
g) completive circumstanţiale de timp;
h) cauzale;
i) consecutive.

8. Construiţi o frază după următoarea schemă:
PP + CD + CD + CM + CM.

9. Contrageţi propoziţiile subordonate modale în complemente circumstanţiale de mod:
Aş vrea să ştiu că procedezi conform înţelegerii noastre mizând foarte mult aici.

10. Construiţi o compunere gramaticală în care să aveţi şi propoziţii subordonate circumstanţiale de mod.

IV. *Complementul circumstanţial de cauză şi propoziţia subordonată circumstanţială de cauză*

1. Subliniaţi şi analizaţi complementele circumstanţiale de cauză din următoarele texte:
a) „Iată-mă culcat în pridvorul luminat ca ziua de luna plină, neputând închide ochii din pricina cântecului pitpalacilor."
(I. Al. Brătescu-Voineşti)
b) „Nu de moarte mă cutremur, ci de veşnicia ei."
(Al. Vlahuţă)
c) „Vru să-l piarză cu orice chip şi, neîndrăznind a-l prigoni de faţă, trimise ucigaşi spre a-l prinde..." (N. Bălcescu)

2. Construiţi propoziţii după modelul:
CCCz + CI + S + PV + CM
verb la gerunziu prepoziţie + substantiv pronume verb predicativ adverb

3. Construiţi propoziţii în care să aveţi complemente circumstanţiale de cauză exprimate prin:
a) substantive în acuzativ, dativ, genitiv;
b) adjectiv precedat de prepoziţia „de";
c) verb la participiu.

4. Alcătuiţi o compunere gramaticală în care să aveţi complemente circumstanţiale de cauză exprimate prin pronume, verbe la infinitiv şi gerunziu, substantive.

5. Faceţi analiza sintactică şi schemele relaţionale ale frazelor:
a) „Târziu, întorcându-mă, îl găsi înseninat, căci miora i se înviorase."
(M.Sadoveanu)
b) „Şi ne-o da această învăţătură nu pentru că trebuia şi pentru că i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el şi pentru că în acest suflet era ceva din credinţa şi din curăţenia unui apostol."
(M.Sadoveanu)
c) „Dar el ştia că nu era aşa, fiindcă văzuse şi strigase printre explozii care îi copleşeau acele comenzi care câştigă o luptă."
(M.Preda)

6. Construiţi propoziţii subordonate cauzale introduse prin „că", „întrucât", „deoarece", „din moment ce", „dacă".

7. Construiţi subordonate diferite introduse prin conjuncţia subordonatoare „că":
a) subiective;
b) predicative;
c) atributive;
d) completive directe;

e) completive indirecte;
f) cauzale;
g) consecutive.

8. Construiţi o frază după următoarea schemă: PP + CZ + CZ + AT.

9. Contrageţi propoziţiile subordonate cauzale în complemente cauzale:
M-am bucurat mult de prezentarea ta şi de câştigarea concursului pentru care te-ai pregătit.

10. Construiţi o compunere gramaticală care să aibă şi propoziţii subordonate cauzale.

V. *Complementul circumstanţial de scop şi propoziţia subordonată circumstanţială de scop (CS)*

1. Subliniaţi şi analizaţi complementele circumstanţiale de scop din textele:
a) „N-aveam dinţii Sgripţuroaicei din poveşti, şi, prin urmare, nu puteam sfredeli stânca răsărită în calea mea, spre a trece mai departe."
(C.Hogaş)
b) „Când punea mama laptele la prins, eu [...] şi începeam a linchi grosciorul de pe deasupra oalelor." (I.Creangă)
c) „Mă lungii într-un cot pe iarba moale şi spre sărbătorirea deplinei mele biruinţi [...] aprinsei o ţigară..." (C.Hogaş)

2. Construiţi propoziţii după schema: S + AT + PV + CCS + CCS + CD + CD.

3. Alcătuiţi propoziţii în care să aveţi complemente circumstanţiale exprimate prin:
a) substantiv în acuzativ;
b) substantiv în genitiv;
c) pronume posesiv în acuzativ;
d) verb la supin.

4. Alcătuiţi o compunere gramaticală în care să aveţi complemente circumstanţiale de scop exprimate prin verbe la infinitiv intercalate cu complemente directe şi indirecte exprimate prin pronume personale.

5. Faceţi analiza sintactică şi schemele relaţionale ale frazelor:
a) „Pentru ca să poată vorbi însă acestui popor trebuia să-şi dea silinţa de a-i cunoaşte limba, felul de a gândi şi a simţi, întreaga fire specială ca să se potrivească cu ea..."
(I. Slavici)
b) „Din stânga de sub curmătura unui deal, vine râul Bahna să întâmpine, să salute sosirea marelui fluviu la pragul ţării, cu al cărui pământ şi destin se leagă pentru totdeauna."
(Al.Vlahuţă)
c) „Pentru mine numai două merţe de orz şi două de ovăz a dat tata [...] de am fost primit în Fălticeni." (I.Creangă)

6. Construiţi propoziţii subordonate circumstanţiale de scop introduse prin „să", „ca să nu cumva să", „pentru ce".

7. Construiţi propoziţii subordonate diferite introduse prin conjuncţia subordonatoare „să":
a) subiective;
b) predicative;
c) atributive;
d) completive directe;

e) completive indirecte;
f) completive de scop;
g) condiţionale;
h) completive de timp;
i) concesive;
j) consecutive.

8. Construiţi o frază după următoarea schemă:
CS + CS + PP + CM.

9. Contrageţi propoziţiile subordonate completive de scop în complemente circumstanţiale de scop:
Pentru a nu-l mai supăra şi pentru a câştiga, a muncit cât a putut.

10. Alcătuiţi o compunere gramaticală în care să aveţi complemente circumstanţiale de scop şi propoziţii subordonate circumstanţiale de scop.

VI. *Complementul circumstanţial condiţional şi propoziţia subordonată condiţională (CŢ)*

1. Subliniaţi şi analizaţi sintactic şi morfologic complementele circumstanţiale condiţionale:
a) „Domnule, în caz de mobilizare, vă rugăm să vă prezentaţi în termen de 48 de ore la biroul unde sunteţi repartizat."
(C.Petrescu)
b) „În locul spătarului Ghica eu nu-ţi trăgeam palme, cum a făcut el."
(C.Petrescu)
c) „Însă prins fiind în cale de oamenii lui Alexandru, ce îl pândea, el fu adus în Bucureşti..."
(N.Bălcescu)

2. Construiţi propoziţii după schema:
CCŢ + PV + CD + AT.

3. Alcătuiţi propoziţii în care să aveţi complemente circumstanţiale exprimate prin:
a) substantiv în acuzativ;
b) pronume în genitiv;
c) verb la gerunziu.

4. Alcătuiţi o compunere gramaticală în care să aveţi şi complemente circumstanţiale condiţionale exprimate prin adverbe, adjective şi substantive.

5. Faceţi analiza sintactică şi schemele relaţionale ale frazelor:
a) „Dacă învingi momentul acela când îţi trece prin cap că e zadarnic să te mai ascunzi iti merge mintea scânteie..."
(M.Preda)
b) „Se vedeau pietrele pe fundul apei, acolo pe unde ar fi trebuit să curgă apa dacă n-ar fi secat."
(D.R.Popescu)
c) „Noi n-am lunecat peste nimeni
În tulbure-al gloriei ceas,
Stă frunza în codri ciulită
Să dea, de-i primejdie, glas."
(A. Blandiana)

6. Construiți fraze cu propoziții subordonate condiționale introduse prin „dacă", „numai de". „doar dacă", fără element de relație.

7. Construiți propoziții subordonate diferite introduse prin conjuncția subordonatoare „dacă":a) subiective;
b) predicative;
c) completive directe;
d) consecutive;
e) concesive;
f) condiționale;
g) circumstanțiale de scop.

8. Construiți o frază după schema:
CȚ + CȚ + PP + CV.

9. Contrageți propoziția subordonată concesivă în complementul corespunzător:
Ținând la mine și apreciindu-mă, mă vei ajuta chiar de-ți va fi greu.

10. Alcătuiți o compunere gramaticală în care să aveți și propoziții subordonate condiționale introduse prin elemente de relație diferite.

VII. *Complementul circumstanțial consecutiv și propoziția subordonată circumstanțială consecutivă (CNS)*

1. Subliniați și analizați complementele circumstanțiale consecutive din textele de mai jos:
a) „Baba de venin, se smulse odată din piuă-n sus și rupse lanțurile, lungindu-se slabă și mare până-n nori." (M.Eminescu)
b) Era frumoasă de nespus.

2. Construiți propoziții după schema:
S + PN + CNS.

3. Alcătuiți propoziții în care să aveți complemente circumstanțiale consecutive exprimate prin: a) verb la infinitiv;
b) substantiv în acuzativ;
c) verb la supin.

4. Faceți expansiunea complementelor circumstanțiale de mai sus în propozițiile subordonate corespunzătoare.

5. Faceți analiza sintactică și schemele relaționale ale frazelor:
a) „ [...] și strânse zmeul pe Greuceanu o dată, dară acesta, băgând de seamă ce are de gând zmeul, se umflă și se încordă în vine, și nu păți nimic, apoi și Greuceanu strânse o dată pe zmeu. tocmai când el nu se aștepta, de-i pârâi oasele."
(*Greuceanu*)
b) „Înfățișarea mamei și a fetiței era așa de dureroasă, încât fără voie mă înfiorai și mi se năzări în închipuire dușmanul supt o formă nelămurită, uriașă și amenințătoare."
(M.Sadoveanu)
c) „Așa îl urăsc ele de tare acum, că, dacă ar fi fost în banii lor, s-ar fi lepădat de spân ca de ucigă-l toaca." (I.Creangă)

6. Construiți propoziții subordonate consecutive prin „de", „să", „încât", „că".

7. Construiţi o frază după următoarea schemă:
PP + PP + CNS + CNS.

8. Contrageţi propoziţiile subordonatoare consecutive de mai sus în complementele corespunzătoare.

9. Faceţi o compunere gramaticală în care să aveţi şi propoziţii subordonate consecutive.

VIII. *Complementul circumstanţial concesiv şi propoziţia subordonată concesivă (CV)*

1. Analizaţi complementele circumstanţiale din textele de mai jos:
a) „Cu tot ciomagul lui Iordache şi cu tot ajutorul tovarăşilor, câinii îl înghesuiră lângă leucă." (G.Galaction)
b) „Până azi-dimineaţă, în ciuda tuturor întâmplărilor şi a zvonurilor, a fost convins în adâncul său că oamenii lui vor sta liniştiţi."
(L.Rebreanu)
c) „Mai fericiţi erau sclavii odinioară, care erau hrăniţi în schimbul robiei, pe când ţăranii noştrii robotind mai rău ca robii, nu ajung să-şi câştige măcar mâncarea omenească."
(L.Rebreanu)

2. Construiţi propoziţii după schema:
CCCV + AT + AT + PN + AT + AT.

3. Alcătuiţi propoziţii în care să aveţi complemente concesive exprimate prin:
a) substantiv în acuzativ;
b) pronume în genitiv;
c) verb la gerunziu.

4. Alcătuiţi o compunere gramaticală în care să aveţi şi complemente concesive exprimate prin verbe la infinitiv şi gerunziu.

5. Faceţi analiza sintactică şi schemele relaţionale ale frazelor:
a) „De piatră de-ai fi fost şi nu se putea să nu-ţi salte inima de bucurie când auzeai uneori în puterea nopţii pe Mihai Scripcariul din Humuleşti umblând tot satul cu câte-o droaie de flăcăi după dânsul şi cântând [...]" (I. Creangă)
b) „Oricâtă carte am învăţa, oricâtă carte am şti, să zic, prin imposibil, că cu toţii am cunoaşte trecutul nostru de până azi ca minunatul învăţat Nicolae Iorga, totuşi nu vom izbuti să fim capabili de jertfe mai mari decât ne este dat nouă din instinctul de patrie."
(B. Şt. Delavrancea)
c) „Cetatea n-avem de gând să i-o dăm cu una, cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi, nici merinde." (C. Negruzzi)

6. Alcătuiţi fraze cu propoziţii subordonate diferite introduse prin conjuncţia subordonatoare „de": a) subiective;
b) predicative;
c) atributive;
d) completive directe;
e) completive indirecte;
f) consecutive;
g) concesive;
h) condiţionale;
i) completive de scop.

7. Construiți fraze cu propoziții subordonate CV introduse prin „să", „nici să", „cu toate că". „oricui", „cât".

8. Construiți o frază după schema:
CV + PP + CD + SB +CS.

9. Contrageți propoziția subordonată CV în complementul circumstanțial concesiv.

10. Faceți o compunere gramaticală în care să aveți și propoziții subordonate circumstanțiale concesive.

(17) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL INSTRUMENTAL (CCINSTR)

Definiție: Este o parte secundară de propoziție și desemnează mijlocul prin care se săvârșește o acțiune; mijlocul este: ființă, instrument, obiect, materie, acțiune.

Determină un verb (de obicei factitiv): a bate, a ara, a acoperi, a netezi, a linia, a desena, a scrie, a rade, a uda, a nărui. Mai poate determina o interjecție predicativă sau un adjectiv din regentă.

Ex.: Cântă la harpă.
Plecăm cu avionul.
Datorită vouă a reușit.

Răspunde la întrebări nespecifice (pot fi și ale complementului indirect): **cu cine, cu ce, prin cine, prin ce** ?

Complementul circumstanțial instrumental poate fi exprimat prin:

a) substantiv sau substitut al lui (pronume, numeral) în acuzativ (cu prepozițiile: **cu, din, după, fără, în, la, prin, printre**), în genitiv (cu locuțiunile prepoziționale: **pe baza, de pe urma, prin intermediul, prin mijlocirea**), în dativ (cu prepozițiile: **grație, datorită, mulțumită**):

b) verbe la infinitiv și gerunziu.

Ex.: Înveți citind și scriind. (prin lectură și prin exerciții)

Topica și punctuația

De obicei, stă după regent, de care nu se desparte prin virgulă, dar și anticipează regentul.

Ex.: Scrieți cu creionul ca să puteți șterge cu guma.
Netezește materialul cu fierul de călcat.
Profitul crește prin rentabilitate.
Am reușit datorită vouă.
Mulțumită câtorva dintre voi am dezlegat misterul.
A fost apreciat pe baza calităților sale de excepție.
„Și după bici l-am cunoscut..."
Ne-au trimis veste prin cei mari.
„L-am scris cu unghia pe tencuială..."
„Și-abătea grindina în alte părți înfigând toporul în pământ afară..."
Și-a început cariera prin a-l acompania la vioară.
Cântă la pian și la fagot.
Fratele său i-a răspuns tot printr-o scrisoare.

Obs.: Complementul circumstanțial instrumental cumulează uneori și nuanțe de cauză (S-au reântâlnit datorită ei), de mod (Cântând a învățat să asculte), de agent (E acoperit cu aur).

(18) PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ INSTRUMENTALĂ (CINSTR)

Definiție: Reprezintă expansiunea la nivelul propoziției a complementului circumstanțial instrumental.

Arată mijlocul prin care se realizează o acţiune sau se manifestă o însuşire. Instrumentul poate fi obiect, lucru sau fiinţă.

Determină verbe la moduri personale sau nepersonale (din sfera celor factitive, cauzative, de mişcare, de expediţie), interjecţii predicative, adjective, din regentă.

Ex.: Şi mama zvrr ! [1]/ cu ce a avut la îndemână. [2]/ 1 - PPR; 2 - CINSTR

Viaţa trăită [1]/ din ce prisoseşte altora [2]/ nu mai e viaţă. [1]/ 1 - PPR; 2 - CINSTR

„Şi [3]/ cu câtă carte ştiu, [1]/ cu câtă nu ştiu, [2]/ peste câţiva ani, pot [3]/ s-ajung dichiu la vrun mitoc." [4]/ 1 - CINSTR; 2 - CINSTR; 3 - PPR; 4 - CD

Întrebări (nespecifice): **cu ce ?, din ce?, prin intermediul cui ?, prin cine ?**

Se *introduce* prin:

a) pronume relative sau adjective pronominale relative sau nehotărâte precedate de prepoziţii specifice (**cu, din, prin, datorită, graţie, mulţumită, pe baza, de pe urma**): **cine, ce, care, cât, ceea ce, oricine, oricare, orice, oricâţi**; funcţia sintactică a acestor pronume aparţine subordonatei instrumentale.

Ex.: Am trimis florile [1]/ prin cine a reuşit [2]/ să vină. [3]/

1 - PPR; 2 - CINSTR; 3 - CD

Cu câtă minte avea [1]/ putea [2]/ să ia uşor admiterea. [3]/

1 - CINSTR; 2 - PPR; 3 - CD

Cu ceea ce a învăţat de la alţii [1]/ şi-a făcut o meserie frumoasă. [2]/

1 - CINSTR; 2 - PPR

Cu cât a primit de la alţii [1]/ şi-a înălţat o căsuţă frumoasă la marginea satului. [2]/ 1 - CINSTR; 2 - PPR

A trăit [1]/ mulţumită cui ştim noi. [2]/ 1 - PPR; 2 - CINSTR

b) locuţiunea conjuncţională **fără (ca) să**;

Ex.: L-a tuns / fără (ca) să folosească briciul.

L-a tuns < cu maşina de tuns. / fără brici.

Nu putea cânta [1]/ fără să şi acordeze vioara [2]/ şi fără să privească partitura. [3]/ 1 - PPR; 2 - CINSTR; 3 - CINSTR

Topica şi punctuaţia: are topică liberă, dar stă mai ales după regentă; de obicei, nu se desparte prin virgulă.

Valori stilistice: se subliniază materialul, mijlocul, instrumentul acţiunii.

Corelativele, facultative, din regentă asigură un anumit ritm frazei (**aceea, aia, acela**, precedate de prepoziţiile: **cu, prin, ce, cine, cu aia, prin acela**...)

Ex.: Cu ce a putut, [1]/ cu aceea a plecat. [2]/ 1 - CINSTR; 2 - PPR

Propoziţia circumstanţială instrumentală se poate contrage în complement circumstanţial instrumental.

Ex.: Scrie [1]/ cu ce vrei. [2]/ ⟶ Scrie cu orice.

Expansiunea complementului circumstanţial instrumental în propoziţia circumstanţială instrumentală ţine cont de predicaţie şi de elementul de relaţie.

Ex.: Pictează cu acuarelele dăruite de bunica.

Pictează [2]/ cu ceea ce bunica i-a dăruit. [1]/ 1 - PPR; 2 - CINSTR

Îl cunoşteam după rostirea vorbelor.

Îl cunoşteam [1]/ după cum rostea vorbele. [2]/

Trăia cu orice.

Trăia [1]/ cu ce putea [2]/ şi din ce da Dumnezeu [3]/ sau rămânea de la alţii. [4]

EXERCIŢII

1. Analizaţi sintactico - morfologic trei complemente circumstanţiale instrumentale din exemplele de mai sus.

2. Identificaţi şi analizaţi complementele indirecte , complementele de agent, complementele circumstanţiale instrumentale din textele următoare:

a) „Mă simt legat prin sete de vietatea care va muri
La ceas oprit de lege şi de datini"

b) „Pocnind din bici pe lângă boi
În zori de zi el a trecut
Cu plugul pe la noi."

c) „Stai niţel, că te dezvăţ,
Fără mătură şi băţ..."

d) Graţie acestor daruri binecuvântate, M. Eminescu a devenit cel mai mare poet al românilor: primul şi singurul său volum antum a apărut prin bunăvoinţa lui T.Maiorescu şi cu ajutorul altor prieteni junimişti.

3. Construiţi cinci propoziţii în care să aveţi şi câte un complement circumstanţial instrumental.

4. Alcătuiţi două fraze după schemele: PPR + CINSTR + AT; CINSTR + PPR + CM + CT.

5. Propoziţia circumstanţială instrumentală poate avea nuanţe secundare de cauzală, modală (de materie), condiţională sau se poate confunda cu AT sau CI; atenţie la conţinutul enunţului şi alegeţi: CINSTR., AT, CZ, CDŢ, CI; analizaţi sintactic frazele:

A ajuns cu ce a putut.
A dat cu ce s-a nimerit.
A cerut fără să aibă grijă de chitanţă.
Au început construcţia fără să aibă toate cele necesare şi fără aprobări.
A făcut totul cu ajutorul cui s-a dovedit a-i fi prieten.
A rămas aceea cu care ne întâlneam în liceu.
Cu ce mi-ai trimis tu, cu ce am mai avut şi eu am pregătit masa festivă.
Începeţi cu cine a venit !
Această compoziţie în ulei se distinge de ceea ce este comun în pictura sec. XX.
Despărţindu-se de cine îi era drag a rămas singură.
Nu mă dam dus de dragul cui ştiu eu.
Toate s-au întâmplat mulţumită cui ştie el.

6. Faceţi proba prin contragerea subordonatelor.

7. În propoziţia: „Românii scriseseră cu sabie şi cu sânge pagina cea mai strălucită din analele lor", părţile de propoziţie „cu sabia", „cu sânge" sunt:

a) complement circumstanţial de mod; b) complement de agent;
c) complement circumstanţial instrumental.

8. În fraza: „Cu ce a agonisit el, cu ce i-a mai trimis dascălul, Budulea a scos-o la capăt". P1 şi P2 sunt propoziţii circumstanţiale:

a) sociative; b) de mod; c) instrumentale.

9. În fraza: A ajuns [1]/ unde şi-a dorit cu ajutorul [2]/ cui nu se aştepta. [3]/, P3 este:

a) circumstanţială instrumentală; b) atributivă; c) completivă indirectă.

10. În aceeaşi frază, cuvintele „cu ajutorul" au funcţie sintactică de:

a) complement circumstanţial de mod;
b) complement circumstanţial instrumental; c) complement indirect.

(19) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL OPOZIŢIONAL (COP)

Definiţie: Este partea secundară de propoziţie care se opune subiectului, complementului direct, complementului indirect, complementului de agent, predicatului (unui verb, unei caracteristici sau acţiunii).

Determină verbul, interjecţia, adjectivul şi poate fi exprimat prin:

- substantiv, pronume, numeral - precedate de prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale (**decât, în loc de, drept, în locul**) în cazurile acuzativ, genitiv, dativ;
- adjectiv sau adverb precedate de prepoziţia **decât** sau de locuţiunea prepoziţională **în loc de**;
- verbe la moduri nepredicative precedate de prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale (**fără, pentru, spre, în loc de, departe de**).

Ex.: Iată una în loc de două.
D. Anghel foloseşte garoafa în loc de simbolul trandafirului macedonskian.
Preferă fizica matematicii.
În locul tău, a apărut ea.
Vrea să treacă drept liceeană.
În loc de of, of - of - of !
În locul lui, a venit fratele.
A iubit-o fără a-i spune.
Departe de a câştiga, a piedut şi respectul ei.

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial opoziţional poate sta şi înainte şi după elementul regent: de obicei, se desparte prin virgulă.

Ex.: În loc de cuminte, s-a făcut obraznic.

Obs.: Identificarea se face cu dificultate, dacă nu echivalăm construcţia cu locuţiunea propoziţională specifică **în loc de**. Se poate confunda cu:

- complementul indirect: Au preferat iubirea prietenici.
- complementul circumstanţial de mod: A pierdut-o fără a o înţelege.
  Îl preferă pe el, decât pe celălalt.

(20) PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ OPOZIŢIONALĂ (COP)

Definiţie: Este echivalentă cu un complement circumstanţial opoziţional; determină un verb sau o locuţiune verbală, iar termen de opoziţie poate fi o parte sau toată regenta.

Este introdusă prin conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale, pronume şi adverbe relative precum: **în loc (ca) să, dacă, în timp ce, când, decât, fără să, decât unde, decât când**.

În regentă pot apărea corelative: **apoi, din contră, în schimb, mai bine, mai degrabă**.

Ex.: (Dacă) nu ninge, [1]/ plouă sigur. [2]/
(Decât) să râzi de alţii, [1]/ mai bine râzi de tine. [2]/
Povestesc râzând vrute şi nevrute [1]/ (fără ca să) le priceapă sensurile adânci. [2]/
(De unde) până mai ieri plângeai de frică, [1]/ astăzi te grăbeşti la dentist. [1]/
Taci [1]/ (în loc să) vorbeşti. [2]/
(În timp ce) el s-a schimbat [1]/ tu eşti la fel. [2]/
Hai mai degrabă la teatru, [1]/ (decât) să mergem la film. [2]/
S-a întors altfel [1]/ (de cum) îl ştiam. [2]/
Ai devenit altceva [1]/ (decât ce) speram. [2]/
A aşteptat altundeva [1]/ (decât unde) spusese. [2]/
Au plecat unii răi [1]/ (ca să) vină alţii şi mai răi. [2]/
Au preferat examenul oral [1]/ (în loc să) l dea scris. [2]/

Topica şi punctuaţia

Propoziţia circumstanţială opoziţională are topică liberă şi, de obicei, se desparte prin virgulă de regentă.

Contragerea se realizează prin eliminarea predicaţiei.

Ex.: (În loc să) scrie proză, [1]/ a ales poezia. [2]/
În loc de proză, a ales poezia.

Propoziţia circumstanţială opoziţională poate avea nuanţe condiţionale, temporale, de loc, finale sau modale; dubiile se îndepărtează prin folosirea unui element de relaţie specific: **în loc să**.

Ex.: În timp ce vremea frumoasă mă dispunea, [1]/ ploaia mă întrista. [2]/

De unde până atunci plânsese, [1]/ acum râdea. [2]/

Şi aşa, [2]/ de unde până atunci mă ducem cu sârg la şcoală, [1]/ am început a umbla hai - hui. [2]/

În loc să doarmă [1]/ citeşte. [2]/

Fata babei e leneşă, [1]/ în timp ce fata moşneagului... [2]/

Ne temeam de acel spectacol îngrozitor, [1]/ pentru ca să dăm peste altul şi mai şi. [2]/

Au valori stilistice toate propoziţiile circumstanţiale opoziţionale pentru că nuanţa imperativă sau prezumţia sporesc încărcătura afectivă a enunţurilor.

Ex.: În loc să vină acasă [1]/ şi să povestească întâmplarea, [2]/ a hoinărit. [3]/

EXERCIŢII

1. Construiţi patru propoziţii în care să aveţi câte un complement circumstanţial opoziţional exprimat prin substantiv compus, pronume nehotărât, numeral cardinal multiplicativ şi verb la infinitiv; analizaţi-le.

2. Analizaţi trei complemente circumstanţiale opoziţionale din exemplele de mai sus.

3. Ce este din punct de vedere sintactic „în locul acestora" din propoziţia: În locul acestora trimitem pe alţii ?

a) complement circumstanţial de loc; b) complement circumstanţial opoziţional:
c) complement circumstanţial de timp.

4. Dar „în loc de înţelepciune" din propoziţia: „Şi, în loc de înţelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat" ?

a) complement circumstanţial de loc; b) complement circumstanţial de mod;
c) complement circumstanţial opoziţional.

5. Dar „drept răspuns" din propoziţia: Tu, drept răspuns, îmi pui o întrebare ?

a) complement circumstanţial opoziţional; b) complement de relaţie;
c) complement circumstanţial de loc.

6. Construiţi câte patru fraze în care să aveţi câte o propoziţie circumstanţială opoziţională. introdusă prin elemente de relaţie diferite.

7. Ce fel de propoziţie este P1 din fraza: Dacă fără iubire este o nenorocire, apoi credeţi că iubirea este este mereu o bucurie ?

a) condiţională; b) circumstanţială opoziţională; c) circumstanţială de timp.

8. Dar P4 din fraza: Veţi vedea dumneavoastră şi celelalte mânăstiri, dar credeţi că, dacă la noi pică, la Bistriţa plouă ?

a) circumstanţială de timp; b) circumstanţială opoziţională; c) cauzală.

9. Contrageţi P4 din fraza de mai sus.

(21) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE EXCEPŢIE

Definiţie: Este o parte secundară de propoziţie cu dublă determinare; desemnează obiectul (faptul) care constituie o excepţie în raport cu alt termen (subiect, complement, atribut, nume predicativ); stă pe lângă un verb - formă afirmativă sau negativă.

Poate fi pozitiv sau negativ.

Ex.: În afară de voi, au aprobat toţi ceilalţi.
Cu excepţia lui, nu a lipsit nimeni.

Complementul circumstanţial de excepţie exprimă execepţia faţă de: subiect, atribut, complement, nume predicativ.

Ex.: - subiect: Toate fetele au fost promovate, afară de Maria.
- nume predicativ: Este orice în afară de un bun atlet.
- complement: Nu a afirmat altceva decât adevărul.
În afara lui, altcuiva nu s-a plâns.
Nu se temea de nimeni, afară de mama lui.
- atribut: Părea orice altceva afară de doctor.

Complementul circumstanţial de excepţie se exprimă prin: substantiv, pronume, numeral (în acuzativ cu locuţiunea prepoziţională **în afară de** sau cu adverbul **decât**; în genitiv cu locuţiunile prepoziţionale **în afara, cu excepţia**), adjectiv (cu locuţiunea prepoziţională **în afară de**), verb la infinitiv (cu locuţiunile prepoziţionale **în afară de, decât de**), verb la gerunziu, adverb (cu locuţiunea prepoziţională **în afară de**).

Ex.: În afară de Mihai, toţi sunt prezenţi.
În afară de ei, toţi păreau de acord.
Putea veni oricând, afară de luni.
Nu ceruse altceva decât cărţi.
Nu se auzea nimic în afara trilurilor privighetorii.
Cu excepţia celor trei, toţi s-au bucurat.
În afară de negru, preferă şi griurile.
Ignorându-ne pe noi, celelalte lipseau.
În afară de acolo, se întâlneau oriunde.
În afară de a citi, nu ştia altceva.
Cu excepţia ultimului, ceilalţi au înţeles.

Corelative ale complementului circumstanţial de excepţie sunt cuvintele care apar drept termeni faţă de care se exceptează şi sunt: pronume şi adjective negative sau nehotărâte (**oricine, orice, fiecare, tot, toată**...), adverbe nehotărâte (**oricând, oriunde, oriîncotro**), adverbe (**mai, numai, doar, decât**).

Ex.: În afară de tuberoze, mai cumpăr şi crini.
În afara lui, acceptă pe oricine.
Cu excepţia înotului, preferă orice.
Toate florile au îngheţat, afară numai de crizanteme.

Se poate confunda cu diferite părţi de propoziţie însoţite de adverbul restrictiv **decât**.

Ex.: Nu citea decât proză. (complement direct)
Nu-i spunea decât ei. (complement indirect)
Nu era iubit decât de ai lui. (complement de agent)

Confuzia este exclusă la o analiză atentă, datorită dublei determinări a complementului circumstanţial de excepţie - regentul şi termenul exceptat.

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial de excepţie are topică liberă; când este antepus se desparte de termenul regent prin virgulă.

Ex.: Cu excepţia unui dramatism exterior, întâmplarea nu are nimic inedit.
De nimeni să nu vă temeţi decât de omul prefăcut.

(22) PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ DE EXCEPŢIE

Definiţie: Este o propoziţie subordonată care exprimă un raport de excepţie faţă de regenta ei; regenta este întotdeauna negativă; de aici şi un raport de opoziţie între regentă şi propoziţia circumstanţială de excepţie, precum şi o nuanţă de cumul negativ.

Se referă la diferite părţi de propoziţie din regentă (subiect, predicat, complement direct, complement indirect) şi determină verbe la moduri personale sau nepersonale.

Ex.: Nu a mai apărut altă dată, [1]/ decât când știi și tu. [2]/
Nemaiștiind altceva [3]/ decât să îl adore [2]/ l-a pierdut. [1]/

Se introduce prin: conjuncție subordonatoare (**că, să, dacă**, precedate de adverbul **decât**): locuțiuni conjuncționale (**în afară că, cu excepția că**), pronume, adverbe pronominale relative și adverbe relative precedate de prepoziții și locuțiuni prepoziționale specifice (**în afara cui, în afară de care, în afară de cine, în afară de când** ...).

Ex.: Nu face altfel [1]/ decât cum a învățat. [2]/
Nu pleacă altundeva [1]/ decât unde i-ai spus. [2]/
Nu are alt gând [1]/ decât să câștige. [2]/
„Boemul e un om [1]/ care toată ziua nu lucră altceva [2]/ decât bea, [3]/ mănâncă.[4]/ citește într-o carte, [5]/ se culcă [6]/ și doarme. [7]/ (M. Sadoveanu)
N-a spus altcuiva [1]/ decât cui trebuia. [2]/
În afară că a discutat cu prietenii, [2]/ altceva nu a făcut acolo. [1]/
Nu l-am rugat altceva [1]/ decât să mă anunțe [2]/ când ajunge pe aeroport. [3]/
Nu a cerut altceva [1]/ decât ce i-a trebuit. [2]/
Să nu saluți altfel [1]/ decât cum te-am învățat. [2]/

Corelative obligatorii: forma negativă a verbului din regentă cere și un pronume negativ sau nehotărât, un adverb negativ sau nehotărât, uneori se adaugă și adverbul **mai**.

Ex.: În afara cui a fost invitat, [1]/ altcineva nu a mai venit. [2]/
În afară că ar întârzia, [1]/altceva nu s-ar mai putea întâmpla. [2]/

Topica și punctuația

Propozițiile circumstanțiale de excepție pot fi antepuse sau după regentă; se despart, de obicei, prin virgulă de regentă.

Ex.: Nu face altfel [1]/ decât cum a învățat. [2]/
În afară de ceea ce mi-ai cerut, [1]/ altceva nu am adus. [2]/

Contragerea se realizează prin reducerea elementului de relație și prin nominalizarea verbului.

Ex.: În afară că învață, [1]/ altceva nu mai face. [2]/
În afară de învățat altceva nu mai face.

Expansiunea complementului circumstanțial de excepție la propoziție circumstanțială de excepție se realizează prin trasformarea elementului de relație de la nivelul propoziției în element subordonator în frază și prin introducerea predicației; apar și corealtive.

Ex.: În afara ei nu cunoștea pe nimeni.
În afară că era cu ea [1]/ nu mai știa pe nimeni. [2]/

Nu-mi rămâne decât supunerea.
Nu-mi rămâne altceva [1]/ decât să mă supun. [2]/

EXERCIȚII

1. Analizați cinci complemente circumstanțiale de excepție din exemplele anterioare, precum și termenii regenți și partea de propoziție față de care se exprimă excepția.

2. Construiți trei enunțuri în care să aveți câte un complement circumstanțial de excepție exprimat prin verb la infinitiv, substantiv în genitiv, pronume în acuzativ.

3. Analizați complementele din propoziția:

„Căci pentru care altă minune decât tine
Mi-aș risipi o viață de cugetări senine
Pe basme și nimicuri." (M. Eminescu)

4. În propoziția: „Orice călătorie, afară de cea pe jos, e după mine o călătorie pe picioare străine", cuvintele subliniate sunt ca parte de propoziție:

a) atribut; b) complemet circumstanțial de mod;

c) complement circumstanțial de excepție.

5. Construiți cinci fraze în care să fie câte o propoziție circumstanțială de excepție, introdusă prin elemente de relație diferite. Contrageți-le și analizați complementele circumstanțiale de excepție și termenii regenți; identificați corelativele din regentă.

6. Identificați propozițiile circumstanțiale de excepție din textele următoare; faceți schema grafică a frazelor.

a) În afară că este un om serios, altceva nu cred că se mai poate afirma în ceea ce îl privește.

b) În afară că am terminat ce mi-a dat să fac, n-am mai lucrat nimic astăzi.

c) Altă treabă n-a avut decât să se ducă să-i spună.

7. În fraza: „Nu-mi rămâne altceva decât să cred orbește în fericirea mea și să o iubesc așa ca și până atunci...", P2 și P3 sunt:

a) atributive; b) circumstanțiale de excepție; c) predicative.

(23) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CUMULATIV

Definiție: Este parte secundară de propoziție care arată lucrul, ființa sau situația căreia i se adaugă cele exprimate prin subiectul, complementul sau predicatul propoziției.

Nu complementul circumstanțial cumulativ adaugă ceva, ci lui i se alătură un subiect (ex. 3. 4), un complement (ex. 1, 5), un predicat (ex. 2); termenul cumulat este deci subiect, complement sau predicat.

Ex.: 1. În afară de garoafe, mi-am cumpărat și crini.

2. Pe lângă poet, Mihai Eminescu a fost și un mare prozator.

3. Pe lângă umbrelă, ar fi bună și o pelerină.

4. „În afară de Pascalopol și Otilia, pe bancheta din fața lor sedea ghemuit și Moș Costache.

5. Poftim și premiul pe lângă diplomă.

Se exprimă prin: a) substantive sau substitute al acestuia: pronume, numeral, precedat de: locuțiuni prepoziționale (**în afară de, în afară, dincolo de**), prepoziții (simple: **între, printre**; compuse: **pe lângă**), adverbe (**decât, nu numai, nu doar**). De aceea complementul circumstanțial cumulativ stă în cazul genitiv (**în afara**) sau acuzativ.

Ex.: Pe lângă mama, a venit și bunica.

Nu doar ei, ci și alții au refuzat explicațiile.

În afara celor trei, a mai venit și al patrulea.

b) adjective, adverbe și locuțiuni adverbiale, verbe la infinitiv.

Ex.: Pe lângă roșii, a mai cumpărat și trandafiri albi.

În afară de a cânta la vioară, mai și dansează.

Nu doar luni, ci și marți are antrenament.

În plus, a mai obținut un premiu și la concursul național „Mihai Eminescu".

Pe lângă toate acestea, mai este și politicos.

Afară de asta, a mai și întârziat.

Pe deasupra, mai vorbea și arogant.

Locuțiunile adverbiale formate cu pronumele **acesta / acestea** au valoare neutrală și pot fi întâlnite și în variante populare (pe lângă aceasta / asta; pe lângă toate acestea / astea).

Se construieşte cu adverbe corelative: **şi, mai, mai şi, încă, mai ... şi, apoi.**

Ex.: Dincolo de bunătate, mai dovedeşte şi sinceritate.

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial cumulativ stă, de obicei, în faţa regentului, şi se desparte prin virgulă.

Ex.: Stă departe, plouă, e târziu şi plus de asta nu mă interesează persoana.

În afara celor doi, mai vine unul necunoscut.

Poate fi confundat cu:

- complement circumstanţial sociativ (îl deosebesc mijloacele de relaţie);

Ex.: Maria a venit împreună cu Dana.

- complement circumstanţial de excepţie: le deosebeşte înţelesul: excepţie, cumul.

Ex.: Afară de unul, n-a mai venit nimeni.

(24) PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ CUMULATIVĂ

Definiţie: Este echivalentă cu un complement circumstanţial cumulativ.

Ex.: În afară de frumoasă, mai e şi citită.

În afară că e frumoasă [1]/ mai e şi citită. [2]/

Se referă la o acţiune, o însuşire sau un obiect din regentă şi desemnează fie întreaga construcţie dependentă de verbul regent, fie o altă subordonată dependentă de verbul regent.

Ex.: Pe lângă că era prezentabil, / apoi obişnuia / să se şi îmbrace foarte elegant.

Las' că nu a venit, [1]/ însă nici nu a telefonat. [2]/

Iată şi mulţumirile, [1]/ pe lângă ce ai mai învăţat. [2]/

Se introduce prin: locuţiuni conjuncţionale (**după ce că, în afară că, nu numai că, pe lângă că, plus că, las' că, necum să**), pronume şi adjective pronominale relative precedate de prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale (**pe lângă, peste, başca, în afară de, dincolo de, decât**), adverbe relative precedate de prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale relative.

Ex.: Pe lângă cine e frumos, [1]/ mai trăieşte [2]/ şi cine e urât. [3]/

În afară de ce obţinuse singur, [1]/ a primit şi de la alţii. [2]/

Nu a telefonat, [1]/ necum să scrie. [2]/

În afară de unde a fost invitat, [1]/ a mai făcut şi alte vizite. [2]/

Corelativele sunt obligatorii şi sunt în funcţie de forma afirmativă sau negativă a regentei.

Ex.: Nici apă nu i-a dat, [1]/ necum să i dea vin. [2]/

Citeam şi alte cărţi, [1]/ decât cele ce acum mi le-ai adus. [2]/

Astăzi este frig, [1]/ plus că mai bate şi vântul. [2]/

În afară de când l-am invitat, [1]/ a mai venit şi în alte dăţi. [2]/

Topica şi punctuaţia

Topica propoziţiei circumstanţiale cumulative este liberă, dar stă, de obicei, înaintea regentei şi se desparte prin virgulă.

Contragerea se realizează prin eliminarea predicaţiei şi modificarea elementului de relaţie (locuţiunea conjuncţională devine locuţiune prepoziţională).

Ex.: Pe lângă că este urât, [1]/ mai şi fumează. [2]/

Pe lângă urâţenie, mai şi fumează.

Expansiunea complementului circumstanţial cumulativ în propoziţie circumstanţială cumulativă este fenomenul invers; se adaugă şi elementele corelative.

Ex.: În afara inteligenţei este necesară şi dăruirea.

În afară că are inteligenţă, [1]/ îi mai este necesară şi dăruirea. [2]/

EXERCIŢII

1. Construiţi cinci fraze în care subordonatele circumstanţiale cumulative să fie introduse prin elemente de relaţie diferite; contrageţi-le şi analizaţi complementele circumstanţiale cumulative.

2. În propoziţia: „A venit şi Dana în afară de Mihai.", complementul „în afară de Mihai" este:

a) circumstanţial sociativ; b) circumstanţial cumulativ;
c) circumstanţial opoziţional.

3. În fraza: „Nici nu a telefonat, necum să fi venit.", P2 este:

a) predicativă; b) circumstanţială cumulativă; c) opoziţională.

4. În fraza: „Am constatat şi altceva decât presupuneam.", P2 este:

a) circumstanţială de mod; b) atributivă; c) circumstanţială cumulativă.

5. Analizaţi complementele circumstanţiale cumulative din enunţurile:

Toţi erau încântaţi, afară de Gogu.
N-a fost altceva decât gura lumii.
„Pe lângă tendinţa de a se întrista, Stavrache mai era şi singuratic."
Mai caută şi alte drumuri afară de cele bătute !
„Pe lângă foame, simţea apăsând-o şi singurătatea."

6. Faceţi analiza sintactică a frazelor:

a) „Las' că era tânără numai de vreo şaisprezece ani şi că avea încă acea frăgezime copilărească atât de nepreţuită în podoaba unei femei, dar apoi toate mişcările ei, căutătura sa, glasul său aveau un ce mai deosebit, un aer de sălbăticiune încântătoare."

b) „Odaia în care trăia Neaga era micuţă. Şi în afară că era micuţă, mai era şi supraîncărcată de mobilă."

(25) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE RELAŢIE

Definiţie: Indică un obiect şi informează la cine sau la ce se referă o acţiune sau o calitate.

Ex.: „Şi cea dintâi şcoliriţă a fost însăşi Smărăndiţa popii, o zgâtie de copilă ageră la minte şi aşa de silitoare, de întrecea mai pe toţi băieţii şi din carte, dar şi din nebunii."

Complementul circumstanţial de relaţie determină: un adjectiv, un verb sau o locuţiune verbală, un adverb, un substantiv.

Ex.: De gură, meşter, dar la treabă, ba.
Sărac la minte, bogat la vorbă.
„Şi s-apropie de cort / Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port."
„De urat am mai ura..."
Ne-am înţeles la preţ.
Din punctul de vedere al vânătorului, plăcerea nu devine crimă; cât despre ecologişti, ei altfel spun.
„Despre partea închinării însă, Doamne, să ne ierţi."
Era un text foarte bine realizat, din punct de vedere stilistic.
Asupra acestei probleme, să nu mai discutăm.
Cu privire la cei trei, vom mai discuta.
După mine, a greşit.
După părerea mea, a învins.

Se exprimă prin: - substantiv sau un substituit al acestuia cu anumite prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale: **de, în, la, cu, după, pentru, asupra, cât despre, cât pentru, în privinţa, din punct de vedere** (în cazurile acuzativ şi genitiv), **în materie de, întru totul, relativ la** ...

- prin adjectiv şi adverb cu prepoziţia **de**.

Ex.: De greu, e greu.

E cât muntele de înalt.

- prin verbe la moduri nepersonale (infinitiv, supin).

Ex.: De iubit, a iubit toată viaţa.

De numele dumitale am auzit, dar a vedea, nu te-am văzut.

Topica şi punctuaţia

Stă şi înainte şi după elementul determinat; când stă după regent se desparte prin virgulă: de asemenea când anticipează numele predicativ.

Ex.: De frumoasă, e frumoasă.

Asupra lor vom reveni.

Cât despre al doilea, mai vedem noi !

Jură-mi-te ... că-mi vei da ascultare şi supunere întru toate.

Valori stilistice

Unele prepoziţii (**întru, cât, pentru**...) dau construcţiei complementului circumstanţial de relaţie nuanţă arhaică; locuţiunile prepoziţionale (**în privinţa, relativ la, din punct de vedere, în materie de**) conferă stilului nuanţe ştiinţifice sau juridic - administrative.

Se apropie, prin formă, de alte părţi de propoziţie:

- complement indirect: Şi-a schimbat părerea şi despre el.
- complement circumstanţial de mod: După părerea mea, nu are dreptate.
- complement circumstanţial de timp: A greşit la numărat.
- complement circumstanţial de loc: „Şi palid e la faţă."

Exerciţiu

Formulaţi patru propoziţii cu complemente circumstanţiale de relaţie exprimate prin părţi de vorbire diferite. Analizaţi-le.

(26) PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ DE RELAŢIE

Definiţie: Este subordonata echivalentă unui complement de relaţie şi arată la ce se limitează acţiunea, cât şi punctul de vedere din care este emisă comunicarea.

Are acelaşi regent ca şi complementul circumstanţial se relaţie (verb, adjectiv sau adverb).

Se introduce prin: pronume relativ sau nehotărât şi adverbul relativ **cât** precedate de prepoziţii (**în, la, pentru**) sau de locuţiuni prepoziţionale specifice (**în ce priveşte, în ceea ce priveşte, cât priveşte**); conjuncţii subordonatoare: **că, dacă, să, de, ca să**...

Ex.: S-a evidenţiat 1/ cu ceea ce nu trebuia. 2/

În ceea ce te interesează 1/ vom mai discuta. 2/

Textul este sublim 1/ şi cât priveşte punctuaţia, 2/ care cântă şi ea. 3/

Pentru cine a învăţat 1/ totul este simplu. 2/

„Să cercăm vinul 1/ de-i bun." 2/

Că e deşteaptă 1/ deşteaptă e ! 2/

Dacă scrie 1/ să plec, 2/ plec. 3/

Că ne vom iubi mereu, 1/ să nu se îndoiască nimeni. 2/

Ce poţi spune 1/ în privinţa cui a lipsit ? 2/

Topica şi punctuaţia

Propoziţia circumstanţială de relaţie are topică liberă; în funcţie de intenţia vorbitorului este antepusă sau după regentă; se desparte de obicei prin virgulă şi are valori stilistice (anticiparea sau repetarea ideii, sublinierea punctului de vedere) sau al unui contrast.

Ex.: „Să cercăm vinul de-i bun."

În ceea ce priveşte afirmaţia ta, nu am nici o obiecţie.

Contragerea se realizează prin eliminarea predicaţiei.

Ex.: Cât priveşte cultura generală, 1/ o are. 2/

De cultă, e cultă.

Expansiunea complementului circumstanţial de relaţie presupune elementul de relaţie şi predicaţia.

Ex.: De ascultat, ascultă.

În ceea ce priveşte disciplina 1/ este ascultător. 2/

Propoziţia circumstanţială de relaţie poate fi confundată cu alte subordonate datorită nuanţelor cauzale, indirecte sau condiţionale.

EXERCIŢII

1. Construiţi trei propoziţii circumstanţiale de relaţie introduse prin elemente de relaţie diferite.

2. Contrageţi subordonatele din exemplele de mai sus în părţi de propoziţie corespunzătoare.

3. Dezvoltaţi prin expansiune cuvântul „de conştiincios" din propoziţia: De conştiincios, este conştiincios.

4. Analizaţi subordonatele introduse prin pronumele relativ compus „ceea ce":

a) „Savanţii nu pot da încă o lămurire satisfăcătoare asupra a ceea ce înseamnă frumos şi a ceea ce înseamnă adevăr."

b) Se ştie ceea ce dorea el să ajungă.

c) Întrebarea despre ceea ce vrusese să realizeze şi nu putuse îl ţinea treaz.

d) Omul este ceea ce este şi nu ceea ce vrea să pară.

e) Ştia ceea ce dorea, nu înţelegea ceea ce nu ştia despre ea şi de aceea era trist.

f) În ceea ce priveşte iubirea, nu se putea lua după sfaturile altora.

g) Cât priveşte ceea ce mi-ai transmis, discuţia nu mai are rost.

(27) COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL SOCIATIV (CSOC)

Definiţie: Este partea secundară de propoziţie care determină un verb, desemnând fiinţa / lucrul ce însoţeşte subiectul sau complementul direct în săvârşirea unei acţiuni.

Ex.: Luna februarie a venit cu ninsori şi geruri cumplite. (determină subiectul).

Le-am văzut la teatru cu prietenii lor. (determină complementul direct).

Complementul circumstanţial sociativ se construieşte: cu verbele care denumesc reciprocitatea sau asocierea: **a (se) întâlni, a (se) căsători, a (se) asocia, a pleca, a veni, a căuta, a vorbi**; cu interjecţii predicative, cu adjective de origine verbală.

Ex.: Sora mea a plecat la grădiniţă cu bunicul.

Te-am văzut ieri în parc fără prietena ta.

Mihaela s-a căsătorit cu Victor.

Hai cu noi la teatru.

V-am văzut cu cei doi, aseară.

Plopul a fost scos cu rădăcină cu tot.

Se exprimă prin: substantiv, pronume şi numerale în acuzativ cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale specifice: **cu, fără, împreună cu, laolaltă cu, la un loc cu, cu tot cu, cu...cu tot.** verbe la infinitiv cu prepoziţie.

Ex.: Casa a fost distrusă cu grădină cu tot.

„Numai eu cu Zaharia ne ducem surgun dracului pomană..."

(I.Creangă)

Am plecat fără însoţitor // fără a fi însoţită de cineva.

„Cu tine două fete stau..."

(G.Coşbuc)

Dana vine cu cei trei.

Cu toţii au fost de acord ieri. (Subiect subânţeles = ei)

Vom rămâne cu toţii. (Subiect inclus = noi)

Munceau şi copiii laolaltă cu părinţii lor.

Topica şi punctuaţia

Stă de obicei după regent; antepunerea are valoare stilistică (reliefarea complementului circumstanţial sociativ). Nu se desparte prin virgulă.

Ex.: Cu tot cu iluzii şi-a distrus viaţa.

Cu complici cu tot a fost reţinut de poliţie.

Complementul circumstanţial sociativ poate fi confundat cu:

a) un subiect multiplu construit cu locuţiunile conjunctivale copulative: **împreună cu, laolaltă cu**, sau cu conjuncţii: **(şi) cu**; recunoaşterea se face prin analiza construcţiei (acord în număr şi persoană) şi prin topică:

Ex.: Dana cu sora mea au plecat la expoziţie.

Dana a plecat cu sora mea la film.

Ne-am întâlnit cu amândoi astăzi. (subiect inclus = noi)

Vom petrece cu toţii. (subiect inclus = noi)

Nimic nu făcea unul fără altul. (Subiect = unul).

Subiectul stă în cazul nominativ şi, de obicei, înaintea predicatului; complementul circumstanţial sociativ stă în acuzativ cu prepoziţie sau cu locuţiune prepoziţională şi, de obicei, stă de după regent.

b) un complement indirect sau instrumental.

Ex.: Au vorbit cu voi. (complement indirect în acuzativ).

Au venit cu voi. (complement circumstanţial sociativ în acuzativ).

Au plecat cu ajutorul vostru. (complement instrumental în genitiv).

c) un complement circumstanţial de mod exprimat prin substantive abstracte (**alianţă. asociere, tovărăşie**) sau locuţiuni adverbiale (**cot la cot, umăr la umăr, la rând cu**).

Ex.: Muncea împreună cu el.

Munceau cot la cot. (complement circumstanţial de mod).

Munceau în tovărăşie. (complement circumstanţialde mod).

Şi tinerii jucau la rând cu părinţii lor. (complement circumstanţial de mod).

Şi tinerii jucau la un loc cu părinţii lor. (complement circumstanţial sociativ).

„Duşmănit vei fi de toate fără-a prinde chiar de veste..." (M.Eminescu) (complement circumstanţial de mod / locuţiune verbală la infinitiv).

A primit scrisoarea fără vestea aşteptată. (complement circumstanţial sociativ).

(28) PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ SOCIATIVĂ (CSOC)

Definiţie: Dezvoltă prin expansiune un complement circumstanţial sociativ şi indică fiinţa sau lucrul care participă la săvârşirea unei acţiuni sau la suportarea efectului acesteia. Însoţeşte obiectul sau subiectul regentei.

Ex.: Nu te însoţi [1]/cu cine nu eşti destul de prieten. [2]/
S-a adunat [1]/cu cine se aseamănă. [2]/

Determină verbe, interjecţii predicative, adjective şi se introduce prin: pronume şi adjective pronominale relative sau nehotărâte precedate de prepoziţii sau de locuţiuni prepoziţionale: **fără, împreună cu, laolaltă cu** şi prin adverbele **cât, oricât** precedate de prepoziţia **cu**.

Ex.: Hai [1]/cu ce ducem noi acum. [2]/
Sala de curs era disponibilă [1]/cu ceea ce i se adăugase în dotare în ultimul an. [2]/
A făcut [1]/ contract cu cine îşi dorise. [2]/
Se mândrea [1]/cu cât ştia. [2]/
Se mândrea [1]/cu orică înţelegea. [2]/
Mergem [1]/cu oricine doreşte să vină. [2]/

Topica şi punctuaţia

Propoziţia circumstanţială sociativă stă de obicei după regentă şi nu se desparte prin virgulă decât în prezenţa corelativelor: **cu cine, cu aceia, şi.**

Ex.: A venit [1]/cu cine mai rămăsese la curs. [2]/
Cu cine a venit, [1]/ cu acela a şi plecat. [2]/

Contragerea propoziţilor circumstanţiale sociative se realizează prin renunţarea la predicaţie, păstrându-se prepoziţiile.

Ex.: Pleca deseori [1]/cu oricine voia [2]/ să-l însoţească. [3]/
Pleca deseori cu oricine.
Ne-am întors [1]/cu care ne ateptaseră. [2]/
Ne-am întors cu cei răbdători.

Propoziţia circumstanţială sociativă se poate confunda cu:

- propoziţia circumstanţială instrumentală: M-a primit [1]/cu ce a putut. [2]/
  Scrie [1]/cu ce poate. [2]/
- propoziţia circumstanţială de timp: S-a întors [1]/odată cu cine plecase mai devreme.

Dar recunoaşterea se face în funcţie de înţeles

Ex.: Vine la părinţi cu ce poate. (aduce) (circumstanţială sociativă)
A sosit împreună cu cine plecase ieri. (circumstanţială sociativă)
Vorbea cu oricine îi ieşea în cale. (circumstanţială sociativă)

EXERCIŢII

I. Analizaţi complementele circumstanţiale sociative din enunţurile următoare:

1. „Pe câmpul neted ies românii cu a lor pluguri !"
2. „Culege o poală de somnoroasă pe care o fierbe la un loc cu o vadră de lapte dulce."
3. „Părintele Trandafir cumpărase casa cu loc cu tot."
4. Fiecare cu norocul lui trăieşte.
5. „Nu tunde oaia cu piele cu tot."
6. Câinele nu poate fără cioban.
7. „Nu te prinde-n cârd cu dracii că-ţi scot boii fără coarne."

II. Transformaţi prin expansiune complementele circumstanţiale sociative din enunţurile 1, 3, 4, 6 în subordonatele corespunzătoare; analizaţi elementele de relaţie din propoziţiile obţinute.

III. 1. În propoziția: Focul cu apa nu se pot împrieteni. , „cu apa":
a) face parte din subiectul multiplu;
b) are funcție de complement circumstanțial sociativ;
c) are funcție de complement indirect.

2. În fraza: Cu neamurile să mănânci, să bei, treburi să nu ai cu ei. , cuvintele „cu neamurile" și „cu ei" au funcție sintactică de:
a) complement indirect; b) complement circumstațial sociativ;
c) complement circumstanțial de mod.

3. În fraza: Simți că fără dânsa nu va putea trăi. , „fără dânsa" are funcție sintactică de:
a) complement circumstanțial de mod; b) complement indirect;
c) complement circumstanțial sociativ.

IV. Faceți analiza sintactică a frazelor:
„Aide, pleacă acasă ! Du-te dracului cu cine mi te-a trimis, să-mi mai sară inima și pentru tine !"

„Cine începe un lucru, îl începe cu ce știe că are în el, nu cu partea pe care o cunoaște toată lumea."

„Și Domnul le-a zis: Dragi îmi sunteți, dar n-am ce vă face. Rămâneți cu ce aveți!"

V. În frazele:
1. N-a mai așteptat pe ceilalți, s-a apucat de lucru, cu câți oameni erau acolo.
2. Cu cine trăiești să nu te târguiești.
3. Nu te însoți cu cine nu te asemeni.
subordonatele introduse prin „cu cine", „cu câți" sunt:
a) completive indirecte; b) modale; c) circumstanțiale sociative.
Faceți proba prin contragere.

VI. În fraza: A făcut filmul în colaborare cu cine își dorise, P2 este:
a) circumstanțială sociativă; b) atributivă; c) modală.

III. FONETICA, ORTOGRAFIA ŞI PUNCTUAŢIA

Principalele probleme de fonetică cuprinse în programă sunt:

- ❑ sunetele: vocale, semivocale, consoane; diftongi, triftongi, hiat;
- ❑ literele: alfabetul, corespondenţa cu sunetele; grupuri de litere;
- ❑ silaba: reguli şi excepţii de despărţire în silabe;
- ❑ accentul: raportul său cu silaba;
- ❑ ortoepia şi ortografia.

Sunetele limbii române - respectiv corespondenţele lor grafice, literele - *sunt cele mai mici unităţi ale limbii.*

În limba română ele sunt:

(1) VOCALELE (Sistemul vocalic)

sunt sunete propriu-zise, rostite fără ajutorul altor sunete.

În limba română sunt şapte vocale: **a, e, i, o, u, ă, î / â,** *dintre care numai trei:* ***a, ă, î / â,*** *sunt întotdeauna întregi, plenisone, putând să formeze silabe:* a - pă, a - dân - că, ar - tă.

SEMIVOCALELE

Celelalte patru: **e, i, o, u,** pot fi vocale plenisone, formând silabe: e - lev, i - de - e, po - et, dar în anumite împrejurări fonetice nu pot constitui singure silabe: sea - ră, soa - re, sti - lou, ci numai împreună cu o vocală.

Atunci când formează o silabă împreună cu o altă vocală, au valoare de semivocală. Semivocalele sunt mai slab pronunţate faţă de vocalele plenisone cu care formează silaba şi pe care cade accentul: tea - mă, cre - ion, sti - lou, soa - re.

DIFTONGI ŞI TRIFTONGI

Diftongii

reprezintă grupuri de sunete formate dintr-o *vocală* şi o *semivocală* pronunţate în aceeaşi silabă: bi - rou, p*ia*tră, f*ie*rbe, b*oa*bă.

După poziţia vocalei şi a semivocalei, diftongii se clasifică astfel:

- diftongi ascendenţi formaţi dintr-o semivocală + vocală: **ia** ---» iar - bă (**i** - semivocală, *a* - vocală);
- diftongi descendenţi formaţi dintr-o vocală + semivocală: ***ai*** **: m*ai*, p*ui*, *tău*.** *)

Triftongii

reprezintă grupuri formate din trei sunete: semivocală + vocală + semivocală, care alcătuiesc o singură silabă: **iau** (trăiau), **eau** (ve - deau), **iai** (biruiai), **oai** (leoaică). *)

*) Literele **îngroşate** reprezintă semivocalele, iar *celelalte litere* reprezintă vocalele.

HIATUL

reprezintă grupul de două vocale din interiorul aceluiaşi cuvânt care fac parte din silabe diferite: p*o* - *e*t, c*o* - *o* - perare, cu - v*i* - *i*n - cios, ş*ti* - *i*n - ţă.

v.+v. *v+v*

hiat

(2) **CONSOANELE (Sistemul consonantic)**

Consoanele sunt sunete nesilabice: ele nu se pot pronunța fără ajutorul altor sunete.

În limba română există 22 consoane: **m, n, r, l, b, p, v, f, c, d, t, z, s, j, ş [š], g' [ghem], k' [chem], g, k, g [ger], c (ex. cer), ţ [ts] (ex. ţel).**

(3) **LITERA**

semnul grafic prin care sunt reprezentate sunetele.

Alfabetul limbii române este alcătuit din 31 de litere, a căor ordine este următoarea: **a, ă, â, b, c, d, e, f, g, h, i, î, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ş, t, ţ, u, v, w, x, y, z.** *Totalitatea literelor formează* alfabetul.

Obs.: 1. Literele mari corespunzătoare lui **ă, â, î, ş, ţ** se scriu şi ele cu semnele caracteristice: **Ă, Â, Î, Ş, Ţ.**

2. În abrevieri şi simboluri, unele litere au variante de citire consacrate în uz, de obicei după model străin: f (ef), g (ge), h (haş), l (el), m (em), n (en), r (er), s (es), z (zet).

În afara literelor cuprinse în alfabetul limbii române, în redarea unor nume proprii străine şi a unor cuvinte noi neadaptate, în special derivate de la nume proprii, se folosesc şi alte litere, din alfabete bazate pe alfabetul latin cu diverse semne diacritice: **ä** (händelian), **é** (Béla), **ö** (röntgenescopie), **ü** (münchenez), **č** (Ivic), etc.

Unele litere pot reda două sunete:

x — **[ks]** : excursie, expunere, box;
[gz] : exemplu, exerciţiu, examen.

În câteva cuvinte grupul de foneme **ks** este notat prin literele **cs**: cocs, îmbâcsit, sconcs, rucsac.

Sunt şi alte cazuri când un sunet este redat prin litere alăturate:

- grupurile ch, gh înainte de e, i notează un singur sunet: **k', g'** - chibrit, gheţar, ghimpe;
- sunetele c, g urmate de e, i : **č, ǧ** - cer, ger, cireş, gingaş.

Când au valoare nesilabică, grupurile de cuvinte che, chi, ghe, ghi, ce, ci, ge, gi notează tot câte un singur sunet: [k] cheamă, chiar; [g'] ghiaţă, ghem; [č] cer, ciorap; [ǧ] geam, ginere.

Acelaşi sunet poate fi redat prin litere diferite. Sunetul **k** este redat prin **c** în carte, ac. dar prin **k** în kaliu, kaki şi în unele nume de familie: Kogălnicenu ori prin **q** în Quatar.

Sunetului **v** îi corespund literele **v** şi **w**, în elev, watt, Weber, iar sunetului **i** îi corespunde litera **i** şi, respectiv, **y**: iaz, yankeu.

(4) **ACCENTUL**

pune în evidenţă o silabă printr-o pronunţare mai intensă.

În limba română, accentul nu are un loc fix. În cuvintele polisilabice accentul poate cădea pe orice silabă:

- pe ultima silabă: c a f é a, r e g i z ó r, p o p ó r;
- pe penultima silabă: p ă d ú r e, c a - t é - d r ă;
- pe antepenultima silabă: r é p e d e, c á m e r ă.

Notă: Silabele unui cuvânt se numără de la dreapta spre stânga: re - pe - de.
3 2 1

Cuvintele polisilabice pot avea două accente: unul *principal* [´] şi altul *secundar* [`]: à - li - men - tá - ră.

Accentul poate avea şi o funcţie de diferenţiere a cuvintelor şi formelor gramaticale.

ácele - acéle ; cántă - cântá

substantiv pronume indicativ prezent perfect simplu

vesélă - substantiv; véselă - adjectiv.

Astfel de cuvinte şi forme gramaticale, întrucât se scriu la fel, dar diferă prin accent şi prin sensul care îl au, se numesc *omografe.*

(5) INTONAŢIA

este modulaţia vocii (variaţiile de ton) în timpul vorbirii; în limba română intonaţia *nu* are rol fonologic.

Intonaţia are semnificaţie în morfologie, în care apare ca marcă a vocativului şi a imperativului şi în sintaxă:

a) intonaţia *neutră* (ton descendent) caracterizează enunţurile neutre;

b) intonaţia *interogativă* (ton ascendent) caracterizează enunţurile interogative;

c) intonaţia *exclamativă* (ton constant, cu lungirea ultimei vocale din ultimul cuvânt al enunţului) caracterizează enunţurile exclamative: „O ! te-admir, progenitură de origine romană" (M. Eminescu); tonul este uşor urcat în enunţuri înaintea pauzelor mici:

„La-nceput, pe când fiinţa nu era, nici nefiinţă,
Pe când totul era lipsă de viaţă şi voinţă,
Când nu s-ascundea nimica, deşi tot era ascuns..."
(M. Eminescu, *Scrisoarea I*)

iar un ton mai jos decât al enunţului în care sunt introduse caracterizează segmentele incidente:

„De-oi muri - îşi zice-n sine - al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură... [...]"
(M. Eminescu)

(6) ALTERNANŢE FONETICE

Una dintre trăsăturile sistemului fonetic românesc în comparaţie cu al celorlalte limbi romanice o constituie alternanţele fonetice.

Prin *alternanţă fonetică* înţelegem schimbarea regulată a unui sunet din rădăcina sau tema cuvântului în alt sunet, mai mult ori mai puţin diferit de cel dintâi.

Alternanţele fonetice se produc în cursul flexiunii (adică al declinării şi al conjugării), precum şi în procesul derivării.

Ele pot fi: - vocalice: **a - e** ⟶ **masă / mese;**
- consonantice: **d - z** ⟶ **brad / brazi.**

Alternanţele fonetice se întâlnesc în primul rând la substantiv, la adjectiv şi la verb.

Dintre alternanţele *vocalice* amintim:

a - ă: carte / cărţi, parte / părţi;
a - e: măr / meri, păr / peri, văr / veri;
o - u: soră / surori, noră / nurori.

O vocală poate alterna cu un diftong: **o - oa:** pot / poate; chiar şi semivocalele alternează între ele: **u - i:** leu / lei.

Alternanţele *consonantice* propriu-zise sunt mult mai numeroase:

d - z: cred - crezi, stradă - străzi;
t - ţ: frate - fraţi, băiat - băieţi;
t - č (ci): castravete - castravecior;
s - ş: frumos - frumoşi;
g - ğ (gi): fag - fagi.

N. B. Alternanţele vocalice tind să nu se mai producă la neologismele recente: cele consonantice se menţin încă: ex. conjugarea verbelor neologice „a acorda" şi „a evoca": acord - acorzi, evoc - evoci, iar la persoana a III-a formele corecte sunt: acordă şi evocă.

Pronunţări de felul: coastă (pentru „costă") sau evoacă, pedagoagă, filoloagă, psiholoagă. etc. trebuie evitate, întrucât nu corespund normelor ortoepice în vigoare ale limbii române.

(7) OBSERVAŢII ORTOGRAFICE

Ortografia limbii române se bazează, în esenţă, pe principiul fonetic⟶fonologic: notarea grafică corespunde realizării fonemelor în rostirea literară contemporană.

În stabilirea normelor însă, au fost luate în consideraţie şi alte principii:

- principiul silabic, potrivit căruia unele litere: **c, k, g**, în contexte silabice diferite notează foneme diferite: k⟶ clar, carte; k'⟶ chin, chem; č⟶ cer, cine; g⟶ gară, garaj; g'⟶ ghiveci. Gheorghe; ğ⟶ Gina, ger;

- principiul morfologic, potrivit căruia regulile ortografice reliefează anumite trăsături ale structurii morfematice a cuvintelor: radical, sufix, desinenţă, şi ale modificării lor în cursul flexiunii;

- principiul sintactic, care impune delimitarea cuvintelor după sensul lor lexical şi după valorile lor gramaticale (vorbeşte-mi, rugându-vă);

- principiul etimologic sau tradiţional-istoric, care impune scrierea unor cuvinte în conformitate cu tradiţia literară: român, obşte sau cu forma originară din limba de împrumut: kaki. bleu, ohm, foehn; de asemenea se păstrează grafia numelor unor personalităţi aşa cum au semnat acestea: Alecsandri, Kogălniceanu, Tonitza, etc., precum şi numele proprii străine dacă sunt notate cu litere latine: Shakespeare, Goethe, Baudelaire, Bordeaux, München, etc.;

- principiul simbolic, care recomandă scrierea aceluiaşi cuvânt după împrejurare: cu iniţială mică dacă este întrebuinţat în accepţia lui obişnuită (răsărit, facultate, unire, revoluţie), dar cu majusculă (literă mare) dacă are semnificaţie deosebită, simbolică: Facultatea de Drept, Reforma. Revoluţia de la 1848, Comunicatul comun..., etc. .

7 (a) Principalele reguli ortografice şi ortoepice

1- regula scrierii vocalelor: **a, ea, ă, e, i, î**, de după **j, ş** în rădăcina cuvintelor.

După **j, ş** în rădăcina cuvintelor se pronunţă şi se scrie numai **a** (nu ea): dojană, rejansă. cearşaf, deja, şa, şagă, şale, şapte, şase, jale, etc.

Conform acestei reguli se scrie **a** (nu ea) la verbele: aşază, verb persoana a III-a singular şi plural indicativ prezent, deşartă, adjectiv feminin singular şi verb persoana a III-a singular şi plural indicativ prezent, înşală, verb persoana a III-a singular şi plural indicativ prezent, şade. verb persoana a III-a singular indicativ prezent şi şadă, verb persoana a III-a singular şi plural conjunctiv prezent şi la substantivul tânjală.

Se pronunţă şi se scrie **ea**, după consoanele **j, ş** din sufixele -ea (frumuşea), -eală: greşeală. clujean, ieşean, oblojeală.

2- substantivele şi adjectivele feminine cu tema în j, ş se pronunţă şi se scriu numai cu ă la nominativ, acuzativ, vocativ: plajă, cârjă, coajă, grijă, ojă, schijă, vrajă, avalanşă, broşă, cămaşă. cireaşă, drăgălaşă, fruntaşă, gureşă, păpuşă, tuşă, uriaşă, *dar e sau i la plural şi la genitiv-dativul singular:* plaje, tije, fruntaşe, gureşe, cămăşi.

3- verbele de conjugarea I cu tema în j, ş se scriu şi se pronunţă cu a la infinitiv şi în formele şi cuvintele derivate din acest mod: angaja, angajam, angajare, angajat; înfăţişa, înfăţişam. înfăţişare, înfăţişat (*ca şi* lucra, lucram, lucrare, lucrat), *dar cu ea la persoana a III-a singular şi plural a indicativului prezent:* angajează, înfăţişează (*ca şi* lucrează), *se scriu cu ă la persoana I plural şi a III-a singular şi plural a indicativului prezent şi la persoana a III-a singular a perfectului simplu:* angajăm, înfăţişăm (*ca şi* lucrăm); îngraşă (*ca şi* cântă); angajă, înfăţişă. îngrăşă (*ca şi* lucră).

Se scriu cu **e** la persoana a III-a singular şi plural a conjunctivului prezent: îngraşe (ca şi cânte), angajeze, înfricoşeze (ca şi lucreze).

4- verbele de conjugarea a IV-a se scriu şi se pronunţă cu i la infinitiv şi în formele şi cuvintele derivate din acest mod: îngriji, îngrijim, îngrijind, îngrijire, îngrijit; sfârşi, sfârşim. sfârşind, sfârşire, sfârşit (*ca şi* citi, ...), *cu - ea la imperfect:* îngrijea, sfârşea (*ca şi* citea) *şi la persoana a III-a singular şi plural a conjunctivului prezent:* îngrijească, sfârşească, (*ca şi* citească).

5- se scriu cu -ee neologismele: alee, creez, idee, licee, orhidee, graminee, egeean;

6- se scriu cu -ie neologismele: **ierarhie, proiect, traiect, restituie, bruiez, deraiez, atribuie, constituie,** *dar cu - e neologismele:* **ecran, epocă, eră, examen, aerodrom, alee, coexistenţă, poem, poet, poezie, efectuez, agreez.**

Cuvintele: **eu, el, ea, ei, ele, eşti, este, e, eram, erai, era, eraţi, erau,** deşi se rostesc cu **-ie** (fiind cuvinte din vechiul fond), se scriu cu **e,** potrivit cu tradiţia literară.

*7- se scrie cu **b** în cuvintele:* **abces, obcină, dedesubt, subtil;**

*8- se scriu fără **h-** cuvintele:* **arap, alandala, alviţă, angara,** *dar se scriu cu **h-** cuvintele:* **heleşteu, halva, hurui, huţa;**

*9- înainte de **b, p** se scrie **m** (nu n):* **ambulanţă, amplasa, combate, emblemă, imbatabil, improviza, îmbolnăvi, împărat, umbla.** *Fac excepţie numai unele nume proprii străine, ca* **Instanbul.** *Regula nu se aplică la unele neologisme compuse:* **avanpost, avanpremieră;**

*10- la început de cuvânt se scrie totdeauna **oa** (nu ua):* **oameni, oaste, oare.**

*11- se pronunţă şi se scrie cu **s** în cuvintele:* **chermesă, disident, premisă, sesiza, trăsni;**

*12- înaintea consoanei sonore **z** prefixele **des-, răs-** îşi păstrează finala **s:*** **deszăpezi, deszăvorî, răszice;**

*13- prefixul **des-** se scrie şi se pronunţă **dez-** înainte de: m, n, l:* **dezlega, dezminţi, deznoda;**

*14- se scrie cu **cz** substantivul* **eczemă;**

*15- se scrie cu **cks** cuvântul* **sticksuri** (neologism);

*16- se scrie şi se pronunţă **s** în neologismele cu finalele -sm (inclusiv sufixul -ism), -smă şi în derivatele lor:* **marasm, prismă, pleonasm, sarcasm, simbolism; fantasmă, fantasmagoric, prismatic;**

*17- în cuvintele analizabile cu sufixul **-nic** se păstrează consoana finală a rădăcinii: se scrie şi se pronunţă **s** la cele cu rădăcina în **s:*** **casnic, josnic** *şi **z** la cele cu rădăcina în **z:*** **groaznic, obraznic, paznic;**

*18- înaintea consoanelor sonante **l, m, n,** fiind posibilă atât pronunţarea cu **s**, cât şi cu **z**, nu există o regulă generală de scriere: se scrie* **slab, desluşi, sminti** *dar* **zloată, izlaz, zmeu, izmă, cazmă, gleznă, trosni, snoavă;**

*19- înainte de consoanele sonore: **b, d, g, j, v** şi înaintea consoanei sonante **r** se scrie şi se pronunţă **z** (nu s):* **zbor, dezbate, zgomot, izgoni, zvânta, azvârli, dezrobi.**

*Fac excepţie, scriindu-se cu **s**, unele neologisme, printre care şi derivatele cu prefixul **trans-**:* **transborda, transdanubian, transgresiune,** *compuse ca:* **aisberg, glasbeton, glasvand, jurisdicţie,** *nume proprii:* **Desdemona;**

*20- după consoanele labiale: **b, p, m, f, v,** se scrie şi se pronunţă **ea** când există alternanţă cu **e:*** **meargă / merge, veac / vecie, bârfească / bârfeşte** *şi **ia** când diftongul alternează cu **ie:*** **piatră / pietre, amiază / amiezi, viaţă / vieţi,** *sau când nu există forme alternante:* **abia, fiară;**

*21- după **ch, gh** se scrie cu **ea** când există alternanţă cu **e:*** **cheamă / chem, gheată / ghete, gheaţă / gheţuri** *şi **ia** când nu există forme alternante:* **chiar, maghiar, ghiaur;**

*22- se scriu cu **uu** cuvintele:* **ambiguu, asiduu, continuu, perpetuu, reziduu,** superfluu;

23- cuvântul **subraţ** *se scrie cu un singur **b;***

24- LITERE DUBLE:

- Vocalele duble notează de regulă o realitate fonetică, cele două vocale pronunţându-se distinct, în silabe diferite: **contraamiral, reexamina,** fiind, **fiinţă, ştiinţă, alcool, coopta.**

- Consoanele duble notează şi ele de regulă realităţi fonetice, fie că se repetă aceeaşi consoană în cuvinte compuse: **kilogrammetru, ohmmetru,** şi în derivate cu prefixe: **hiperrealist, interregn, înnopta, înnădi, înnămoli, înnăscut, înnebuni, înnegri, înnegura, înnobila, înnoda, înnoi, înnora, posttraumatic, subbibliotecar, superrefractar, transsiberian,** fie de consoane diferite notate prin aceeaşi literă: **accent, acces, accelera, accepta, occipital, succint, vaccina.**

- Prima literă **c** notează consoana **k,** iar a doua, consoana **c.**

Obs.: În nume proprii şi în unele neologisme repetarea aceleiaşi litere poate fi lipsită de valoare fonetică notând o singură consoană: **Rosetti, Watt.**

25- se scrie **sangvin,** *nu* **sanguin.**

26- în scrierea verbelor: crea *şi* agrea *trebuie să se ţină seama de faptul că ele se conjugă după modelul unor verbe de aceeaşi conjugare (a lucra) şi că radicalele lor sunt:* cre-, agre-. *La aceste rădăcini se adaugă o serie de elemente flexionare:* agre + ez = agreez, cre + ez = creez.

7 (b) Semne ortografice

În afară de litere, ortografia se bazează şi pe anumite semne auxiliare, numite semne ortografice.

Acestea sunt: pauza albă, cratima, punctul, apostroful, bara, linia de pauză.

PAUZA ALBĂ (grafică) este un mijloc de a delimita cuvintele după sensul lor lexical şi după valorile lor gramaticale: A fost odată ca niciodată / mai spune o dată.

CRATIMA [-] este folosită în scrierea cuvintelor conjuncte (te-am, i-am) a unor cuvinte compuse (floarea-soarelui), în abrevieri (d-ta, d-sa).

PUNCTUL [.] ca semn ortografic se întrebuinţează numai în abrevieri: vol., pag., C. E. C., C. F. R., a. c. .

APOSTROFUL ['] marchează pierderi de sunete din corpul unui cuvânt: Las' că v-am găsit ac de cojoc; 'mneaţa ! (absenţa accidentală în rostire a unor sunete). Apostroful mai marchează şi căderea cifrelor, în special cele care indică anul: Revoluţia din '48.

BARA [/] este folosită în abrevieri: Maşina avea 70 km / h.

LINIA DE PAUZĂ [-] se foloseşte la scrierea unor cuvinte compuse formate din termeni în care cel puţin unul este termen compus.

Ex.: Alizeele din emisfera boreală au direcţia constantă nord-est - sud-vest.

SILABA este segmentul fonic superior fonemului, ce poate fi caracterizat printr-un singur accent.

Ea este formată dintr-un singur fonem (o vocală) sau din câteva foneme (între care se află obligatoriu o vocală): a - pă = 2 silabe.

Silabele deschise se termină în vocală: ar - mă.

Silabele închise se termină în semivocale: ta - blou, sti - lou, sau în consoană: gal - ben, ar - bust.

Legată de ortografie este despărţirea cuvintelor în silabe. Cuvintele se despart în silabe prin cratimă fie la sfârşitul rândului, când spaţiul nu permite scrierea lor întreagă, fie în scopuri expresive: „Eu sunt Bi - bi - cul, ne - ne Ian - cu - le !" - I. L. Caragiale.

7 (c) Despărţirea în silabe

Despărţirea în silabe a cuvintelor se face ţinându-se seama de următoarele reguli:

A) Reguli bazate pe pronunţie

1. Vocalele în hiat (vocale alăturate) fac parte din silabe diferite: po - et, fi - in - ţă.

hiat hiat

2. Diftongii şi triftongii sunt grupuri vocalice cuprinse în aceeaşi silabă: plo - uă; spai - mă; le - oai - că; cre - deai.

3. O semivocală între două vocale formează silabă cu vocala următoare: po - ia - nă; cre - ea - ză;

vocală - **semivocală**+*vocală*
(*o* - *i* - *a*)

4. Consoanele intervocalice:

a) O consoană intervocalică formează silabă cu vocala următoare: a - pă; bi - ne.

b) Grupul de două consoane situat între vocale se desparte astfel: prima consoană rămâne la silaba dinainte, iar a doua trece la silaba următoare: mun - te; car - te; ar - tă.

Obs.: - Dacă în grupul de consoane prima consoană este **b, c, d, f, g, h, p, t,** sau **v**, şi a doua este **l** sau **r**, despărţirea în silabe se face înaintea întregului grup consonantic: ca - blu, ta - blă, a - tlet, do - vleac, a - cru, ti - gru, li - brar, ti - tlu, a - fla.

- Grupul consonantic format din r + l urmează regula generală şi se desparte: gâr - la, bur - lan, ca şi cel format din s + l: pâs - lă, vâs - lă.

c) În cazul cuvintelor care au în componenţa lor litera **x** cu valori fonematice diferite: cs, gz, ambele valori fonematice sunt consonantice, redate printr-o singură literă. Dacă cele două sunete sunt redate prin semnul propriu (c, s) despărţirea în silabe urmează regula generală: tic - sit.

La despărţirea în silabe **x** trece întotdeauna la silaba următoare: e - xa - men; a - xă; dez - in - to - xi - ca.

Dacă **x** este urmat de o altă consoană, se respectă regula generală: **x** se trece la prima silabă, iar consoana la silaba a doua: ex - tre - mă; ex - cep - ţi - e; ex - tin - de.

Numele proprii româneşti care conţin consoane duble: Bolliac, Philippide, Rosetti, nu urmează regula de mai sus, întrucât consoanele duble redau, în asemenea situaţii, un singur sunet: Bo - lliac, Ne - gru - zzi, Ru - sso.

5. Trei sau mai multe consoane alăturate aflate între două vocale se despart astfel: prima rămâne la silaba dinainte, iar celelalte trec la silaba următoare: as - pru, cin - ste, ling - vist, as - tro-na - ut.

EXCEPŢIE: În cazul grupurilor: **l p t, m p t, n c s, n c t, n c ţ, n c v, n d v, r c t, r t f, s t m, n c ţ, n c ş**, despărţirea în silabe se face între a doua şi a treia consoană:

lpt = sculp - tu - ră	**ndv** = sand - vici
mpt = somp - tu - os	**ncv** = de - linc - vent
ncş = sfinc - şii	**rct** = arc - tic
nct = punc - tu - a - ţi - e	**rtf** = jert - fă
ncţ = func - ţi - o - nar	**stm** = ast - ma - tic

B) Reguli bazate pe analiză morfologică

Cuvintele compuse şi cele derivate se despart în silabe ţinându-se seama de elementele componente atunci când cuvântul este analizabil: ex. drept - unghi.

1. Cuvinte compuse: port - a - vi - on; drept - unghi.

2. Cuvinte derivate cu sufixe: vârst - nic.

3. Cuvinte derivate cu prefixe: in - e - gal; sub - li -ni - a; an - or - ga - nic.

4. În cazul substantivelor proprii care au ultima silabă formată dintr-o singură vocală, ea nu trece în rândul următor decât cu precedenta:

- a: Ma - ria, Ama -lia
- e: Zoe, Ambro -zie
- o: Geo, Ro -meo

C) Situaţii în care nu se face despărţirea în silabe la capăt de rând

1. Cuvintele compuse din abrevieri literale: UNESCO, O. N. U., U. S. A., V. Popescu.

2. Abrevierile unor forme curente: ş. a. m. d.

3. Numerale ordinale notate prin cifre urmate de formantul specific: al X-lea, a X-a.

4. La grupurile de cuvinte legate prin cratimă nu se lasă la capăt de rând cuvintele nesilabice: i-a, m-a, nu-l, v-o, să-mi.

5. Cuvintele şi grupurile monosilabice nu se despart la capăt de rând: trunchi, pomi, etc.

Atât segmentul lăsat la sfârşitul primului rând, cât şi cel trecut în rândul următor trebuie să conţină cel puţin o silabă.

(8) SEMNELE DE PUNCTUAŢIE

VIRGULA [,] *a) în propoziţie*

- se pune între două sau mai multe părţi de propoziţie de acelaşi fel, aflate în raport de coordonare prin juxtapunere;

- se pune între părţile de propoziţie coordonate prin joncţiune copulativă sau disjunctivă, când conjuncţia se repetă sau când legătura se face prin locuţiuni conjuncţionale în corelativ:

Ex.: Era nu numai interesat, dar şi obligat să vină.

- desparte atributele izolate şi apoziţiile de restul propoziţiei;

Ex.: Acest elev, Ivanco, inteligent şi receptiv, a reuşit.

- desparte complementele antepuse verbului;

Ex.: Ei i-am scris, celeilalte, încă nu.

- desparte adverbele de negaţie sau de afirmaţie când sunt echivalente cu o propoziţie;

Ex.: Da, ai dreptate.

Nu, n-am auzit.

- izolează de restul propoziţiei cuvintele în vocativ;
- izolează cuvintele incidente de restul propoziţiei;

Ex.: Ar fi vrut, desigur, să plece.

- desparte o interjecţie de restul propoziţiei.

Ex.: Ei, ce părere ai ?

Când sunt urmate de un vocativ sau un imperativ, interjecţiile nu se despart prin virgulă:

Ex.: Ia pleacă de aici !

b) în frază

- se pune între două sau mai multe propoziţii de acelaşi fel, aflate în raport de coordonare prin juxtapunere;
- atributiva izolată se desparte prin virgulă de restul frazei;
- completivele directe şi indirecte se despart de obicei prin virgulă când stau înaintea regentei;
- subordonata concesivă se desparte totdeauna prin virgulă de regenta ei;
- subordonata consecutivă se desparte prin virgulă de regenta ei, cu excepţia situaţiei când este introdusă prin „de" şi urmează imediat după verbul regent: Minte / de îngheaţă apele.
- circumstanţialele de loc, de timp, de cauză, de scop şi condiţionalele se despart de obicei prin virgulă când se află înaintea regentei.

PUNCTUL ŞI VIRGULA [;] marchează o pauză mai mare decât cea redată prin virgulă, indicând o semiizolare a elementelor pe care le desparte.

DOUĂ PUNCTE [:] semn de punctuaţie prin care se anunţă vorbirea indirectă sau o enumerare, o complinire explicativă sau apozitivă.

GHILIMELELE [„ şi ", « şi »] se mai numesc semnele citării şi au rolul de a încadra reproducerea unui text sau titlul unei opere literare sau ştiinţifice.

LINIA DE PAUZĂ [-] este semnul de punctuaţie care preia rolul virgulei, servind la delimitarea cuvintelor şi construcţiilor incidente, a unor părţi de propoziţie sau a unor propoziţii întregi.

(9) ABREVIERILE

1. Prescurtarea unui nume, cuvânt sau titlu, după care se pune punct:

a) Nume de persoane: prenumele care încep cu o vocală se prescurtează în vocală: I. - Ion, sau în vocală şi consoană: Al. - Alexandru, iar cele care încep cu o consoană se prescurtează în consoană: Şt. - Ştefan.

Numele de familie nu se prescurtează.

b) Titluri academice şi profesiuni: acad. = academician, arh. = arhitect, dr. = doctor, prof. = profesor, av. = avocat, ing. = inginer.

c) Grade militare: lt. = locotenent, etc.

d) Indicaţii la alcătuirea unei fişe bibliografice: s. a. = sine anno, p. = pagina, r. = rândul, vol. = volumul, urm. = următorul, obs. = observaţia, v. = vezi, cp. = compară, id. = idem (acelaşi autor), ibid. = ibidem (aceeaşi operă în acelaşi loc), op. cit. = opus citatum (opera citată), ed. = ediţia.

e) Indicaţii pentru observarea atentă: N. B. = nota bene (notează bine, reţine), P. S. = post scriptum (după text).

f) Alte abrevieri: d. a. = după amiază, p. m. = post meridian, ş. a. = şi altele, ş. a. m. d. = şi aşa mai departe, d. e. = de exemplu, str. = strada, dv. = dumneavoastră, s. s. = cu semnătura sa, O. K. = formulă de aprobare, S. O. S. = semnal de alarmă, M. S. = Maiestatea Sa, P. S. = Preasfinţia sa, O. N. U. = Organizaţia Naţiunilor Unite.

2. Prescurtarea unor cuvinte după care nu se pune punct:

a) Numele punctelor cardinale;

b) Formule de adresare: d-ta = dumneata, D-sa = Domnia sa, d-nei = doamnei;

c) Simbolurile fizice, chimice şi matematice: O = oxigen, HP = cal putere, F = forţă, m = masă, v = viteză, sin = sinus;

d) Unităţi de măsură: m = metru, kg = kilogram, A = amper, V = volt, W = watt, KWH = kilowatoră;

e) Cuvinte compuse prin abreviere: TAROM, RENEL = Regia Naţională de Electricitate.

BIBLIOGRAFIE

FONETICA, ORTOGRAFIA ŞI PUNCTUAŢIA

1. *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, Editura Academiei, Bucureşti, 1986, p. 9 - 16.

2. M. Andrei, I. Ghiţă, *Limba română*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983, p. 3 - 17.

3. Th. Hristea - coordonator şi autor principal, *Sinteze de limba română*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981, p. 75 - 108.

4. S. Boatcă, M. Crihană, M. Mardare, *Gramatica limbii române*, Ed. Cartea Şcolii, Bucureşti, 1995, p. 9 -16.

5. D. Ivănuş, I. Toma, *Limba română* ... , Ed. Niculescu, Bucureşti, 1993, p. 23 - 26.

6. G. Beldescu, *Ortografie, ortoepie, punctuaţie*, S. S. F., Bucureşti, 1982.

7. *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, ediţia a III-a, Editura Academiei, Bucureşti, 1971.

8. M. Andrei, I. Ghiţă, *Culegere de exerciţii lexicale, fonetice, gramaticale şi stilistice*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971.

9. A. Graur, *Mic tratat de ortografie*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1974.

10. V. Guţu Romalo, *Corectitudine şi greşeală*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972.

11. E. Vasiliu, *Fonologia limbii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1975.

TESTE GRILĂ

1. Grupul de sunete ou din cuvântul stilou pronunţate în aceeaşi silabă reprezintă:
a) hiat; b) diftong; c) triftong.

2. Sunetele e, i din cuvântul creion reprezintă:
a) triftong; b) diftong; c) hiat.

3. După ş, j în rădăcina cuvintelor se scrie şi se pronunţă:
a) numai a; b) numai ea; c) numai ia.

4. Se pronunţă şi se scrie corect:
a) aşază, înşală; b) aşează, înşeală; c) aşiază, înşială.

5. Neologismele „alee", „idee", „licee" se scriu:
a) ...eie; b) ...e; c) ...ee.

6. În limba română accentul este:
a) pe ultima silabă a cuvântului;
b) liber (poate să ocupe poziţii diferite);
c) pe silaba penultimă.

7. Accentul poate avea şi rolul de a diferenţia sensul a două cuvinte identice formal:
cópii / copíi, háină / haínă, veséla / véselă
Toate aceste perechi se numesc:
a) omografe; b) omonime; c) paronime.

8. Hiatul reprezintă:
a) grupul de sunete format dintr-o vocală şi o semivocală pronunţate în aceeaşi silabă;
b) grupul format din trei sunete: semivocală + vocală + semivocală care alcătuiesc o silabă;
c) grupul de două vocale alăturate din interiorul aceluiaşi cuvânt care fac parte din silabe diferite.

9. Se scrie:
a) delincvent; b) delingvent; c) delinvent.

10. În cazul substantivelor proprii care au ultima silabă formată dintr-o singură vocală (ex. Maria, Romeo), ea nu trece în rândul următor decât:
a) împreună cu precedenta; b) singură; c) trecerea nu are loc.

11. Indicaţi prin rescriere care dintre cele trei variante grafice este corectă:
a) crea; b) creea; c) creia.

12. Indicaţi prin rescriere care dintre cele trei variante grafice este corectă:
a) egzemă; b) eczemă; c) exemă.

13. Cuvintele: „brici", „plai", „mai", „ceai", sunt:
a) monosilabice; b) bisilabice; c) trisilabice.

14. Cum este corect ? Alegeţi una din formele propuse:

a) M-ai
b) Mai | chemat, acum ascultă-mă !
c) Ma-i

15. Arătaţi care dintre cele trei forme lexicale e cea corectă:

a) Ouălele
b) Ouăle | acestea sunt proaspete.
c) Ouăli

16. Cum este corect ?

a) optusprezece; b) optişpe; c) optsprezece.

17. Exil - surghiun, lexic - vocabular, apus - vest, sunt:

a) sinonime; b) antonime; c) paronime.

18. Grupările de cuvinte: revendica / revindeca, saşiu / şasiu, monah / monarh, funcţional funcţionar, sunt:

a) sinonime; b) paronime; c) omonime.

19. În următoarele enunţuri:

1) În curtea şcolii erau mulţi copii.
2) Şi de-a fi să mor.
3) Cât era kilogramul de pere ?
4) Cât e ceasul ?
5) Ai fost acasă la colegul tău ?

verbul „a fi" este:

a) monosemantic; b) polisemantic; c) omonimic.

20. În propoziţia „O este o vocală simplă.", cuvântul o este:

a) substantiv; b) articol; c) numeral.

21. În enunţul „O, ce fată frumoasă a intrat acum în clasa voastră !", cuvântul o este:

a) numeral cardinal; b) articol; c) interjecţie.

22. Ce valoare gramaticală poate avea cuvântul i în textul care urmează ?

„Atâta linişte-i în jur, de-mi pare că aud cum se izbesc de geamuri razele de lună." (Lucian Blaga)

a) verb; b) pronume personal; c) desinenţă pentru feminin plural nearticulat.

23. A din enunţul „Scrie un rând de a !" este:

a) substantiv; b) articol posesiv (genitival); c) prepoziţie.

24. „Interesele lui nu sunt şi interesele mele." . Cuvântul lui din enunţul alăturat este:

a) articol hotărât; b) pronume personal; c) pronume posesiv.

25. - Puterea lui doi este mai mică decât a lui patru.
- Aceste cărţi i le dau lui Gabi.
- Zilele lui mai au fost călduroase.

Lui din enunţurile de mai sus este:

a) articol hotărât proclitic; b) articol posesiv genitival; c) pronume personal.

26. Locuţiunile „tot unul şi unul", „slab de înger", „tras de păr", „într-o ureche", „pestriţ la maţe", „bătător la ochi", sunt:

a) adjectivale; b) substantivale; c) verbale.

27. Problema a rămas aceeaşi.

Cuvântul aceeaşi din enunţul de mai sus este pronume demonstrativ:

a) de apropiere; b) de depărtare; c) de identitate.

28. Cuvântul dânsul din textul:

„Azi te-adorm cu dânsul eu,
Ieri el m-adormea pe mine,
Şi-adormi pe tatăl meu
Când era copil ca tine." (Şt. O. Iosif)

este: a) pronume personal; b) pronume de politeţe; c) pronume posesiv.

29. Cuvântul mi din enunţul: „Mi-a trimis cartea solicitată." este:

a) atribut pronominal în dativ posesiv;
b) complement indirect în cazul dativ;
c) complement indirect în cazul acuzativ.

30. Verbele *a citi, a scrie, a vedea,* sunt:

a) tranzitive; b) intranzitive; c) impersonale.

31. Punctul [.] ca semn ortografic se întrebuinţează:

a) numai la abrevieri;
b) la sfârşitul unei propoziţii sau fraze;
c) în fragmentarea unei fraze sau a unei propoziţii enunţiative.

32. Semnul întrebării [?] este folosit:

a) pentru a marca intonaţia propoziţiilor sau a frazelor interogative;
b) după cuvinte sau grupuri de cuvinte cu funcţie de propoziţii interogative directe;
c) sunt admise ambele situaţii.

33. Grupurile de consoane: lpt, mpt, ncş, nct, ncv, ncţ, ndv, rct, rtf, stm, se despart astfel:

a) primele două consoane rămân la silaba precedentă, iar a treia consoană trece la silaba următoare: func - ţi - e;

b) prima consoană rămâne la silaba precedentă şi restul trec la silaba următoare: fun - cţi - e;

c) toate consoanele trec la silaba următoare: fu - ncţi - e.

34. Sunetele: a, ă, â (î) sunt totdeauna:

a) vocale; b) semivocale; c) vocale şi semivocale.

35. Sunetele: e, i, o, u pot fi:

a) vocale; b) semivocale; c) sunt admise ambele forme.

36. În cuvântul „creion", i are valoare de:

a) vocală; b) semivocală; c) consoană.

37. Dar e din acelaşi cuvânt ?

a) vocală; b) semivocală; c) consoană.

38. În cazul cuvintelor care au în componența lor litera **x** cu valori fonematice diferite (cs și gz), ambele valori fonematice sunt consonantice, redate printr-o singură literă.

La despărțirea în silabe:

a) **x** trece întotdeauna la silaba următoare: a - xă, e -xa - men;

b) dacă este urmat de o altă consoană, **x** trece la prima silabă, iar consoana la silaba a doua: ex - tre - mă;

c) sunt admise ambele forme: a) și b).

39. Cum se scrie corect ?

a) mănăstire; b) mânăstire; c) ambele forme sunt corecte.

40. Indicați care dintre cele trei variante este corectă:

a) glasvant; b) glasvand; c) glazvand.

EXERCIȚII

1. Identificați vocalele și semivocalele din cuvintele: carte, birou, creion, stilou, penar, gumă, școală, liceu, licee.

2. Găsiți diftongii și triftongii din cuvintele următoare și spuneți cum sunt alcătuiți: creioane, aveau, tău, vorbeau, stilou, duios, fiică, mausoleu, mai.

3. Despărțiți în silabe cuvintele următoare; formulați pe baza acestor exemple regulile de despărțire a cuvintelor în silabe:

poet, poezie, idee, știință, carte, elev, ploaie, fetru, tablă, sticlă, vatră, vadră, burlan, filtru, monstru, sancțiune, simptom, astfel, aerodinamic, Negruzzi, Russo, delincvent, arctic, jertfă, inegal, nestabil.

Model: sublinia = sub - li - ni - a.

4. Semnele ortografice. Dați exemple de enunțuri în care să folosiți semnele ortografice.

5. Ce regulă ortografică se aplică în scrierea cuvintelor: baia, femeiască, îndoială, întemeia, joia, albia, bucuria, apropia, liniază, omagiază, sărăcia ?

6. Despărțiți cuvintele în silabe și arătați care sunt silabele închise și care sunt cele deschise:

„Așa m-au deprins Ștefan, ușoară țărna-i fie
La trai fără mustrare și fără prihănie."
(V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*)

7. Efectuați analiza fonetică a cuvintelor de mai jos: înnobila, conațional, dreptunghi, viteaz.

Model: inoxidábil = cuvânt alcătuit din cinci silabe: în - o - xi - dá - bil, cu accent principal pe penultima și accent secundar pe a cincea silabă. *5 4 3 2 1*

Distingem, succesiv, fonemele: *i* vocală, **n** consoană, **ș**. a. m. d.

8. Rezolvați echivocul grafic din cuvintele date; precizați, prin schimbarea accentului, pentru fiecare alternativă: clasa morfologică, categoria gramaticală și sensul cuvântului: acele, veselă, zori, foi, mări, unii, căi, umbrele, haină.

Model: - ácele = substantiv, nr. plural, articulat; „ac de cusut"
- acéle = pronume demonstrativ de depărtare.
- háină = substantiv, feminin, singular; obiect de îmbrăcăminte
- haină = adjectiv, feminin, singular; câinoasă, rea la inimă.

9. Precizaţi sub forma unei scheme alternanţele fonetice din seriile de cuvinte date; explicaţi care este rolul lor gramatical:

masă / mese; cuvânt / cuvinte; comoară / comori; covor / covoare; stradă / străzi; băiat / băieţi; astru / aştri; urs / urşi; cal / cai; dungă / dungi; bancă / bănci; brad / brazi.

Model: bancă / bănci : c / c^{v} ⟶
brad / brazi : d / z ⟶
văd / vezi / vadă : ă / e / a; d / z

alternanţele fonetice se produc în radicalul substantivelor în trecerea acestora de la singular la plural

10. Precizaţi accentul corect al cuvintelor: debut, avarie, antic, bolnav, caracter, sever, regizor, revizor, butelie, editor, matur, scrutin, vatman, translator, profesor, protector, unic, diplomă, epocă, actor, intim, aripă, acolo.

Model: debút, avárie, antíc, editór.

11. Despărţiţi cuvintele în silabe; subliniaţi cu o linie silaba cu accent principal şi cu două silaba cu accent secundar:

radiojurnal, alimentaţie, miazănoapte, primăvară, somptuos, interacţiune, lingvistică, interregn.

12. Găsiţi 8 cuvinte a căror structură să dovedească respectarea regulii de folosire obligatorie a consoanei m înainte de p şi b şi alcătuiţi enunţuri cu ele.

13. Scrieţi zece cuvinte în care litera x să se pronunţe cs şi gz (ex. axă, examen). Alcătuiţi enunţuri unde acestea să îndeplinească diferite funcţii sintactice.

14. Găsiţi câte trei cuvinte monosilabice care să înceapă cu sunetele: i, u, o, p, c, d, s, ş, t, m, n.

15. Motivaţi ortografia cuvintelor subliniate din următoarele enunţuri:

a) Ei s-au pregătit pentru concurs.
b) Profesorul i-a dat un zece.
c) M-ai chemat, acum ascultă-mă !
d) Ce-a fost, a fost, acum poţi pleca !
e) N-oi umbla desculţ de dragul tău !
f) Pe prietenul tău nu-l cunosc.

Model: s-au = două elemente morfologice diferite: pronume reflexiv în acuzativ şi verbul auxiliar „a avea"; este elidată vocala e pentru înlăturarea hiatului.

IV. VOCABULARUL

Totalitatea cuvintelor dintr-o limbă formează *vocabularul* (lexicul) acestei limbi.

Unitatea de bază a vocabularului este *cuvântul*. Cuvântul este o unitate lexicală (cu formă şi conţinut) susceptibilă de o întrebuinţare gramaticală în procesul comunicării.

Numim unitate lexicală *un cuvânt simplu* (**om, casă, cer, a şti, harnic**), *un cuvânt compus* (**floare de colţ, Câmpulung Moldovenesc, de la, din când în când, neîndoielnic**).

Sunt şi unităţi lexicale de tip special, precum *expresiile*: frazeologice (**a sări din lac în puţ. a vinde pielea ursului din pădure, scump la tărâţe şi ieftin la făină, de la Ana la Caiafa. la Paştele cailor, la Calendele greceşti, Ţara lui Papură - Vodă, Castele în Spania**) şi *locuţiunile* (**aducere - aminte, băgare de seamă, a-i veni în minte, a lua - cuiva - pluitul, a-i pune coarne. a-şi pune brânza în cui, pe de rost, de-a rostogolul, a bate câmpii**).

Locuţiunile sunt asemănătoare cu expresiile dar cuvintele componente îşi pierd autonomia semantică; se pot înlocui cu un singur cuvânt. Expresiile au intensitate stilistică, iar unele cuvinte care intră în compunerea lor se pot substitui, fără a strica sensul unitar.

Ex.: Ţara lui Papură - Vodă = ţara nimănui.

Considerate separat (ca în dicţionar), cuvintele sunt *independente* (**munte, copil. pe. deseori**) şi sunt numite părţi de vorbire (şase flexibile, patru neflexibile).

Cuvântul are *o formă* (sonoră sau materială - simbolică) şi *un conţinut lexical* (semantic). Forma poate suferi modificări (**floare, florii, florile**) fără să se schimbe sensul lexical; acestea sunt cuvinte flexibile, autonome; cuvintele instrumente gramaticale neflexibile (prepoziţia, conjuncţia). nu au sens lexical autonom, ci un înţeles abstract.

Cuvântul este deci unitatea lexicală cu o formă şi un conţinut. În dicţionare, există o formă *corectă* (formă literară), recomandabilă. Dar un cuvânt poate avea şi *variante* (regionale, arhaice): **pe || pre; ciocolată || ciucalată || şocolată; inspecţie || inspecţiune; eleşteu || heleşteu; diseară || deseară; chiuvetă || ghiuvetă; verighetă || vereghetă; stofă || ştofă.**

Variantele (dublete sau formele incorecte) au apărut din diferite motive (prin analogie. contaminaţie, hipercorectitudine, etimologie populară). Sensul rămâne acelaşi. În schimb: **staţie - staţiune; raţie - raţiune; reacţie - reacţiune; naţie - naţiune** sunt unităţi lexicale distincte. diferenţiate semantic.

Sensul lexical este înţelesul pe care vorbitorii îl atribuie unui cuvânt indiferent de formă.

Ex.: **casă** / fr. **maison** / rus. **dom** / germ. **haus** / it. **casa.**

Semnificaţia aactualizează sensul în context. Puţine cuvinte au un singur sens (înţeles): zilele săptămânii, lunile anului, termenii de specialitate, numeralele... Acestea sunt cuvinte *monosemantice*. Majoritatea cuvintelor au mai multe sensuri; ele se numesc *polisemantice*: **carte. masă, a şti, deschis, grădină, a fi, a face, a lua.** Deci aceluiaşi înveliş sonor i se asociază două sau mai multe sensuri; în context, desprindem, de obicei, un singur sens al cuvântului polisemantic: Vorbeşte ca din carte.

Sensul este o constantă semantică (sens de bază), semnificaţia este ansamblul *variaţiilor semantice* (sensuri *secundare, derivate, figurate*). Când un cuvânt trezeşte imaginea obişnuită a unui obiect *denotează* (denumeşte), are sens propriu (de bază): Avionul zboară.

Sensurile derivate se bazează pe o modificare a sensului de bază, dar înţelesul este deja în uz (avion utilitar, avion de hârtie); cuvântul sugerează, elaborează imaginea artistică (conotaţia). Valoarea conotativă este pusă în evidenţă de context (masă, dar „Să ne fie masa - masă"). Când un cuvânt are alt înţeles decât cel firesc este folosit cu sens figurat. Pe baza sensului figurat se formează *figurile sde stil.*

Ex.: „Limba şi legile ei dezvoltă cugetarea"
(M. Eminescu)

„Nu tot ce-i cu măsură e perfect,
Dar tot ce e perfect e cu măsură."

„Se răscolesc de dor

Fântânile albastre
Şi trece un cocor
Prin inimile noastre.
Din ochii mei cad ploi,
Din ochii tăi safire,
Şi trecem amândoi
Cu fruntea prin iubire."

(G. Ţărnea)

Sensul de bază, sensurile secundare şi sensurile figurate sunt sensuri lexicale şi formează *structura lexico-semantică a cuvântului*. Cuvântul are însă şi *sensuri gramaticale* (morfo-sintactice) în propoziţie (funcţia sintactică, relaţia de coordonare, de subordonare, echivalenţă, formele flexionare).

Cuvintele evoluează semantic, de la sensul etimologic (de bază) la cele derivate sau figurate, din cauze lingvistice, psihologice, sociale.

Schimbările semantice se bazează pe lărgirea sau restrângerea sensului, învechirea, înlocuirea sau polarizarea unuia sau mai multor sensuri, degradarea sau înnobilarea sensului.

Ex.: lat. **passer** = **vrabie**; rom. **pasăre** (de orice fel).

cerneală - sens vechi = cerneală neagră; azi - orice fel de lichid utilizat la scris (cerneală roşie, albastră, neagră) - lărgirea sensului.

varză - în sec. XVI = verdeaţă, plante verzi; azi - plantă cruciferă, curechi

lat. **nutricium** = hrană, în general; rom. **nutreţ** - restrângerea sensului.

lat. **misselus** = **slab, sărac, nenorocit**; rom. veche - **mişel** = **om sărac, amărât, nenorocit** + **mişelime** = **popor**.

limbă avea şi sensul de popor („Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vreo limbă") - învechirea sensului.

carte = **scrisoare**.

a înţărca = a închide viţeii, mieii în ţarc (sens vechi); a dezobişnui de supt un copil, un animal.

lat. **anima** = **suflet, viaţă**; rom. **inimă**.

mitoc, **metoc** — clădire aparţinând unei mânăstiri; mânăstire mică subordonată alteia

mitocan — locuitor al unui mitoc; locuitor de la marginea unui oraş = mahala = mahalagiu = mitocan - polariazare de sensuri.

Sensurile unui cuvânt pot fi îmbogăţite prin diferite procedee: metaforă, metonimie, sinecdocă, hiperbolă; ele se bazează pe transfer, extensiune, restrângere, trecerea de la concret la abstract, sau de la abstract la concret, polarizare de sensuri sau de semnificaţii; se analizează în context.

Ex.: „Pribeag în şes, pe munte şi pe ape,
Nu ştiu să fug din marele ocol; [...]
Clipa trăieşte, veacurile mor..." - *metafora*

(T. Arghezi)

Mihnea preferă un Luchian unui Picasso. - *metonimia*

A devenit un Hagi-Tudose. - *sinecdoca*

Nu vorbea decât rar despre Du-că-se pe pustiu.

Venerabilul nenea Zaharia Trahanache... - *eufemism*

„Ia, am fost şi eu acolo un boţ cu ochi, o bucată de humă însufleţită din Humuleşti, care nici frumos până la douăzeci, nici cuminte până la treizeci, nici bogat până la patruzeci nu m-am făcut; dar nici sărac ca în anul acesta, ca în anul trecut şi ca de când sunt, niciodată n-am fost !" (I. Creangă) - *ironia*

„Şi vodă-i un munte" (G. Coşbuc)

De fericire, e în al nouălea cer; mai stai o clipă ! - *hiperbola*
Ai carte, ai parte.

Între sensurile cuvintelor pot exista relaţii semantice de subordonare, de coincidenţă, de incompatibilitate sau de contradicţie, de asemănare sau de identitate: frate - soră; mamă - tată; a pleca - a sosi; indici semantici contrarii bazaţi pe o trăsătură comună (fericire dulce, cadavru viu, cărbunele alb, aurul verde).

Relaţiile semantice mai importante sunt: omonimia, paronimia, sinonimia, antonimia.

Omonimia - identitate în planul expresiei, diferenţă totală în plan semantic.

Ex.: **lac, bancă, vară, război, capital, leu, somn, masă, franc.**
liliac - substantiv; arbust cu flori liliachii, albe;
liliac - substantiv; animal mamifer insectivor.

Unele omonime sunt totale (coincid toate formele: **leu, lei**) altele sunt parţiale (**masă** - **mese**: **masă** - **mase**).

Omografele - cuvinte a căror formă coincide numai în scris; au pronunţie diferită şi sensuri diferite: **ácele, acéle; tortúri, tórturi; véselă, vesélă; zóri, zorí; comédie, comedíe.**

Omofonele - cuvinte cu înţelesuri şi valori morfologice diferite, dar cu pronunţie (uneori şi grafie) identică: **vie** - substantiv; **sau** - conjuncţie **mică** - substantiv
vie - adjectiv; **s-au** (dus) - pronume + verb **mică** - adjectiv
vie - verb.
bineînţeles - substantiv **cer** - substantiv
bine înţeles - adverb + adjectiv **cer** - verb
a semăna (seminţe) - verb **broască** - substantiv (animal)
a semăna (cu cineva) - verb **broască** - substantiv (instrument)
broască - adverb = bras

Paronimia - asemănare sai chiar identitate formală, deosebire de sens sau de conţinut.

Ex.: **enerva - inerva; eminent - iminent; emite - omite; oral - orar.**

Sinonimia - relaţie care reuneşte două sau mai multe sensuri aparţinând unor cuvinte diferite: termenii au forme diferite şi nuanţe semantice asemănătoare.

Ex.: **a gândi** - a cugeta, a reflecta, a cumpăni, a medita;
curte - ogradă, bătătură, ocol;
chip - faţă, obraz, figură, mutră, moacă;
praf - pulbere, colb, ţărână;
deosebit - diferit, divers, original.

Sinonimele sporesc expresivitatea comunicării.

Antonimia - cuvintele au sensuri diametral opuse, iar relaţia semantică este de opoziţie. Cuvintele antonime fac parte din aceeaşi clasă gramaticală (substantiv, verb, adverb).

Ex.: **cald - rece; bucurie - necaz; a câştiga - a pierde; a iubi - a urî; lumină - întuneric; mult - puţin; departe - aproape; scund - înalt.**

Antonimia se stabileşte pentru fiecare dintre sensurile cuvântului polisemantic.

Ex.: **drept - strâmb;**
drept - nedrept;
drept - stâng.

Nu sunt antonime perechile corelative precum: **frate - soră; tată - mamă; cocoş - găină: bărbat - femeie; alb - negru; bun - nebun.**

Alte cuvinte nu au antonime: **casă, masă, carte, elev, corn, cap, verde, roşu.**

Cuvintele polisematice nu formează serii şi rar au antonime. Atracţia paronimică şi etimologia populară sunt greşeli de semantică. Atenţie deci:

Corect	Incorect	Corect	Incorect
capot	capod	prozodie	prosodie
corigent	corijent	clovn	claun
completa	complecta	bleumarin	bleumaren
ingurgita	îngurgita	filigran	filigram
maieou	maieu	şorecar	şoricar
marşarier	marşalier	remuneraţie	renumeraţie
pilug	chilug	chiftea	cheftea
petic	petec	pătrat	patrat
serviciu	servici	ridicol	ridicul
repaos	repaus	Revelion	Reveion
deseară	diseară	tomnatic	tomnatec
laitmotiv	leitmotiv	merceriza	merceliza
mânăstire	mănăstire	genuflexiuni	genoflexiuni
bacalaureat	bacalaoreat	cuvertură	covertură
verighetă	vereghetă	chiuvetă	ghiuvetă
preşedinţie	preşedenţie	anticameră	antecameră

Sensurile figurate (potenţiale) ale cuvintelor stau la baza limbajului poetic, format din procedee specifice - *figuri de stil*.

Amintiţi-vă: epitetul, metafora, metonimia, sinecdoca, litotă, comparaţia, personificarea, hiperbola, antiteza, oximoronul, simbolul, repetiţia, enumeraţia, aliteraţia.

Ex.: „Tot ce stă în umbra crucii, împăraţi şi regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună..."
„Codrul clocoti de zgomot şi de arme şi de bucium..."
„Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă..."
„Văd poeţi ce-au scris o limbă ca un fagure de miere..."
„Iară noi ? Noi epigonii ?...
Simţiri reci, harfe zdrobite,
Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne,urâte..."
La-nceput, pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă,
Pe când totul era lipsă de viaţă şi voinţă,
Când nu s-ascundea nimica, deşi tot era ascuns [...]
Fu prăpastie ? Genune ? Fu noian întins de apă ?"

(M. Eminescu)

Cuvântul are o structură morfematică formată din: *radical* (rădăcină), *afixe* (prefixe, sufixe) şi *desinenţe*.

Radicalul, afixele şi desinenţele poartă sensuri de determinate (lexicale sau gramaticale) şi se numesc *morfeme*.

Radicalul conţine sensul lexical primar al cuvintelor care alcătuiesc *o familie lexicală*.

Ex.: *a scrie*: **scriere, scrisoare, scriitură, scriitor, înscriere, înscris, nescris, descris, descriere, a descrie, a prescrie, a înscrie, scriitoraş**.

Radicalul acestor cuvinte este: **-scri-**, **în-**, **de-**, **pre-** sunt prefixe; **-e**, **-oare**, **-tor**, **-raş** sun sufixe.

Partea cuvântului care se modifică în cursul flexiunii, exprimând diferite categorii lexicale, se numeşte *desinenţă*.

Ex.: scriu, scriam, scrisesem, scriitori, scrisori, descrisă.

Cuvintele sunt modificate şi de morfeme mobile (specifice unor categorii morfologice): a scrie, am scris, vom scrie, pe scrisoare, de scris, pentru scris (**a** - morfem pentru infinitiv; **am** -

verbul a avea - morfem de perfect compus; **vom** - verbul a voi - morfem de viitor; **de** - morfem de supin; **pe (pentru)** - morfem de complement direct).

Accentul este un morfem suprasegmental şi are rolul de a diferenţia cuvinte (colonie - colónie, vói - voi, véselă - veselă) sau forme ale aceluişi cuvânt (cântă - cântă, ridică - ridică).

Totalitatea cuvintelor formează vocabularul sau lexicul. Inventare mai cuprinzătoare sau mai puţin complete sunt dicţionarele: DLR (dicţionarul limbii române), DEX (dicţionarul explicativ al limbii române), DLRM (dicţionarul limbii române moderne), DN (dicţionar de neologisme).

Vocabularul este format dintr-un *nucleu* (lexic reprezentativ, vocabular fundamental, fond principal lexical) şi din masa vocabularului; între aceste două părţi esenţiale ale vocabularului nu se pot stabili graniţe precise.

Cuvintele din vocabularul fundamental sunt foarte importante, uzuale, frecvente, au multe derivate sau compuse, formează familii lexicale sau expresii şi locuţiuni (**casă, masă, a face, a mânca, mână, oase, măr, alb, verde, tată, mamă,** zilele săptămânii şi zilele anului...).

Dintre părţile de vorbire cele mai frecvente sunt prepoziţiile, conjuncţiile, pronumele, numeralele până la zece, verbele (**a fi, a voi, a face, a lua, a avea**). Din vocabularul fundamental fac parte ÷ 1500 de cuvinte faţă de ÷ 120000 de cuvinte câte are limba română în total.

Masa vocabularului cuprinde ÷ 90 % din cuvinte; de aceea, cuvântul rest (restul vocabularului) devine nepotrivit realităţii lingvistice. Din masa vocabularului fac parte: cuvinte de circulaţie generală, terminologia populară, regionalisme, arhaisme, creaţii interne şi împrumuturi, neologisme, termeni tehnico-ştiinţifici, cuvinte de argou şi jargon.

În vocabularul fundamental ÷ 60 % din cuvinte sunt de origine latină.

Structura etimologică a lexicului este preponderent latină, pentru că limba română este o limbă romanică.

Fondului originar (cuvinte latine şi preromane moştenite şi dacice) i se suprapun împrumuturi din diferite limbi (slava veche, bulgară, sârbă, rusă, turcă, maghiară, neogreacă, franceză, engleză, italiană, germană) şi altele de origine nesigură; elementele latine constituie ÷ 20 %; celelalte cuvinte s-au format pe teren românesc sau sunt împrumuturi.

Bogăţia unei limbi trebuie măsurată cantitativ şi calitativ prin numărul de cuvinte, dar, mai ales, prin dezvoltarea polisemiei, a expresivităţii.

Limba este un mecanism viu, evoluează, se modifică, se îmbogăţeşte, se perfecţionează. Limba română actuală a evoluat, de la limba română veche la limba română modernă şi la limba română contemporană, în funcţie de factori istorici, socio-politici, culturali, devenind un blazon al civilizaţiei. Afirmaţia lui Lucian Blaga se justifică deplin: „Limba de toate zilele e o unealtă şi o formă a spiritului". De asemenea, cuvintele lui Nichita Stănescu - „Limba română este patria mea".

Îmbogăţirea vocabularului se face pe două căi: prin mijloace interne şi externe.

A. *Mijloace interne*
- a) derivarea
  - cu prefixe;
  - cu sufixe;
  - regresivă;
  - parasintetică;
- b) compunerea (prin alăturare, cu cratimă, cu prepoziţii, prin aglutinare, prin abreviere, parasintetică);
- c) schimbarea valorii morfiologice (conversiune);
- d) formaţii analitice.

B. *Mijloace externe*
- a) împrumutul din alte limbi;
- b) calcul lingvistic.

A.a) *Derivarea cu prefixe* (prefixarea): **con- (co-), des- (dez), în (in-), ne-, răs- (răz-), re-, stră-** (consfătui, consimţi, desprinde, dezmoşteni, inadaptabil, îndulci, ireproşabil, îndrăgosti, înnopta, strămoş, străbate, reface, preface); **a-, ante-, anti-, contra-, extra-, bi-, hiper-, inter-, super-, trans-** (apoetic, antebelic, antitetanos, contraindicat, extrăda, superviza, transoceanic, coexista, conlocuitor, aselenizare).

Derivare cu sufixe (sufixare): **-ar, -tor, -gin, -ime, -et, -iş, -el, -aş, -uţ, -(ă)tate, -ie, -enie, -eală, -ism, -ist, -itate, -izo, -ic, -os, -al, -mente, -bil, -ui, -ona, -eşte, -ean, -isi** (arătură, tocător, ierbivor, ascuţitoare, învăţătoare, brădeţ, brăduţ, ieduţ, frăsinet, tineret, muntean, băieţoi, băieţaş, căluţ, şahist, simbolism, eminescian, spectaculozitate, nominaliza, realmente, târâş, fâţiş, egiptean).

Sufixele şi prefixele conferă cuvintelor derivate o anumită valoare semantică şi morfologică şi creează anumite părţi de vorbire: substantive, adjective, verbe, adverbe.

Unele sufixe creează: nume de agent, de instrument, derivate cu sens colectiv, diminutival, augmentativ, peiorativ, cuvinte abstracte sau care indică originea.

Alte sufixe sunt moţionale (formează cuvinte masculine de la feminine şi invers): **-ă, -că, -casă, -oaie, -oaică, -oi, -an**): prietenă - prieten; iubită - iubit; marinărească - marinar; leoaică - leu: răţoi - raţă; curcan - curcă.

Derivarea regresivă (crearea de noi cuvinte prin suprimarea afixelor): regiza - regizor; dirijor - dirija; râşni - râşniţă; cireş amar - cireaşă amară; desăvârşi - desăvârşit; chirurg - chirurgie: etimolog - etimologie; corigent - corigenţă; absent - absenţă; frecvent - frecvenţă; cenzor - cenzură: coafor - coafură; şofa - şofer.

Când derivatele sunt formate atât cu sufixe, cât şi cu prefixe se numesc parasintetice: îmbătrâni; dezonorat; dezmoştenit; neruşinat/ă; nemilostiv, neblagoslovită.

Derivarea dă limbii române caracter sistematic.

A. b) *Compunerea* - două sau mai multe cuvinte (distincte) se reunesc şi formează un cuvânt nou (substantiv, adjectiv, adverb, numeral, pronume, prepoziţie, conjuncţie): ochiul-boului, guraleului, floare de colţ, bloc-turn, maşină de xeroxat, maşină de cusut, maşini-unelte, nou-născut, vorbă-lungă, coate-goale, pierde-vară, social-politic, binecunoscut, bunăcuviinţă, răuvoitor, câine-lup.

Compunerea prin *abreviere* (iniţiale, silabe): OZN, BANCOREX, SAFI, SRL, LRM, CFR, PRONOSPORT; noile cuvinte se scriu cu majuscule, se pot articula şi formează derivate: OZN-uri, ceferist, orelist. Acest mijloc de îmbogăţire a vocabularului, de influenţă străină, este foarte productiv în româna contemporană.

Alte cuvinte s-au format prin *compunere parasintetică* (se folosesc simultan compunerea şi derivarea): antonpannesc, camilpetrescian, julvernian, a înlătura = în lături + sufixul **a**.

De remarcat elementele de compunere savante, foarte productive în limba română contemporană: **auto-, bio-, electro-, micro-, pseudo-, neuro-, demo-, orto-, psiho-, kilo-, hidro-, geo-, -tecă, -(o)rama, -tron, -vor** (biologician, cartotecă, fonotecă, biorama, neutron, cancerigen, ecologistic, neuro-psiho-motor, bimotor, parapsihologie...).

A. c) *Schimbarea valorii morfologice* a cuvintelor (conversiunea) constă în trecerea unor cuvinte dintr-o clasă morfologică în alta, prin substantivizare, adjectivare, adverbializare sau prin trecerea cuvintelor autonome în categoria instrumentelor gramaticale.

Ex.: om leneş (adjectiv) - leneşul (substantiv)
câine rău (adjectiv) - răul (substantiv)
băiat frumos (adjectiv) - frumosul (substantiv)
femeie bolnavă (adjectiv) - bolnava (substantiv)
om muncitor (adjectiv) - muncitorul (substantiv)
băiat iubit (adjectiv) - iubitul (substantiv)
cer albastru (adjectiv) - albastrul cerului (substantiv)
om rănit (adjectiv) - un rănit (substantiv)
bine (adverb) - binele (substantiv)
aproape (adverb) - aproapele (substantiv)
în spate (locuţiune adverbială) - în spatele (substantiv)
eu (pronume) - eul (substantiv)
sine (pronume) - sinea (mea)
- sinele (substantiv)
tremurând (verb) - tremurândă (adjectiv)

a iubi (verb) - iubire (substantiv)
veni(t) (verb) - venitul
- veniturile (substantiv)
a mânca (verb) - mâncare (substantiv)
a voi (verb) - voi pleca (verb auxiliar)
a avea (verb) - am ajuns (verb auxiliar)
a fi (verb) - ai fi fost (verb auxiliar)
drept (adjectiv) - prin dreptul parcului (locuţiune prepoziţională)
de jur împrejur (locuţiune adverbială) - de jur împrejurul casei (locuţiune prepoziţională)
deasupra (adverb) - deasupra brazilor (prepoziţie)
pe (prepoziţie) - pe deal; L-am văzut pe Victor (morfem de complement direct)
noapte, vară, luni, dimineaţă (substantiv) - noaptea, vara, lunea, dimineaţa (adverb)

A. d) *Formaţiile analitice* - sunt structuri stabile în care termenii îşi pierd semnificaţia lor proprie, pentru un sens general nou dobândit (locuţiuni, expresii, expresii idiomatice, formule cu caracter convenţional, perifraze).

Ex.: copil din flori, artist plastic, apă tare, scos din fire, aducere-aminte, băgare de seamă, bătaie de joc, dat pe brează, gură spartă, (a da) mână liberă, a se da de ceasul morţii...

Formaţiile analitice relevă bogăţia lexicală şi sporesc expresivitatea limbii române.

B. a) *Împrumutul din alte limbi* are cauze multiple (vecinătatea, convieţuirea cu alte etnii, amestecul de populaţie, bilingvismul, relaţiile politice, relaţiile economico-sociale cu alte popoare).

Împrumuturile mai vechi au creat deja dublete sau derivate.

Împrumuturile moderne - neologismele - provin din limbile romanice, din neogreacă, din engleză, germană, latina savantă, limbile slave; împrumuturile au fost dorite sau criticate (V. Alecsandri, I. L. Caragiale, M. Eminescu, B. P. Haşdeu).

În limba română contemporană pătrund foarte multe neologisme care suferă modificări ortografice, adaptându-se specificului lexical românesc.

Neologismele le recunoaştem după asemănarea lor cu limba din care provin, după desinenţe şi după faptul că nu au derivate şi nici familii lexicale.

Cuvinte împrumutate din slavă: **a blagoslovi, a iubi, apostol, buche, candelă, proroc, duhovnic, a citi, letopiseţ, predoslovie, pravilă, psalm**. Influenţele slave, foarte numeroase în lexic, nu au schimbat caracterul latin al limbii române.

Cuvintele împrumutate din alte limbi (maghiară, turcă, greacă şi neogreacă): **băi, făgădău** (han), **bai** (necaz), **bolând** (nebun), **ilău** (nicovală), **sămădău, sabău** (croitor), **alean** (dor), **aldămaş, imaş** (maghiară); **agă, paşă, caimacan, haraci, geremea** (amendă), **acadea, baclava, cafea, halva, chiftea, chebab, cataif, ciorbă, ciulama, iaurt** (turcă); **agonisi, arvună, catapeteasmă, mătase, prisos, folos, flamură, stol, traistă, urgie, acatist, arhiereu, ctitor, egumen, icoană, osana** (greacă şi neogreacă).

Aceste împrumuturi stau mărturie bogăţiei lexicale a limbii române.

Îmbogăţirea şi modernizarea lexicului românesc începute în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea continuă şi în zilele nostre.

Împrumuturile lexicale neologice sunt, în special, latino-romanice şi germanice. Ele au creat dublete, au înlocuit arhaisme, au sincronizat lexicul cu realităţile socio-istorice, au sporit bogăţia sinonimică şi varietatea limbii, au marcat treptele civilizaţiei româneşti.

Ex.: a băga de seamă - **a observa**; a-i părea rău - **a regreta**; a da sfaturi - **a consilia**; a ţine isonul - **a secunda**; asupri - **exploata**; bănui - **suspecta**; linguşi - **adula**; năzui - **aspira**; dezvinovăţi - **disculpa**, făgădui - **promite**; înapoia - **restitui**...

Influenţele moderne asupra lexicului românesc provin din: latina savantă, italiană, franceză, germană, rusă, engleză, americană.

Ex.: **familie, veteran, biblie, fabulă, literă, omite, rege, tezaur, virtute, bacalaureat, jurisdicţie, invitaţie** (latina savantă); **adagio, allegro, contabil, chitară, solo, trio, ancoră, basorelief, calcio-vechio, capodoperă, traumă, stagiune** (italiană); **metabolism, monolog, pareză, tonus muscular, piatră unghiulară, restaurant, automobil, recamier, cristianism, eclatant, infatigabil** (franceză); **blitz, boiler, cocs, diesel, foraiber, gater, ventil, wolfram, abţibild, bildungsroman, crenvurşti, laitmotiv, glaspapir, lebărvurşt, oberliht, şpilhozen, tişlaifăr, rucsac, şapirograf** (germană); **sputnic, dezinformată, economism, exponat, mecanizator, procuratură, fotoreportaj** (rusă); **aut, baschet, bridge, dribla, ofsaid, meci, gol, golf, start, şut, tenis, scor, volei** (engleză); **bluf, blugi, campus, jazz, mass-media, motel, tobogan, best-seller, fair-play, finaliza, hobby, gentleman, management, hamburger, marketing, show, smog, speach, stress, week-end, computer** (americană).

B. b) Împrumuturile neologice au pătruns în limba română şi prin *calcul lingvistic*: calc = copie, imitaţie, reproducere; se imită structura internă a cuvântului străin şi se formează din material autohton, un nou cuvânt; este calchiată structura unei expresii sau locuţiuni.

Ex.: **a întrevedea** < în franceză entrevoir
a întrezări

Calcul poate fi lexico-gramatical şi semantic, total sau parţial.

Nu întotdeauna se poate face o demarcaţie între împrumut şi calc şi traducere: **futurologie** - împrumut; **viitorologie** - calc; ştiinţa viitorului = traducere; astfel calcul este un mujloc extern de îmbogăţire a vocabularului, dar şi unul intern.

Ex.: **a menţine, Calea Lactee, oală-minune, autoservire, cal-putere, nou-născut, maltrata, decret-lege, locţiitor, locotenent, patruped, OZN, coregraf, demers, preşcolar**.

Cele peste 50000 de neologisme (fără termenii tehnici şi ştiinţifici) dau limbii române statut de limbă modernă, bogată şi expresivă.

Îmbogăţiţi-vă vocabularul !

Lexicologia - studiază vocabularul.

Lexicografia - stabileşte principiile şi metodele de întocmire a dicionarelor: monolingve, bilingve, explicative, etimologice, enciclopedice, ortografice, de sinonime, de antonime, de omonime.

Etimologia - studiază originea şi evoluţia cuvintelor.

Semantica (semasiologia) - cercetează sensurile cuvintelor

Gramatica - studiază aspectul formal al cuvintelor, modificările lor şi propoziţia şi fraza.

Morfologia - grupează cuvintele în 10 clase lexicale şi gramaticale (părţi de vorbire).

Sintaxa - se ocupă de raporturile dintre cuvinte în enunţuri.

Fonetica - studiază producerea, transmiterea şi receptarea sunetelor limbajului articulat.

Fonologia - stabileşte sistemul de foneme (sunete); fonemele sunt reprezentate grafic prin litere (alfabetul).

Ortografia - cuprinde ansamblul normelor de scriere corectă (norme ortografice).

Ortoepia - ansamblul normelor de pronunţare corectă.

Onomastica - se ocupă cu studiul numelor proprii: antroponime (nume de persoană), pseudonime, zoonime, toponime...

Stilistica - cercetează stilurile funcţionale al limbii române.

TESTE GRILĂ

1. În cuvântul „copiii" din propoziţia: Copiii sunt florile vieţii - al treilea -i este:
a) terminaţie; b) articol hotărât masculin plural; c) desinenţă.

2. Care dintre formele următoarelor substantive sunt admise de limba literară: pieptene / pieptăn; cearşaf / cearceaf; şoarece / şoarec; itinerar / itinerariu; serviciu / servici; orchestră / orhestră; solariu / solar; lănţug / lănţuc ?
a) primele variante; b) variantele din poziţia a doua; c) ambele variante.

3. Cuvintele: capete, capi, capuri; coarne, corni, cornuri; paşi, pasuri sunt:
a) forme de plural diferite pentru acelaşi cuvânt;
b) variante regionale ale aceluiaşi cuvânt; c) cuvinte diferite (omonime parţiale).

4. Cuvintele: coperte - coperţi; îngheţate - îngheţăţi; ţărance - ţărănci; coregrafic - coreografie; chibrite - chibrituri sunt:
a) variante lexicale ale aceluiaşi cuvânt, ambele corecte;
b) cuvinte diferite, cu sensuri diferite;
c) forme de plural diferite, pentru aceleaşi cuvinte, admise de limba literară.

5. Regionalismele, arhaismele, neologismele fac parte din:
a) vocabularul fundamental;
b) masa vocabularului, alături de cuvintele de jargon şi argou;
c) şi din vocabularul fundamental şi din masa vocabularului.

6. Care este forma de plural corectă a substantivelor: pană, rană ?
a) pane, rane; b) pene, răni; c) peni, rănuri.

7. Formele de plural ale cuvintelor: roată, câmp - roată - roţi; câmpuri - câmpi:
a) sunt admise de limba literară numai în expresii ca: a merge ca pe roate, a bate câmpii;
b) sunt corecte în orice context; c) nu sunt admise în nici o situaţie.

8. Substantive ca: arici, căsoaie, învăţătoare, trecătoare, maree, joi, tei, vineri, nume:
a) sunt forme de singular; b) forme de plural; c) forme identice de singular şi plural.

9. Cuvintele: păpuşă, uşă, grijă, cenuşă, plajă au şi variantele: păpuşe, uşe, grije, cenuşe, plaje; care sunt admise de normele limbii literare ?
a) primele; b) formele din poziţia a doua; c) ambele.

10. Cuvintele: ego-ul, motto-ul, show-ul, picup-ul sunt scrise:
a) corect; b) incorect, pentru că se scriu egoul, ... după modelul, eul, oful...
c) nu sunt admise de limba literară, pentru că sunt calcuri.

11. Cuvântul „Bucureşti" este:
a) derivat pe modelul Ionescu + eşti = Ioneşti;
b) Împrumutat din slavă ca Prahova, Zlatna; c) moştenit din latină.

12. Care dintre construcţiile următoare nu este locuţiune ?
a) a lua parte; b) a lua o parte; c) a lua parte (ta) cuiva.

13. Cuvintele: chinez, francez, englez, pakistanez au la plural formele:
a) chinezi, francezi, englezi, pakistanezi; b) chineji, franceji, engleji, pakistaneji:
c) ambele forme sunt admise de limba literară.

14. Cuvintele: breaz, treaz, viteaz, dârz au la plural formele:
a) breji, dârji, treji, viteji; b) brezi, trezi, vitezi, dârzi; c) sunt admise ambele forme.

15. Cuvintele: monolog, analog, snob, biolog au la feminin singular formele:
a) analoagă, omoloagă, snoabă; b) analoagă, omoloagă, snoabă, bioloagă;
c) sunt admise ambele forme.

16. Cuvintele: chel, sătul, domol, fudul au la plural:
a) chei, sătui, domoli, fuduli; b) cheli, sătuli, domoli, fuduli;
c) sunt corecte ambele forme.

17. Care sunt formele corecte ale cuvintelor:
a) şaisprezece, şaptesprezece, optsprezece;
b) şasesprezece, şaptisprezece, optesprezece; c) ambele.

18. Formele: învârte / învârteşte; şovăie / şovăieşte; (i se) năzare / năzăreşte sunt:
a) variante lexico-gramaticale ale aceluiaşi verb, ambele admise;
b) forme ale unor cuvinte diferite; c) sunt admise doar primele forme.

19. Cuvintele: acum, atunci, aici, alături, asemeni, nicăieri au şi formele:
a) acuma, atuncea, aicea, alăturea, asemenea, nicăierea;
b) sunt valabile numai primele; c) au sensuri diferite când sunt scrise cu particul „a".

20. Cuvintele: deseori, rareori:
a) au şi formele adeseori, arareori; b) sunt corecte numai primele (deseori, rareori);
c) sunt admise ambele forme, dar se diferenţiază semantic.

21. Cuvintele compuse: liber-cugetători, nou-aleşi, nou-născuţi, răufăcători, nou-venite:
a) sunt corecte;
b) pot avea şi formele: liberi-cugetători, noi-aleşi, noi-născuţi, răifăcători, noi-veniţi;
c) sunt admise ambele forme.

22. Cuvintele: înota, îneca, înot, înec se scriu:
a) ca mai sus;
b) cu „nn": înnota, înneca... pentru ca „în" este prefix, iar verbul nota, reca provin din din latină;
c) şi cu „n" şi cu „nn".

23. Cuvintele: fix, ortodox, complex au la plural formele:
a) fixi, ortodoxi, complecxi; b) ficşi, ortodocşi, complecşi; c) ambele.

24. Cuvintele: vacs, rucsac, cocs, micsandră, ticsi, îmbâcsi, catadicsi se scriu corect:
a) ca mai sus; b) cu „x" (vax, ruxac...); c) în ambele feluri.

24. Care este pronunţia lui „x" în cuvintele: extemporal, text, excepţie, expediţie; exact, examen, examinare, fix, pix ?
a) cs în toate cuvintele; b) gz în toate cuvintele;
c) cs în cuvintele din prima serie şi gz în cuvintele din seria a doua.

TESTE GRILĂ

1. „Cuvinte cu forme diferite, dar apropiate sau identice ca sens" sunt:
a) paronime; b) sinonime; c) omonime.

2. Care dintre cuvintele următoare este sinonim cu cuvântul „denigrator" ?
a) stricător; b) mincinos; c) calomnios.

3. Care dintre cuvintele de mai jos sunt sinonime enunţului: „dezaparobarea prin care societatea condamnă faptele nedemne" ?
a) aprobiu; b) postulat; c) purgatoriu.

4. Unde întâlnim cel mai des sinonimia parţială ?
a) la cuvintele antonime; b) la cuvintele omonime;
c) la cuvintele polisemantice.

5. Definiţia: „cuvinte asemănătoare ca formă sonoră, dar deosebite ca înţeles" aparţine:
a) cuvintelor paronime; b) cuvintelor polisemantice; c) cuvintelor antonime.

6. Care dintre următoarele cuvinte sunt omonime morfologice ?
a) lin (specie de peşte)
(vas de lemn sau de tablă în care se stoarc strugurii);
b) vin (băutură alcoolică)
(verb la indicativ prezent);
c) ban (a suta parte dintr-un leu)
(funcţie înaltă în dregătorie).

7. Care dintre următoarele perechi de sinonime sunt antonime totale ?
a) scrisoare = răvaş; b) drum = cale; c) cupru = aramă.

8. Omonimele pot fi şi de următorul tip:
a) totale; b) parţiale, totale; c) aproximative.

9. „Cuvinte aparţinând aceleiaşi părţi de vorbire şi al căror sens e diametral opus" sunt:
a) sinonime; b) omonime; c) antonime.

10. În care dintre următoarele contexte perechile de antonime au valoare stilistică ?
a) „Când ura cea mai crudă a devenit amor";
b) „Afară ori e frig ori e cald";
c) „Spunând o minciună, adevărul este mascat".

11. Care este sensul corect al cuvântului „a învesti":
a) a îndepărta pe cineva; b) a împuternici pe cineva; c) a aloca un fond.

12. Asociere de termeni din domenii variate, cum ar fi: „luna e o vatră de jăratec" formează sinonime:
a) parţiale; b) propriu-zise; c) aproximative.

13. Care dintre următoarele cupluri antonimice reprezintă cupluri antonimice adjectivale ?
a) mult - puţin; b) viu - mort; c) dragoste - ură.

14. În contextul: „El mergea repede, dar s-a împiedicat", „dar" este:
a) conjuncție; b) prepoziție; c) adverb.

15. Omonimele morfologice se mai numesc și:
a) aproximative; b) omoforme; c) parțiale.

16. Antonimele cu care trebuie înlocuite cuvintele: „captivă" și „neliniștită" sunt:
a) liberă și liniștită; b) liberă și zbuciumată; c) voioasă și calmă.

17. Cum este corect?
a) El este original din Banat; b) El este originat din Banat; c) El este originar din Banat.

18. Care dintre următoarele sinonime sunt sinonime parțiale ?
a) fontă - tuci; b) vers - stih; c) drum - cale.

19. Sinonimul cuvântului „semiobscuritate" este:
a) întuneric; b) peunmbră; c) negură.

20. Omonimele totale mai poartă și numele de:
a) omonime propriu-zise; b) omonime parțiale; c) omonime morfologice.

21. Cuvintele „eminent" și „iminent" sunt:
a) sinonime parțiale; b) paronime; c) omonime parțiale.

22. Sinonimul construcției „politică de regregare rasială" este:
a) antantă; b) amnistie; c) apartheid.

23. Omonimele propriu-zise sunt:
a) cuvinte care sunt identice numai la anumite forme din paradigma lor;
b) cuvinte care au, de obicei, etimologii diferite;
c) cuvinte care nu-și modifică forma când își schimbă valoarea gramaticală.

24. Un text poate fi:
a) literal; b) literat; c) literar.

25. De câte tipuri sunt omonimele ?
a) de două tipuri (totale, parțiale); b) de un tip (propriu-zise);
c) de patru tipuri (totale, parțiel, omoforme și lexico-gramaticale).

26. Antonimele „atunci" și „acum" sunt:
a) două adverbe; b) două adjective; c) două conjuncții.

27. Cuvântul „cap" poate avea:
a) o formă de plural (capi); b) trei forme de plural (capi, capete, capuri);
c) două forme de plural (capete, capuri).

28. Care dintre următoarele cupluri antonimice sunt cupluri antonimice verbale ?
a) adevăr - minciună; b) sătul - nesătul; c) a face - a desface.

29. Ce fel de omonim este cuvântul „somn" (stare fiziologică; pește):
a) parțial; b) lexico - gramatical; c) propriu-zis.

30. Antonimul potrivit cuvântului „a luat" din contextul: „A luat caietul de pe masă" este:
a) a lăsat; b) a pus; c) a mişcat.

31. Cuvântul „ura" poate fi:
a) interjecţie, adverb; b) interjecţie, verb, substantiv; c) conjuncţie, verb.

32. Care dintre următoarele propoziţii este bine formulată ?
a) „El a curăţat bobi de fasole"; b) „Bobii alunecă pe zăpadă";
c) „Bătrânele satului dau în bobi".

33. Care dintre cuvintele de mai jos este antonimul cuvântului „egal" ?
a) neegalabil; b) aproximativ; c) inegal.

34. Care cuvânt este polisemantic ?
a) a fugi; b) a cloci; c) a trece.

35. „O greşeală de exprimare care constă în folosirea apropiată a unor cuvinte sau a unor construcţii cu acelaşi înţeles" este definţia:
a) cuvintelor polisemantice; b) pleonasmului; c) paronimelor.

36. Care dintre următoarele contexte reprezintă un pleonasm ?
a) alocuţiune scurtă; b) mergem înainte; c) coboară repede.

37. Care dintre cuvintele următoare sunt monosemantice ?
a) cal; b) poloniu; c) om.

38. Termenul „tămâiet" din construcţia „văzduhul tămâiet" este:
a) arhaism; b) neologism; c) regionalism.

39. Care dintre termenii următori este un termen de jargon ?
a) mişto; b) O. K.; c) bestial.

40. Care dintre termenii următori este un termen de argou ?
a) mişto; b) frumos; c) uman.

Stanciu Răzvan (elev clasa a X-a)

EXERCIŢII

1. Găsiţi sinonime pentru cuvintele regionale: bojdeucă, colb, curechi, glod, harbuz, ogradă: gioştei, pogon, bai, bolând, cătană, clop, palincă, tină.

2. Traduceţi în limba literară cuvintele de argou (a gini, şest, moacă, pârnaie, mardei, a (se) uşchi, şuriu, diriga, belfer, a da gol, şiş, trupete, custură) şi cuvintele aparţinând jargoanelor (demoazelă, a blesa, şic, mon cher, darling, five o' clock, high-life, bussines).

3. Întocmiţi familia lexicală a cuvintelor: a face, floare, inimă; găsiţi expresii şi locuţiuni formate cu aceleaşi cuvinte.

4. Găsiţi 5 cuvinte compuse, 6 locuţiuni şi 5 expresii cu unul dintre cuvintele: foc, gură, a bate, a prinde, a alerga, minte.

5. Alcătuiți enunțuri cu diferitele sensuri ale cuvintelor: umbră, a închide, ochi, carte.

6. Alcătuiți contexte pentru omonimele: vară, război, pară, leu, ban, arie.

7. Ordonați cuvintele în serii: incompatibile semantic, de sinonime, de antonime:

- zi, întuneric, noapte, beznă, lumina, seară, dimineață, amurg, zori, aurora, prânz. amiază, femeie, bărbat, soț, soție, nevastă, muiere, tovarăș, însoțitor, prieteni, inamic, dușman. vrăjmaș, amic, aliat, companion;
- clar, neclar, limpede, deslușit, încurcat, confuz, neprecis, rigid, flexibil, mlădios. elastic, țeapăn, suplu;
- a coborî, a (se) urca, a sui, a descinde, a escalada, a se ridica, a aluneca;

8. Arătați cum s-au format cuvintele: desființa, încununare, omenesc, portar, prețui. rezemătoare, supradimensionat, liber-cugetător, locuitor, tresări, combate, suprapune, nouăzeci și trei, fetiță, băieței.

9. Comentați în câteva cuvinte afirmația scriitorului contemporan Radu Petrescu: „Cuvintele sunt frunzele noastre".

10. Cuplați sinonimele:

restitui	resurecție	efemer	afront
politicos	insalubru	milos	a asedia
reînviere	insolit	cumpătat	idiliza
jertfă	reverențios	prietenos	sobru
nesănătos	ofrandă	limbaj	ascet
neobișnuit	rambursa	a invada	idiom
profilactic	convingător	sihastru	amiabil
răbdare	banchet	a înfrumuseța	închisă
parcimonios	zgârcit	avar	zgârcit
festin	preventiv	captivă	anxios
persuasiv	pacientă	neliniștit	a ocărî
a jigni	dezacord	a descrie	a evoca
desuet	a ultragia	a apostrofa	caritabile
ceartă	învechit	jignire	pieritor

11. Găsiți sensul cuvintelor: simbioză, scrutin, axiomă, sperjur, spleen, sui-generis, kitsch. sincretism, ideal, implicit, cezură.

12. Alegeți cuvântul potrivit în context:

I-a făcut iluzii / aluzii.
I s-a făcut amputația / imputația că minte.
V. Alecsandri a scris livretul / libretul operetei „Crai nou".
Tată lui este maistru / maestru strungar.
A făcut o traducere literară / literală.
Dana are o rochie verde din atlas / atlaz.
Bunica evocă / invocă amintiri.

ARTA DE A VORBI

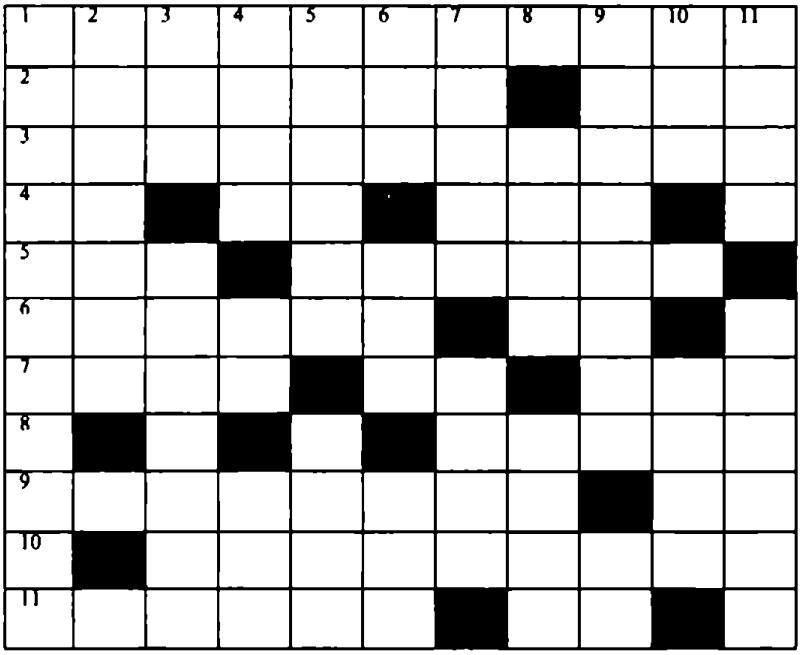

Orizontal: 1. Roluri şi actori; 2. Pătrunsă pe rol: Interpretat pe scenă; 3. Scaun mic în stal (pl.); 4. Începe tracul ! Cristea Solomon; „Mârţoaga" lui Gh. Ciprian; 5. Bară de gimnastică; Oferea răspunsuri vechilor greci; 6. A studia un rol: Tangentă (abr.); 7. Pune la dispoziţie bilete de intrare; Luat la mijloc; Pseudonim al scriitorului român Ion Vinea; 8. Baza reprezentaţiei teatrale; 9. Sub raza reflectorului; În foaier ! 10. Apreciat dramaturg român, autorul piesei „Titanic vals"; 11. Dramaturg român contemporan, autorul piesei „A cincea lebădă": Stagiune teatrală la sfârşit de... !

Vertical: 1. Spectacole de revistă; 2. A cere lămuriri; 3. Strada (abr.); Din garderoba teatrului (pl.); 4. Emoţie pe scenă; La rampă; Plantă de pădure; 5. Cântăreţ medieval; A relua la cererea publicului; 6. Localitate în Maroc; A scris poezia „Dimineaţa pe plajele albe" (Aurel); Ţesătură medievală din categoria brocartului; 7. Elemente de decor din piesa „Nota zero la purtare"; Gen de coleoptere din ţările calde; 8. Ritm de dans; Mic port în Grecia; 9. Trei piese; Pense ! 10. Personaj masculin din drama lui I. L. Caragiale; Cădere nedorită; 12. Locuitor al Grecie antice; Piesă de teatru de Moliére.

Dicţionar: REC, IEV, ITO, APAT, ITEA, NAC

Ştiaţi că:

- alfabetul limbii române are 31 de litere ? a, ă, â, b, c, d, e, f, g, h, i, î, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ş, t, ţ, u, v, w, x, y, z (consoanele se pronunţă be, ce, de...) şi peste 60 de sunete ?
- alfabetul latin a fost introdus între anii 1860 - 1862, înlocuindu-l pe cel chirilic ? (până atunci s-a scris cu 2 tipuri de alfabet: latin şi chirilic)
- primele reguli ortografice pentru scrierea cu litere latine au fost formulate într-o carte de rugăciuni, de Samuel Micu, în 1779 ?
- Titu Maiorescu a avut un rol hotărâtor în stabilirea sistemului ortografic fonetic (1881) ?
- alte reforme ortografice: 1904, 1932, 1953, 1992.
- în afară de litere, ortografia se bazează pe semne ortografice (apostroful, cratima, punctul, bara, linia de pauză) şi pe semne diacritice (accentul grafic - accentul circumflex â, î; edila ţ, ş şi semnul scurtimii ă) ?
- ortografia limbii române se bazează pe următoarele principii: fonetic (fonologic), silabic, morfologic, sintactic, etimologic, simbolic ?
- toate ştiinţele despre limbă studiază sub o formă sau alta CUVÂNTUL ?

V. STIL, STILISTICĂ, COMPOZIŢIE

(1) LIMBĂ, LIMBAJ, COMUNICARE

LIMBA este un ansamblu de mijloace fonetice, lexicale şi gramaticale organizate în sisteme. care serveşte ca instrument de comunicare între membrii unei comunităţi lingvistice.

Limba trebuie văzută în raport cu vorbirea, limbajele şi procesul de comunicare. În timp ce limba este, după cum afirmă specialiştii, un fenomen obiectiv, supraindividual, expresie a colectivităţii, ***VORBIREA*** e un fenomen subiectiv, individual, o creaţie ce exprimă individul. concretizare a normelor generale ale limbii. Limba este înainte de orice vorbită (oamenii comunică între ei cu ajutorul semnelor alcătuite din sunete pe care ei înşişi le emit), dar este şi scrisă (ceea ce permite transmiterea informaţiilor la distanţă sau păstrarea unui mesaj; în scris, semnele vorbite sunt reprezentate prin caractere, desene speciale sau litere). Cuvintele şi regulile lor de combinare nu sunt aspecte diferite, independente, ci, dimpotrivă, formează o vastă reţea în care fiecare parte este legată de celelalte; cuvintele şi regulile sunt definite de relaţiile existente între ele. Toate aceste reguli constituie un *sistem*. A studia o limbă la un moment dat înseamnă să studiezi structura acestui sistem.

Despre procesul de comunicare şi principalii săi factori au discutat printre alţii Saussure şi R. Jakobson (acesta din urmă vorbind şi despre funcţiile comunicării verbale, nu numai despre factorii ei).

Schema factorilor:

Context
Mesaj
Emiţător ——————————— Receptor (destinatar)
Contact
Cod

Schema funcţiilor:

Referenţială
Poetică
Emotivă ——————————— Conativă
Fatică
Metalingvală

Se observă uşor, din prima schemă, că formularea mesajului este influenţată atât de factori obiectivi (cum ar fi: domeniul sau sfera comunicării, calea de transmitere, situaţia, particularităţile receptorului, etc.), cât şi factori subiectivi (mai ales la nivelul emiţătorului).

Variantele funcţionale ale limbii române sau *stilurile funcţionale* sunt variante ale limbii. modalităţi specifice de utilizare a limbii de către vorbitorii angajaţi într-un anumit domeniu de activitate.

Se poate vorbi de un stil individual, în măsura în care limba este utilizată în conformitate cu particularităţile individuale ale vorbitorului.

(2) NORMELE LIMBII

În formularea mesajelor se respectă anumite reguli sau norme, diferenţiate de unii autori in:

- normele limbii
- normele stilistic-funcţionale
- normele interne

Totodată limba există în mod concret prin:

- varianta literară
- varianta teritorială
- varianta socială, etc.

Limba prezintă mai multe niveluri: | fonetic
lexico-semantic
morfologic
sintactic

iar faptele de limbă pot avea mai multe nuanţe: emfatică, livrescă, literară neutră, populară şi regională, familiară, argotică.

Normele stilistic-funcţionale impun o selectare a mijloacelor de expresie; neadecvarea acestora are drept consecinţe dificultăţi în perceperea mesajului, obscurităţi în comunicare, stridenţe. În funcţie de această selecţie, faptele de limbă aparţin fie unui fond neutru stilistic, fie unuia sau altuia dintre stilurile funcţionale.

Normele interne sunt specifice stilului individual; „se manifestă adesea prin preferinţa pentru unele cuvinte, pentru anumite forme şi construcţii." Raportând aceste norme la un anumit autor, putem constata cum un anumit procedeu folosit poate deveni normă internă pentru întreaga lui creaţie.

Ex.: „O iarnă uscată şi rece. Căzuse foarte puţină zăpadă şi vântul o spulberase repede, dezvelind trotuarele ca pe nişte chelii de sub părul alb [...] ."

(P. Popescu - descrierea minuţioasă, monotonă)

(3) EXPRESIVITATEA

Definiţie: Este, de fapt, capacitatea de a impresiona a unor fapte de limbă. Ea înregistrează grade diferite, în comunicare, în raport cu un nivel zero: „faţă de acest plan de referinţă se stabilesc o serie de nuanţe expresive, eşalonate către un nivel superior şi către unul inferior, formându-se între ele opoziţii multiple: emfatic, polemic, sentimental, pasionat, ironic, grosolan... Calitatea nuanţei depinde de particularităţile emiţătorului, de contextul în care are loc comunicarea. O anumită influenţă o are şi modul de transmitere a comunicării: oral [...] sau scris [...] ."

(M. Andrei, I. Ghiţă, *op. cit.*)

Spontană sau elaborată, expresivitatea se realizează prin: selecţie, organizare şi transfer (nivel la care se realizează mutaţii). O serie de procedee cum ar fi: enumeraţia, repetiţia, antiteza, comparaţia, perifraza, etc., măresc expresivitatea în diverse contexte.

(4) LIMBA LITERARĂ, LIMBA POPULARĂ, LIMBA COMUNĂ, LIMBA NAŢIONALĂ, LIMBA STANDARD

Limba literară trebuie raportată la ⟨ limba populară
limba comună
limba naţională
limba standard

1. *Limba literară* este varianta cea mai îngrijită din punctul de vedere al regulilor limbii române, cu alte cuvinte, varianta normală unică, „cu un registru funcţional complet". Sistemul de norme care o caracterizează îi conferă unitate şi stabilitate în timp.

Trăsăturile care caracterizează limba literară:

a) caracterul normat evident în existenţa unor reguli scrise, obligatorii, dar nu imuabile, legate de ⟨ nivelul fonetic şi fonologic (= norme ortografice şi ortoepice)
nivelul morfologic şi sintactic (= regulile de punctuaţie).

Nerespectarea lor este considerată abatere sau greşeală. Unele dintre abateri sau greşeli apar din cauza interferenţei normelor locale şi particulare cu normele limbii literare. Altele sunt inovaţii individuale.

b) caracterul unitar şi stabil, care nu exclude întru totul diferenţele observate la un vorbitor în raport cu altul şi care este datorat în principal formei scrise de existenţă a limbii literare.

c) include întregul registru funcţional (toate stilurile funcţionale: oficial, ştiinţific, publicistic sau ziaristic, colocvial sau vorbirea orală cultivată, artistic).

d) varianta literară are rol precumpănitor, întrucât influenţează toate celelate variante şi, în acelaşi timp, preia elemente din ele.

Limba literară a cunoscut o îndelungată evoluţie, de la începuturile ei, marcate în secolul al XVI-lea de tipăriturile lui Coresi, parcurgând apoi etapa variantelor provinciale din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, pentru a continua cu epoca de tranziţie spre etapa modernă (sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea) şi în sfârşit cu perioada modernă (considerată de unii cercetători că durează de la jumătatea secolului al XIX-lea şi până astăzi).

2. *Limba populară*, a cărei vechime este echivalentă cu cea a poporului nostru, se caracterizează prin anumite elemente, la diferitele ei niveluri:

a) fonetic - înregistrează particularităţi specifice anumitor graiuri şi diferenţieri raportate la întregul nostru teritoriu.

b) lexico-semantic - se observă existenţa unor unităţi lexicale specifice unei anumite zone, dar şi folosirea cuvintelor în special cu sens concret.

c) sintactic - se observă o anumită simplitate şi uniformitate.

Graniţele dintre limba literară şi cea populară nu sunt absolute, categorice; să nu uităm că particularităţi ale limbii populare dintr-o anumită zonă geografică au fost selectate de diaconul Coresi pentru a constitui acea limbă a scrisului, care nu numai pe el l-a preocupat.

3. *Limba comună* este „varianta supradialectală a limbii române contemporane", ea include fapte de limbă comune tuturor vorbitorilor (fără a se ţine seama de zonele geografice sau nivelul competenţei individuale).

4. *Limba naţională* este limba folosită de poporul român pentru comunicare. Există tendinţa ca ea să înlocuiască variantele locale ale limbii române.

5. *Limba standard* nu este marcată dialectal şi este, de fapt, modelul neutru cu care sunt comparate acele eşantioane lingvistice cu trăsături locale, afective, expresive.

(5) STILUL

Este modul propriu de exprimare al unei persoane. Stilul individual însumează trăsături care diferenţiază vorbirea unei persoane de alta. Dacă în actul vorbirii se poate observa deopotrivă apartenenţa la un anumit stil funcţional (printr-o serie de trăsături), dar şi manifestarea unor trăsături individuale, în cazul operelor literare ale diferiţilor autori se poate verifica afirmaţia că progresul artistic (de care se leagă originalitatea unei opere), include şi progresul în limbă.

a) Calităţile generale ale stilului

+	-
Claritatea = formularea şi exprimarea limpede a sentimentelor, gândurilor, etc.	- obscuritatea - cuvinte pronunţate incorect, sau necunoscute, folosite cu sensuri noi, cu forme şi structuri neobişnuite ce fac ca întreaga comunicare să nu fie înţeleasă. - nonsensul - formularea sau conţinutul devin absurde, pline de contradicţie. - paradoxul - este afirmarea unei opinii contrare celei general acceptate. - echivocul - permite interpretarea diferită a unui anume enunţ formulat. - banalitatea - faptul e comun, evident. - planitudinea - înseamnă ducerea la extrem a banalităţii; efectul este truismul. - pleonasmul - repetarea aceloraşi idei, noţiuni, prin cuvinte diferite, legate în relaţii de subordonare.

	- ermetismul - dificultăţi de receptare şi înţelegere datorate în primul rând unei structuri neobişnuite; există mai multe niveluri de ermetism; parabola, fabula, ghicitoarea poartă semnele ermeticului.
- Proprietatea = este acea calitate a stilului de a folosi cele mai potrivite mijloace lingvistice (dezvăluind, de fapt, o concordanţă între conţinut, expresie şi intenţie).	- modificarea sensului unui cuvânt sau construcţii, prin transfer, ducând la metaforă. - întrebuinţarea greşită, nepotrivită, a unor mijloace lingvistice. - amestecul unor elemente ce aparţin unor stiluri diferite.
- Precizia = constă în absenţa unor repetiţii sau abateri care să fie împovărătoare pentru enunţ.	- proxilitatea, rod al unei gândiri lipsite de contur. - digresiunea - este dezvoltarea unor idei paralele sau suprapuse ideii centrale, involuntar sau intenţionat, ceea ce are drept efect abaterea de la ideea centrală şi diminuarea clarităţii şi a preciziei comunicării.
- Corectitudinea = înseamnă respectarea normelor în organizarea comunicării.	- solecismul - constă în comiterea unor greşeli de natură sintactică: folosirea unor locuţiuni conjuncţionale greşit, lipsă de acord, etc. - anacolutul - suspendarea unei construcţii începute şi continuarea ei cu o altă construcţie.
- Puritatea = utilizarea mijloacelor lingvistice admise de limba literară.	- folosirea unor cuvinte, sensuri, construcţii arhaice. - modificări metaplastice: - proteza Ex.: alămâie - epenteza Ex.: indentitate - paragoga Ex.: speciment - afereza Ex.: stâmpără-te - sincopa Ex.: propiu - apocopa Ex.: un' te uiţi - metateza Ex.: bolnav înlocuit cu bonlav

b) Calităţile particulare ale stilului

+	-
Naturaleţea = exprimarea firească, degajată	- afectarea = utilizarea unor cuvinte şi construcţii pretenţioase - emfaza = utilizarea unor cuvinte preţioase menite să epateze
Simplitatea = cuvinte, formule, structuri simple	- simplismul = expresie a superficialităţii
Armonia = acordul perfect al părţilor întregului (echilibru)	- cacofonia = succesiunea imediată sau la distanţă a unor sunete ce impresionează neplăcut
Demnitatea = folosirea unor cuvinte şi expresii admise de simţul cultivat al limbii	- grosolanul, trivialul, vulgarul (atenţie ! ele pot fi utilizate în scopuri artistice)
Retorismul = conferă o notă entuziastă, plină de elan	- se transformă în cusur, când e formal, fără acoperire
Fineţea = presupune o anumită subtilitate în exprimare (sensul, aluzia trebuie descoperite de receptor).	

Umorul = gamă variată: jovial, haz, umor negru, tragic sau absurd.	
Ironia = observarea, evidenţierea şi disocierea de aspectele negative ale vieţii prin: persiflare, zeflemea, batjocură, maliţie, sarcasm, ş. a. m. d.	
Concizia = utilizarea doar a mijloacelor lingvistice strict necesare.	- poliloghia - excesul de verbalism. exprimare „pletorică şi difuză".
Oralitatea = imitarea particularităţilor limbii vorbite într-un anumit mediu social.	

(6) LIMBAJUL POETIC

Presupune o utilizare specială a limbii, nu pentru a transmite informaţii, aşa cum se întâmplă într-un context obişnuit, ci cu finalitate estetică.

Poetizarea graiului, despre care vorbeşte I. Coteanu, „reprezintă operaţia de a da vocabularului [...] semnificaţii noi, de a schimba chipul lăuntric al cuvintelor, de a scoate la iveală ce pot desemna ele dincolo de ceea ce se ştie că desemnează."

Poetizarea presupune depăşirea nivelului denotativ şi a nivelului conotativ şi axarea în figurat. Aşa cum au subliniat aproape toţi cei care au abordat această problemă, ea presupune o anumită ambiguizare, în măsura în care enunţul are o dublă semnificaţie: una vizibilă, alta sugerată.

Figurile de stil (care realizează această poetizare) sunt clasificate:

1. Figuri fonologice
2. Figuri lexical-semantice
3. Figuri realizate la nivelul morfematic
4. Figuri realizate la nivel morfologic
5. Figuri realizate la nivel sintactic
6. Figuri logice şi de compoziţie

Categoriile diferă de la un autor la altul, ca şi grupa în care sunt incluse una sau alta dintre figurile de stil: *alegoria* este inclusă în „Retorica generală", în categoria Metalogismelor; discursul, povestirea, personajele, în cea a Figurilor naraţiunii.

Clasificarea mare, amintită mai sus, apare în cartea deja citată a lui M. Andrei şi I. Ghiţă şi o vom respecta, în general, întrucât oferă avantajul sistematizării, al caracterului atotcuprinzător (prin exemplificări). Scopul acesta este, nu o critică a clasificărilor.

1. *Figuri fonologice*

a) REPETIŢIE — aliteraţie - se repetă acelaşi fonem sau grup fonematic.

Ex.: „Dormeau adânc sicriele de plumb
Pe flori de plumb [...] "
(G. Bacovia)

asonanţa - repetarea unor foneme diferite, asemănătoare ca loc de articulare (**t / d, p / b**)

Ex.: „vestmânt" rimează astfel cu „vânt" într-o cunoscută poezie bacoviană

b) AUGMENTARE — paragoga = adăugarea unui fonem sau grup de foneme la sfârşitul cuvântului

Ex.: „Strigăte de - Alah, Alahu..."
(M. Eminescu, citat de M. Andrei...)

diereza = diftongul devine hiat vocalic (vre - o - dată, de ex.)

c) REDUCEREA VOLUMULUI SONOR
- afereza = dispariţia, în poziţie iniţială, a unui fonem sau grup de foneme
  Ex.: „De mă-ngân numai cu el."
  (M. Eminescu)
- sincopa = căderea unui fonem în interiorul cuvântului
  Ex.: „Din care curcubeul
  Îşi bea frumseţea şi nefiinţa."
  (L. Blaga)
- apocopă = căderea unui fonem sau a unei silabe în final
  Ex.: „Nime-n lume n-a să ştie"
  (M. Eminescu)

d) ASEMĂNARE ŞI ANALOGIE
- rimă = consonanţa silabelor finale ale versurilor
  Ex.: „Ea e Artemis ! Vorbeşte când vrea.
  Tace când vrea, ca delfinii.
  Ea vede zigzaguri numai de stea
  şi gândeşte ca iarba, în linii."
  (N. Stănescu)
- rimă interioară = consonanţa, chiar imperfectă, a unor cuvinte în interiorul versurilor
  Ex.: „distrus nisipul sângelui
  leşinul lumii suveran
  moleşindu-ne."
  (C. Buzea)

2. *Figuri lexical-semantice*

a) REPETIŢIE - antanaclază = apariţia unui cuvânt polisemantic în contexte învecinate, cu sensuri diferite
Ex.: foaie, foi

b) ACUMULARE
- perifrază = grup de cuvinte în locul unuia singur
  Ex.: „Sunt timpul care n-a mai fost."
  (Gheorghe Istrate)
- pleonasm = alăturare de cuvinte care exprimă aceeaşi idee
  Ex.: „Cobori în jos, luceafăr blând"
  (citat şi în lucrarea amintită)

c) ASEMĂNARE ŞI ANALOGIE
- metafora = modificare a conţinutului semantic al unui cuvânt. Se bazează pe o analogie creată între două cuvinte foarte diferite, prin cel puţin un element comun şi pe extinderea până la reuniunea celor doi termeni, a unei proprietăţi care nu aparţine decât intersectării lor.
  Ex.: „ [...] Care-au murit de-atunci lăsând
  nocturnul tei, lemnos cercel. [...] "
  (N. Stănescu)
- personificarea = transfer de însuşiri omeneşti unor lucruri, fenomene. animale, plante, etc.
  Ex.: „cântul nescris adulmecă urme" (Venera Antonescu)
- simbol = numele unui obiect concret exprimă o idee abstractă
  Ex.: „Cerbii şi ciutele lunii, de fum." (Gh. Istrate)
- alegorie = substituţie totală pe plan semantic; deseori constituită din metafore (deci mai redusă sau mai amplă ca întindere)
  Ex.: „Năpraznică fiară restriştea-l sfâşie" (Macedonski)
- metonimie = înlocuirea unui termen cu altul cu care se află într-o relaţie oarecare
  Ex.: Tabloul este un Grigorescu ?

sinecdoca = substituirea unui termen cu altul cu care se află în relaţii de contiguitate
Ex.: „Dintre sute de catarge / Care lasă malurile"
(M. Eminescu)

catahreză = metaforă ştearsă sau lexicalizată
Ex.: pierde-vară

d) SUBSTITUIRE

autonomaza = substituirea unui nume propriu cu unul comun, dacă unul îl caracterizează şi pe celălalt
Ex.: Fata asta-i vreo Dalilă ?

eufemism = un termen sau o perifrază care se substituie altui termen pentru a-i atenua virulenţa
Ex.: L-ai văzut pe Ucigă-l Toaca ?

litotă = perifrază ce atenuează expresia unei idei, lăsând să se înţeleagă mai multe
Ex.: Nu-i prost tipul.
Todorov vorbea despre diferenţa dintre „negaţia gramaticală şi negaţia lexicală care constituie opoziţia."

antifrază = unitate lexicală ce evidenţiază prin intonaţie sensul opus celui sugerat aparent de cuvinte
= distingându-se cu greu de eufemism, ea se învecinează cu ironia, marcând o distanţare faţă de fapte, căci le neagă.
Ex.: „O, te-admir progenitură de origine romană [...] "

3. *Figuri realizate la nivel morfematic*

a) REPETIŢIA - în acelaşi context sunt folosite cuvinte derivate de la acelaşi radical.
Ex.: „Şi eu am visat visurile nebuneşte ale tinereţii."

b) ABATEREA DE LA CORECTITUDINE prin scindarea unei structuri lexicale şi intercalarea unui alt cuvânt între părţile ei componente.
Ex.: „Chirciţi, ologi şi strâmbi, pe brânci, pe coaste,
sub mormăieli de tunet urcă-ntr-una."
(Radu Gyr, *Anotimpul umbrelor*)

4. *Figuri realizate la nivel morfologic*

a) REPETIŢIE - un cuvânt este repetat în diferite forme flexionare.
Ex.: Mă loveşte unul în cale, mă aşteaptă unii la porţile sacre.

b) SUPERLATIV STILISTIC - prin construcţii neobişnuite.
Ex.: „ [...] o prea frumoasă fată." (într-un exemplu foarte cunoscut)

c) DATIVUL ETIC, ADJECTIVUL POSESIV exprimă interesul neobişnuit pentru o situaţie, o întâmplare, un personaj.
Ex.: „Eşti creanga ce-o leagănă luna
şi-adânc mi-o cutremură-n vis."
(Radu Gyr)

d) SUBSTITUIREA fie între cazuri (genitiv - dativ), fie între moduri şi timpuri verbale (acestea din urmă întâlnite frecvent la M. Eminescu).
Ex.: „Se bate miezul nopţii în clopotul de-aramă
Şi somnul, vameş vieţii, nu vrea să-mi ieie vamă."
(citat în M. Andrei, I. Ghiţă)

5. *Figuri realizate la nivel sintatic*

a) REPETIŢIA DE MAI MULTE TIPURI:

1. a unui segment sintactic la sfârşitul unui vers şi începutul celui imediat următor

Ex.: „Cine m-alungă în celălalt ?
Din celălalt cine mă cheamă ?" (Radu Gyr)

2. repetarea unui segment sintactic la începutul câtorva unităţi sintactice succesive

Ex.: „Fug în metal să-i par de-o seamă,
în piatră plâng şi mai înalt,
şi piatra parcă se destramă."
(Radu Gyr)

3. repetarea unui segment sintactic la sfârşitul câtorva unităţi sintactice succesive

Ex.: „Astăzi e ziua în care m-am născut
Acum e clipa în care m-am născut."
(R. Gasparic)

4. repetarea aceluiaşi segment sintactic atât la începutul cât şi la sfârşitul aceleiaşi unităţi sintactice sau la sfârşitul aceluiaşi vers

Ex.: „Apostoli în odăjdii violete
Oraşul tot e violet."
(G. Bacovia)

5. repetarea unui segment sintactic în ordinea inversă a componentelor

Ex.: Am visat târziu în noapte, adesea în noapte târziu am visat.

6. repetarea încrucişată a segmentelor cu aceeaşi funcţie sintactică (*chiasm*)

Ex.: Ai putea să lepezi visele şi speranţele să lepezi.

7. repetarea subiectului sau a predicatului, cu o altă funcţie sintactică (subordonată primei)

Ex.: Mai aşteaptă cât aşteaptă şi apoi se întoarce.

b) ACUMULARE

1. enumeraţie = acumulare prin coordonare

Ex.: „de veacuri plec, de veacuri pleci." (Radu Gyr)

2. acumulare prin folosirea conjuncţiilor pentru a lega segmentele

Ex.: „ [...] muiem mistria / şi-n sângele lui Dumnezeu
şi răstignim în zid vecia [...] " (Radu Gyr)

3. întrebuinţare excesivă a conjuncţiilor coordonatoare, creând impresia unui plus de idei

Ex.: „Noi toţi, şi soarele pe creste,
noi toţi, şi luna pe poteci,
noi toţi, şi noaptea care este [...] " (Radu Gyr)

c) EXAGERARE - emfaza : prin intonaţie sau înlocuirea pronumelui personal de persoana I cu pronumele de persoana a III-a se acordă mai multă importanţă unui enunţ sau unui segment de enunţ

Ex.: „De-un moşneag, da, împărate, căci moşneagul ce-l priveşti
Nu e om de rând, el este domnul Ţării Româneşti."
(citat în M. Andrei, I. Ghiţă)

d) ECONOMIE DE EXPRESIE - suspendarea enunţului (pentru că acesta nu este absolut necesar sau din cauza grabei)

Ex.: „De ce şi lacrimi ne-nţelepte
şi-atâtea frângeri de prisos ?" (Radu Gyr)
- suprimarea conjuncţiilor între termenii coordonaţi

Ex.: „Adeseori te fulgeră o ghioagă, un ghiont, un bobârnac [...] "
- suprimarea unui întreg segment sintactic care poate fi dedus (elipsă)

Ex.: „şi arsă-n noi, fierbinţii şi înalţii,
şi rugul străduinţelor oculte,
ce-n împliniri o să le schimbe alţii." (Radu Gyr)

e) ASEMĂNARE ŞI ANALOGIE

1. comparaţie - procedeu care apropie doi termeni pentru a-l scoate mai bine în evidenţă pe unul dintre dintre ei

Ex.: „Cuvintele ca lupii-mi dau ocoluri
sau se reped şi-mi rup fâşii de carne.
Ca taurii, mă iau în coarne
deasupra mea ca nişte ciori vin stoluri."

2. aluzia - segment sintactic ce evocă un eveniment, personaje din istorie, literatură. mitologie

Ex.: „eu, poate, Daphnis, tu suava Cloe, sau Hero tu, eu Leandru [...]"

f) OPOZIŢIE: OXIMORON (evocarea unor însuşiri contradictorii în cadrul aceleiaşi sintagme)

Ex.: „iubire tu, dureros de dulce;"
„Suferindă splendoare
Îşi dezvăluie Lumea:
În agonică, pură lumină
pe cer morţii beau apă."
(Dan Ceachir, *Muzică şi memorie*)

g) ABATERI DE LA CORECTITUDINE

1. întreruperea continuităţii sintactice

Ex.: „Io pe câteşipatru cămilele am încălecat / ca în patru comuri de lume, /
ca o sălbăticiune de aer, / m-am făcut zburat."
(E. Botta)

2. nerespectarea regulii acordului

(în special în poezia eminesciană, vezi „Împărat şi proletar", de ex.)

3. inversarea topicii normale

Ex.: „Dintr-o cumplită cupă sfântă,
mă-mbăt sălbatic, uneori."
(Radu Gyr)

4. dislocare şi izolare a unui segment sintactic

Ex.: „O, numai ei vor fi într-adevăr !
Noi, locuitorii acestei secunde
suntem un vis de noapte, zvelt,
cu-o mie de picioare alergând oriunde."
(Nichita Stănescu)

h) DESCRIERE PLASTICĂ - epitetul

Ex.: „Nopţi, zile,
în desfrunzire;
cântul nescris adulmecă urme,
poemul se cerne, cenuşă, în urne;
departele-n cetini, zăbavnic un drum.
Cerbii şi ciutele lunii, de fum."
(V.Antonescu, *Umblet subţire*)

6. *Figuri logice şi de compoziţie*

a) ACUMULARE

Ex.: „Şi spune ceva,
murmură ceva
foarte grav ceva,
despre el, despre lucruri,
o cumplită spovedanie:
(E. Botta)

Lucrurilor, senzitivelor,
Moartelor, mireselor,
el nu v-a iubit,
el, zăpăcindu-vă,
s-a zăpăcit."

5. *Figuri realizate la nivel sintatic*

a) REPETIŢIA DE MAI MULTE TIPURI:

1. a unui segment sintactic la sfârşitul unu

Ex.: „Cine m-alungă în celălalt

Din celălalt cine mă che

2. repetarea unui segment sintactic

Ex.: „Fug în metal să-i p

în piatră plâng şi

şi piatra parcă

(R

3. repetarea unui segme

Ex.: „Astăzi e

Acum

4. repetarea a

sintactice sau la sfâ

E

5.

oi termeni pentru a-l scoate mai bine în evidenţă pe

279

e

a ideea exprimată anterior

iyr)

ı a unei colectivităţi

stoluri."

nt, personaje din istorie, literatură.

adictorii în cadrul aceleiaşi

a, cu Leandru [...]"

... generalizatoare

... „genunchează-n noi şi plânge

Un Dumnezeu cu lacrimi care ard." (Radu Gyr)

k) EXAGERARE - hiperbolă ce nu are o limită precisă; ea măreşte sau micşorează obiecte, însuşiri, personaje, peste limitele normale

„Şi tăcerea poate fi hiperbolică. În faţa anumitor spectacole sau sub imperiul unei puternice emoţii, un vorbitor care dintr-o dată tace, un autor al cărui discurs se încheie cu puncte de suspensie, spun prin aceasta despre de emoţia lor sau despre spectacolul respectiv mai mult decât simt şi cred în sinea lor şi lasă să se înţeleagă că ar fi mai impresionaţi şi mai emoţionaţi decât sunt în realitate. Astfel, tăcerea va fi hiperbolică de fiecare dată când rostul ei e să sugereze ceea ce s-ar putea spune în plus." (din *Retorica generală*)

l) SUBSTITUŢIE - prin care avem de-a face cu toate nuanţele ironiei (de la simplă apreciere simulată, până la cea caustică, dură, umilitoare)

Ex.: „Şi-apoi ne vin de fericesc norodul
Cu chipul lor isteţ de oaie creaţă."
(M. Eminescu)

m) OPOZIŢE - *antiteză* - punerea în opoziţie a doi termeni pe baza unui element comun: ea este o figură prin repetiţie

Ex.: „Vultur de foc cu gheare tari şi hoaţe [...]
smârc ticălos cu putrede gâtlejuri." (R. Gyr)

- *paradox* - o idee este enunţată ca adevărată, deşi aparent contrară adevărului sau opiniei comune

Ex.: „Când scapăr crengi ca nişte diademe
Şi când sub biciul patimii asud
de ce să-ngheţ, crucificat pe vreme." (R. Gyr)

n) DESCRIERE PLASTICĂ - *definiţia poetică* = definirea obiectului printr-o imagine

Ex.: „Mi-e dragostea ca trăsnitul, ca spinii
Ca vâjâitul apelor pe scocuri,
Ca durele şi straşnicele blocuri
Ce scapără sub tunetul luminii." (R. Gyr)

- *descripţia* = acumulare de metafore, epitete, etc., care să realizeze o descriere a obiectului

Ex. „La poarta de mărgean a curţii mele
Lung sforăia un armăsar sălbatic [...]" (R. Gyr)

o) PREZENTARE DE FAPTE-MODEL

1. *pilda* = naraţiune de dimensiuni reduse bazată pe analogie
2. *parabola* = pildă inventată de autor pentru a demonstra o teză, o afirmaţie oarecare
3. *fabula* = pildă în care apar drept personaje animale personificate

p) DIALOG

1. *apostrofă:* „Găsită în viaţă ?! Te pomeneşti că va fi fost un înger ! Şi nu ţi-a tremurat mâna ?" (Alex. Sever, *Îngerul bătrân*)
2. *interogaţie retorică:* „Ce-i asta ? Cine, cine sunteţi voi ?" (*idem*)
3. *invocaţie retorică:* „Când doarme Dumnezeu, noi îi ţinem locul ! Dumnezeul mamii lui de hoţ ! Doamne, iartă-mă." (D. Solomon, *Transfer de personalitate*)
4. *incitare:*

„Ridică-te, Gheorghe, pe lanţuri, pe funii
Ridică-te, Ioane, pe sfinte ciolane,
Sus pe lumina din urmă-a furtunii,
Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane !"
(Radu Gyr)

q) COMPOZIŢIE

1. *caracter:* „Fiinţa umană seamănă în acest sens cu nisipul. Furtunile îl pot împrăştia, dar se depune în altă parte, iar călcatul în picioare nu produce în masa lui decât găuri care nu-l ating. Omul e făcut să trăiască. [...]"
(M. Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*)
2. *cronografie* (cadrul temporal al unui eveniment)
Ex.: „Anotimpul venise hotărât parcă să rămână pentru totdeauna. [...]"
(H. Bădescu)
3. *topografie* (cadrul spaţial al unui eveniment)
Ex.: „Dumitru Bejan intrase pe Lipscani şi se uită la dughene, admira serviciile de cafea de un gust îndoielnic, expuse în vitrine prăfuite, cu muşte moarte de frig şi pe nişte cartonaşe tăiate cu grijă, din cutii de pantofi."
(A. D. Munteanu)
4. *paralelă:* „De ce tăcere surdă, când m-aud
ca o rotire-a astrelor supreme ?
De ce uscată scorbură de-agud
când scapăr crengi ca nişte diademe." (R. Gyr)

(7) ELEMENTE DE PROZODIE

Poezia se deosebeşte net de proză, întrucât se sprijină pe elemente figurate, conotaţie şi versificaţie (vers, ritm, măsură, măsură, rimă).

Versul = cuvânt sau grup de cuvinte ale căror silabe sunt organizate în unităţi ritmice

- o asemenea unitate (de conţinut şi formă) de mai multe versuri este *strofa*.
- câteva tipuri de strofe poartă denumiri speciale: *distih* (strofa din două versuri), *terţină* (din trei versuri), *catren* (din petru versuri), *cvintet*, ş. a.
- există poezii dintr-un singur vers sau cu versurile grupate liber, fără a practica organizarea în strofe.

Ritmul = succesiunea de silabe accentuate şi neaccentuate dintr-un vers.

- unitatea ritmică a silabelor poartă numele de *picior (metru)*.

Cele mai cunoscute şi frecvente asemenea unităţi ritmice:

a) troheul şi iambul (constituite din unităţi metrice de două silabe, cu accent pe prima silabă şi pe cea de-a doua).

Ex.: Peste vârfuri trece luna.

/ . / . / . / . (troheul)

Ex.: A fost odată ca-n poveşti...

. / . / . / . / (iambul)

b) dactilul şi amfibrahul (constituite din unităţi metrice de trei silabe cu accent pe prima. respectiv a doua silabă).

Ex.: Mihnea încalecă Calul său tropotă...

/ . . / . . / . . / . .

c) coriambul şi peonul (unităţi metrice de patru silabe cu accent pe prima şi ultima, respectiv prima, a doua, a treia, a patra silabă).

Măsura = numărul silabelor dintr-un vers.

- este diferită, după cum versurile sunt lungi sau scurte.

- un element definitoriu este cezura (pauza) care împarte versul în două segmente egale numite *emistihuri* (nu este obligatoriu ca pauza să fie la mijlocul versului).

- la începutul unui vers pot exista silabe neaccentuate care nu intră în sistemul de unităţi ritmice al acestuia (silaba de acest tip se numeşte anacruză).

- într-un vers pot exista unităţi metrice din care lipseşte o silabă; în acest caz, un segment catalectic.

- enunţul poetic poate să nu se reducă la un singur vers; el se poate continua în versul (versurile) următor (următoare); avem de-a face în asemenea cazuri cu ingambamentul (enjambement)

Tipuri de versuri (în funcţie de măsură şi ritm):

1) *hexametrul* = şase dactili, dintre care ultimul este catalectic.
- utilizat în special în antichitatea latină şi elină

2) *endecasilabul* = 11 silabe
- folosit în special în sonet

3) *alexandrinul* = 13 / 14 silabe, cu cezură la mijloc

4) *strofa safică* = trei versuri constituite fiecare din două perechi de trohei în jurul unui dactil şi un vers scurt (= un dactil + un troheu).

Rima = consonanţa sunetelor finale din două sau mai multe versuri, începând cu ultima vocală accentuată.

Tipuri de rimă 1) după locul accentului
- masculină = când accentul cade pe silaba finală
- feminină = când accentul cade pe silaba penultimă
- dactilică = accentul cade pe antepenultima silabă
- peonică = accentul cade pe a patra silabă

2) după poziţia în strofă
- împerecheate - **a - a; b - b**
- încrucişate - **a - b; a - b**
- îmbrăţişate - **a - b - b - a.**

Versul lipsit de rimă se numeşte *vers alb* (specific poeziei moderne, el nu este lipsit de măsură şi ritm).

Ex.: „Dacă am şti
zidul de lacrimi de cuarţ
amintirile altora."
(C. Buzea)

Poeziile în scrierea cărora trebuie respectate anumite reguli (legate de structura versurilor şi strofelor) se numesc *poezii cu formă fixă*.

Cele mai cunoscute poezii cu formă fixă sunt:

a) sonetul = 4 strofe (două catrene, două terţine); versurile sunt endecasilabi iambici cu 4 sau 5 rime dispuse diferit:

I: **a - b - b - a**
II: **b - a - a - b**
III: **c, d, (e) în**
IV: **combinaţii diferite**

b) gazelul = două distihuri; rima din primul revine la fiecare al doilea vers al următoarelor distihuri: **a - a, b - a, c - a**, etc.

c) glosa = poezia începe şi se termină cu aceeaşi strofă
- ultima strofă o reia pe prima, în ordinea inversă a versurilor
- fiecare vers al primei strofe revine ca o concluzie în finalul fiecăreia dintre strofele pe care le are poezia

d) rondelul = trei strofe: două catrene + un cvintet
- două rime
- versurile al şaptelea şi al optulea le repetă pe primul şi pe al doilea, ultimul îl repetă pe primul.

N. B. Versul liber părăseşte regulile prozodice tradiţionale şi aduce noutăţi privind:

1) prezentarea grafică (de mai multe ori, mai ales la avangardişti, cu intenţii estetice evidente).

2) ritmul - foarte variat (în interiorul aceleaiaşi strofe se pot întâlni cele mai diferite tipuri de ritmuri).

3) măsura - diferită, depinzând în întregime de intenţiile autorului.

4) rima - poate lipsi.

Se poate ca poezia să renunţe cu totul la orice fel de elemente de prozodie, transformându-se în proză - poem.

(8) STILURILE FUNCŢIONALE

Definiţie: Sunt variante ale limbii care se folosesc (pentru comunicare) într-un anumit domeniu de activitate determinat.

Lucrările de specialitate identifică cinci asemenea stiluri (care nu sunt foarte strict delimitate): 1) *oficial* 2) *tehnico - ştiinţific* 3) *publicistic* 4) *colocvial* 5) *artistic*

Pentru caracterizarea stilurilor funcţionale, în afara domeniului de activitate în care sunt folosite, trebuie ţinut seama de: a) modalităţi de comunicare; b) participarea afectivă a vorbitorului (autorului); c) particularităţile lexicului; d) particularităţi morfo-sintactice; e) procedee stilistice specifice.

1. *oficial (administrativ)*	2. *tehnico - ştiinţific*
- întâlnit în relaţiile oficiale *a)* monologul scris, monologul oral, dialogul scris (corespondenţă oficială), dialogul oral (în relaţiile oficiale între instituţiile publice) *b)* absenţa oricărei nuanţe afective; exprimare rigidă; caracterul obiectiv, impersonal - accesibilitate, claritate, precizie *c)* existenţa unei terminologii specifice; în afara ei, este exclusă folosirea termenilor familiari, a cuvintelor populare, de argou, ş. a. *d)* este evidentă preferinţa pentru: - forme verbale impersonale, substantive provenite din infinitive lungi, viitor cu valoare de imperativ - anumite adverbe, prepoziţii, locuţiuni, expresii: **conform cu, în conformitate cu, în cazul, având în vedere** - frecvente sunt grupurile predicative cu semiauxiliare: **a trebui** şi **a putea** *e)* coordonarea este preferată subordonării Clişeele şi anumite reguli de prezentare grafică sunt frecvente (întâlnim aşa-numitele formule stereotipe).	- lucrări, intervenţii în diferite domenii ştiinţifice şi tehnice *a)* monologul scris, monologul oral. dialogul oral *b)* obiectivitatea; uneori apar note ironice, polemice când se contestă fapte sau puncte de vedere - claritate, precizie *c)* terminologia - termeni mono - semantici, adesea definiţi în prealabil; neologisme, cuvinte derivate cu prefixe şi pseudoprefixe, compuneri cu elemente de compunere savante *d)* preferă: substantive abstracte : înlocuirea persoanei I singular prin persoana I plural (pluralul autorului) şi pluralul solidarităţii; infinitivul apare uneori cu valoare de imperativ; regulile limbii române sunt respectate cu stricteţe *e)* întâlnim mijloace auxiliare, extralingvistice (tabele, scheme) - citatul (ca punct de plecare, argument. material demonstrativ) - intonaţia este de obicei neutră - coordonarea apare sub forma enumeraţiei, repetiţiei, paralelismului, antitezei - digresiunile întrerup comunicarea curentă, aduc argumente suplimentare. dintre care unele introduse în text prin cuvinte şi expresii specifice, izolate prin intonaţie, paranteze sau ca note, adnotări. note de subsol - predomină subordonarea faţă de coordonare (în structura enunţurilor)

3. *publicistic*	4. *colocvial*	5. *artistic*
- comunică puncte de vedere cu privire la evenimente sociale, politice, economice, ştiinţifice, artistice *a)* monologul scris, monologul oral, dialogul oral, dialogul scris *b)* foloseşte toate procedeele de contactare emoţională: lexic figurat, umor, ironie, etc. *c)* sensibilitate faţă de modificările de expresie ale diferitelor pături sociale, la inovaţia lingvistică - lexic variat, bogat, în funcţie de intenţii *d)* unele se apropie de literatura artistică prin mijloacele folosite, altele de stilul colocvial sau ştiinţific - normele limbii literare sunt în general respectate, iar când sunt încălcate abaterile au valoare expresivă *e)* mare varietate de forme publicistice: articol, comentariu, corespondenţă, cronică, foileton, interviu, reportaj, ştire, etc. - citatul este şi aici un procedeu frecvent folosit - notă polemică - materialele sunt însoţite de mijloace extralingvistice (fotografii, caricaturi, hărţi, filme, etc.)	- sfera restrânsă a relaţiilor particulare între membrii unei colectivităţi mici, cu o arie tematică vastă dar cu problematică simplă *a)* dialogul oral, dialogul scris, monologul scris, monologul oral *b)* naturaleţea, degajarea; încărcătură emoţională (diminutive, augmentative, peiorative) *c)* înclinaţii spre satiră şi umor prin: porecle, calambururi, unităţi neologice, stridenţe lexicale şi gramaticale; cuvinte din lexicul neliterar *d)* fapte gramaticale neliterare - fragmentări ale enunţurilor , inversiuni, digresiuni - oscilaţie între economie şi abundenţă în exprimare: fie recurge la clişee lingvistice, abrevieri, elipse, fie la repetiţie, proverbe, locuţiuni - cuvintele abstracte sunt evitate şi substituite prin perifraze *e)* preferinţa pentru informaţia lexicală lipsită de contururi ferme (pronume şi adverbe nehotărâte), dar şi ticuri verbale, cuvinte de umplutură, cuvinte la modă - mijloacele lingvistice sunt variate, unele apropiate de cele ale limbii literare, iar altele de normele limbajelor sociale.	- domeniul esteticului -transmiterea informaţiei este corelată cu efectul produs de o anumită formă de transmitere a informaţiei asupra destinatarului *a)* monologul scris, monologul oral (în literatura populară) *b)* puternic subiectivism, deschis tuturor mijloacelor de expresie care îşi pierd funcţia de a comunica şi capătă valoare estetică *c)* extrem de variat, subordonat în întregime intenţiilor emiţătorului *d)* orice invenţie, abatere sunt permise cu condiţia să aibă valoare expresivă *e)* în acest domeniu, forma este un element esenţial, unică şi irepetabilă. Presupune un anume grad de convenţionalitate întrucât destinatarul acceptă ideea de convenţie, de ficţiune.

(9) ANALIZA STILULUI

Analiza stilului poate privi deopotrivă texte artistice sau neartistice.

În analiză este necesară parcurgerea câtorva etape:

1) citirea textului

2) observarea contextului (pentru a remarca şi desprinde faptele lingvistice)

3) stabilirea frecvenţei, variabilităţii sau stabilităţii unor fapte (de obicei prin sondaj)

4) izolarea faptelor din context, identificarea lor, selectarea celor cu rol hotărâtor, catalogarea, pentru a li se putea determina ierahia şi semnificaţia stilistică. Se realizeaza concomitent cu 3)

5) reducerea unei structuri (fapt stilistic) la un sistem analog, neutru expresiv. Prin compararea modelului cu structura izolată se poate înţelege funcţia ei expresivă

6) sinteza rezultatelor parţiale prin conexare şi corelare cu intenţia evidenţiată în context şi cu mesajul acestuia

Analiza stilistică poate urmări anumite fapte (de exemplu: legate de lexic, structură gramaticală, aspect fonetic, etc.), deci poate fi parţială (pornind de la ideea că nu toate faptele au aceeaşi importanţă) sau poate fi integrală (caz în care trebuie să urmărească succesiv elementele: fonetice, morfologice, sintactice, lexicale, grafice, etc.) şi permite determinarea unor trăsături de stil specifice unui anumit autor, dezvăluirea structurii pe care se sprijină o anumită trăsătură de stil. studii comparative ale operelor aceluiaşi autor sau ale unor autori diferiţi, etc.

Interesantă este accepţia din ce în ce mai largă pe care a căpătat-o noţiunea de stil în critica literară modernă. Practic, toate elementele specifice scrisului unui autor sunt avute în vedere în momentul analizei.

(10) COMPOZIŢIA - MODURI DE EXPUNERE

Compunerea este o lucrare ale cărei elemente sunt organizate în ansambluri unitare şi semnificative.

Evident că aceste lucrări pot fi artistice sau nonartistice (dacă ţinem seama de scopul lor). În interiorul unei compuneri, unele elemente ţin de organizarea iar altele de expunerea materialului.

Elemente de organizare a materialului

1) structura = se exprimă în arhitectura operei şi reflectă tema operei şi intenţia autorului (tema reprezintă aspectul din realitate reflectat în operă)

2) arhitectonica = expresia formală a compoziţiei unei opere literare (alineate, paragrafe, articole, secţiuni, capitole, volume - pentru proză; sau scene, tablouri, cânturi, acte, în teatru; sau strofe, versete, secvenţe, cânturi, cicluri, pentru lucrările în versuri; toate prin secvenţe narative, descriptive, dialogate şi monologate).

Pot avea rol arhitectonic:

a) *repetiţia* — refren

Ex.: „De ce nu pot să mor frumos
ca plopii-nalţi cu săbii drepte ? " (R. Gyr)

— chenar

Ex.: „Copacii albi, copacii negri
Stau goi în parcul solitar
Decor de doliu, funerar
Copacii albi, copacii negri." (G. Bacovia)

— laitmotivul

Ex.: „Şi el e emirul [...]" (Al. Macedonski)

b) *antiteza*

Ex.: „Jos, turlele par gâturi de girafe,
uzinele, spinări de elefant
Iar sus, sub albă ploaie de garoafe,
poeţii-ndrugă versuri în neant [...]" (Radu Gyr)

c) *paralelismul* (ex.: „Morgenstimmung" a lui Arghezi)

d) *enumeraţia*

Ex.: „Acum chiar vremea parcă se deschide
Acum nu ne mai temem, acum aşteptăm
Acum nu mai visăm ce nu mai vine
Dar o să vină totul fără să mai visăm."
(I. Mălăncioiu)

e) *întrebarea şi răspunsul*

Ex.: „Mă-ntorc sprea ea cu sânge în cuvânt
Şi-n ochii lui Isus e numai pace
Întreb: Tu eşti ? Şi umbra spune: Sunt." (Radu Gyr)

Moduri de expunere compoziţională

1) descrierea - prezintă succesiv trăsăturile, însuşirile unui aspect, ale unui personaj, real sau imaginar.

Ea poate fi ştiinţifică, tehnică şi artistică.

În cazul descrierilor artistice, ele pot fi:

- *tablou* realizat în diferite nuanţe în funcţie de intenţiile fiecărui autor, tablou al unui colţ din natură, scene din viaţa socială

- *interior* (cameră de lucru, cameră de locuit, ş. a. m. d.)

- *portret* care poate fi fizic, psihic, complex (sau mixt) şi generalizat, prin care sunt scoase în evidenţă trăsături ale unei categorii sociale, ale unui tip uman, uneori deasupra datelor concret istorice

- *autoportret* - privind propria persoană a autorului (cu variantele sale: caricatura sau şarja şi miniatura - într-una este evident caracterul satiric, preferinţa pentru trăsăturile negative, în cealaltă obiectul portretului este un animal).

- *caracterizare* - nu numai a unor personaje, ci şi a unor obiecte, situaţii, evenimente, prin acumulare treptată de informaţii.

Ea se realizează — direct - portretul fizic, psihic, vorbirea autorului, indicaţii de regie şi indicaţii scenice, autoportretul
indirect - acţiunea, faptele, mediul în care trăieşte personajul, vorbirea lui, părerile personajelor unele despre celelalte, numele, monologul interior

2) naraţiunea - povestirea faptelor în succesiunea lor; ea este specifică pentru genul epic şi în funcţie de obiect poate fi:

- *autobiografie* - autorul îşi povesteşte propria viaţă. Poate depăşi documentarul, reprezentând o generalizare prin particular.

- *biografie* - povesteşte viaţa unui om „real" (biografii romanţate sau cele care consideră viaţa unui om celebru pretext pentru generalizări estetice).

- *amintire* - autorul relatează fapte, întâmplări, momente din viaţa particulară sau publică. Nu respectă întotdeauna stricta succesiune cronologică a faptelor. Memoriile, care sunt o variantă a amintirilor, se caracterizează prin dominaţia documentarului.

- *povestirea* - este o naraţiune, întemeiată pe ficţiune, în versuri sau proză; uneori, ea poate fi un pretext liric (aşa cum se întâmplă în „Luceafărul" eminescian).

3) dialogul - este modul principal de expunere în dramaturgie (dar este întâlnit, în proporţii variabile, în lirică şi în epică).

- forma mai rar întâlnită a dialogului este cea a *schimbului de scrisori, bilete, telegrame* (modalitate speculată intens de momentele şi schiţele lui I. L. Caragiale).

4) monologul - implică o expunere directă a gândurilor, sentimentelor, frământărilor unui personaj.

- în texte el este întâlnit ca: a) *monolog scenic* (= secvenţă dintr-o operă dramatică sau epică); b) *jurnal intim* (= însemnări referitoare la oameni, evenimente, etc.); c) *confesiune lirică* (în poezie); d) *monolog interior* (prin care eroul îşi analizează propriile stări sufleteşti: este specific prozei de analiză psihologică).

Modalităţi de redare a vorbirii

1. Directă - consemnează cele enunţate

- de obicei este introdusă prin verbe ca: **a spune, a întreba**, etc. sau substantive, expresii nominale (cu sensul de „a comunica")

- cuvintele de declarație sunt omise în lucrările dramatice de exemplu, pentru a crea dinamism

2. Indirectă - consemnează, dar modifică forme, omite sau adaugă cuvinte

- depinde sintactic de un cuvânt de declarație, iar dependența este marcată de un cuvânt de relație

Ex.: Spunea că omul trebuie...

3. Indirectă liberă - reproduce spusele cuiva, fără a le face dependente de un cuvânt de declarație

- păstrează nuanțele intonaționale, elementele lexicale și gramaticale de tip afectiv (interferența vorbirii autorului cu a personajului)

4. Vorbirea directă legată - reproduce vorbirea directă, făcând-o dependentă de un cuvânt de declarație, dependență marcată de un cuvânt relațional

Ex.: Mama: Că de ce ai întârziat, că unde ai fost ?

(11) TIPURI DE COMPUNERI

Definiție: *Compunerile* sunt comunicări de dimensiuni diferite, orale (expuneri) sau scrise (propriu-zise) care transmit anumite informații.

Clasificarea se poate face din mai multe puncte de vedere:

1) după raportarea la realitate
   - compuneri pe baza unor materiale oferite de realitatea înconjurătoare
   - compuneri bazate pe materialul oferit de realitatea reflectată în alte lucrări

2) după materialul de bază
   - după texte literare
   - cvasilibere (după o imagine, un obiect...)
   - libere, creatoare

3) după gradul de independență
   - reproducere rezumativă
   - creație
   - redactare originală
   - imitație
   - compilație

4) după stilurile oficiale

a. *compuneri oficiale*: autobiografia, biografia, caracterizarea, cererea, darea de seamă, declarația, procesul-verbal, referatul, telegrama, alocuțiunea

b. *compuneri științifice*: descrierea, povestirea, rezumatul, conspectul, transformările de texte, compilația, disertația, analiza literară, comentariul literar, paralela, caracterizarea, profilul literar, intervenția, nota, sintezele

c. *compuneri publicistice*: articolul, reportajul, interviul, ancheta, recenzia, cronica, foiletonul

d. *compuneri colocviale*: biletul, scrisoarea, jurnalul

e. *compuneri artistice*: adaptarea, prelucrarea propriu-zisă, ilustrarea, parodia.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ
ADVERBUL; INTERJECȚIA; PREDICATUL ȘI PREDICATIVA; ELEMENTUL PREDICATIV SUPLIMENTAR; STILISTICĂ

1. Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei, București, 1986
2. Carlos Bousoño, *Teoria expresiei poetice*, Editura Univers, București, 1975
3. Ștefan Munteanu, *Stil și expresivitate poetică*, Editura Științifică, București, 1972
4. *Ce este literatura ? Școala formală rusă*, Editura Univers, București, 1983
5. Mihaela Mancaș, *Stilul indirect liber în româna literară*, Editura Didactică și Pedagogică. București, 1972
6. Ion Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, vol. I, Editura Academiei, București. 1973
7. Mihai Andrei, Iulian Ghiță, *Limba română*, E. D. P., București, 1983
8. *Gramatica limbii române*, vol. I și II, Editura Academiei, București, 1966
9. *Retorică generală*, Editura Univers, București, 1974
10. Alonso Amado, *Materie și formă în poezie*, Editura Univers, București, 1982
11. *Analiză și interpretare*, Editura Științifică, București, 1972
12. Eugenia Speranția, *Inițiere în poetică*, Micul ghid Albatros, Ediția a II-a, 1972
13. G. G. Neamțu, *Predicatul în limba română*, E. D. P., București, 1986
14. Melente Nica, Silvius Curelianu, *Predarea ortografiei în gimnaziu*, E. D. P., București. 1980
15. Alex Toșa, *Elemente de morfologie*, Editura Științifică și Enciclopedică, Bucureșri. 1983
16. C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată*, Editura Junimea, Iași, 1979
17. Ion Coteanu, *Gramatică, stilistică, compoziție*, Editura Științifică, București, 1990
18. Th. Hristea, *Sinteze de limba română*, Editura Albatros, București, 1984
19. Ion Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, vol. II, Editura Academiei. București, 1985
20. Mihai Gafencu, Dorina Mărgineanțu, *Cultivarea limbii române în liceu*, E. D. P.. București, 1983

TESTE, EXERCIŢII

1. În textele de mai jos urmăriţi particularităţile lexicale şi morfo-sintactice; stabiliţi căror stiluri le aparţin textele.

a) „Când emiţătorul îşi dă seama că interlocutorului său legătura poate să-i scape, el revine asupra fragmentului de text posibil a nu fi bine înţeles şi-i dă o explicaţie, fie glosându-l, fie repetându-l cu intonaţie şi pauze semnificative, fie într-un alt mod asemănător. Acesta este mecanismul repetiţiilor şi al reveniriilor explicative." (I. Coteanu)

b) „Erau pete de galben, ocru şi verde stins pe un fond gri sau o boltă cu viţă de vie în faţa unei case cu calcanul tencuit ? Pata strălucitoare din faţa mea, la marginea uliţei, este o hârtie de staniol adusă de vânt sau o băltoacă în care se reflectă lumina soarelui ?"

2. Identificaţi elementele specifice limbajului poetic:

a) „Prin lucruri trec reflexele de seară
Eu însumi curg hipnotic fără glas
Pitici gluboşi cu pleoapa mea măsoară
Distanţele veciilor din ceas."
(G. Istrate)

b) „Mai araţi c-un înger carnea mea vă rog
Dumnezeu în ceruri parcă-i ventrilog
Ba plivește răii ba plantează buni
Gâdilând cu pana casa de nebuni."
(M. Dinescu)

3. Stabiliţi nuanţele stilistice ale cuvintelor din seriile sinonimice de mai jos; introduceţi cuvintele în contexte corespunzătoare.

- teamă, frică, spaimă, groază
- a se strica, a se deteriora, a se defecta
- mâhnit, trist, supărat, necăjit, abătut, amărât

4. Precizaţi rolul metaforei în versurile de mai jos:

„Îngenunchem în pulbere la poartă
Şi, lacomi de robie nesătulă,
Cerşim din nou gârbaciul ce nu iartă [...] "

5. Evidenţiaţi originalitatea epitetelor din versurile:

„Aşa venim din eră-n eră,
ba spânzuraţi de-un zbor nătâng,
ba sfâşiaţi de vreo himeră [...]
Mereu ţărâna asta speră
mereu aripile se frâng."
(Radu Gyr)

6. Analizaţi elementele de prozodie:

„Şi acel fermecat
stă îngenuncheat.
Şi spune ceva,
murmură ceva,
foarte grav ceva,
despre el, despre lucruri,
o cumplită spovedanie."
(E. Botta)

„Pare că timpul s-a retras în ochii
frunzişului - şi dintr-o dată, iar
auzi cum rătăceşte sub arţar
un foşnet stins de demodate rochii."
(V. Teodorescu)

„Ascunde mărul sfânt, dezgroapă-l iar,
Mi-e sângele tomnatic, în cuvinte.
La noi cristoşii mor deja bătrâni.
Nu-i timp să urli clipei: Cine minte ?"
(I. D. Marinescu)

7. Comentaţi rolul stilistic al timpurilor verbale:

„Aventura conştiinţei mele a început într-o zi de iarnă când o anumită întâmplare m-a făcut să înţeleg deodată că exist. Era multă lume în casă, fiinţe mari aşezate în cerc pe scaune mici şi care se uitau la mine cu priviri de recunoaştere, de parcă îmi spuneau cu ostilitate: te vedem, eşti de-al nostru, dar ce faci ? Atunci am auzit: Lăsaţi-l în pace ! Na, mă, şi pe-asta !"
(Marin Preda)

8. Observaţi prin ce elemente este creată impresia de vechime:

„Dar Vodă n-au vrut să dea din jicniţe, şi-au zis să facă aceia cum or şti, că pentru tâlhari el are ţepe şi furci, c-au venit vremea să mai rabde şi ei niţel şi să mai ţie post, că face bine la sănătate. Şi-au zis că nici n-o să-i ţie dânsul pe sarailii, că el însuşi destul au răbdat până s-au căpătuit de-au ajuns Domn." (S. Anghelescu)

9. Întocmiţi un memoriu de activitate şi o autobiografie.

10. Întocmiţi o cerere şi un proces-verbal.

11. Realizaţi o descriere şi o naraţiune.

12. Daţi un exemplu de descriere în versuri şi descriere în proză.

13. Explicaţi coexistenţa dialogului şi a monologului interior:

„O să mă rog de el să nu mă ia la sapă şi o să mă lase, gândi Niculaie suspinând. La secere o să mă duc, dar să nu mă ia la sapă până nu-mi trec bubele şi să pot să mă duc şi eu la şcoală.

- Ce faci, mă, tu n-ai de gând s-adormi ? spuse Moromete deodată, cu un glas atât de treaz că băiatul se înfioră." (M. Preda)

14. Comentaţi stilistic textele următoare:

a) „O iarnă uscată şi rece. Căzuse foarte puţină zăpadă şi vântul o spulberase repede, dezvelind trotuarele, ca pe nişte chelii de sub părul alb pieptănat să le-ascundă. Acum, vântul pornea în goană dinspre Pipera şi Andronache, peste acoperişurile satului bizar care face marginea Bucureştiului, aluneca pe gheaţa lacurilor Colentinei, îndoia copacii pustii de pe malurile lor, apoi cădea cu viteză prin oraş, în jos spre Dâmboviţa ca să scape dincolo de ea, în câmpie, şi de-acolo în altă ţară." (Petru Popescu, *Prins*)

b) „Uneori i se părea că nu mai ştie să gândească. A uitat. A uitat mecanismul. Cum se întâmplă cu cei care paralizează: nu mai ţin minte cum, în ce fel, pe ce bază s-au mişcat până adineauri. Sau celor care le piere glasul dintr-o dată. Realitatea i se prezenta fără continuitate, iar el stătea în faţa ei holbat, cu acea expresie tâmpă a omului care primeşte o lovitură puternică în plex şi zice: ha ! Ori poate să exclame: ha ! fără nici o lovitură. Cazul lui."
(Marin Sorescu, *Trei dinţi din faţă*)

15. Definiţi stilurile funcţionale.

16. Exprimarea directă, intensă a punctului de vedere subiectiv este specifică:
a) stilului oficial; b) stilului artistic; c) stilului ştiinţifico-tehnic.

17. Definiţi metafora. Daţi trei exemple în acest sens.

18. Ce înţelegeţi prin alegorie ? Exemplificaţi.

19. Definiţi personificarea şi ilustraţi cu exemple (din literatura populară şi literatura cultă).

20. Care sunt elementele comune pentru: cerere, proces-verbal, referat ?

RĂSPUNSURI - TESTE GRILĂ

Substantivul: 1a; 2c; 3a; 4c; 5b; 6a; 7c; 8a; 9b; 10a; 11b; 12a; 13a; 14b; 15b; 16b; 17a; 18c; 19a; 20c; 21a; 22a; 23b; 24c; 25b; 26c; 27a; 28c; 29b; 30a; 31b; 32a; 33b; 34a; 35a; 36c; 37a; 38b; 39b; 40a.

Articolul: 1c; 2a; 3b; 4a; 5c; 6b; 7a; 8a; 9a; 10c; 11a; 12b; 13a; 14c; 15a; 16c; 17c; 18a; 19b; 20a; 21a; 22a; 23c; 24a; 25a; 26c; 27c; 28b; 29c; 30b.

Adjectivul: 1b; 2a; 3c; 4a; 5a; 6c; 7b; 8a; 9a; 10a; 11b; 12a; 13b; 14a; 15a; 16a; 17a; 18b; 19a; 20c; 21a; 22c; 23b; 24c; 25c; 26b; 27c; 28c; 29b; 30b; 31a; 32b; 33a; 34c; 35a; 36b; 37a; 38b; 39a; 40b.

Pronumele: 1b; 2b; 3c; 4c; 5b; 6a; 7b; 8c; 9a; 10a; 11a; 12a; 13a; 14b; 15c; 16b; 17a; 18a; 19a; 20b; 21a; 22c; 23a; 24a; 25a; 26a; 27b; 28a; 29c; 30a; 31a; 32b; 33a; 34a; 35a; 36a; 37a; 38b; 39a; 40a; 41a; 42b; 43a; 44b; 45c; 46a; 47c; 48c; 49a; 50a; 51b; 52b; 53a; 54b; 55a; 56c; 57a; 58b; 59a; 60b; 61c; 62a; 63b; 64a; 65c; 66a; 67a; 68b; 69b; 70a; 71b; 72c; 73a; 74a; 75b; 76b; 77a; 78a; 79c; 80a; 81a; 82b; 83a; 84b; 85a; 86b; 87a; 88c; 89a; 90b; 91a; 92b; 93a; 94c; 95b; 96a; 97b; 98a; 99b; 100a.

Numeralul: 1c; 2a; 3b; 4a; 5b; 6c; 7b; 8a; 9b; 10b; 11a; 12b; 13a; 14b; 15a; 16b; 17c; 18c; 19a; 20b; 21a; 22b; 23a; 24b; 25c; 26a; 27a; 28c; 29b; 30c; 31c; 32a; 33b; 34a; 35a; 36b; 37a; 38b; 39a; 40a; 41b; 42c; 43a; 44c; 45a; 46b; 47a; 48a; 49c; 50a.

Verbul: 1a; 2c, 3c, 4a, 5c, 6b, 7a, 8a, 9c, 10c, 11a.

Adverbul: 19c; 20c; 21c; 22b; 23a; 24a; 25c.

Prepoziția și conjuncția: 1b; 2c; 3a; 4c; 5a; 6b; 7a; 8a; 9b; 10b; 11c; 12a; 13b; 14c; 15a; 16b; 17c; 18a; 19b; 20a; 21b; 22c; 23a; 24b; 25b; 26a; 27b; 28b; 29a; 30b; 31a; 32a; 33c; 34b; 35a; 36b; 37a; 38c; 39b; 40a.

Interjecția: 10a; 11a; 12b; 13b; 14a; 15a.

Subiectul și propoziția subordonată subiectivă: 1b; 2a; 3b; 4c; 5a; 6c; 7b; 8a; 9b; 10c; 11b; 12a; 13c; 14a; 15c; 16a; 17b; 18a; 19a; 20c; 21a; 22b; 23b; 24a; 25b; 26a; 27c; 28a; 29b; 30c; 31a; 32a; 33c; 34b; 35a; 36a; 37b; 38a; 39a; 40a.

Predicat: 12b; 13c; 14a; 15a; 17b.

Elementul predicativ suplimentar: 1c; 2b.

Predicativa: 1c.

Elementul predicativ suplimentar: 1c; 2b.

Complementul direct, complementul indirect, complementul de agent și subordonatele lor corespunzătoare: 1b; 2a; 3a; 4b; 5a; 6a; 7b; 8a; 9c; 10b; 11a; 12b; 13b; 14a; 15b; 16a; 17b; 18c; 19a; 20b; 21c; 22b; 23a; 24a; 25a; 26b; 27c; 28a; 29b; 30a; 31c; 32a; 33b; 34a; 35b; 36b; 37a; 38b; 39c; 40c.

Complementele circumstanţiale (de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, condiţional, concesiv, consecutiv): 1c; 2b; 3a; 4b; 5b; 6a; 7b; 8b; 9b; 10c; 11b; 12b; 13c; 14b; 15b; 16c; 17a; 18b; 19a; 20b; 21c; 22c; 23c; 24c; 25b; 26a; 27b; 28c; 29b; 30c; 31b; 32c; 33b; 34b; 35a; 36c; 37a; 38b; 39c; 40c; 41c; 42c; 43c; 44c; 45c; 46a; 47b; 48b; 49a; 50c.

Complementul circumstanţial instrumental şi subordonata sa: 4c; 5c; 6b; 7b.

Complementul circumstanţial opoziţional: 3b; 4c; 5a.

Complementul circumstanţial de excepţie: 4c.

Propoziţia circumstanţială de excepţie: 3b.

Complementul circumstanţial sociativ şi propoziţia circumstanţială sociativă: III 1a, 2b, 3c; Vc; VIb.

Fonetica: 1b; 2c; 3a; 4a; 5c; 6b; 7a; 8c; 9a; 10a; 11a; 12b; 13a; 14a; 15b; 16c; 17a; 18b; 19b; 20a; 21c; 22a; 23a; 24b; 25a; 26a; 27c; 28a; 29b; 30a; 31a; 32c; 33a; 34a; 35c; 36b; 37a; 38c; 39c; 40b.

Vocabularul: Teste grilă I: 1a; 2a; 3c; 4c; 5b; 6b; 7a; 8c; 9a; 10a; 11b; 12a; 13a; 14b; 15b; 16a; 17a; 18a; 19c; 20a; 21a; 22b; 23a;24c.

Teste grilă II: 1b; 2c; 3a; 4c; 5a; 6b; 7c; 8b; 9c; 10a; 11b; 12c; 13b; 14a; 15b; 16a; 17c; 18c; 19b; 20a; 21b; 22c; 23b; 24c; 25c; 26a; 27b; 28c; 29a; 30b; 31b; 32c; 33c; 34c; 35b; 36a; 37b; 38c; 39b; 40a.

Stilistică: 16b.

CUPRINS

- PLEDOARIE PENTRU ÎNVĂŢAREA LIMBII ROMÂNE 5
- MORFOLOGIA 9

Părţile de vorbire flexibile

Substantivul 9

Test grilă, exerciţii aplicative (M. M.) 26

Articolul 32

Test grilă, exerciţii aplicative (M. M.) 36

Adjectivul 41

Test grilă, exerciţii aplicative (M. M.) 51

Pronumele 59

Test grilă, exerciţii aplicative (M. M.) 78

Numeralul 92

Test grilă, exerciţii aplicative (M. M.) 100

Verbul 106

Test grilă, exerciţii aplicative (A. T.) 114

Părţile de vorbire neflexibile

Adverbul 117

Test grilă, exerciţii aplicative (C. V.) 121

Prepoziţia 123

Exerciţii aplicative (M. M.) 127

Conjuncţia 130

Teste grilă, exerciţii aplicative (M. M.) 133

Interjecţia 137

Test grilă, exerciţii aplicative (C. V.) 139

- SINTAXA

Probleme generale de sintaxă 140

Subiectul şi propoziţia subordonată subiectivă 144

Test grilă, exerciţii aplicative (M. M.) 150

Predicatul şi propoziţia subordonată predicativă 157

Teste grilă. exerciţii aplicative (C. V.) 169

Atributul şi propoziţia subordonată atributivă ... 172
Test grilă, exerciţii aplicative (M. M.) ... 179
Complementul direct şi propoziţia subordonată completivă directă ... 186
Complementul indirect şi propoziţia subordonată completivă indirectă ... 189
Complementul de agent şi propoziţia subordonată completivă de agent ... 192
Test grilă, exerciţii aplicative (M. M.) ... 195
Complementul circumstanţial de loc şi propoziţia subordonată circumstanţială de loc ... 201
Complementul circumstanţial de timp şi propoziţia subordonată circumstanţială de timp ... 203
Complementul circumstanţial de mod şi propoziţia subordonată circumstanţială de mod ... 205
Complementul circumstanţial de cauză şi propoziţia subordonată circumstanţială de cauză ... 207
Complementul circumstanţial de scop şi propoziţia subordonată circumstanţială de scop ... 208
Complementul circumstanţial condiţional şi propoziţia subordonată circumstanţială condiţională ... 210
Complementul circumstanţial concesiv şi propoziţia subordonată circumstanţială concesivă ... 212
Complementul circumstanţial consecutiv şi propoziţia subordonată circumstanţială consecutivă ... 213
Teste grilă, exerciţii aplicative (G. O.) ... 215
Complementul circumstanţial instrumental şi propoziţia subordonată circumstanţială instrumentală ... 227
Test grilă, exerciţii aplicative (A. T.) ... 228
Complementul circumstanţial opoziţional şi propoziţia subordonată circumstanţială opoziţională ... 229
Test grilă, exerciţii aplicative (A. T.) ... 231
Complementul circumstanţial de excepţie şi propoziţia subordonată circumstanţială de excepţie ... 231
Test grilă, exerciţii aplicative (A. T.) ... 233

Complementul circumstanţial cumulativ şi propoziţia subordonată circumstanţială cumulativă 234
Test grilă, exerciţii aplicative (A. T.) 236
Complementul circumstanţial de relaţie şi propoziţia subordonată circumstanţială de relaţie 236
Test grilă, exerciţii aplicative (A. T.) 238
Complementul circumstanţial sociativ şi propoziţia subordonată circumstanţială sociativă 238
Test grilă, exerciţii aplicative (A. T.) 240
◆ FONETICA, ORTOGRAFIA ŞI PUNCTUAŢIA 242
Test grilă, exerciţii aplicative (M. M) 251
◆ VOCABULARUL 256
Test grilă, exerciţii aplicative (A. T.) 264
◆ STIL, STILISTICĂ, COMPOZIŢIE 271
Test grilă, exerciţii aplicative (C. V.) 290
◆ RĂSPUNSURI: TESTE GRILĂ 292

Tiparul executat la Tipografia SYLVI

Lucrarea, concepută pe baza prog
elaborate de Ministerul Învățămâ
este utilă candidaților pentru bacala
admiterea în liceu și învățământul su
Principalele probleme teoretice, extra
Gramatica Academiei, manualele de gim
și liceu pot fi verificate de cei ce îș
însuși aceste noțiuni prin teste grilă și ex
aplicative. Ca orice lucrare de acest gen adr
elevilor și cadrelor didactice, elaborată d
necesitate școlară, și cea de față este suscep
de îmbunătățiri.

AUTORI

ISBN 973 - 97949 - 0 - 4

Lei 95